

Rovacs János

VISSZAVÉTEL

1852

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MAGYARORSZÁG

EKKORIG ISMERETES

P É N Z E I,

LERAJZOLVA,

TÖRTÉNETI S PÉNZTUDOMÁNYI KÜTFÖK UTÁN MEGMAGYARÁZVA

ELŐTERJESZTI

RUPP JAKAB,

A NAGYMÉLTÓSÁGU M. KIR. UDV. KAMRÁNÁL LEVÉLTÁRI JELELŐ.

A VEGYES HÁZAKBÓLI KIRÁLYOK KORSZAKA.

Károly Jancsi

BUDÁN,

A MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM BETŰIVEL

1846.

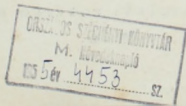
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

M 221.413

(R
2)

Bevezetés.

A tisztos hajdankor azon kevés emlékei között, mellyek honunkban találhatók, nem utolsó helyet foglalnak a régente közös használatban forgott pénzek. Az első, vagyis az Árpád vérből származott királyaink korszakába eső pénzek sorozatát ezelőtt négy évvel világ elébe juttatám; melly munka után a vegyes hazakbóli királyok korszakának bevégzésére annál örömes-tebb vállalkoztam, minél inkább reméltem, hogy ez által azon titkon ápolit kötelezettségemnek, mellyet a pénzgyűjtők kényel-me s a tanuló ifjúság haszna egyiránt sürgetett, ha némi rész-ben is, eleget teendek. Igyekezetimet hön pártolá barátim jó-akarata s a pénzgyűjtőknek a segédeszközök közlésébeni készsé-ge, mellyet midón hálás megismeréssel hirdetnék, egyszersmind ószintén megvallom, miszerint az ezen részben előforduló tár-gyak komolysága, változatossága és terjedelme gyöngé erőmet annyira meghaladák, hogy ha a fáradalmas pálya enyhelyén a közönség méltánylatának reménye nem lelkesít, akkoron illy te-her leküzdésére magamat képesnek alig hívém.

A munka felosztása az I. részben fölvelt rendszer nyo-mán folytattatott, azon különbséggel, hogy itt a szinte nemek szerint sorozott pénzek még forintok-, garasok- és kispénzekre s a t. osztályoztatnak. Valamint pedig az I. korszaki pénzek min-den egyes nemét a veret, ugy a II. korszakbeliekét a jegyek változata jellemzi; s azért amott minden egyes példánynak leírá-sa, itt ellenben a többnyire állandó veret s felirat mellett egye-

dül a jegyek felszámllálása kívántatott. — A királyok életirásának szerkezetében az I. korszak rendszerétől csak annyiban tértem el, hogy itt mindenik király egész uralkodásának történetét vázlatban adám, s ezt leginkább a külföldiek kedveért, kik előtt az kevésbé ismeretes; — hozzáadván minden király pénzeinek általános ismertetésén kívül a pénzek azon időbeli értékének kijeleléseit. — A pénzek leírásábani takarékossgát bőven térítik meg a pénztani és történeti felvilágosítások, mellyek minden magyarázandó kérdésnél találhatók.

Pótlék gyanánt a munka után a később kitudott kútfőket és gyűjtőket (figyelemmel kísérve a kultartományi muzeumokat is), nem különben a munka áttekintését függesztém, mellyben az I. korszakra mind enmagam, mind mások észrevételei, mindkét korszakra vonatkozólag pedig a gyarapodások és hiányok számlálatnak fel s tétetnek fényben. Végül az egész munkát a „pénztani böngészet“ zárja be, melly a jelesebb kútfők- és írókbul azok használatára gyűjtetett, kik magokat magyar pénztani művek készítésére adandják.

Miként a munka első, úgy annak második részét is, két nyelven véltem kiadandónak; s a latin szöveget enmagam íram. a magyar pedig a dolog lényegéből merített műszavakkal Széplaky Ferencz kir. kamrai oklevéltári járulnok s h. köz s váltójogi ügyvéd tollából folyt, költsönös szorgalommal átvizsgáltatott s kijavított. E fáradtság gyümölcsét — nem dicsőség, sem nyereszkesedés vágyától ösztönözve — ezennel hazámnak szentelem; s jól tudva azt, hogy hibázni emberi dolog, az okokkal támogatott czáfolatot kedvesen veendem, az álértelmezések ellenében azonban megtörhetlen leendek; fáradalim jutalmát pedig egyedül a pénztudomány gyarapodásától nyerendem.

Irtam Budán, 1846. évi April 30-d.

Rupp J.

II. R é s z.

A II. korszaki, vagyis a vegyes házakkból származott Magyar királyok pénzeinek sorozata.

1301. évtől 1517. és illetőleg 1540-ig.

XXIV.

(Cseh) VENCZEL.

1301. től 1305-d. évig.

Alighogy III. Endrével az Árpád fejedelmi nemzetség utolsó ficsemetéjének földi részei eltakarítottának, az országnagyok kebleit azonnal a királyválasztás gondolái foglalák el, s e miatt két párttöredekre szétágazván, némellyek Robert Károlyt, mások ismét az alig 14. éves cseh Venczel, Anna, IV-k Bela leánya dedunokájának párthivei lettenek. Károly azalatt egy szokatlan — az atyjával Prágából megerkező s László nevet cserélt Venczel pedig, a szent koronával Budán királynul földszítottetett; de a pápa, midőn a magyaroknak Venczelhezi hajlamát megérténé, pártfeleit az egyházbóli kitiltás átkával sújtotta, s ekként az apa Venczel reményei öszszedűlvén, az ország diszjeleit s az esztergami székes egyház szertartási kinceit magához ragadva, később a cseh trónra lépett fiával együtt honába visszatért.

Ámbár ezen királynak sem egész nevével, sem ennek kezdő betűivel jegyzett pénzünk nincsen, megemlítendők itt mégis némelly ujabban feltalált iratlan pénznemek, mellyeket Jankovich Miklós, magyar tudós társ. tiszt. tag, terjedelmes értekezésében (*Tud. Gyűjt.* 1827. VII. 42—68. l.) nem épen alaptalanul Venczelnek tulajdonít s mellyek következők:

I — V. nemű.

Nagys. 9. Sulya: 6—10. szemer. Ritk. $\frac{1}{2}$.

Jankovich, az idézett helyen.

I. Ülő koronázott király. — Emberi arcz.

Koronázott király hosszú köntösben s palástban, a trónon szemközt ülve, oldalára szegzett jobbában lilomos királypalczát, baljában pedig keresztes gömböt visel. — Félrevont ajkú s visszás borággal koszorúzott felénk néző arcz. Több gyűjteményekben.

XII. táb.
330. sz.

II. Koronázott király ülve. — Harpya.

XII. táb.
331. sz. Ülő koronázott király, a főnebbi verettel. — Balra fordult harpya-alak. *Ugyanott.*

III. Király lóháton. — Sólyom.

XII. táb.
332. sz. Koronázott király lóháton, hosszú köntösben, kinyújtott jobbában kardot, baljában lova fékét tartva. — Kiterjesztett szárnyakkal jobbra lépdelő sólyom. *Ugyanott.*

IV. A király mellképe. — Kigyós-sárkány.

XII. táb.
333. sz. Mellig ábrázolt király koronázott fővel, jobbában kardot, fölemelt baljában pedig keresztcs gömböt tart. — Jobbfelé lépdelő pártázott sárkány, farkát györűbe fonva. *Ugyanott.*

V. A király feje. — Malacz, vagy evet.

XII. táb.
334. sz. Koronázott királyfő, képpel felénk, fülére lefolyó hajfürtökkel. — Földön fekvő alma után ahitozó malacz, vagy evet. *Ugyanott.*

Ezen igen jól megőrzött ezüst pénzeket (mellyek az I. és V. nem alatt felhozotakon, mint a császári muzeumban már 1825-ik évben szemlélhetőkön kívül, egészen ismeretlenek voltak), 1827-ben egy aszszony találta meg, midőn a szent Gellért nevű budai hegyfokon szőlejét mívelte; s Kintsósy András pesti kereskedőnel beváltásul ajánlá, a ki azokat fenezimzett Jankovich Miklós régi pénzek buvárának eladta. A gondosabban megvizsgált helyen talált kincs egyéb része Haffenbeck Károly, akkori budai pénzgyűtő tulajdonává lön. Az egész pénzhalmaz száma 2800. darabot meghaladott, mellyek közül 240. db. prágai garas, II. (IV.) Venczeltől, a mi rokonnevű királyunk atyjától; 10. db. IV. Béla, kun László és III. Endre magyar királyok kispénzei; végre 46. db. szomszéd tartománybeli pénzek valának.

A fejedelem kezében látható gömb vagy aranyalma, mellyet a romai császárok az egész világ birtokának jelül viseltek, s mellyre a keleti császárok keresztet tűztek, mindig a legfőbb hatalom jelképe volt (*Neues Lehrgebäude der Diplomatik. Erfurt 1767. 4. f. 554 §.*). Az I. és II. nem alatt leirt pénzekon látható aranyalmára tűzött kettős keresztke itt először kerül elő; de a pecéteken már régebben, nevezetesen Imre, kun László, III. Endre és I. Károly alatt is használtatott (*Pragy Syntagma de sigillis VI. táb. 4. sz. VIII. 3. IX. X. és XII. 1. sz.*).

A „Notitiae rei num. Hung.“ című könyv szerzője (185. l. II. tábl. 71. sz.) Venczelnek egy iratlan pénzt tulajdonit, mellynek előlapján a király koronázott feje, hátlapján pedig kettős kereszt szemlélhető; ez azonban munkájára nézve idegen pénznem; ugyanazának hisz egy másik következő feliratut is; LADISLAUS REX, melly

az I. részben kun Lászlónál XVI. nem alatt leíratott. A Szechenyi catalogusában (I. R. 61. l.) az azon látható oroszlán es V jegy miatt e királynak tulajdonított két pénz közül pedig az első, III-ik Endrenel az I. Resz X-k tabláján 272. sz. alatt, mint illető helyén már körülíratott, a másik pedig X. nem alatt I. Mátyásnál XIX. tábl. 520. sz. alatt kerülendvén elő, ezen király korába tartozik.

XXV.

(Bajor) O T T O.

1305-től. 1308-ik évig.

Otto, bajor Henrik fia, s IV-k Belának Erzsébet leányátóli unokája, a Károly és Venczel között folyt zaklató pártviszályokat megúnt országnagyok által királyul meghivatván, miután Venczeltől a koronát s egyéb királyi díszjeleket viszszerényé, Szekesfejervárott megkoronáztatott. Azonban Károly a királyságtól kétízbeni elűtetéseért nehezeltvén, Rudolf osztrák herczeggel szövetségre lép, s ez által az egyháznagyok es főurak nagy része pártjához járult. Midőn Otto, a dolgok e mindkét részről szomorú állásában, László erdéli vajda leányát eljegyezni akarná, cselszövénnyel elfogott, s átadván az ország ékeit, Bajorhonba viszszatért; de a magyar királyi czimet holtáig fentartotta.

Ezen korszaki pénzeknek legbecsesebb gyöngyeül, méltán azon Otto pénzei eddig egyetlen ismeretes neme tartatik, mellynek tudtomra egyik példányát gróf Festetich, kettejét pedig néhai Veszerle József — ki egyet Kiss Ferencztől vett — gyűjteményéből a nemzeti muzeum bírja; és pedig

Egyetlen nemű.

Korona, a királyi nevével. — Ikermadár.

Nagys. 8. Súlya: 12. szemer. Ritk. $\frac{6}{30}$.

Schönr. 186. l. — Mader krit. Beitr. III 86. l.

1. REG OTTONUS koszorúzott körben nyílt korona. — Madárikér, talán galambpár, háttal egymáshoz fordulva, s hátrahajtott fejeikkel játszadozva. Az idézett helyeken.

Azon igen közönséges pénzt, mellyet a gyűjtők eddig Ottoénak tartottak, s melly Szechenyi Catalogusában I. R. 62. lapon kiadatván, koronázott királyfővel e felíratot mutatja: MONETA VNGARIE, hátlapján pedig hasonló veretű madárpárt visel, az I. R. 140. lapján XVIII. nem alatt felhozott okoknál fogva, V. István pénzei közé sorozandónak találtuk.

XII. tábl.
335. sz.

XXVI.

I. (Róbert) K Á R O L Y.

1308-tól. 1342-ik évig.

II. (sánta) Károly nápolyi királytól, és V. István magyar király leánya -Máriától származott Martell Károly fia, ki midőn trónkövetelő vetélytársítól menekült, a magyarok egyhangu szavazatával királylává kiáltatott, s a szent koronát visszaszerezvén, 1310-diki Augustus 27 - d. Szekesfejvárott megkoronáztatott. Ezen mind had, mind beke idejében jeles király korából említik a történetírók Záh Felicián irtozatos merényét, mellyel 1330-k év April 17 - d. midőn a király családjával Visegrádon asztalnál ült, az ebédlő-terembe rohanván, a királynőt megvérezte, s mind a királyt, mind fiait kivégezendette, ha a besiető aprodoktól leterítve, föl nem apríttatik. A merény okát némellyek Kláran, a mondott Záh leányán, Kázmér a királynó fivére által erőszakosan végbevitt, s a királynó cseleivel elősegített megszeplősítésben helyezik (*Muglen Chronik der Hunnen, Cap. LXX. — Chronikon Budense, kiadta Podhraczký 1838. 241. l.*) — Veszélyben forgott szinte a király elete, midőn a zendülő Bazarád, havasalföldi vajda ellen hadi erőt vezetett. Márián és Beatrixen kívül, nőül bírá Erzsébetet, László, lengyel király leányát, kitől a gyermekévekben elhunyt Károlyt, és Lászlót, később Lajosot, a trónban utódját, valamint Andrást és Istvánt nemzette. Volt egy törvénytelen gyermeke is, t. i. Kálmán, ki esztergami préposttá, később pedig győri püspöкке (1338—1373.) szenteltetvén (*Pray, Hierarch. II. 172. l. — Cod. Dipl. VIII. 4. füz. 114. l.*) pecsetjén, mint atyja, liliomokat viselt (*Tudománytár 1839. IV. 158. — 163. l.*) Károly elhunyt 1342. évi Julius 16 - d. s teste Szekesfejvárt a királyi sírboltba temettetett.

A magyar törvénykönyvben foglalt 1342-diki hires végzemény, valamint korábbi rendeletei által, e király a pénzügynek nevezetes ujítója lön, melly rendeletek azonban az érték és vegyíték szabálytalansága, s az ez által megneghezült pénzsere és kereskedés miatt sok alkalmatlanságot szültek. Ó először vereté a fizenzei alaku aranyakat s a frank és nápolyi királyok pénzeihez szabott, ugynevezetett széles ezüst garasokat. Kispénzei és fillérei — mellyek közül ritkaságra leginkább kitűnnek a budaiak — igen változatosak. Ezüst pénzein a pénzjegyeket mindig kiverette, s ezen általa behozott szokást utódi is szorosan megtartották.

Hajdan az áruk az érezek súlya szerint becsültettek, s minthogy egy font ezüst, es egy font vert pénz ugyanegy értékű volt, lassankint a súlymérték helyett bizonyos számú kispénz vétetett. A legrégebb számítás font, és zsold számra történt.

A **f o n t** (Libra), mint súlymérték, a régi romaiak és frankok szokásakint 12. kétlatost (uncia), azaz: 24. latot foglalt magában, és 20. zsolddal egyértékű volt; egy zsolddal pedig 12. és így egy fontban 240. kispénz foglaltatott. Egy font arany 72. zsoldra (vagyis bizancei aranyra) becsültetett, mert egy uncia 6. zsoldot ért. Később a fontot 16. unciaira kezdték felosztani. Volt egy pénz helyett használt font is, mely 12. zsolddal állott, minden zsoldot 40. kispénzzel számítva. Ezekből kiviláglik, miszerint a zsold kétféle volt t. i. az aranypenz maga, és ezüst, vagy képzelteti zsold; amaz $\frac{1}{2}$.fontot, vagyis 40. kispénzt tett, emez 12. kispénzzel számítottatott. A latin solidus (zsold) szóból származott a német Sold, Soldat is.

A **Tá l e n t** (talentum) a fonttal egyértelmű szó vala, tehát a romai talentumtól igen különbözött.

A **g í r a** (marca), szinte majd egy $\frac{1}{2}$. fontot tevő súlymértékül, majd a fejedelem által kénye szerint meghatározott pénzösszetűl használtatott; tehát különbséget kell tenni a súly- és szám szerinti gíra között, mellyek elseje az ercz valódi-, másika pedig viszonyoszerű (aránylagos) értékét jellentette. Történeti emlékeinkben gyakran előkerül a budai, kassai, szebeni, szepesi, zágrábi s. a. t. számítás, szám, arany és súly; azonfelül nálunk a szomszéd tartományokban, u. m. kölni, bécsi és prágai súly gírák is divatoztak. Közönségesen az ugynevezett nehéz súlyú gíra négy, a könnyű súlyú pedig egy arany forinttal számítottak. A gírának súly-érez- és vegyitekre nevezve divatozott eltéréseit és gyakori változásait bővebben magyarázni, s azok érteket (egybevetvén a honiakat a külföldiekkel, s amazokat ismét a korábbiakkal) meghatározni, a pénzmagyarázat feladata leven, itt annak fejtegetésébe bocsátkozni nem cze-lünk.

A **F e r t o** (negyed) nevezet a német F e r t i n g vagy Vierting-től eredett, s a gírának egy negyedét (azaz: két latnak súlyát) jelentette.

A **P e n s a** (honnan a magyar pénz, és mint ennek része, talán a k i s p é n z is származtatható) a latin pendóltul jött; ez honunk legrégibb korában 45. később 40. kispénzt tett, s így egy bizancei aranyra, négy penza pedig egy ezüst nehéz súlyú gírára, vagyis négy arany forintra becsültetett; azonban a kispénzek értéke megcsökkenvén, a különben négy penzát tevő gíra 5. 6. 8. 9. 10. sőt 12. penzával is fizettetett.

A **n e h e z é k** (latinul pondum, pondus, pondusculum, pi setum, az olasz peso- s pesetto-tul) a kétlatosnak egy hatod, a gírának egy 48-d. része volt, s később a garással ugyanegy értelművé lön. A hol aranynehezekről van szó, ott mindig egyes arany pénzek értendők (*Murator. Antiq. Ital. II. 770. 772. 776. 777. l. — Simonchicz, dissertatio de Numismatica Hungariae, s a t. 59. 138 — 159 l. — Cod. Dipl. VIII. 4. köt. 150. lap.*)

I. Arany forintok.

I. nemű.

Liliom s a király neve. — Ker. sz. János.

Nagys. 14—15. Sulya: 60—62. szemer. Ritk. 5/26.

Schönb. 187. I. Szécl. Catalog. I. 62. l. — Jouch. M. Cab. I. 192. l. — Kohl. D. C. 650. sz. — Vettori il fiorino d'oro, 6. sz.

1.) † KAROLV REX firenzei liliom. — S. IOHANNES B. és kis korona. E szent, fénykörös fejfel, köntösben és palástban áll; jobbát kinyújtva, baljában keresztet királpálczát tart. *A nemz. csász. páris. és müncheni muz. — Magy. tud. társ. Váczi ajtatos oktatórend. Weszerle. Jankovich. Taubner. Küss. Rhédey. Stur. Cappe. Rupp.*

XII. táb.
336. sz.

XII. táb.
337. sz.

2.) Mint főnebb, de a kis korona helyett madárka. *Weszerle.*

Ezen madárka a mainzei érsek hasonló veretű pénzein is előző Du Val-nál (*Mounoies en or, s a t. Wien. MDCCLIX. 11. l.*)

Köhler János (*Duc. Cab. 661. sz.*) Károlynak következő köriratu pénzét említi: KAROLVS DEI GRA. REX — a király trónon ülve, jobbában keresztet aranyalmát, baljában királpálczát tart. Hátlapján: HVNGARIE IN NOMINE IHV. XRI (Jesu Christi), ketté szegett csikos és liliosos paizs, felül kis korona; jegyei: S. B. Ezen pénz Hamburgban Dude gyűjteményében találtatván, 1750-ben több másokkal nyilvános áremelés útján eladatott (:S. v. M. *Verzeichniß einer zahlreichen und auserlesenen Sammlung, s. a. t. — Ezen kívül: Schwartz Rec. Crit. Schmeißel s. a t. 4. l.*). Ezen pénz az idézett helyen II. Károlynak, Sooth pontosabb catalogusában pedig S.E. jeggyel helyesebben I. Károlynak mondatik.

A királyok első korszakában a tulajdonképeni arany pénzek hiánya miatt bizancki aranyak voltak forgásban. A Croniconban (*Cap. XLV.*) ezek olvashatók: „Iste enim (Bela I.) omnia fora die Sabati constituit, pro vendendo, et emendo. Byzantiosque permisit currere per districtum regni sui,“ s alább: „argenteos etiam denarios — cudi fecit, quorum quadraginta Byzantius census erat.“ — Azt tartják, hogy a bizancki aranyak után, elsőket Szicília és Nápoly királyai verettek; jelesen II. Rogér 1140-ben az apulai hercegségben (kinek azonban Ducatus névvel jelelt pénze Falco Beneventanus egykoru író szerint nem aranyból, hanem silányabb ezüstből volt), s II. Frigyes császár (1197 — 1250.), Messánában és Brundisiumban (*Joachim, Münz. Cab. I. 145. l.*); ámbár mások az arany pénzek eredetét a hatodik századba helyezvén, azok szerzőjeül Longrin ravennai herceget tartják (*Krönitz. Oecon. Encyclopedie. Brünn 1787. 666. l.*). — A velencei ugynevezett zechini (Zechától, mely pénzműhelyt jelent) aranyak Dandolo János herceg alatt 1280-ban verettek (*Murator. Antiq. Ital. II. 821. l.*),

következő irattal: SIT. T. (tibi) XTE (Christe) DAT. (datus) Q. (quem) TV REGIS IS-TE DVCAT — innen származott az aranyak „ducatus, Ducaten⁶⁶ neve is (*Simon-chitz, dissert. de Numismatica Hung. s. a. t. 78. l.*).

A firenzei aranyak, melyek vagy Firenzeről (Florentia), vagy a liliom virágról (a flore lilii) florenus (forint) nevet nyerének, Villani és malaspinaí Ricordi firenzeitörténete szerint 1252-d. évben keletkeztek. Sz. Antal, firenzei érsek (*Summa historialis, III. R. XIX. czim. 6. §.*) így szól: „Tunc civitas Florentia in felicitate temporalis constituta coepit cudere monetam auream, scilicet florenus ex auro, quae prius utebatur argentea, et fiebat de auro perfecto⁶⁶. — Ezek kelete nemsokára honunkban is megengedtetett, mert azokat Kun László 1278. évi oklevelében következő szavakkal említi: „quod annuatim in festo divi Martini idem Elias comes ratione ipsius terrae assumpsit solvere unum florenum auri⁶⁶ (*Wagner Annual. Scepus. I. 119. l.*). — A firenzei veretet, t. i. liliomot és keresztelő szent Jánost mint a város védszentjét, utánzik a magyar királyokon kívül, más idegen fejedelmek és egyházi személyek is (*Jonchüm az id. h. Murat. Antiq. Ital. II. 693 — 696. 817. l.*); gyakran látható az a francia királyok pénzén is, a honnan némelyek a magyar pénzek következő felirata alatt: KÁROLV és LVDOVICI REX Frankhon hasonnevű királyait akarják értetni; azonban helytelenül, mert ezek pénzein a FRANCORVM, vagy FRANCIA név sohasem hiányzik (*Mader. Krit. Beitr. III. 89. l.*).

Valahányszor tehát a II. korszaki királyok alatt a forint (florenus) szó előkerül, az alatt mindig arany forintok értendők.

Hogy a magyar és velencei aranyaknak egyenlő súlyok volt, azt a néhai Kiss gyűjteményében látható réz nehezék is tanúsítja, mely egy egész aranyat nyom, s előlapján: ZECCINO. ET. ONGARO körirattal közönséges liliomot mutat. A magyar aranyak vegyítékét és értékét utánozák az idegen nemzetek is; így Olaszthonban III. Kozma Livornóban 1674-ben következő feliratuakat veretett: AD BONITATEM AVREI HVNGARICI. — Ezt követték Triulcius Tivadar 1677-ben, Triulcius Kajétán 1686-ban; Németalföldön Geldria (Goldor) tartomány és Embden város (*Du Val, Monnoies en or, s. a. t. 256. 263. 266. 293. ll.*). — Kelendők voltak Abissíniában Derchem, azaz Drachma név alatt (*Job. Ludolph. Lexic. Aethiopico — latin. Frankof. ad Moen. 1699. lev. 498. hasáb*), és az arabs karavánoknál is (*Mr. Bruzen, la Martiniere, Historisch — Politisch — Geographischer Atlas der ganzen Welt. Leipzig. 1745. I. lev. 1182. hasáb*).

A forint (florenus, tán az olasz Fiorino-tul), vagy arany kispéNZ (denár), a királyok II. korszakában egy negyed ezüst girát tett, s minthogy Károly király alatt a budai gira 56. garas volt: a forint 14. (6. kispéNZével számított) garas, vagyis 84. kispéNZ értékében járt; később a gira 60. garasra emeltetett, tehát a forint ekkor 15. garasával, vagyis 90. három próbájú (azaz: melyekhez egy harmad részben réz vegyítetett) kispéNZzel számított (*Cod. Dipl. VIII. 4. f. 90. l. — és 1312-évk. végzem.*); ám: bár ugyanazt, mint a pesti királyi egyetem kéziratából kivehető, néha 16. 17. sőt 18. garasával is beváltották.

II. Ezüst garasok.

II. nemű.

Ülő király s neve. — GROSSI REGIS s a t. köriratu paizs.

Nagys. 20. Súly: 48—53. szemer. Ritk. $\frac{5}{12}$.

1.) † KAROLVS * DEI * GRACIA * a király trónon ülve, jobbában liliosm királypálczát, baljában kereszties gömböt tart. — † GROSSI * REGIS * VNGARIE ketté szegett háromszögű paizson jobbrul az anjoui ház liliosm s csillagoeskái, balról magyar csikok láthatók. *Csász. és drezdai királyi muz. Magy. tud. társ. — Weszerle. Skoda.*

XII táb.
338. sz.

A DEI GRATIA kitétel honunk penzein itten jön elő legelőször. Eredetét némmelleyk a bizanczi császároktul származtatják (*Heineccii Syntagma hist. de veter. German. s a t. Sigillis*, 69. l.); mások ellenben azon veleményben vannak, miszerint azal Pipin (752—768.) élt Frankhonban; mások ismét, hogy azt kopasz Károly hasznalta ahitatos buzgóságából. Azonban a vitatott kitétel ott már rég függetlenségi jelentet nyert, s azt a királyok kizárólag használták; a XII. század óta pedig az a többi német fejedelmek penzein is szemlelhető (*Neues Lehrgebäude der Diplomatik, Erfurt. 1768. VI. 629. 630. §. — Mader. Krit. Beitr. III. 183—198. l.*).

A garas név (latinul grossus) az olasz grosso (vastag — nagy)-ból származott át. Csehországban e pénz nem 1296. vagy 1300-ban II. Venczel alatt lett kelendővé, s forgása Magyarhonban is megengedetett (*Cornides. Reg. Hung. Geneal. 85. l. — Pray, Annales R. H. II. 237. l.*). A Károly alatt behozott garasok eleinte nehezék helyett verettek, s ezen képzelt pénzből 12. tett egy fertot, tehát 48. egy girát (*Cod. Dipl. III. 2. f. 237. l.*); később a prágaiak hasonlatára 60. garas ért egy girát, s hat királyi — szinte 6. bécsi — és 4. báni kispénz egy garast; ámbár a garas, a mint a Károly alatt divatozott pápai adózásból kivehető, 4. 7. sőt 8. báni és szinte 8. királyi kispénzért is beváltott.

III. nemű.

Ülő király s neve. — DEI GRATIA s a t. köriratos paizs.

Nagys. 19. Súly: 48—52. szemer. Ritk. $\frac{2}{17}$.

Schönb. 189. l. — Weszprémi, biogr. med. Cent. II. 223. l. — Anzeigen IV. köt. 182. sz.

1.) MONETA · DOMINI · KAROLI ülő király, jobbában kereszties gömböt, baljában liliosm királypálczát tart, lábai előtt két őrző oroszlánka. —

+ DEI GRATIA REGIS HUNGARIE, két központu kör között 13 — 17. ugyanannyi liliomot záró köröcskék, középett liliomos és csikos paizs látható. *Magy. tud. társ. — B. Bretfeld. Weszerle. Somogyi. Rupp.*

XII. táb.
339. sz.

IV. nemű.

Ülő király s neve. — Paizs AVE GRATIA körirattal.

Nagys. 17—18. Súly: 45. szemer. Ritk. $\frac{6}{14}$.

1.) † KAROLVS REX HUNGARIE a király oroszlánfejekkel ékesített trónon ülve, jobbájában kereszties aranyalmát, baljában liliomos kormány-pálczát tart. — AVE GRATIA PLENA DNS. (Dominus) TECUM — képvere-te, mint a III. neműé, liliomokat foglaló huszonkét köröcskével, jegyek helyett két virágcsa szemlélhető. *Jankovics. Rupp.*

XII. táb.
340. sz.

V. nemű.

Ülő király s neve. — Paizs kettős körirattal.

Nagy. 19. Súly: 30—53. szemer. Ritk. $\frac{4}{5}$.

Schönb. 188. l. — Széch. Cat. I. 63. l. — Ioach. Gr. Cab. II. 631. l. — Anzeigen IV. l. 49. — Appel. Rep. II. 858. l.

1 — 10.) † MONETA KARVLI (ritkábban KAROLI) REGIS HUNGARIE (vagy VNGARIE) a király ülve, szokott tartozmányival. — † HONOR · REGIS IVDITIV DILIGIT — befelé: † IVS · DAT · PACEM · PAX · SALVTEM közepén szokott paizs. *Több kincstermekben.*

XII. táb.
341. sz.

Jegyei: B.A. — B.T. — C.R. — O.B. — O.N. — R.T. — Σ.A. — Korona mind kétfelől — korona balról — jegy nélkül.

A Dávid zoltárából vett ezen feliratot: „Honor Regis iudicium diligit“ Joachim szerint (*Münz. Cab. I. 310. l.*) anjoui Károly és Robert nápolyi királyok kezdék legelőször pénzeikre veretni. I. István király törvényének Imre fiához intézett könyvében ezek olvashatók: „Patientiae iudicii observatio, quinta regalis coronae est oratio. Dávid rex atque propheta dicit: Deus iudicium tuum Regi da;“ — és másutt: „Honor regis iudicium diligit“ mellyhez I. Károly ezt adá: „Ius dat pacem, pax salutem“ (*Anzeigen IV. 53. l. Joach. M. Cab. IV. 178. l.*) Kaprinay István (*Hung. Dipl. I. 469 l.*) véleménye szerint ezen jelmondatok a Károly által behozott törvénykezési ujítások s rendezésekre látszanak vonatkozni; ő ítélőszékeinkhez frank szokásokat ültetvén át, első volt, ki azokból a párviadalt sziműztá.

VI. nemű.

Ülő király s neve. — Sisak felett paizs és struczmadár.

Nagys. 19. Súly: 40 — 53. szemer. Ritk. $\frac{1}{4}$.

Schönr. 189. l. — Széch. Cat. I. 64. l. — Joach. M. C. IV. 173. l. — Köhl. M. Bel. XX. 439. l. — Schearcz, Rec. Crit. 6 7. l. — Appel. Rep. II. 858. l.

1 — 6.) † MONETA · KAROLI ritkábban. (KARVLI) REGIS · HUNGARIE trónon ülő király szokott tartozmányival. — † HONOR · REGIS · INDIVM DILIGIT ferde helyzetű szokott paizs, rajta nyugvó koronás sisakkal, mellyből két toll közül orrával patkót szorító struczfü emelkedik. *Több muze-*

XII. táb.
342. sz. *umokban.*

Jegyei: A.F — B.V — S.E — S és lilium — V e felett jobbrul korona, és balról A. — két lilium.

A Chroniconban (II. R. XCIX. fejez.) Károly király pompás gyászkiismeretének leírásánál ezek olvashatók: „In quorum quidem militum dictis regalibus equis insidentium galeis aureis coronis circumdatis, insignia, sub forma Struthionis avis, quae per ipsum dominum regem vita sibi comite haberi, et ferri conservantur, habebantur.“ — Jovius tanúsága nyomán az orrával vasat tartó struczmadár, a hosszú ideig eltítkolt meltatlanságot végtére megboszulónak jelképe volt. Aresius szerint pedig ezen patkót viselő madár, a bántalmakat, könnyen feledő nagylelkűséget jelenti (*Philippè Pincè-nelli, Mundus Symbolicus, Colou. Agrip. 1729. I. K. IV. f. LXI. fejez.*). Bel (*Not. Hung. IV. K. 184. l.*) egy illyféle veretű garast emlit, mellynek előlapján: MONETA ARGENTEA NOVA KARVLI REGIS; hátlapján pedig: DOMINVS DILIGIT INDIVM REGIS — körirat látható; ugyan erről Katona István is azt állítja (*Hist. Crit. IX. 231. l.*) hogy ez neki még volt, holott hasonló köriratu pénzt semmiféle nyilvános, vagy magános gyűjteményben semmi, sem mások nem láttanak; innen világos, hogy itt olvasás tevedes forog fen.

III. Ezüst kispénzek és fillérek.**VII. nemű.**

A király mellképe s neve. — Paizs, felirattal.

Nagys. 10. Súly: 11 — 14. szemer. Ritk. $\frac{1}{2}$.

Schönr. 191. l. — Széch. Cat. I. 65. 74. l. — Mellen. 328. l.

1 — 8.) KAROLI REGIS koronás király képe köntüsben és palástban, jobbában lilimos kormánypálczát, baljában gömböt tartva. — † . Ω . R.E. GIS HUNGARIE kettészegett paizs, csikos liliumokkal. *Több muzeumokban.*

XII. táb.
343. sz.

Jegyei: A.A — A.A a paizs felett B — B.V — C és egy lekopott — $\Omega\Omega$ — S és egy lekopott — semmi jegy — két üvegce.

Ezen pénz nem Széch. Cat. 65. l. Károly kispénzei közé sorozva, ugyanott 74. l. helytelenül II. Károlyénak tartatik. Az üvegce Narbon tartománynak, honnét az anjoui királyi ház eredetét veszi, jelképe volt; s Mária Magdának, e tartomány véd-szentjének tiszteletére látszik czelelni; s így a fenirt üvegce anjoui Károly, a mi hasonnevű királyunk őse által Narbon tartomány számára készítettett aranynak fő vere-tet teszi (*Schönb. az idézett helyen. — Jouch. M. Cab. I. 343. l.*)

VIII. nemű.

Ülő király felirat nélkül. — Paizs, s neve a királynak.

Nagys. 11 — 12. Súly: 10 — 12. szemér. Ritk. $\frac{3}{5}$.

1. 2.) Ülő király, jobbában aranyalmát, baljában kormánybotot tart, ol-dala mellett egyik felől lilium, másíkról kettős kereszt. — † KAROLVS REX HUNGARI (vagy HUNGARIÆ) szemcsés körben. liliumok- s csikokkal dí-szített paizs szemléllhető. *Weszerle. Stur. Küss. Rupp.*

XII. táb.
344. sz.

A harántesikok Magyarhon pénzeiről II. Endre korától óta (*mint I. R. 103. l.*) száműzetvén, azokat I. Károly, alkalmasint más nemzetektől költsönözve, ismét behoz-ta, (mert ezek Burgundia- Arragonia- Brandenburg- s Frankhonban régóta divatozá-nak s későbbben nemcsak Magyar királyaink pénzein, hanem Kassa, Esztergam, Buda s más királyi városok pecsétjein is előkerülnek (*Tud. Gyűjt. 1831. 18 — 24. l.*).

IX. nemű.

A király mellképe felirat nélkül. — Paizs s a király neve.

Nagys. 9 — 10. Súly: 6 — 7. szemér. Ritk. $\frac{1}{2}$.

Schönb. 191. l. Széch. Cat. I. 65. 66. l.

1. 2.) A király képe mellig, jobbában liliumos, baljában pedig kereszt-es aranyalmát tartva. — † KAROLVS REX HUNGARIÆ szokott alakú paizs, mellynek alján köröcske, vagy néha az sem látható. *Több helyeken.*

XII táb.
345. sz.

3.) Mint főnebb; hátlapján következő kopott felirat: † M. REGI. K. P. OARIA. *Rupp.*

X. nemű.

Ülő király. — Paizs, tartókul struczmadarakkal.

KispéNZ: Nagys. 10. Súlya: 12. szemer. Ritk. $\frac{1}{3}$.

Schönn. 193. l. — *Széch. Cat. I.* 65. l. — *Pálma Herald. II. táb.* 5. sz. — *Appel, Rep. II.* 839. l.

1.) Ülő király köntösben s palástban, kormánybotot s aranygömböt tart.
— † MOHETA REGIS KARVLI szokott paizs felett lilium, tartók helyett struczmadarakkal. *Több gyűjteményekben.*

XII. táb.
316. sz.

Fillér: Nagys. 9. Súlya: 6. szemer. Ritk. $\frac{2}{4}$.

XII. táb.
347. sz.

2.) Más hasonló. — Hátlapján † M. REGIS KARVLI. egyébiránt egyez a főnebbivel. *Ugyanott.*

A czimeres paizsok a XII. század szüleményei; mellyekhez az 1150-dik évben elhunyt anjoui Godfridé, mint legrégeb, méltán számítható. Alvernia házbéli I. János, ki 1345-dik évben, következőleg Károly királyunk korában élt, első volt azok között, kik paizsaikat vértartókkal (vagy átlásokkal) ekesíték (*Neues Lehrgebäude der Diplom. Erfurt.* 1768. 4. VI. K. 301. és 329. §.).

XI. nemű.

A király mellképe tartozmányok nélkül. — Paizs a király nevével.

Nagys. 8. Súlya: 5—8. szemer. Ritk. $\frac{2}{4}$.

1.) Koronás király mellképe, köntösben és palástban; jegyül jobbra B balról V mind a kettő két lilium között. — † M. REGIS KAROLI szokott alaku paizs. *Stur. Rupp. és másutt.*

XII. táb.
348. sz.

2.) Mint az előbbi; a paizs felett szinte B betű jó elő. *Rupp.*

XII. nemű.

Paizs a király nevével. — Húsvéti bárány.

Nagys. 10. Súlya: — szemer. Ritk. $\frac{6}{4}$.

XII. táb.
349. sz.

1.) † KAROLVS PMS (Primus) REX hVNGAR szokott paizs, melly felett: I. € oldalain mind kétfelől virágocskák. — Szokott veretű húsvéti bárány. *Weszerle.*

A husvétí bárány képe leginkább IV. Fülöp, X. Lajos, IV. Károly, I. János és VI. Károly. (1285.—1380.) frank királyok aranyain szemléltethető; melly veretet a mi Károly királyunk, mint az anjoui családból származott utód, követni látszik.

XIII. nemű.

Ülő király. — Husvétí bárány a király nevével.

Nagys. 8. Súlya: 5—6. szemer. Rítk. $\frac{3}{5}$.

Schönb. 193. 1.

1.) Ülő király rendes tartozmányival. — † . M . REGIS KARVLI szokott veretű husvétí bárány. *Csász. muz. Kíss. Somogyi.*

XIII. táb.
350. sz.

XIV. nemű.

Ülő király. — Husvétí bárány (iratlan).

Nagys. 8%. Súlya: — szemer. Rítk. $\frac{6}{e}$.

1.) Ülő koronázott király, jobbában keresztés aranyalmát, baljában kardot tartva. — Husvétí bárány szálás gyapjúval. *Welzl tanácsos. (most Stur.)*

XIII. táb.
351. sz.

Ezen iratlan pénzt, bátor ugyanazonos s munkára hasonló ama kispénzsekkel, mellyeket Venczel királyei között említettünk, I. Károlynak kelle tulajdonitanunk; mivel mint a 2-ik lapon érintetett, az oly nagy számmal talált Venczel pénzei között, egyetlen egy illynemű penzpéldányt sem találunk, s a husvétí báránynyalí veret a leírt alakban, Károlynak fent elősorolt pénznemlein is előjő.

XV. nemű.

Paizs a király nevével. — Kigyósárckány.

Nagys. 8—9. Súlya: 6—8. szemer. Rítk. $\frac{3}{5}$.

1.) † M REGIS KAROLI szokott alakú s veretű paizs felett rozsácska, mindkét felől köröcskével. — Sárkány, szárnyottolai hegyein gömböcskéekkel, kigyó farkkal, s fejéhez közelgő keresztkével. *Weszerle. Vidák. Luczenbacher. Somogyi. Rupp.*

XIII. táb.
352. sz.

XVI. nemű.

Jobbra néző király feje s neve. — Szokott paizs.

Nagys. 6—7. Súly: 6—7. szemer. Rít. $\frac{4}{7}$.

XIII. táb. 353. sz. 1.) KAROLVS PMS (Primus) jobbra néző király mellképe — † MON · hVNGARIE · szokott paizs. *Gróf Eszterházy. Hg. Fürstenberg. Rupp.*

XVII. nemű.

A király nevével jegyzett paizs. — Lépdelő oroszlán.

Nagys. 9. Súly: — szemer. Rít. $\frac{6}{9}$.

XIII. táb. 354. sz. 1.) † M - - ET - - - ROLI csikos körben szokott paizs. — Hasonló körben jobbra lépdelő oroszlán; fölötte lilium. *Vidák.*

XVIII. nemű.

Király feje s neve. — Ágaskodó oroszlán.

Nagys. 9. Súly: — szemer. Rít. $\frac{6}{9}$.

XIII. táb. 355. sz. 1.) † KARVLVS · REX · szemesés körben koronázott királyfő. — Ágas-kodó oroszlán koronás fejjel, s feltartott farkkal. *W'eszerle.*

XIX. nemű.

Ülő király. — Sas.

Kispénz: Nagys. 9½. Súly: 9—12. szemer. Rít. $\frac{2}{3}$.

1.) Ülő koronázott király képe, szokott tartozmányival. — † MOHETA RGIS (így) KARVLI csikos körben kiterjesztett szárnyú sas, körmei között ismeretlen tárgyat szorít. *Csász. muz. magy. egyetem. — Vidák. Milkovich. Stur.*

XIII. táb. 356. sz. *Rupp.*

Fillér: Nagys. 8. Súly: 6. szemer. Rít. $\frac{6}{9}$.

XIII. táb. 357. sz. 2.) Hasonló. — Szintolly veretű sas csikos körben. Felirat nélkül. *Rupp.*

XX. nemű.

A király mellképe. — Súlyom.

Nagys. 9. Súly: 8 — 9. szemer. Rith. $\frac{2}{3}$.

Szech. Cat. I. 67. l.

1.) A király mellképe szemközt; oldalánál R.K (Rex Karolus).— Kiterjesztett szárnyakkal jobbra tekintő súlyom; lábainál: A. — jegy. *Nemz. muz. So-*
magyi. Stur. Rupp, s másutt.

XIII. táb.
358. sz.**XXI. nemű.**

Korona s a király neve. — Térdelő angyal.

Nagys. 9. Súly: 6 — 8. szemer. Rith. —

Schöuv. 193. l. — Szech. Cat: I. 66. l. — Appel, Rep. II. 859. l.

1. 2.) ÷ . Ω . REGIS KAROLI (vagy KAROLVS) csikos körben nyílt korona. — Térdelő salerno angyal, jobbját fölemelve, balját pedig melléhez
vonva. Jegye: K. — *Majd minden muzeumban.*

XIII. táb.
359. sz.

1312-dik évből Károly király czimei között ez is elő-jő: „PRINCEPS SALERNITANVS, ET HONORIS, AC MONTIS SANCTI ANGELI DOMINVS“ (*Wagner. Analecta Scepusi I. 118. l.*). Ezen fejedelemség Nápolyország tartománya volt, a Gargan név alatt ismeretes szent Anghalhegy pedig Apuliában helyeztetik. A közép korban „honor“, szó alatt vitéz férfiaknak katonai szolgálatért adatott, jövedelem vagy jöszág értett; mely jöszágok későbbben hűbéri birtokká változtak át; s így a „honor“ többnyire, hűbéri birtok, nemesi jöszág, föld, vagy kerület helyett használtaték (*Du Fresne Glossarium ad Script. mediae et infimae aetatis. I. 646 — 648. l.*). — Ugy látszik, hogy a király, noha Endre fiának Ioanna fejedelemlővel eljegyzése által annak örökösdesi jogot engedett: az érdeklött tartományhozi igazait mindazáltal magának különösen fentartotta (*Katona, Hist. crit. VIII. 327. l.*).

XXII. nemű.

Félkörökbe zárt királyfő. — Térdelő angyal.

Nagys. 8 $\frac{1}{2}$. Súly: — szemer. Rith. $\frac{6}{4}$.

1.) Koronás királyfő szemcsés körben, melyet öt félkörbe zárt ugyanannyi lóher övez. — Térdelő angyal, jobbját fölemelve s baljával könyvet tartva. *Weszerle.*

XIII. táb.
360. sz.

A veret hasonlatosságából, mely az angyalra nézve a közvetlen leirt pénznemen, a felkörbe zárt királyfőre vonatkozólag pedig a XIV. táb. 387-dik szám alatti XLVI. neműn szembe szokik, önkényt foly, hogy ezen pénz Károly királynak tulajdonítassék.

XXIII. nemű.

A király mellképe. — Korona s a király neve.

Nagys. 8%. Súly: 6 — 8. szemer. Rtk. $\frac{2}{4}$.

1.) Mellig ábrázolt király képe, gömböt s kormánypálczát tartva — † M. REGIS KAROLI nyílt korona, e felett néhol gömböcske. *Somogyi. Luczenbacher. Rupp.*

XIII. táb.
361. sz.

XXIV. nemű.

Korona a király nevével. — Korona fölé helyezett struczfő.

Nagys. 9. Súly: — szemer. Rtk. $\frac{6}{8}$.

1.) † M. REGIS · KAROLI csikos körben nyílt korona, lefolyó szalagokkal. — Két toll között koronán nyugvó s orrával patkót tartó struczfő. *Vidák.*

XIII. táb.
362. sz.

XXV. nemű.

Ülő király. — Koronás sisak fölött struczfő.

Nagys. 10 — 11. Súly: 8 — 12. szemer. Rtk. —

Schönv. 192. l. — Széch. Cat. I. 66. l. — Appel, Rep. II. 860. l.

1 — 9.) Szokott jeleket viselő, s trónon ülő király. — † M · REGIS · HUNGARIE koronás sisak, mellynek tetejét orrával patkót hordozó s két toll között emelkedő struczfő ékesíti. *Több gyűjteményekben.*

XIII. táb.
363. sz.

Jegyei: balról C — D.R — I.R — M.M — balról M — struczfő megett madárka — minden egyes toll felett keresztke vagy háromlevelű — hasonló négy keresztke — semmi jegy.

XXVI. nemű.

A király feje s neve. — Koronán nyugovó struczfő.

Nagys. 9—10. *Súlya:* 8—10. *szemer. Rítk.* $\frac{3}{8}$.

Schöuv. 192. l. — *Appel, Rep.* II. 860. l. — *Tudom. Tár.* 1641. II. 89. l.

1.) † M. REGIS KÁROLI két csikos körben koronás királyfő. — A XXIV. neműhöz hasonló veret. *Gróf Festetich. Vidák. Stur. Rupp.*

XIII. táb.
364. sz.

XXVII. nemű.

A király feje s neve. — Álló struczmadár.

Nagys. 8. *Súlya* — *szemer. Rítk.* $\frac{3}{8}$.

Széch. Cat. I. 67. l.

1.) † KAROLVS - - - csikos körben szemközti koronás királyfő. — Jobbra néző s szájában patkót tartó strucz. Jegyei: K.E. (Karolus, Elisabetha.) *Nemz. muz. Weszerle.*

XIII. táb.
365. sz.

XXVIII. nemű.

A király s királyné fejei. — Sisak strucczal.

Nagys. 9. *Súlya:* 6. *szemer. Rítk.* $\frac{3}{5}$.

Tudománytár. 1841. II. 89. l.

1.) K. E (Karolus, Elisabetha) koronás fejeikkel egymásnak szemközt. — Kettős körben sisak, szokott veretű strucczal. *Magy. tud. társ. — Weszerle. Stur. Rupp.*

XIII. táb.
366. sz.

XXIX. nemű.

Paizs s a király neve. — Tojásin ülő strucz.

Nagys. 8. *Súlya:* 6. *szemer. Rítk.* $\frac{4}{8}$.

1.) † RĒ - - - AROLI szokott paizs. — Tojásin ülő strucz, földön fekvő két tojása után hajolva. *Somogyi. Rupp.*

XIII. táb.
367. sz.

XXX. nemű.

Paizs a király nevével. — Sisak felett struczfő.

Nagys. 9%. Súly: 12. szemer. Rít. $\frac{6}{5}$.

1. † M. REGIS KARVLI ketté szegett csikos kör téréen jobbról lilíomok, balról pedig harántcsíkok láthatók. — Hasonló körben koronázott sisak felé hajló struczfő, patkóval s tollakkal díszítve. Jegyek helyett két lilíom. —

XIII. táb. Csaknem réz. *Somogyi.*
368. sz.

XXXI. nemű.

A király feje s neve. — Nagy lilíom.

Nagys. 10. Súly: 10—12. szemer. Rít. $\frac{1}{3}$.

Schönb. 192. l. — Szech. Cat. I. 66. l. — Mader Krit. Beitr. III. 90. l.

1. — 14.) † M. REGIS KARVLI vonalkörben koronaalakra csucsusodó kalappal fedett királyfő. — Nagy firenzei lilíom. *Nemz. és csász. muz. Graf*

XIII. táb. *Festetich. Báró Bretfeld. Weszerle. Frank. Somogyi. Rupp.*
369. sz.

Jegyei: LI (r) — SB — SE — Σ A.

Ezen pénzt a Notitia rei num. Hung. című munkában (192. l.) II. táb. 82. sz. alatt ugyanazon firenzei lilíommal, mellynek tollakkal díszített koronafele alakja van, találjuk lerajzolva; minek okát vagy a pénznek hanyag őrzésében, vagy a rajzolonak gondatlanságában kell keresni.

XXXII. nemű.

A király képe. — Lilíom s a király neve.

Nagys. 8. Súly: 8. szemer. Rít. $\frac{3}{5}$.

1.) Álló koronázott király köntösben, kereszties aranyalmát s lilíomot tartva. — † M. REG - - - - VLI csikos kör térében lilíom. *Somogyi. Kiss. Rupp.*
XIII. táb.
370. sz.

XXXIII. nemű.

A király mellképe s neve. — Lilíom.

Kispénz: Nagys. 10. Súly: 10—15. szemer. Rít. $\frac{2}{3}$.

Appel, Rep. II. 681. l.

1.) REX . KAROLVS koronázott király képe mellig. — Vonalkörben lilíom. *Somogyi. Luczenbacher. Skoda. Kiss. Stur. Rupp.*
XIII. táb.
371. sz.

Ezen kispénzt Appel I. fej. II. Károlynak tulajdonítja; azonban megkülönböztető ismervek hiányában ezt I. Károly pénzeihez sorolandónak véltük.

Fillér: Nagys. 8. Súly: 7. szemer. Rítk. $\frac{4}{6}$.

2. Az előbbenihez teljesen hasonló, de kisebb. *Jankovich. Szalay (most XIII. táb. 375. sz. Stur).*

XXXIV. nemű.

A király mellképe s neve. — Várna.

Nagys. 9. Súly: 6—7. szemer. Rítk. $\frac{3}{6}$.

1. KAROLVS REX jobbra néző koronázott király képe. — Három torony-nyal pompázó váracska; jegyek helyett két lilium. *Somogyi. Stur. Rupp. XIII. táb. 372. sz.*

XXXV. nemű.

Ülő király s királyné. — Várna.

Nagys. 8. Súly: 6—8. szemer. Rítk. $\frac{3}{5}$.

1. A király s királyné egymás ellenében, ez utóbbi kisedet tartva, amaz pedig (mint látszik) azt áldva. — Háromtornyú várna. *Weszerle. Kiss. Stur. XIII. táb. 373. sz. Rupp.*

XXXVI. nemű.

Kettős kereszt paizson. — Három hal.

Nagys. 9%. Súly: 8—9. szemer. Rítk. $\frac{2}{5}$.

1. † KAROLVS REX HUNGARIE két csikos kör közepén háromszögű paizs, atyaérseki kereszttel. — Három félkörben ugyanannyi hal, a pénz középpontján egymásra nyugtatott fejekkel. *Somogyi. Kiss. Stur. Rupp. XIII. táb. 374. sz.*

Ezen három hal Magyarhon nevezeteseb folyóit látszik jelleképezni.

XXXVII. nemű.**A budaiak szabadságpenze strucczal s várnával.**

Nagys. 9. Súly: 7. szemer. Ritk. $\frac{6}{11}$.

Tudománytár 1841. II. 89. l.

1. † **LIBERTAS . BVDENSIV** szokott veretű sisak struccfővel. — Három torony erősség, a közép torony felett álló Delfinnel, alul pedig ugyannyi boltívvel ellátva, mellyek középsőjébe három függőleges vonal, a szélső két-töbete pedig lóher van zárva. *Weszerle. Rupp.*

XIII. táb.
376. sz.

Értekezett ezen pénzről Luczenbacher János az idézett helyen, s tudós értekezésnek kivonata következő: Buda város már rég Károly előtt a szabadság előnyeit élvezvén, ez új kedvezésekkel gyarapította azt; ugyanis 1502-ben az árurakhely joga iránt a budaiak s pestiek között villongás kerekedett, s ekkor amazok Károly azon kegylevelének, mellyben ez a kérdéses árurakhely szabaditékát, vagyis az ugynevezett árufogási vagy cserestemjogot (jus stapulae) a budaiaknak unjonnan adományozá, vagy annak használatát jóváhagyásával erősíté, nyomába jöttek.

A Delfinnek különféle jelentése van: így Aeneas Vicus szerint okosságot, közönségesen pedig tengerparti várost s kereskedői gondosságot; háromágu villával vagy horgonnyal ellátva pedig szabad kereskedést jelent (*Uhlisch, Versuch einer Numismatik für Künstler. Lemberg. 1792. 4. 66. l.*); — mások szerint azonban a fejedelem kegyének s lélek éberségének; horgonnyal ismét az uralkodó elhamarkodása, és lomha lassúsága közötti igazságos mérsekletnek jelképe vala (*Pincinelli, Mundus symbolicus. VI. K. XIX. R.*). — Valjon tehát az ezen pénzen előtűkrözött Delfin a szabad kereskedés jelképét, avagy — mint értekező megmutatni törekszik — a budaiaknak Károly által valóban engedett cserestemjogot, vagy az e város czimerét tevő várnára bocsátkozó Delfin által a fejedelem, vagy inkább a polgárok értelmességét s szemességét (mellyek az igazsággal testvérülve minden szabadságnak alapjai, s mellyek kétségtelenül az értelmesek s gondosok s prudens ac circumspecti “ czimnek is szülői valának) jelentse-e? annak megvitatását másokra bizzuk. Egyebiránt kétségtelen, hogy a háromtornyú védfal Buda város czimerének maig is alkoto része. Heineccivast (*Syntagma hist. de Sigillis. 138. lapon*) ezt olvashatni: „In eo igitur omnes fere Civitates consensisse video, quod Sigillis majoribus impresserint aut divos titulares, aut utrumque.“ — A XVII. században e város czimere két várnából, vagy torony fölé helyezett három csikból állott (*Fugger, Spiegel der Ehren. 1668. fol. 523. l.*)

XXXVIII. nemű.**Budaiak pénze, királyfővel s K betűvel.**

Nagys. 8. Súly: 7. szemer. Ritk. $\frac{6}{9}$.

1.) Koronázott király feje, arczczal felénk. — † **CI** - - - - (vagy **CIVI** - - -) — **CSI** közepén nagy K. (Karolus) betű. *Milhovics. Star.*

XIII. táb.
377. sz.

Ehhez hasonló, vagy vele azonos pénznem az, mely gróf Andrásy gyűjteményében találtatik s mely a „Solennia memoriae anniversariae bibliothecae Kis-Hontanae“ című munka III. K. 29. lapján leírva, a 7-ik tábl. pedig lerajzolva jó elő; a hol az a (rozsdavevett s kétes) hátlapi veret rokonsága miatt, mely olyan kosarat, vagy inkább koronát tüntet elő, millyen I. Lajos kispénzein látható, ezen királynak tulajdonittatik; azonban e pénzt nem látva, semmi bizonyost nem állíthatunk.

XXXIX. nemű.

Budaiak pénze, keresztés gömb- és struczfővel.

Nagys. 8 $\frac{1}{2}$. Súly: 5. szemer. Ritk. $\frac{6}{10}$.

1. † ΜΟΝΕΤΑ ΒΥΔΕ - - - - vonalkörben keresztés gömb. — Koronás sisak feletti struczfő két toll között. *Rupp.*

XIII. táb.
378. sz.

Ezen egyetlen pénz a budai szőlőhegyen kiásván, nehai Haffenbeck Károly által váltatott be, s a most érintett struczmadár veretét tekintve, az kétségtelenül Károlynak keresztelhető. Buda város már I. korszaki királyaink idejében pénzverési hely lévén, e jogot Károly s trónutódi alatt is folytonosan gyakorlák; az ő rendelete következtében a kispézn girája a budai súly szerint általában nyolcz pénzzel (pensis), azaz: 320. kispénzzel; a budai fizetési gira (marca pagamenti) pedig, mellyben 8. pénzhez még 16. kispézn adatneq, 336. kispénzzel számíttatott (*Schönb, Not. Hung. rei. num.* 292. l.).

XI. nemű.

Budaiak pénze, kettős keresztrel s struczfővel.

Nagys. 9. Súly: 7. szemer. Ritk. $\frac{6}{10}$.

Széch. Cat. I. 67. l.

1. † M . BVD - - - - közepett egyenes atyaérseki kereszt — Nyílt korona, mellyen szokott veretű struczfő áll. *Nemzeti muz.*

XIII. táb.
379. sz.

XLI. nemű.

Budaiak pénze, kettős keresztrel s négylábú állattal.

Nagys. 9. Súly: 3—7. szemer. Ritk. $\frac{6}{10}$.

1. † ΜΟΝΕΤΑ ΒΥΔ - - - - a térben kettős kereszt. — Négylábú állat, talán farkas, vagy medve, jobbra fordúlva. *Kiss, most nemz. muz.*

2. Hasonló, a keresztnél gömbücsökkel. — Kisebb; talán fillér. *Stur.*

XIII. táb.
380. sz.

XLII. nemű.

K betű s a király neve. — Kettős kereszt.

Nagys. 10—11. Sulya: 12. szemer. Rith. $\frac{2}{4}$.

1. — 4. † MONETA REGIS KARVLI szemcsés körbe zárt nagy K (Karolus) betű, közben két rózsácskával. — Lépcsőzetes talapon nyugodt kettős kereszt, melynek szögleteiben két rózsácska, szélein pedig négy lilium látható. *Weszerle. Somogyi. Kiss. Rupp.*

XIII. táb.
381. sz.

Jegyei: A.F az előlapon. — S.E mindkét lapon. — S.R az előlapon, és S.E hátlapján. — A pénz mindkét lapján két korona.

5.) Az előbbihez hasonló, hanem fillér. Jegyei: Σ.A mindkét felől. *Jan-kovich.*

Károly király három pecséttel élt; ezek elsőjét megsemmisítette, másikat az Oláhok elleni hadban (*Cod. Dipl. IX. 1. f. 465. 571. l.*) elvesztette. Kegylevelei közül csak azok érvényesek, melyek a harmadikkal erősítve, volt ezenfelül gyűrűpecsetje is, mely szintegy, mint ezen pénzei, magános K betű jegyet viselt, ezzel szokta megerősíteni Endrének különben minden erővel szűkölködő kiváltságait (*Corp. Juris. Hung. 1822. I. 154. 155. — Pray, Syntagma de sigillis. IV. táb. 4. kép.*)

XLIII. nemű.

Közepett K. betű. — Szokott paizs.

Nagys. 8. Sulya: 5. szemer. Rith. $\frac{6}{2}$.

1. Szinte elenyésző betűkkel talán: † MONETA REGIS, a téren három ponttal ékesített K betű. — Hátl. szokott paizs REGIS KAROLI vagy hVII-GAR irattal. *Somogyi.*

XIII. táb.
382. sz.

XLIV. nemű.

Paizs s a király neve. — Kettős kereszt.

Nagys. 10—11. Sulya: 12. szemer. Rith. $\frac{2}{3}$.

Schönv. 191. l. — Palma, Herald. 59. l.

1. † MONETA REGIS KARVLI kettő szelt paizs, jobbról liliumokkal, balról pedig csikokkal. — A tótországi pénzek hasonlatosságára kettős keresztveret, de mellé még két koronás fővel, a kereszt alsó két karjain pedig ugyanannyi madárkával. *Vilák. Somogyi. Milkovics, és másutt.*

XIII. táb.
383. sz.

2.) A másik a paizsban balról lilimokat, jobbról pedig csikokat mutat.
Gróf Eszterházy. Vidák. Rupp.

XIII. táb.
384. sz.

XLV. nemű.

A király koronázott feje s neve. — Kettős kereszt.

KispéNZ: Nagys. 10. Súly: 11 — 13. szemer. RítK. —

Joach. M. Cab. I. 344. l. — Schönv. 194. l.

1. † MONETA REGIS KARVLI szemcsés körben a király mellképe. — Kettős kereszt, mint a főnebbi nemnél, de a kereszt felső karjai alatt csillagok s holdak helyett két nagyobb lilium látható. *Több muzeumokban.*

XIII. táb.
385. sz.

Fillér: Nagys. 8. Súly: 7. szemer. RítK. $\frac{2}{3}$.

2. † M. REGIS KARVLI verete, mint főnebb. *Kiss. Somogyi. Rupp.*

XIII. táb.
386. sz.

XLVI. nemű.

Félkörökbe zárt királyfő. — Kettős kereszt.

Nagys. 8%. Súly: 7. szemer. RítK. $\frac{6}{7}$.

1. Négy félkör között a téren koronázott király mellképe, oldalt két virágcsa. — A főnebbivel egyező kettős kereszt, hanem lilimok helyett két levél, vagy virágcsa; jegyei: K.R (Karolus rex). *Weszerle. Rupp.*

XIII. táb.
387. sz.

XLVII. nemű.

A király feje. — Szárnyas korona.

Nagys. 7. Súly: 2½. szemer. RítK. $\frac{6}{7}$.

1. Szemközi koronás királyfő, oldalról: R.K (Rex Karolus) betűk. — Az előlapon csillagzat felett szárnyas koronaféle alak. *Előbb Kiss, most nemz. muz.*

XIII. táb.
388. sz.

Ezen alak- es súlyra legkisebb pénz, Károly fillereihöz képest, féllíllérnek tartandó.

IV. Tót s Szerb országok részére vert ezüst pénzek.

Az I. rész 97. l. előadott szabály nyomán, Károlynak Tótországot illető csak azon pénzeit tartottuk előadandóknak, melyek az ezen neműeknél használt pénzveret mellett a király nevének kezdő betűit mutatják; a többiek a tótországi bánok, mint a pénzverő kamarák berlői nevével jelettetvén, a tartományi pénzek sorába tartoznak.

Azok véleménye ellenében, kik a tótországi, vagy báni pénzeket, az azokon látható liliumok miatt I. Károlyéinál régiebbeknek nem tartják (*Palma, Herald. Regni Hung. Specimen.* 58. l.), Schönvisner (*Notit. Hung. rei. num.* 199. l.) helyesen okoskodik, midőn azt állítja, miszerint ezek Károlyéinál régiebbek ugyan, de II. Endre előttieknek nem tartathatnak, miután ennek az 1217-ik évről kelt oklevelében (*Katona, Hist. Crit. V. k.* 249. l.) e szavak is szembetűnnek: „licet nunquam moneta regalis in regno Banatus, seu Ducatus fuerit ab aliquo Rege facta“; — azonban már az I. rész 78. l. a királyi és báni pénzek között különbség tétetvén, ugyan azon Rész 99. lapján kétségen felül emeltetett, mikép az érintett oklevel szavai oda értelmezhetők: hogy Tótország részére királyi, vagy magyar pénz Endre előtt nem veretett; — ellenben a báni vagy tótországi pénzek Imre királyunk alatt már divatoztak.

Hogy ezen pénzek I. Károlyéinál csakugyan régiebbek, az kitetszik e király 1308. oklevelének következő szavaiból: „Pro quinque marcis, singulis cum quinque pensis antiquae banalis monetae“ (*Kerchelich Notit. praelim. etc.* 128. 129. l.). Ugyanezen király 1323-iki oklevelében ezek foglatatnak: „bonos novos denarios — ad pondus denariorum banalium antiquorum, quos Stephanus condam Banus tempore domini Belae regis — cudi fecerat“ (*Széch. Cat. Append.* 164. l.). — Egyébiránt báni nevekkal vert pénzekből felette kevés ismeretes: s úgy látszik hogy I. Károly korát ezek sem előzik meg.

XLVIII. nemű.

Nyest két' csillag között. — Kettős kereszt, szokott tartozmányival.

Nagys. 11. Súly: 15 — 16. szemer. Ritk. —

Széch. Cat. I. 59. l. — *Joach. Gr. Cab. II. Suppl. II.* 657. l. — *Appel, Rep. II.* 825. l.

1. † MONETA REGIS P SCLAVONIA két csillagzat közt futó menyét.

XIII. táb. 389. sz. — Kettős kereszt szokott tartozmányival s két madárral. *Több muzeumokban.*

Ezen pénzt a kereszt alsó karjain mutatkozó madárkák jellemzik, mivel az egész hátlapi veret mindenben egyez Károlynak azon magyar pénzeivel, melyek XLIV. és XLV. nem alatt leirattak, s mellyek a király egész nevéét előtűntetik. Ezen madarakat Pálma (*Specimen-Herald.* 66. és 69. l.) Halics czimerének tartja, miután Révay Peter tanúsága szerint e tartomány czimere hajdan koronázott csokából, vagy' esászármadárból állott.

XLIX. nemű.

Menyét, korona és csillagzat között. — Kettős kereszt, tartozományival.

Kispénz: *Nagys. 12. Súly: — szemer. Rít. $\frac{6}{10}$.*

1. † MONETA REGIS P SCLAVONI a fönirt állat, fülé helyzett korona s alatta levő csillagzat között. — Kettős kereszt szokott verettel, keresztben álló két madár s a t.; jegyei: K.M (Karoli moneta). *Jankovich és többeknél.* XIV. táb. 390. sz.

Fillér: *Nagys. 9. Súly: 5. szemer. Rít. $\frac{6}{9}$.*

Mader, Krit. Beitr. III. 93. 94. l.

2. Előlapja, mint I. sz. alatt M. K. (Moneta Karoli) betűkkel. — Iratlan; menyét, egy korona s egy csillagzatot záró félhold között. *Mader az id. h. Welzl tanácsos.* XIV. táb. 391. sz.

L. nemű.

A király és szent István, álló helyzetben. — Krisztus ülve.

Nagys. 16. Súly: — szemer. Rít. $\frac{6}{12}$.

Zanetti, dissert. de Numis regum Mysiae, seu Rasciae 58. l. VII. sz. — Schönv. 200. l.

1. KARLVV REX S STEFAN Károly királynak szent István vértanu, mint Ráczhon védszentje, keresztet nyújt. — IC. XC (azaz: Jésus Christus) Krisztus fénykörös fővel, ülve; a téren két lilium. XIV. táb. 392. sz.

I. Károly uralkodása alatt II. Milutin Uróz, Szerbia kényura s Magyarország védence, birodalmát Macedonia és Achájába akarta terjesztetni, s e miatt Tarentini Fülöp, Achaja örököse, Uróz ellen fegyvert fogott. A király ezen alkalmat használva, haddal támadta meg őt, s 1320-ban Obó folyónál megtörvén, a régi hűségre kényszerítette s Macedonia egy részét birtokába vette; innen látható a pénzen a győztesnek nyújtott zászló, mint a főhatalom jelképe. Ezen győzelem körülményeit bővebben fejtegeti Timon (*Imago nov. Hung. XVIII. fej.*). — Az ülő Krisztus Szerb vagy Ráczhon pénzeinek szokott hátlapi verete.

XXVII.

I. (nagy) LAJOS.

1342-től. 1382-ik évig.

Atyja halála után hatodnapra Székes-Fejérvárt megkoronáztatván, kormányzása első gondjait Olaszhonra fordítá, hogy ott Endre öcsésének, Ioanna nápolyi királynő férjének, trónörököségi jogát megállapítsa (*Cod. Dipl. IX. 7. f. 33. l.*); de reményét öcsésének gyászos esete hiúsította meg, melyet megboszulandó, ismételve roppant sereggel ment Olaszországba, s mindenféle győzven, a gyilkosságban büntársakat érdemlett büntetéssel fenytette meg; de a pápa halogatásait s Ioanna cseleit megunván, fiága Nápolyban örökösödéséről lemondott, Durazzoi Károlyt jelölven ki királyul. Kazimir bolta után családjának Lengyelhonhoz örökségi jogát megerősítette, s minthogy fimagzata nem volt, azt Hedvig leánya részére is biztosította. A II. Endre által engedett kiváltságokat jóváhagyván, Pecsét főiskolát (*Academia*) alapíta; a közbátorságot, nemzete dicsőséget és boldogságát szem előtt tartva, az ország határait — mint királyaink egyike sem — az Adriától a Balti tengerig kiterjesztette. Ezekért méltán nyert Nagy nevet, Margitnak, Károly morvai határgrof leányának elhunytával, második nőül Erzsébetet, bosznai bán leányát vevé, kitől Katalint, Irmát és Hedviget nemzette. Meghalt Nagyszombathban 1382. eszt: Sept. 11-d. elete 56-k évében, s Székesfejérvárt a bold. Szűz templomában s az általa emelt sz. Katalin kápolnájában örök nyugalomra tétetett.

A Károly által behozott pénzveretési modort Lajos alatt is folytatva látjuk; s valamint Kálmántól óta az I. korszaki királyok alatt szent László neve — mert e tárgyban utódi is őt követték — úgy Lajos alatt a pénzeken a sz. király arczképe is kinyomva szemlélhető. A garasok, kispénzek és fillérek, bár veretők kevésbé változatos, mint a Károly alattiaké, kevés kivétellel, ritkaságra igen jelesek. A réz pénznek — ha IV. Béla pénzeit kivesszük — itt akadunk első nyomára, majd magyar, majd idegen verettel; azonban az ezen királynak tulajdonítható tótországi pénznem már egészen ismeretlen.

Lajos király a megyei főispánokhoz szétküldött leveleiben azt rendelé: hogy arany pénze 16. foknyi (carat); az ezüst pedig 5. próbájú legyen; s ámbár ő alatta a forint, a Károly által kitűzött 15. garas, a garas pedig 6. kispénz értékének látszassék is: a forint mégis 12 $\frac{1}{2}$. és 14. (a gira majd 50. majd 56. garasnyi értékű lévén), sőt 19. garasával is beváltatott; a garas pedig vegyiteke- és súlyához aránylag 4. és 8. kispénzben járt (*Cod. Dipl. IX. I. füz. 126. l. IV. f. 603. l. VI. f. 283. l. és VII. f. 478. l.*).

I. Arany forintok.

I. nemű.

Líliom s a király neve. — Ker. sz. János állva.

Nagys. 15. Súly: 60—62. szemer. Rítk. $\frac{1}{12}$.

Schöuv. 201. l. — Széch. Cat. I. 67. l. — Köhl. D. C. 655. sz. — Mellen 307. l.

1. † LODOVICI REX középen firenzei líliom. — S. IOHANNES B és kis korona; fénykörös álló szent öltönyben s palástban, jobbját kinyújtva, baljával keresztet királypálczát tart. *Több muzeumokban.*

XIV. táb.
393. sz.

II. nemű.

Paizs és a király neve. — Szent János álló helyzetben.

Nagys. 15. Súly: 60—62. szemer. Rítk. $\frac{2}{14}$.

Schöuv. 202. l. Széch. Cat. I. 68. l. — Köhl. M. B. I. 418. l. — és D. C. 654. sz. — *Il fiorino d' oro* 37. l. — Mellen, 307. l.

1. † LVDOVICVS : DEI : GRACIA : REX kétoosztályu paizs, csikkokkal és líliomokkal, melynek társája, félkörökkel van beivezve, s hat csillaggal, ritkábban pontokkal körülrakva. — S. IOHANNES B, a szent verete, mint főnebb. *Több helyeken.*

XIV. táb.
394. sz.

III. nemű.

Paizs és a király neve. — Szent László állva.

Nagys. 15. Súly: 60—62. szemer. Rítk. $\frac{2}{14}$.

Schöuv. 202. l. — Széch. Cat. I. 68. l. — Köhl. M. B. I. 418. l. X. 435. és XVI. 418. l. — *Ugyanannál* D. C. 651—653. sz. — *Anzeigen*, V. 201. 209. l. — Mellen, 1. és 308. l.

1—8.) † LODOVICI . D . G . R . VIGARIE, a paizs, mint főnebb, 5. 6. és 7. líliommal. — . SAINVS . (igy) LADISLAVS R . Álló fénykörösözt szent képe, koronával, és palástban, melly jobbában taglót, baljában keresztet aranyalmát tart. *Több muzeumokban.*

XIV. táb.
395. sz.

A hátlap jegyei: 1.) jobbrul P. három líliom felett, balról négy líliom. — 2.) jobbrul három líliom, balról ugyanannyi s alattok $\bar{\text{E}}$ — 3.)

jobbról négy liliom, balról korona, ugyanannyi liliom felett. — 4.) jobbról két liliom, balról hasonló három, emberfő felett. — 5.) mindkét oldalról négy liliom s a szent jobb lábánál emberfej. — 6.) balról két liliom emberfő felett. — 7.) a szent jobb oldalánál ugyanazon fő. — 8.) hasonló fő a szent bal oldalán.

A magyar pénzekben oly gyakran látható sz. Lászlóval nem ok nélkül sejtí Simonchicz (*Dissertatio de Numismatica Hung. s a t.* 84. l.), miszerint ő a bányáknak különös partfogója volt; mivel róla szárnyalt azon hír, hogy ő a sziklából vizet serkesztett, s hogy a hadának szót ellenség pénzét kővé változtatta.

Figyelmet érdemel itt a következő aranypéNZ: † LVDOV . D . GRA . IHR (Hierosolymae) € . (és) SIGIL . REX . a súlyegyenest ketté szegett téren jobbról egyszerű kajomkereszt, szögletein négy keresztkével; balról négy liliom két rojtzotttól fűdve. — •• S • IOHANNES . R (B helyett) és egy liliom. A szent szokott veretű.

XIV. táb.
396. sz.

Ezen péNZt Duby adta ki (*Monnoies des Prelats et Barons de France, 1790. XCVIII. tábl. 1. sz.*) ismeri azt Kubinyi András gyűjteményéből a „Solennia Kis — Hontana“ című könyv is (*VI. K. 45. l.*), hol az a rajta feltűnő jerusalemi czim, t. i. az ezüst mezőbeni arany kereszt, valamint a nápolyi czim, t. i. a kek téren elhintett liliomok (*Ars Scutaria Viennae, 1633. 84. l.*) miatt a mi Lajosunk pénzének tartatik; mert Lajos király ezen országok címét nyerte meg, midőn az öccsen elkövetett gyilkosság (a Nápolyban sz. Januar templomában eltemetett Endre sirirata iránt lásd: *Tudom. Gyűjt. 1826. VIII. 132. l.* — halála körülményei iránt pedig: *Cod. Dipl. IX. K. VII. f. 53. l.*) megbosszulásául Nápolyt elfoglalta, s ott királyul kiáltott (*Chronicon II. R. XI. fej. — Katona Hist. Crit. IX. K. 525. l.*). — Azonban ezen véleményyt azon körülmény cáfolja meg, miszerint a kérdéses péNZen Magyarhon említése és czime hiányzik; ide járul, hogy Ioanna nápolyi királynőnek a meggyilkolt Endre nejének és Tarentumi Lajos második férjének aranyán ugyanezen veret szemlélhető, következő felirattal: IOHANA. DEL. GR. IHR. SICIL. REG. — es L. (Ludovicus) ET. I. (Johanna) REX. REG. (*Mader, Krit. Beitr. V. 54. 55. l.*); s azért a fenirt péNZt vagy ennek, vagy a másik anjoui, 1382. évben nápolyi királylyá koronázott s 1384-ben elhunyt Lajosnak kell tulajdonítani.

II. Ezüst garasok.

IV. nemű.

A király neve, s paizs. — Sz. László ülő helyzetben.

Nagys. 19. Súly: 47. szemer. Rth. $\frac{5}{12}$.

1 — 2.) † LODOVICI. DEI. GRACIA. R. VIGARIE tizenkét (másutt 13. és 14.) liliomos és csikos szokott paizs, mellyet félkörök kerínek, mint

e király aranyait. — SANTIUS (így) LADISLAUS (vagy LADISLAUS.) R. A szent koronázott fénykörös fővel, s szokott tartozmányival gót trónon ül, lábai helyett emberfej. *Magy. tud. társ. — Weszerle. Jankovich. Frank tudor (most Stur). Skoda.*

XIV. táb.
397. sz.

Jegyei: P az alak jobb — és P a bal oldalánál.

W. nemű.

Ülő király képe és neve. — Szokott paizs.

Nagy. 19. Súly: 60 — 63. szemer. Ritk. $\frac{4}{9}$.

Schw. 205. l. — Joach. Gr. Cab. II. Suppl. II. 634. l.

1.) † LODOVICVS DEI GRACIA REX HUNGARIE a király boltozatos, tornyocskák- és líliomocskákkal díszített trónon ülve, szokott tartozmányokkal; lábai helyett emberfej. — † DALMATIE; GROACIE; ETC a paizs olly alakú, mint Lajos aranyain, 12 — 14. líliommal és esikkokkal. *Csász. muz. — Jankovich. Somogyi. Frank tudor. Stur. Cappe. Rupp. s másoknál.*

XIV. táb.
398. sz.

2.) Mint fönebb; de az ülő király oldala körül itt-ott líliom. *Cappe.*

A „DALMATIAE és CROATIAE“ felirat mely országok már régen a sz. korona hatalma alatt voltak, a pénzekben először itt jó elő. A Lajos és Velence között némelly dalmatai városok birtoka miatt keletkezett hosszú háborgások után, végre 1358-ban béke kötött, melynek oklevelében ezek olvashatók: „quod nos et communitas Venetorum — contenti fuimus renunciare et effectualiter renunciamus — toti Dalmatiae — omnibus civitatis (így) terris, castris — quae habuissimus et tenuissimus — cum omnibus pertinentiis earundem. ac titulis: Dalmatiae, Croatiae quibus uti consueveramus, et totum ipsorum jus et dominium et proprietatem — in ipsum D. regem et successores suos sponte, deliberate, et cum maturitate transferentes.“ — (*Katona, Hist. Crit. X. 211 — 216. l.*)

VI. nemű.

Ülő király neve és képe. — Ferde négyszögű paizs.

Nagy. 19. Súly: 51. szemer. Ritk. $\frac{6}{9}$.

Szech. Cat. I. 70. l.

1.) † MONETA LODOVICI REGIS HUNGARIE a király trónon ülve, tartozmányival. — † HONOR REGIS IUDICIVM DILIGIT ketté szeggett

ferde négyszögű s csikokat és lilimokat mutató paizs. Jegyei felül: L.S; alul mindkét felől V vagy is kétbarázdás ágacska (melly a rajzból kimaradt).

XIV. táb.
399. sz. *Nemz. muz.*

VII. nemű.

Ülő király képe és neve. — Paizs struczfővel.

Nagys. 18—19. *Súlya:* 48—56. *szemer. Rítk.* $\frac{2}{6}$.

1—11.) † MONETA LODOVICI . REGIS HUNGARIE az ülő király vere-
rete, mint főnebb. — † HONOR REGIS IVDICIVM DILIGIT szokott fekvő
paizson lefüggő szalagokkal koszorúzott sisak áll, föllötte két toll között pat-
kót tartó struczfő. *Több helyeken.*

XIV. táb.
400. sz.

A hátlap jegyei: A.C (r) — A.F — A.I — C.C (r) — F.A — I.A —
L.Ĉ — II.I — R.R (r) — R s talán T (r) — V mellyet korona fedez; és A (r).

III. Ezüst kispénzek és fillérek.

VIII. nemű.

A király mellképe s neve. — Szokott paizs.

Nagys. 10. *Súlya:* — *szemer. Rítk.* $\frac{6}{4}$.

1.) REX LODOVICI hosszu köntösű és palástu király képe, tartozmá-
nyival. — † M REGIS LODOVICI szokott alaku paizs, csikok- és lilimok-
kal. *Weszerle.*

XIV. táb.
401. sz.

IX. nemű.

A király feje jobbra fordultan. — Paizs mint főnebb.

Nagys. 9—10. *Súlya:* 9—10. *szemer. Rítk.* $\frac{3}{5}$.

Schönb. 205. 206. l. — *Joach. M. Cab. I.* 336. l.

1.) REGIS HUNGARIE jobbra néző koronázott fő. — † MONETA
LODOVICI háromszögű paizs, csikok- s lilimokkal. *Csász. muz. Klímo. Con-*

XIV. táb.
402. sz.

rad. Vidák.

X. nemű.

Szokott paizs. — Nyílt korona.

Nagys. 10. Súly: 8—11. szemer. Rítk. $\frac{2}{4}$.

Schöuv. 207. l. — Joach. M. Cab. I. 340. l.

1.) † **MONETA** LODOVICI szokott czimerű paizs. — † **REGIS** **HUNGARIE** nyílt korona. *Nemz. muz. — Welzl tanács. Klímo. Somogyi. Milko-* XIV. táb.
rics. Rupp. 403. sz.

XI. nemű.

Nyílt korona. — Térdelő angyal.

Nagys. 9. Súly: 6—8. szemer. Rítk. $\frac{2}{4}$.

1.) † **REGIS** LODOVICI nyílt korona vonalkörben. — Hátlapján térdelő salernoi angyal, jobbját fölemelve; jegye: L. — *Magy. tud. társ. — XIV. táb. Weszerle. Rupp s másoknál.* 404. sz.

A salernoi angyalra ugyanazon megjegyzés áll, melly Robert Károlynak XXI. nem alatt leírt pénzére tetetett.

XII. nemű.

Királyfő szemközt. — Nyílt korona.

Nagys. 10. Súly: 7—8. szemer. Rítk. $\frac{2}{5}$.

Schöuv. 130. l. — Széch. Cat. I. 66. l. — Solemn. Kis. Hont. III. 25. l.

1. Koronázott királyfő szemközti arczzal; jegyei: L.R (Ludovicus rex). — **REGIS** **HUNGARIE** közepén nyílt korona. *Nemz. muz. Gróf Andrassy. Rupp.* XIV. táb.
405. sz.

2. Hasonló **II** jeggyel, és másik (talán I-vel), de ez az elcsorbult pénz nem látható. *Kiss.*

Ezen veretére s munkájára nevezé kétségtelenül Lajos korába tartozó kispéNZ Széch. Catalogusában C.I — a „Notitia rei num. Hung.“ című könyvben pedig **ER** jegyekkel jő elő; s ezen utóbbi helyütt Imre király pénzének mondatik; azonban már az I. Rész 89. lapján azon észrevétel tetetett, miszerint a **ER** betűk alatt inkább Erzsébet királynő értendő; és mivel Erzsébettől (akár Károly, akár Lajos özvegyétől) ismeretes pénzünk nincs, hihetőbb azon vélemény, miként itt vagy a rajzoló ügyetlensége rejlik, vagy hogy ezen betűk nem az uralkodó nevét, hanem csak a pénzverő jegyeit jelentik.

XIII. nemű.

A király feje s neve. — Liliomok- és struczfejekkel bélyegzett paizs.

Nagys. 10%. *Súly:* — *szemer.* *Rétk.* $\frac{6}{7}$.

1. † Ω - - - - LODOVICI a király koronás feje arcczal felénk. — Háromszögű paizs, melyen egy három struczfevel díszített harántcsik és 13. liliom látható; jegyül felül A és mindkét oldalról V (ezen utóbbi a rajzból kimaradt). *Weszerle.*

XIV. táb.
106. sz.

XIV. nemű.

A király feje és neve. — Álló strucz.

Nagys. 11. *Súly:* 8—10. *szemer.* *Rétk.* $\frac{3}{6}$.

Széch. Cat. III. 89. l. — Solenn. Kis. Hont. III. 29. l.

1. † MONETA LODOVICI a király koronázott feje, arcczal ellenünkben. — Jobbról álló, és szájában patkót tartó strucz. Jegyei: R. h (Rex Hungariae). *Gróf Andrassy. Kis. Vidék. Milkovics.*

XIV. táb.
107. sz.

A Károly király pénzein divatozó struczot Lajos is megtartá. Az 1344-diki azon kiváltságlevél hátára nyomott pécsen, melyben a király Pozsony városnak évenként sz. Lőrincz napján tartandó vásárt engedett, S. LODOV felirattal terejas strucz látható (*Cod. Dipl. IX. I. fűz. 204. l.*).

XV. nemű.

A király feje s neve. — Ülő oroszlán.

Nagys. 9%. *Súly:* 5. *szemer.* *Rétk.* $\frac{6}{7}$.

1. † REX LODOVICVS a király feje, mint a főnebbieken. — Jobbra néző ülő oroszlán, fölemelt farkkal. *Csász. muz.*

XIV. táb.
108. sz.

XVI. nemű.

Nagy liliom. — Szokott alaku paizs.

Kispénz: *Nagys.* 11. *Súly:* 10. *szemer.* *Rétk.* $\frac{5}{9}$.

1. † MONETA LODOVICI a firenzeihez hasonló nagy liliom. — † REGIS HUNGARIE szokott paizs. *Csász. muz. — Frank tudor.*

XV. táb.
109. sz.

Fillér: Nagys. 8. Súly: 5. szemer. Ritk. $\frac{1}{2}$.

Széch. Cat. I. 66. l. — Appel, Rep. II. 859. l.

2. REX szokott veretű háromszögű paizs körött. — Liliom, mint főnebb. XV. táb.
Nemz. muz. — B. Bretfeld. Somogyi. Vidák. Stur. Rupp. 410. sz.

XVI. nemű.

Álló király. — Liliom s a király neve.

Nagys. 10. Súly: 8. szemer. Ritk. $\frac{2}{3}$.

Schöuv. 208. l. — Széch. Cat. I. 72. l.

1 — 3.) Hosszu köntösű király, koronázott fejfel szemközt állva, jobb-
jában királypálczát, baljában keresztet aranyalmát tart. — † M REGIS LO-
DOVICI közepen egyszerű liliom. Nemz. és csász. muz. Magy. egyet. — Kíss. XV. táb.
Stur. Vidák. Rupp. 411. sz.

Jegyei: 1.) Előlapján liliom és L, hátlapján szinte L — 2.) elő-
lapján liliom és G. — 3.) az előlapon P.A —

XVIII. nemű.

Szokott paizs. — Kettős kereszt.

Kispénz: Nagys. 12. Súly: 10. szemer. Ritk. $\frac{6}{7}$.

1. † MONETA LODOVICI csikos körben szokott czimerekkel díszített
paizs. — REGIS hVNGARIE hosszudad atyaérseki kereszt; kirozdásult XV. táb.
jegyek. Weszerle. 413. sz.

Fillér: Nagys. 9. Súly: 4—5. szemer. Ritk. $\frac{1}{3}$.

Schöuv. 207. l. — Appel, Rep. II. 861. l.

2. † MONETA LODOVICI atyaérseki horgonykereszt. — † DEI GRA-
TIA · R VNGAR szokott paizs. Csász. muz. Somogyi. Vidák. Rupp. XV. táb.
414. sz.

3. † MVIETA (igy) LODOVICI ugyanazon veret. — † DEI GIATIA
(igy) R VNGARE (igy); a többi mint főnebb. Kíss.

XIX. nemű.

Budaiak pénze, paizszsal és L. betüvel.

Nagys. 8—9. Súly: 6. szemer. Rítk. $\frac{6}{10}$.

Mader, Krit. Beitr. III. 97. l.

XV. táb. 415. sz. 1. Szokott paizs, három szögleteiknél ugyanannyi keresztkéekkel végződő félkörrel bekerítve. — ΜΟΝΕΤΑ BVDENSIV - közepén gömbölykékkel díszített nagy L (Ludovicus) betű. Mader.

Visegrádrol a királylakot Lajos tette át először Budára (Katona, Hist. Crit. IX. 426. l.), s ezen városrul 1332. évi oklevelében következőt hoz elő: „Licet pridem in congregatione nostra Budae, ubi nostra residet curia, celebrata, consuetam solutionem decimarum — solvi mandaverimus“ (Cod. Dipl. IX. II. f. 143.). — Túróczy László pedig (Ungaria suis cum regibus. Tyrnaviae 1768. 4. 59. l.) így beszél: „Accepti hunc primum regem (Ludovicum nempe) in colam Buda; cum rege innumeros principes; formam denique et magnificentiam summam. — Atque omnino iam inde a Ludovici temporibus sedes Regum Buda fuit adusque Ioannem Zapolium; post cuius fata Ungariae primum erepta est, et Turcis servire iussa.“ —

XX. nemű.

A budaiak pénze, ferde négyszögű paizszsal és szarvassal.

Nagys. 9 $\frac{1}{2}$. Súly: — szemer. Rítk. $\frac{9}{10}$.

XV. táb. 416. sz. 1. † ΜΟΝΕΤΑ - - VD - - - IVΜ ketté szegett ferde négyszögű paizs csikok- és lilimokkal. — Balra lépdelő szarvas. Gróf Eszterházy.

A paizs ferde négyszögű alakja miatt, mely csak Lajos királynak főnebb a VI. nem alatt (XIV. tb. 399. sz. a.) leirt garasan látható, ezen fillért is a nevezett királynak kell tulajdonítani.

XXI. nemű.

Szokott paizs, a király nevével. — Szent László állva.

Nagys. 10—11. Súly: 8—12. szemer. Rítk. —

Schöuv. 207. l. — Széch. Cat. I. 71. l. — Joach. M. Cab. I. 337. l. és Gr. Cab. II. Suppl. II. 656. l. — Appel, Rep. II. 860. l.

1. — 21. † LODOVICI · R · VNGARIE · (ritkábban VNGARI) szemcsés körben szokott alaku paizs, azt körző három lilimokkal, vagy a nélkül. — S · LADISLAVS · R a szent, vonalkörben (vagy a nélkül) áll, arczczal fe-

lénk, s jobbában taglót tart, baljával keresztet aranyalmát visz melléhez. **XV. táb.**
Minden pénzgyűjteményben. 417. és
 419. sz.

A hátlap jegyei: 1.) balról líliom. — 2.) balról líliomot tartó gömb — 3.) balról A. — 4.) balról B̄. — 5.) balról B̄ és felette líliom. — 6.) ugyanazon jegyek és kasul helyezett vonal. — 7.) jobbrul két egymás fölé helyezett líliom, és balról líliomot tartó gömb. — 8.) balról C.A tetőirányosan. — 9.) ugyanott I.O ugyanazon helyzetben. — 10.) balról G. — 11.) balról P. — 12.) jobbrul P s balról G. — 13.) jobbrul P balról korona. — 14.) balról R. betű két líliom közt. — 15.) balról S.▽. — 16.) balról mórffó. — 17.) balról ugyanaz s fölette líliom. — 18.) balról hasonló fő, felette csillagzat. — 19.) balról korona. — 20.) semmi jegy. — 21.) balról B̄ fölött C. —

22) † Ω · LODOVICI · R VIGARIE a főnebbi paizs líliommal. — † S · LADISLAVS R · balra fordult álló Szent, a főnebbi tartozmányokkal. **XV. táb.**
 418. sz.
 Jegy: balról P(r) *Csász. muz. Frank tudor.*

23) Mint 1. sz. alatt, koronázott paizs, s a Szent oldalánál: P.G (r) jegyek. *Welzl tanácsos.*

XXII. nemű.

Mórfej. — Kettős kereszt.

KispéNZ: *Nagys.* 9 — 10. *Súlya:* 7 — 12 *szemer. Ritk.* —

Schöw. 206. l. — *Széch. Cat.* I. 72. — *Joach. M. C. I.* 339. l. — *Ugyanannál. Gr. C.* II. *Supl.* II. 654. l. — *Appel, Rep.* II. 860. l. —

1. — 12.) † ΜΟΝΕΤΑ LODOVICI (ritkábban LVDOVICI) közepén pisze orru, s csikkal koszoruzott, jobbra néző emberfő. — † REGIS hVINGA-**XV. táb.**
 420. és
 421. sz.
 RIÉ atyáérseki kereszt. *Minden muz.*

Jegyei s diszitményei: 1.) a fej alatt két, a keresztnél pedig hat gömbölyke. — 2 — 4.) a keresztnél hat, nyolcz, tíz gömböcs, semmi jegy. — 5.) a keresztnél sem jegy, sem gömböcs. — 6.) koronára tűzött kereszt. — 7.) a keresztnél gömbölykék és két csillag. — 8.) ugyanott két líliom. — 9.) a kereszt aljánál két korona. — 10.) ugyanott líliom és S⁺ (r). — 11.) ugyanott L.S (r). — 12.) a kereszt bal oldalán P (r).

13.) † ΜΟΝΕΤΑ LODOVICI a pénz mindkét lapján; hat gömböcsesl ékesített kereszt, jegy nélkül. *Milkovics. Kiss. Rupp.*

14.) † REGIS HUNGARIE a mórfejnél, és † MONETA LODOVICI a kettős keresztnél, hat és nyolcz gömbölykével. *Kiss. Milkovics.*

15.) REGIS HUNGARIE a pénz mindkét lapján. *Váczai ajt. oktatórend. — Somogyi. Stur.*

XV. tábl. 422. sz. 16.) Mindkét lap körirata, mint I. sz. alatt; de az előlapon balra néző s csikós körbe zárt mórfej; a hátlapon pedig kereszt hat gömböcselel (r). *Vidák.*

Fillér: Nagys. 8 $\frac{1}{2}$. Súly: 4—5. szemer. Rít. $\frac{4}{6}$.

XV. tábl. 423. sz. 17.) Semmi felirat, mórfej jobbra. — † REGIS HUNGARIE szokott kereszt gömböcsek nélkül. *Vidák.*

18.) Mint fönebb. — † REGIS LODOVICI, a többi, mint fent. *Csász. muz. — Somogyi. Milkovics.*

A csikkal körülkötött emberfő, mely Lajos pénzén a király, sz. János és László oldalánál, vagy lábainál látható, ezen pénzek fő veretét teszi. Schönvisner (*Notiz. Hung. rei. num. 202. és 206. l.*) így szól felőle: „sit ne hoc regis eiusdem caput, an potius signum diactricum monetarii, vel insigne subiugatae eiusdem provinciae? disceptatur hodie“ — s alább: „Sigillum ergo parvi huius capitis — adhuc aenigma est“ — A nemzeti muzeum Széchényifele Catalogusában (*III. 88. lapon.*) pedig: „videtur tamen non aliud esse, quam insigne gentilitium comitis Camerae.“ — Azok véleményét, kik azt hiszik, hogy ezen fő a király, a lenyakazott ker. sz. János, vagy durazói Károly fejét ábrázolja, megczáfolja Mader (*Krit. Beiträge zur Münzkunde des Mittelalters. Prag. 1810. III. 94. l.*) ezen szavaiban: „Das Haupt des III. Johann, wofür die Einen, oder des Königs, wofür die andern es ansehen, kann es nicht sein, das würde nicht neben denselben Heiligen, oder zu den Füßen desselben Königs sich befinden. Der Kopf des auf Ludwigs Befehl enthaupteten Karl Durazzo würde schwerlich neben dem Heiligen, oder als Hauptbild auf der Landesmünze figuriren.“ — Továbbá: „Ist es eine heraldische Figur, die Bezwingung der Walachei anzudeuten, welcher einige drei Mohrenköpfe zum Wappenbilde geben? Bezieht sich der Kopf auf Sicilien, worauf Ludwig vermög seiner Abstammung Ansprüche hatte?“ — Palma Ferencz (*Heraldicae regni Hung. Spec. 79. l.*) Havasalföld czimeréről ezeket jegyzi meg: „Assignant huic pro armorum insignibus tria Maurorum capita candidis retrorsum implexa fasciis. Verum opinionem hanc ortum habuisse existimo ex Ludovici I. numis, quibus fasciatum mauri caput inscriptum conspicitur: quo, quia Siciliae, in quam Ludovico jus fuit, insignia designata non temere suspicor, malim eorum accedere sententiae, qui candido in campo corvum rostro cruce gestantem Valachis attribunt.“

Ezek után a felett méltán kételkedhetünk: valjon a kérdéses mórfej a király, vagy a lenyakazott sz. János, és durazói Károly arczképét, vagy végre a Lajos által — Bazarád hűségrei visszafogadtával — meghódított Havasalföld czimerét jelenti e? — s így azt kell kifürkészni: valjon czimere volt-e Sziciliának vagy Nápolynak, mellyhez Lajos jogot tartott, a mór vagy szerezcsenő?

Olaszhoz tartományi közül csak az egy Szardiniának volt csikkokkal foglalt négy szerezcsenő czimere, melyet a paizsnak vörös keresztrel négyfelé szegett téreín viselt, s mellyhez hasonló veret Algarbia Spanyol tartomány czimereén látható (*Fugger, Spiegel der Ehren* 1223. l.). — IX. Bonifác, VII. Ince és XIII. János (1389—1415.) romai pápák, és László Sziciliai király (1390—1414) pénzein egy csikkokkal koszorúzott parányi mórfej ugyan látható, de csak a felirat közé soritva (*Floravante, antiqui Romanorum Pontificum denarii etc. Romae. 1738. 8. 43. l. VI. tábl. 5. sz. és 97. l. 3. sz.*).

Ezen László II. Károly meggyilkolt magyar király fia volt, ki 1397. év elején a Zsigmond ellen fölzendült pártosok által királyul választatván, Bonifác pápa közbejöttével 1403-ban Jadrán megkoronáztatott (*Lucius, de regno Dalmatiae et Croatiae V. könyv. 251. l.*), s mint ilyen kegyleveleket is adott ki. Azon alkalommal veretett pénzze, midőn XXIII. Jánossal szövetségre lépén, győztesen ment be Rómába, a müncheni királyi muzeumból itt a XXV. táblán 608. sz. alatt látható. Előlapja ime feliratot tünteti elő: † : LADISLAVS. REX. CTC s a szemcsés kör téreín magyar honi csikkok, nápolyi lilimok és jerusalemi kereszt szemlelhető. — Hátlapján † : SANCIVS : X : PÉTRVS : csikkal körözött fejecskével, s közepén két keresztben függő kulcsal.

A mi Sziciliát vagy inkább (a szóban forgó) Nápolyt illeti: itt mindig a lilim dívatozott, s a két ország czimerein a mórképet hiába keresnök.

Az annyiszor nevezett s honunknak csak Lajos alatti pénzein látható mórfej tehát, mint azt a muz. Széch. Cat. szerzője is gyanítá, valószínűleg az akkori pénzkamara grófjának vagy elnökének czimere leend!

Lajos alatt a pénzveretési ügyet Budán Chimle Péter, és Behan (Geljan) István, — Körmöczbányán Lipót gróf, — Szomolnokon Chartk (Churz) Miklós — s a t. igazgaták; azonban ezen elnökök közt legnagyobb nevet nyert azon időben az oklevelekben Saracenus névvel nevezett, közhivatalokkal és jószágokkal jutalmazott meszt egnyei Szerechen család. Az 1362. 1365. 1370. 1371. 1382. és 1385. évi kegylevelek tanúsítják, miszerint Szerechen Jakab és öcsece János, nemcsak a pécsi és szerémi, hanem a kincstári nyereség czim alatti zsarolások miatt másoktul elvett kamarai grófságokat is igazgaták; ugy egész Magyarország és Erdélben a sókamrák és harminczadok bérlői voltak; azonfelül a király különös kegyelméből a dalmáthoni Absari és Kerzi (Cherzo) tengeri szigeteket is örökül nyerek (*Cod. Dipl. IX. I. f. 620. l. — III. f. 313. l. — IV. füz. 337. l. — VI. f. 133. és 204. l. — VII. f. 452. l. — X. I. f. 208. l. — és II. f. 366. 434. és 488. l.*). — Ugyanezen családból származott Mátyás alatt a főurak közt nevezett Szerechen Péter, — a II. Lajos alatt főkamarráságot viselt Szerechen János, s a t. (*Kaprinay, Hung. Dipl. II. 249. l. — Koller, Episc. Quinq. V. köt. 79. l.*).

Ezekből bizvást következtethetjük: 1.) hogy a Lajos pénzein feltűnő mór, vagy szerezcsenő a mondott kamragrófoknak nevére, vagy származási helyére vonatkozó család címere volt, mely a pénzekben főjelül kétségtelenül a király engedelmével veretett ki; innen az ő kispénzeik az oklevelekben „monetae Saracheni és Zerechini” nevet viselnek; 2.) hogy ezen pénzek Lajos uralkodása végével, és pedig többnyire Pécsen és Szerémben verettek. Minthogy pedig a fenirt pápák és László király pénzei a mi Lajosunk után közvetlen következő korból valók: igen hihető, miszerint vagy a római pénzverő intézetet is a Szerechen család egyik tagja kormányzá, vagy hogy ezen pénzek a Rómában nagy tiszteletet nyert Lajoseinak hasonlatára szinte mór-fővel jellették.

XXIII. nemű.

Kettős kereszt. — Koronázott M. betű.

Nagys. $10\frac{1}{2}$. Súly: — szemer. Rít. $\frac{6}{8}$.

1.) † ΜΟΝΗ - - LODOVIC - kettős kereszt szemcsés körben. — † RĚ-
GIS - - GARIF hasonló körben nagy M (Mária) betű, fölé illesztett koro-
nával; itt-ott lilimocska. *Weszerle.*

XV. táb.
424. sz.

A koronázott M betű, melyet Lajos Mária leánya kedvéért választott, e királynő kispénzeinek közönséges verete.

IV. Nagyobb réz pénzek.

XXIV. nemű.

Csikos paizs kettős keresztel. — Mórfej.

Nagys. 15. Súly: 34. szemer. Rít. $\frac{4}{5}$.

Mader, Krit. Beitr. III. 95. l.

1.) Ketté szelt háromszögű paizs, mely jobbról csikokat, balról hármashalmon álló kettős keresztet mutat, szélein rozsácskák. — Jobbra néző pisze orru emberfő; szélén hasonló rozsácskák diszlenek. *Weszerle. Mader.*

XV. táb.
425. sz.

Rupp, és másutt.

A főnebbiekből világos, miszerint ezen pénz magyar eredetű, s azt másnak, mint Lajosnak, a mórfej miatt tulajdonítani nem lehet. Hajdan Kissféle gyűjteményhez tartozó azon rézpénz pedig (itt a XXV. Tábl. 606. sz. alatt), mely előlapján rózsával s repkénynyel koszorúzott, s három liliummal ekcsített háromszögű paizst mutat; hátlapján pedig hat rozsácska között pisze orru s csikkal körülkötött fejet visel, vélemé-

nyünk szerint szinte Lajosnak tulajdonítható, sőt ezen király, mint egyideig Nápoly ura által veretett.

XXV. nemű.

Csikos és líliomos paizs. — Kettős kereszt.

Nagys. 15. Súly: 22. szemer. Ritk. 6/4.

1.) AVE szó háromszor kinyomva, közben majd két, majd három rózsácskával; közepén ketté szegett paizs, csikok - és líliomokkal, felettük körcsücske. — Szemcsés körben horgonyzott kettős kereszt, szögletén hat karimával s felirat helyett ugyannyi páros körcsücske, rózsácskával váltva tün elő. XV. táb.
426. sz.

Rupp.

V. Szomszéd tartományi ezüst pénzek.

XXVI. nemű.

Líliom s a király neve. — Sas.

Nagys. 9. Súly: 5. szemer. Ritk. 6/4.

1.) - OD - VIC . R (vagy Ω) - - két csikos kör között, közepén nagy líliom. — Egyfejű koronázott sas, mely kiterjedt szárnyakkal balra néz. XV. táb.
412. sz.

Rupp.

Czimerül sast Morvaország és Szilezia visel, de ezen országok soha sem voltak Lajos hatalma alatt; továbbá brandenburgi örgrófság, mellynek sasát Zsigmond király először verette ki; végre Lengyelhon, mellyet nézetünk szerint a vitatott pénz is jelent: mert Lajos király Kázmér nagybátyja s lengyel király halála után, midőn ezen ország neki önkényt hatalma alá ajánkozott, 1370-k év Novemb. 17-d. lengyel királynak fölkenetett; azonban e hont következő évben anyjának Erzsébetnek kormányzására bízta (*Katona, Hist. Crit. X. 460. 468. 477. l. — Cod. Dipl. IX. IV. f. 237. l.*).

XXVII. nemű.

Ülő király. — Sz. Trifon.

Nagys. 14 1/2. Súly: 22. szemer. Ritk. 6/4.

1.) LODOVICVS . . REX . VNGARI . Koronázott király, oroszlánfejekkel díszített trónon szemközt ülve, szokott tartozmányival. — . S . TRIFON .

CATAREN ezen Szent, mint a nevezett város védszentje, fénykörös fejfel áll, s jobbában palmaágot, baljában keresztos gömböt, vagy koronát tart. — XXV. táb. 604. sz. *Stur.*

XXVIII. nemű.

Kettős kereszt. — Sz. Trifon.

Nagys. 12—13. Súly: 10—12. szemer. Ritk. 2/4.

1.) - - - CATARENSIS talapon nyugvó kettős kereszt, melynek végei gömbölykékkel, vagy pontokkal rakvák ki. — SANTVS (igy) TRI - - - a Szent mellképe, fénykörös fejfel. *Stur.* XXV. táb. 605. sz.

A gömböcsökkel jegyzett kettős kereszt Lajos (XXII. nem alatt) és Mária penzeinek közönséges verete. — Cattaro Dalmáthon legszelső csucában, a tenger partján fekvő város, 1381-ben a velencei herczeg által Lajosnak engedtetett át, s ez azt Paulo György biztosának őrsége alá bizta. Szabadságait a király következő évben megerősítette. Lajos elhúnyta után a város Twartk István bosnya király birtokába került, s a bosnya hatalom alatt Christich Ostoy, Twartk utódja koráig maradt, kit a város elűzván, szabadságát a XV. század elején újra kivívta (*Cod. Dipl. IX. VI. f. 273. l. és VII. f. 470. l.*).

XXVIII.

I. MÁRIA.

1382-d évtől 1386-ig.

Átyja elhúnyta után 1382-d. eszt. Sept. 17-d., egyhangulag királylyá koronáztatik; azonban gyöngje kora miatt az országot anyja Erzsébet és Gara Miklós nádor kormányzák; de nem szerencsésen, mivel a pártos Horvátok, s a Lengyelek, kik királyneul ismételve Hedviget, Mária nővérét kívánták, nagy zavart okoztak. Hedvignek Jagello lythániai herczeggel — ki előbb megkereszteltetvén, Ulászló nevet kapott — történt eljegyzése ugyan lecsillapítá a felingerült lengyel kedélyeket; de annál nagyobb volt a veszely Horváthonban Károly meggyilkolása miatt. A nádor a két királyné kíséretében, a zendület úszkeit eloltandó, Horvátországba utazott; azonban Diákovár közelében Forgách Balástól megöletett, a királyné elfogattak s Erzsébet a novigrádi börtönben megfojtatván, Jadrán sz. Grizogon monostorában eltemtetett. Mária férje Zsigmond által 1387-ben a Velenczek segélyével a fogságból kiszabadittatván, 1395-évben meghalt és a nagyváradi sírterembe örök álomra tétetett.

Mária pénzceiből eddig kevés nemet ismerünk; aranyai, melyeken a Lajoséinak hasonlatára készült paizs és sz. László képe látható, ritkaságuk miatt

nagy áron kelnek el. Kispénzeinek két fajtát ismerjük: széles garasokat pedig Mária nem veretett, s azok csak Hunyady Mátyás alatt kezdettek újra keletbe jöni.

Mária királyunk 1384-iki parancsában azt rendelé: hogy a harminczadi s minden egyéb királyi jövedelmek arany forintokban, vagy (a rájuk nyomott korona veretről úgy nevezett) új kispénzekben szedessenek be, mellyekből 100 db. ért egy arany forintot. — Azonban nyoma van, hogy uralkodásának kezdetén egy aranyért 45. garas, s egy garasért 4. kispénz, tehát egy forintért még 180. kispénz is adatott legyen (*Cod. Dipl. X. I. f. 53. 151. l.*).

I. Arany forintok.

I. nemű.

Paizs s a királyné neve. — Sz. László.

Nagys. 15. Súly: 60—61. szemer. Rítk. $\frac{5}{25}$.

Schönr. 208. l.—Széch. Cat. I. 73. l. — Mellen, 309 l. — Köhl, M. B. I. 418. l. — Ugyanannál D. C. 660. sz. — Anzeigen, V. 393. l.

1.) † MARIÉ · DEI · G · R · VNGARIE · félkörös boltivezetű tárcsára helyezett háromszögű paizs, jobbról csikokkal, balról liliomokkal. — S · LADISLAVS · RĚ a szent koronázott fővel s begombolt dolmányban, rendes tartozmányival. *Nemz. és csász. muz. Magy. tud. társ. — Weszerle. Welzl tanács. Schimko. Cappe.*

XV. táb.
127. sz.

2.) Mint főnebb, de a Szent bal oldalánál jegyek helyett liliom jó elő. *Csász. muz.*

3.) MARIÁ s. a. t. mint főnebb. Hátlapján · SANTIVS (igy) LADISLAVS · R (igy) s a Szent jobb oldala mellett négy apró köröket záró kör. *Csász. muz. — Stur.*

4.) Hasonló, hátlapján: SANTIVS LADISLAV R fölirattal. *Berlini muz.*

5.) Mint 1. szám alatt. — Hátlapján S · LADISLAVS REX jegyei: C · M. *Nemz. és csász. muz. — Stur.*

6. 7.) † MARIÁ · D · I · G · R · VNGARIE — Hátlapján S : LADISLAVS · RĚX : (vagy · SANTS · LADISLAV · R ·) a szent fejénél két pont, a jobb téren S jegy. *Csász. muz. — Welzl tanács. Somogyi. Rupp.*

8.) † MARIÁ · DEI · G · VNGARIE · R · egyébként, mint a 6. sz. alatt. *Weszerle.*

9.) Az előlap felirata s verete, mint 1. sz. alatt. — **SANCT · LADISLAV** :
R : jobbról S jegy. *Dresd. muz.*

10.) Jegye, mint 1. sz. alatt: jobbról karika kisdud körökkel, balról líliom. *Gothai gyűjtem.*

11.) Felirata mint 1. — jegye mint. 3. sz. alatt. *Mader. Cappe.*

II. Ezüst kispénzek.

II. nemű.

Kettős kereszt. — Koronázott M betű.

Nagys. 10—11. Súly: 7—8. szemer. Rítk. —

Schönv. 210. l. — Széch. Cat. I. 74. l. — Joach. Gr. Cab. II. Suppl. II. 659. l. — Anzeigen, IV. 377. l. — Appel, Rep. II. 862. l.

1—9.) † **MONETA · MARIÆ** szemcsés körben kettős horgonykereszt.
XV. táb. — † **REGINE · VNGARIE** hasonló körben **M** (Maria) betű fölé helyezett ko-
428. és rona. *Minden gyűjtem.*
429. sz.

Hátlapi jegyei: balról **K**. — balról **S**. — balról **T**. (mind r) — két líliom. — líliom jobbrul. — líliom balról. — jobbrul csillagcsa. — **M** betű alatt csillagocska — jegy nélkül.

III. nemű.

Kettős kereszt. — Nyílt korona.

Nagys. 9—11. Súly: 7—8. szemer. Rítk. —

Schönv. 210. l. — Széch. Cat. I. 74 l. — Appel, Rep. II. 862. l. — Anzeigen, IV, 377. l.

1. 2.) † **MONETA · MARIA** szemcsés körben kettős kereszt. — †
MARIÆ · R · VNGAR (vagy **VNGARIE ·**) hasonló körben nyílt korona; ez
alatt: A jegy. *Weszl tanács. Kiss.*

3.) † **MONETA · MARIÆ** — a hátlapon † **MARIÆ R VNGARIE**
ugyanazon jeggyel. *Milkovics. Stur.*

4. 5.) Mint főnebb. — Hátl. **REGINE VNGARIE** (vagy **VNGARI**) je-
XV. táb. gyei: **C.M.** *Stur. Rupp.*
430. sz.

6.) Mint 1. szám alatt. — Hátlapi felirat **REGINE VNGARI** jegye ugyan-
az. *Milkovics.*

7. 8.) † REINA · (vagy † REGINA ·) VNGARIE · — Hátl. † MO-
NETA · MARIA a korona alatt C. M. jegyek. *Weszerle. Küss.*

9.) † MONETA o MARIA · a kereszt szélein gömbölykékkel. — Hátl.
mint 1. szám alatt, a korona alatt visszás B. *Rupp.*

10.) MONETA MARIE · R · V. gömböcsökkel kirakott kereszt. — †
MARIE · D · R · VNGARIE a korona alatt: h jegy. *Weszerle. Stur. Rupp.*

11. 12.) Mint 3. sz. alatt, a koronán alul: I jegy. *Weszerle.* — És göm-
bölykékkel piperézett kereszt. *Frank tudor. Stur.*

13. 14.) Mint a 3. sz. alatt; kereszt gömböcsökkel. — † MARIA R ·
VNGARIE a korona alatt K betű. *Weszerle.* — És gömbölykék nélküli ke-
reszt. *Rupp.*

15.) Hasonló ime hátlapi felirattal: † MARIE · D · R VNGARIE. *Küss.*

16.) † MONEMA · (igy) MARIE — Hátl. mint 4. szám alatt, de a
korona alatt: M — *Rupp.*

17.) Mint 1. sz. alatt. — † MARA (igy) R VNGARIE jegye az előbbi.
Weszerle.

18. 19.) Mint 3. sz. alatt (vagy MARIA -val a hátlapon) jegye S. *We-
szerle. Appel. Rupp.*

20.) Mint 1. szám alatt, kereszt gömböcsökkel. — † MARIA R VNGA-
RI a korona alatt T jegy. *Weszerle. Rupp.*

21.) Hasonló, gömbölykéket elötüntető keresztrel és V. jeggyel. *Weszer-
le. Küss. Stur. Rupp.*

22.) † MONETA MARIE R — Hátl. † MARIE · D · G · R · VNGA-
RIE a korona alatt lilimoeska. *Stur. Milkovics.*

23.) † MONET - - - R · V · kettős kereszt, alatta gömböcs. — †
MARIE R VNGARIE jegye ugyanaz. *Rupp.*

24.) Mint az előbbi, de a keresztnél 12. pont; jegy nélkül. *Wetzl tanács.*

25.) † MONTA (igy) LODOV - - I gömbölykékkel ékesített kettős ke-
reszt. — † - - - E · (Marie.) R · VNARIE (igy) korona, I. jeggyel. *Rupp.*

A pénzverő gondatlanságának eme szüleménye azt mutatja, hogy Mária ezen pén-
ze Lajos pénzének veretmintájára nyomtatott.

26.) MONETA MARIE V — MARIE · D · R · VGARIE (igy) a főneb-
bi verettel, jegye I. Kisebb. — *Somogyi.*

27.) † MONETA · MARIE · R — MARIE · D · G · R · VNGAR kép-
verete ugyanaz, jegye K. Szinte kisebb. — *Csász. muz.*

Történetíróink szerint Máriát, mint koronázott uralkodót, a nemzet királynak azért nevezé, mivel az elsőszülöttség jogán atyját, mint füsított magzat követte (*Cod. Dipl. X. VIII. f. 118. l.*); — és valóban az 1384-ki kegylevelre függesztett pecsétnek következő körirata is oda mutat: SIGILLVM MARIE DEI GRATIA REGIS HVN-GARIE (*Tudom. Gyűjt. 1821. VIII. 38—44. l.*); de miután más emlékekben, s nevezetesen Mária pénzein mindig REGINA nem pedig REX kitétel olvastatnak, önkényt következik, hogy az azokon előjövő egyes R betű a Rex (király) nevezetet nem jelentheti, s e szerint öszszerogy azok állítása, kik a: „Maria Rex Hungariae“ köriratu pénznek fönlétét vitatják (*Katona, Hist. Crit. XI. K. 11. l.*).

XXIX.

II. (kis) K Á R O L Y.

1385. évtől. 1386-dikig.

Durazzo János unokája Máriától V. István magyar király leányától, mint már szicíliai király, Horváth Pál zágrábi püspök, Palisna János vránai perjel s más öszeesküdtéktől a magyar királység elfoglalására meghivatván, 1385-diki Karácsonhó utolsó napján az esztergami érsek által — a titkon boszútervet forraló királynék szinlett helybenhagyásával — Székesfejevárt királyul fölkenetett; azonban nemsokára 1386-diki február 7-d. a vetélkedő királynék parancsából Forgács Balázs által haláloson megsebesítetven, Visegrádra vitettet, s ott nem tudni, sebe miatt-e, vagy mérgezés következésében? kimult a világból. Tetemei az egyházi átokkal sujtottnak fölelemezve sok ideig temetetlenül hagyattanak; míg végre pápai engedelemmel a visegrádi erősség alatti sz. András monostorában eltakarítottak. Margit nejétől László fiat hagyott maga után, ki Szciziában trónörököse lett.

A pénztudományi írók ezen király pénzeinek hiányát hasztalan törekvének kipótolni, mivel a felmutatott pénznemek megkülönböztető ismervekben szükölködván, azok helyesebben I. Károlynak tulajdoníthatók; ugyanis ha (kis) Károly alig kezdett uralkodásának igen rövid ideje alatt némi pénz verethetett is, azt kell föltennünk, hogy ezek Mária királyné s férje által a forgásból kiszorítottak.

Azon némelyektől II. Károlynak tulajdonított arany, mely 6. lapon I. Károly forintjaihoz soroztatott, részint az e király és I. Lajos pénzein előjövő veret, részint S.E. jegyei miatt kétségtelenül I. Károly pénzének mondható. Ugy azon kispénzek is, melyek egyikét Mellen (*Series Reg. Hung. 328. l.*) s utána Schönvisner (*Not. Hung. rei. num. 221. l. és Széch. Cat. I. 74. l.*) — másikat pedig Appel (*Repert. II. 861. l.*) II. Károlynek tartja, s melyek a XII. Tábl. 343. és XIII. Tábl. 371. száma alatt leábrázolja. I. Károlynál VII. és XXXIII. neműek alatt pedig leírva szemlelhetők, inkább ezen királynak tulajdoníthatók; mert ezen pénznemek akár a'kőiratot; akár a képveretet tekintve olly különös jeleket elő nem tüntetnek, melyek miatt azokat I. Károly helyett II-nak kellene tulajdonítani. —

XXX.

(Brandenburgi) ZSIGMOND.

1387. évtől 1437-díig.

IV. Károly császár fia, brandenburgi örgróf, 1387-diki Martius 31-kén magyar királylyá koronáztatott. Uralkodása zavarteljes volt és több ízben megingattatott; mert a Horvát és dalmátországi öszszeesküdtek, kik Durazzo László hivei voltak, őt 1399-ben elfogván, először a visegrádi, később pedig a siklósi börtönbe záraták, a honnan tizennyolcz héti fogság után Gara Miklós és János által kiszabadított. Dalmátiát majdnem egészen elvesztvén, a velenczékkel, továbbá a törökök- és csehekkel — ez utóbbiak Husz új tanainak követői lévén — folytonos háborúban élt. — 1408-ban a sárkányrendet megalapítván, Cilley grófnak Borbála nevű leányát választá nőül, kitől 1409-ben Erzsébetet, Albert osztrák herczeg jegyesét nemzé. Több nyelveket tudván, a vele egykoru fejedelmek tudósbjai közé soroztatott; hadi költségei s túlságos pazarlása miatt, kénytelen volt a brandenburgi örgrófságot, a szepesi városokat s az országot több részeit elzalogosítani. 1437-évi Karácsonhó 9-kén végnapját élte le, trónörököséül Albertet jelelvén ki. Porai Nagyváradon nyugszanak.

Zsigmontul, uralkodásának hosszu idejéhez képest, igen kevés pénzne-
met ismerünk. Ezeken az eddig szokásban volt kétosztályu paizs helyett a
négyfelé szegett sasok- és oroslánokkal váltva csikokkat mutató, azaz: Ma-
gyarország czimerét majd a brandenburgi, majd a cseh czimmerrel kapcsolva vi-
selő paizs, valamint az egyszerű kereszt is, e korszakban legelőször jó elő; az
elődei pénzein divatozott alakot és vegyítéket pedig Zsigmond is megtartotta.
E király korából veszik eredetüket a legsilányabb, azaz rézvegyülettel igen
elaljasított kispénznek, mellyekkel aztán I. Ulászló, árvászült László és I.
Mátyás alatt gyakrabban találkozunk; de nagyobb mintájú rézpenzék, bár igen
ritkák, Lájosei hasonlatosságára Zsigmond alatt is vertek.

Egy arany forint értéke Zsigmond alatt száz kispénzben, vagy kétszáz fillérben
állapított meg; miután egy gira tiz pénzt (pensa), vagyis négyszáz kispénzt tett.
A könnyebb, ugynevezett Quadring-nemű kispénzekből négy egy kispénzt, vagyis
négyszáz, s a kispénzek értékesök kenése után, ezer egy forintot ért. Más pénz vala a
decas (tiz számú) szöböl származtatott Ducat nemű, minthogy tiz Ducat egy kispénz-
nek felelt meg, mellyről 1430-ban, mint már kiavultról tétetik említés (*Széchényi Cat.*
Append. 213. l. — *Schöuv. Not. Hung. rei. num.* 320. — *Kerchetic. Hist. Ep. Zagrab.*
161 — 165. l.). Az erdéli káptalannak 1411-diki levelelőbül értesítettünk, hogy egy arany
forintnak beváltásaért még 160. kispénz is rdaték (*Cod. Dipl. X. V. f.* 137. l.). Zsigmond
alatt garasok nem verettek, hanem ezek helyett a prágai garasok tétettek forgásba,
mellyekből het, ritkábban nyolcz, egy kispénz értékében vétettek.

I. Arany Forintok.

I. nemű.

Paizs harántcsikok- és sasokkal. — Sz. László.

Nagys. 15. Súly: 60—63. szemer. Ritk. $\frac{1}{42}$.

Széch. Cat. I. 77. l. — Mellen, 309. l. — Köhl. D. C. 666. sz.

1 — 11.) † SIGISMUNDI (ritkán SIGISM) D · G · R · VNGARIE négyfelé osztott paizs, melly az első és utolsó térben csikokat, 2-dik- és 3-dikban a brandenburgi sast tünteti elő. — · S · LADISLAVS · REX a Szent XV. táb. 433. sz. szokott képe. *Több gyűjteményekben.*

Jegyei a hátl. balról B . — jobbról B . (r) — balról G. (r) — I.V — M.A — V. k (r) — balról ∇ fölé tűzött zászlóval. — mindkét felől liliom — balról liliom (r) — mindkét felől csillag — balról csillag (r) — jegytelen (r).

A brandenburgi örgrófságot, mellyet Károly, Zsigmondnak atya, 1373-d. évben bajor Ottótól vett (*Grebner, Comp. Hist. Univ. III. k. 81. l.*), Zsigmond bátyja Venczel nyere osztályrészüil, mellyet amaz Károly kimúlta után 1378-ban nevezett testvére jóvá-hagyásával Jodok morvai határgrófnak zálogul adott, s ennek halálával ismét visszaszerzett. Végre azt ugyanesak Zsigmond, Frigyes norimbergi várgrófnak (a porosz királyi ház alapítójának) százezer aranyért használatképen engedte át, s ezen engedményre 1415-dikben, midőn ez hétválasztói méltóságához a főincstárnoki czimet is megnyerte, valóságos eladás következett (*Cod. Dipl. IX. VII. f. 406. l. és X. V. f. 145. és 574. l.*).

II. nemű.

Paizs csikok- s oroszlánokkal. — Sz. László.

Nagys. 15. Súly: 60—62. szemer. Ritk. —

Schöne. 212. l. — Széch. Cat. I. 75. l. — Mellen, 23. l. — Köhl. D. C. 663. 664. sz. — Ugyanannál, M. B. I. 419. l. — Voigt, Böhm. Münz. 201. l.

1 — 48.) † SIGISMUNDI · (ritkán SIGSMUNDI) D · G · R · VNGARIE · a paizs négy osztályában a csikok csehországi oroszlánokkal váltva jó XV. táb. nek elő. — · S · LADISLAVS · REX · a Szent szokott verettel. *Minden muzeu- 432. sz. mokban.*

Hátl. jegyek: 1.) C $\overset{*}{K}$ — 2.) C.R — 3.) h.G (r) — 4.) h.L — 5.) h.S (r) — 6.) h.R — 7.) h.⊗ (r) — 8.) h.⊕ (r) — 9.) h.⊕ — 10.) I.C —

11.) K.δ — 12.) K.F (r) — 13.) K.h — 14.) K.K — 15.) K.L — 16.) K.P —
 17.) K.R — 18.) K.S — 19.) K.Š[†] — 20.) K.Š̄ (vagy K.Š̄) — 21.) K.W —
 22.) K.3 — 23.) balról ĩ — 24.) M.K — 25.) M.Π (r) — 26.) M.O
 — 27.) M.R (r) — 28.) Π.M — 29.) Π.S — 30.) Π.V — 31.) Π.W
 (r) — 32.) Π.* (r) — 33.) Π. és holdka (r) — 34.) Π·Θ — 35.) Π.ϛ̄ (r) —
 36.) balról Π (r) — 37.) O.ĩ (r) — 38.) P.K (r) — 39.) R.E (r) — 40.)
 V.ĩ — 41.) jobbról kakas és balról ϛ̄ (r) — 42.) balról félhold. — 43.)
 jobbról ugyanaz és balról Π. — 44.) balról Φ (r) — 45.) 3.L (r) — 46.)
 b.β — 47.) egybetűs VB és β — 48.) mindkét felől csillag.

Zsigmond, Károly atyja- és Venczel bátyjának elhúnyta után Csehországot öröklé-
 si joggal nyerte. A krónikában (*IV. Réz. XLX. fej.*) ezek olvashatók: „Rex Sigis-
 mundus, quatuor, et triginta annos regni Hungariae principatus gloria fretus MCCCCXX.
 Dominicæ Incarnationis anno, regni Bohemiae in regem coronatus est. Hos enim an-
 tem, non regis, sed gubernatoris nomine, fungebatur.“ — Zsigmond, a Ziska ve-
 zérsége alatt dúló cseh lázadók ellen folytonosan s gyakran nem kedvező szerencsé-
 vel viselt táborozások miatt, békességes országlásra szert nem tehetett mindaddig,
 miglen a viszszavonások kiegyenlítésével 1436-dik évben azok ismét hűségüket esküvel
 is le nem kötötték (*Pray, Hist. Hung. II. R. 275. l.*).

II. Ezüst kispénzek és fillérek.

III. nemű.

Kettős kereszt. — Paizs harántcsikkokkal.

Nagys. 11—12. Súly: 10—13. szemer. Rítk. —

*Schöuv. 215. l. — Szóch. Cat. I. 77. l. — Joach. M. Cab. II. Supl. II. 661. l. — Ap-
 pel, Rep. II. 863. l.*

1 — 15. M.OH · SIGISMUNDI a karimáig terjedő kettős horgonyke-
 reszt. — † REGIS VILGARIE · ET · C · (caetera) egyes s harántcsikkokat vi-
 selő háromszögű paizs. *Több muzeumokban.*

XV. táb.
434. sz.

Előlap i jegyek: B.L — B.S (r) — C.L — C.S — D.* (r) — h.S
 (r) — K.B (r) — K.L — K.Š[†] — K.W (r) — L.S — Π.M (r) — Π.S —
 Π.V (r) — Π.W —

IV. nemű.

Kettős kereszt. — Paizs csikok- és sasokkal.

Nagys. 9—10. Súly: 8—10. szemer. Rítk. —

Schönn. 215. l. — Széch. Cat. I. 78. l. — Jouch. Gr. Cab. II. Suppl. II. 660. l. — Appel, Rep. II. 862. l.

1—33.) MOM (ritkábban MOMET vagy $\dagger \text{MOMETA}$) SIGISMUNDI horgonyos atyáérseki kereszt. — $\dagger \text{REGIS} \cdot \text{VILGARIE} \cdot \text{ET} \cdot \text{C}$ csikok (vagy a nélküli) körben négyfelé szelt paizs, mely az első és 4-dik térben harántcsikokat, a többiekben sást tüntet elő. Minden muzeumban.

XV. tábl.
435. sz.

a.) A kereszt vagy paizs melletti jegyek: 1.) balról a kereszt karjai között B. — 2.) ugyanott jobbról C. — 3.) ugyanott jobbról D. — 4.) a jobb oldalon, felül I. — 5.) jobbról alul I. — 6.) ugyanott balról I. — 7.) ugyanott I. s a paizs felett S (r) — 8.) jobbról I. és balról K (r) — 9.) balról alul Π . s a paizs felett holdka. — 10.) ugyanott Π és a paizs felett M — 11.) jobbról alul Π — 12.) jobbról közepett S — 13.) ugyanott balról $\cdot \text{S} \cdot$ — 14.) semmi jegy.

b.) A paizs feletti jegyek: 15.) D — 16.) I — 17.) K — 18.) M — 19.) Π — 20.) O — 21.) P — 22.) R — 23.) S — 24.) T — 25.) V — 26.) keresztke — 27.) csillag — 28.) rozsácska — 2T.) liliomka — 30.) pont 31.) két pont. — 32.) három pont. — 33.) két súlyegyenes vonal. —

34.) Mint főnebb; a paizs első és negyedik térében sas, a többiekben harántcsikok láthatók. Semmi jegy. Rézből. Rupp.

W. nemű.

Kettős kereszt. — Sz. László állva.

Nagys. 8. Súly: 4—6. szemer. Rítk. $\frac{1}{2}$.

1—6.) Kettős horgonykereszt. — Sz. László fénykörös koronázott fővel, jobbában kétélű taglót, baljában kereszties aranyalmát tart. Somogyi. Kíss. 533. sz. Stur. Rupp.

Jegyei: h. \times — KD (r) — KF — KR — Π . I — Π . S —

Ezen Mátyás pénzei között lerajzolt pénzmem Zsigmondénak volna inkább tartandó, K.D. és K.F. jegyei miatt, mellyek kizárólag ezen királynak pénzein szemlelhetők; ehhez járul, hogy e nem legujabban Lajos legszámosabb, továbbá Mária és Zsigmond pénzei között találtattott, s ezek közül Zsigmond korát egy sem haladta meg; miert is e kincset a szóban levő király uralkodása alatt kellett elrejtetni.

VI. nemű.

Sasokat s csikokat mutató paizs. — Egyes kereszt koronákkal.

Nagys. 8. Súly: 4—6. szemer. Rith. —

Schönw. 215. l. — Appel, Rep. II. 863. l. — Mader, Krit. Beitr. III. 99. l.

1 — 21) S — V — R (Sigismundus Vngariae Rex) négyosztályu háromszöges paizs körött, mellyen egymást váltják a csikok a sasokkal. — Szegelein négy koronát viselő egyszerű horgonykereszt. *Több gyűjtem.*

XV. táb.
437. sz.

a.) Jegyek az S. betű mellett: 1.) A- $\ddot{\text{g}}$ — 2.) jobbrul b . — 3.) C-h — 4.) C-I — 5.) balról C. — 6.) jobbrul I. — 7.) M-G — 8.) M-I — 9.) balról N . — 10.) balról O. — 11.) P-W — 12.) T-D a paizs oldalánál semmi betű. — 13.) S-V-R-en kívül semmi jegy.

b.) Jegyek a kereszt szögletében: 14.) I, N — 15.) K — 16.) N — 17.) S — 18.) madárka (r). —

c.) Jegyek a kereszt horgonyürében: 19.) C — 20.) E — 21.) N —

22.) Az S-V-R betükön kívül a paizs alatt: M s a kereszt horgonyürében A (r) *Rupp*.

23.) Az S-V-R-en kívül jegytelen, de a kereszt szögletében egy korona helyett M betű (r) *Weszerle. Rupp*.

XV. táb.
438. sz.

24.) Az első és 4-dik térben sas, a többiekben csikok láthatók; egyébként szokott veretű (r). *Hajdan Haffenbeck*.

25.) A pénz mindkét lapján kereszt koronákkal. *Rupp*.

VII. nemű.

Oroszlánok- és csikokkal diszitett paizs. — Kereszt koronákkal.

Nagys. 9. Súly 5. szemer. Rith. $\frac{6}{7}$.

1.) A főnirt paizs körött S-V-R betük, de a sasok helyett oroszlánok mutatkoznak. — Hátlapja, mint a főnebbi neműé. *Weszerle. Somogyi*.

XV. táb.
436. sz.

VIII. nemű.

Atyaérseki kereszt. — Nyílt korona.

Nagys. 9—12. *Silya*: 8—12. *semer. Rith.* —

Schöwn. 244. l. — *Széch. Cat. I.* 82. l. — *Appel, Rep. II.* 865. l.

XVI. táb. 1—33.) A szemcsés szélű pénz térer horgonyzott atyaérseki kereszt. —
439. sz. Nyílt korona. *Több helyeken.*

Jegyek a keresztnél: A.G — A.Ω — A.R — B.A — B.I — B.Π —
— C.D — C.I — C.R — C.V — C.× — h.Π — I.D — I.O — I.♁ — I.□ —
K.ĕ — K.L — K.P — K.W — K.S⁺ — L.L — M.Π — N.C — N.D — N.Π —
N.R — N.W — R.A — S.P — V és líliom — ♀ L — ☉.* —

34.) Háromkaru kereszt; jegyei: RW — (vagy inkább N.W). — Hátlap-
ja, mint főnebb (r). *Gr. Festetich.*

XVI. táb. 527. sz.

A „Notit. rei num. Hung.“ szerzője az id. helyen ezen utolsó pénzt I. Mátyásé-
nak mondja, minthogy annak a bibornokok gyülekezetéhez 1479-ben irt levelében kö-
vetkezők foglaltatnak: „Quae ut Sanctitas sua aperte cognoscat, certa esse debet,
dupplicatam illam crucem, quae Regni nostri insigne est, gentem hungaricam libentius
triplicare velle, quam in id consentire, ut beneficia, et Praelaturae ad ius coronae spe-
ctantes per sedem Apostolicam conferantur“ — Azonban alig hihető, hogy a királyt
idézett mondata arra birta volna, miszerint pénzeire valóban hármas keresztet veres-
sen, s így az ország ezideig bevett czimerét megmásítsa; sőt inkább azt kell fölten-
nünk, hogy ez csak a vésnök kedvteléséből vagy vigyázatlanságából történt. Egyéhi-
ránt ezen pénzt, mind a közte s azt megelőző rokonneműek között látszó veret-hasonla-
tosság, mind pedig csak Zsigmond alatt divatozott jegyei miatt, e király pénzei közé
sorozandónak ítéltük.

Ezen vegyitekre nézve legsilányabb pénzmem, mely a nemzeti muzeum Széch. Ca-
talogusában hibásan a fejtelenség korába tétetik, a Quating, Quading, Quar-
tonig, Quartinus, Karting, Kathrygh, vagy Fierling és Fürting néven
nevezettel ugyanazonos. A pozsonyiaknak 1430-ban adott rendelet (*Cat. Széch. Ap-
pend.* 169. és 203. l.) tartalma következő: „Ipsa quidem moneta nostra minor (i. e. vi-
lior) Quating vocata taliter, et sub tali lega cudi debet, quod ad quamlibet marcam ar-
genti fini singulae septem marcae cupri addi debeant, et admisceri (azaz kétlatos vegyi-
tekü); — eademque moneta nostra ex una parte habebit crucem duplicatam, et
ex alia vero parte coronam, seu formam coronae, et denarii quadingenti eius-
dem minoris monetae pro uno florenno auri cursum habeant, et recipiantur“ — Ezen ér-
tek nem volt állandó; mert a király két évvel később, a további károk és értékkülön-
ség elhárítása tekintetéből következő rendeletet adott ki: „ipsi decem centenarii (azaz
ezer) denarii pro praedicto nno florenno auri, et pro uno quoque dictorum denariorum

praefatae maioris (t. i. jobb!) monetae nostrae decem 'denarii cursum habeant' — (Ugyanott, *Append.* 215. l. — *Wagner, Diplom. Sáros.* 10. l. — *Cod. Dipl. X. VII.* f. 815. l.).

III. Nagyobb mintájú rézpénzek.

IX. nemű.

Ágaskodó oroszlán s a király neve. — Kettős kereszt.

Nagys. 13. Súlyja: — szemer. Rítk. $\frac{6}{8}$.

1.) † SIGISMUNDI · R · VNGARIE szemcsés körben a csehországi oroszlán jobbfelé ágaskodva, s villás farkát fölemelve. — † MONETA D · G · R · VNGARIE. szemcsés körben álló horgonyzott atyáérseki kereszt. *Weszerle.* XVI. táb. 440. sz.

X. nemű.

Egyes kereszt csikokkal. — Kettős kereszt.

Nagys. 17. és 15. Súlyja: 48. és 25. szemer. Rítk. $\frac{6}{8}$.

1.) SIGISMUNDI · REX · ROMANORV: körben egyes paizs, magyar szalagokkal. — † MONETA · VNGARIE · ET · CETER horgonyzott kettős kereszt, szinte körben. *Rupp.* XVI. táb. 441. sz.

2.) Az előlap verete s felirata, mint főnebb. — A hátlapon horgonyzott kettős kereszt áll, szegleteiben hat köröcskével; körirat helyett hat ikerkőröcskével váltott ugyanannyi rozsácska. (A budai várhegyből ásatott ki). *Rupp.* XVI. táb. 442. sz.

A római császári címmel Magyarhon királyai között Zsigmond élt először; XXIII. János pápa közbejöttével közte s nagybátyja Jodok között előbb megosztott a választók szavazata, de ennek halálával egyhangulag romai királylá választatott (*Katona, Hist. Crit. XII. k. 5—9. l.*); s ezen időtől óta az előbbi „Sacri romani Imperii vicarii generalis” czim helyett magát „Romanorum rex semper Augustusnak” nevezteté.

XXXI.

(Osztrák) ALBERT.

1437. évtől 1439-dikig.

Albert, miután nejeinek Erzsébetnek Magyarhonbani örökösödési joga megismertetett, 1438. évi Január 1. napján Szekesfejérvárt nejevel együtt megkoronáztatott (*Cod. Dipl. XI. 34. l.*), s ugyanezen évben még romai királyul is kineveztetett. Leküzdvén a nehezségeket, melyeket Csehországban Podjebrád György vezérlete alatt a kelyhesek támasztottak, kik a catholicusok ellenében Kázmérnak, Ulászló lengyel király testvérének zászlói alá szegődvén, Alberttel harcra keltek, a király s királynő Prágában 1438. évi Juni-
us 29-d. Csehország koronájával is földiszittetett (*Pez. Chron. Melliceuse I. 257. l.*). A Boroszlora békekötés végett hirdetett gyűlés, minthogy a király Csehországrai igényeiről lemondani nem akart, süker nélkül múlt el; azonban Albert hasragályba esvén, 1439. évi October 26-d. Neszmélyen a jobb életre szenderült, két nőgyermeket hagyván maga után: Annát, t. i. és Erzsébetet, kik közül az első később Vilmos szász herczeg, a másik pedig Kázmér lengyel király nejevé lön.

Ezen király elődje pénzveretési modorát folytatván, aranyain, melyeknek két neme ismeretes, valamint ezüst pénzein is, mint osztrák herczeg, e tartomány czímerét verette ki; kispénzein azonban a szokott vereten kívül első használt döntve egymáshoz helyezett egyes paizsokat, s az egyik lapon a pénzverők magános jegyei veret és felirat nélkül szinte csak az ő kispénzein szemlélhetők.

I. Arany forintok.

I. nemű.

Csikokat s oroslánokat mutató paizs. — Sz. László.

Nagys. 16. Súly: 61. szemer. Rítk. $\frac{2}{13}$.

Schönb. 216. l. — Széch. Cat. I. 78. l. — Köhl. M. B. I. 419. l. és D. C. 667. 668. sz. — Mellen, 39. és 310. l.

1 — 5.) ALBERTVS · D · G · R · VIGARIE, négyosztályu paizs, melynek egymással átellenes téerein magyar harántcsikok és cseh oroslánok mutatóknak. — S · LADISLAVS · REX a szent szokott veretű. *Több muzeumokban.*

XVI. tábl.
143. sz.

A hátlap jegyei: h és báránka. — h és P, R-rel foglalva — K.I.
— K.R — K.R —

II. nemű.

Csikokkal, oroszlánnal, osztrák szalaggal és sassal díszített paizs. — Sz. László.

Nagys. 15. Súly: 61. szemér. Rtk. $\frac{2}{12}$.

Schöuv. 217. l. — Széch. Cat. I. 79. — Köhl. D. C. 669. sz. — Hergot, N. Pr. A. I. II. Tábl. 13. sz.

1 — 5.) † ALBERTVS · D · G · R · VNGARIE négyosztályu s téreiben magyar csikokat, cseh oroszlánt, osztrák szalagot és morva sast mutató paizs. XVI. táb.
444. sz.

Hátlapi jegyek: h és P foglalva R-rel — K.P — K.R — KR[†] — H.S —

II. Ezüst kispénzek.**III. nemű.**

A király mellképe. — Csikokat, oroszlánt és sast viselő paizs.

Nagys. 9. Súly: — szemér. Rtk. $\frac{6}{8}$.

Schöuv. 218. l.

1.) † REGIS · VNGARIE · ET · C — Fején koronát, vállain palástot viselő király mellképe; jegyei: H.S — † MONETA ALBERTI csikokkal, oroszlánnal s morva sassal jelelt négyosztályu paizs. *Gr. Festetich.* XVI. táb.
446. sz.

IV. nemű.

Kettős kereszt. — Csikos paizs.

Nagys. 11 — 12. Súly: 12 — 14. szemér. Rtk. $\frac{1}{3}$.

Schöuv. 218. l. — Széch. Cat. I. 79. l. — Appel, Rep. II. 864. l.

1 — 3.) MONETA (vagy hibásan MOETTA) ALBERTI — a köriratot átmetező horgonyzott kettős kereszt. — † REGIS · VNGARIE · ET C (vagy ET C) harántesikkel átvont háromszögű paizs. *Több gyűjteményekben.* XVI. táb.
445. sz.

A z előlap jegyei: K.L — KR[†] —

V. nemű.

Kettős kereszt. — Négy külön álló pajzsocska.

Nagys. 10. Súly: 8—11. szemer. Rít. $\frac{1}{3}$.

Schönv. 218. l. — Széch. Cat. I. 79. l. — Joach. Gr. C. II. Supl. II. 662. l. — Appel, Rep. II. 864. l.

1 — 12.) $\text{M} \cdot \text{ALBERTI} \cdot \text{R} \cdot \text{VNGARIE} \cdot$ a pénz széleig kinyúló atyá-
 érseki horgonykereszt. — Félkörökkel zárt térben a középső csikos paj-
 zsocska köré három másik van helyezve, melyek oroszlánna, sassal és sza-
 laggal ékesítvék. *Több pénzgyűjtem.*

XVI. táb.
447. sz.

Jegyei az előlapon: $\text{B} \cdot \overset{+}{\text{M}} - \text{C} \cdot \text{D} \text{ (r)} - \text{C} \cdot \text{K} - \text{C} \cdot \text{R} - \text{C}$ és lilium —
 h és P R-rel összekötve — $\text{K} \cdot \text{P} - \overset{+}{\text{K}} \cdot \overset{+}{\text{R}} - \text{N} \cdot \text{S} - \text{S} \cdot \text{D} \text{ (r)} - \text{S} \cdot \text{h} \text{ (r)} - \text{S} \cdot \text{L} \text{ (r)} -$
 13.) $\text{M} \cdot \text{EIBERTI}$ (igy) s a t. Jegyei: R (K helyett) és P. *Wézl. tanács.*

VI. nemű.

Jegyei: $\overset{+}{\text{K}} \cdot \overset{+}{\text{R}}$ veret nélkül. — Négy külön álló pajzsocska.

Nagys. 10. Súly: 10. szemer. Rít. $\frac{1}{5}$.

XVI. táb.
448. sz.

1.) A veret és felirat nélküli pénz közepén $\overset{+}{\text{K}} \cdot \overset{+}{\text{R}}$ jegyek állanak. — A fő-
 nebbiekhöz hasonló négy pajzsocska. *Csász. muz. Wézl. tanács. Somogyi. Rupp.*

Ámbár ezen pénz a király nevét nem viseli, azt még is a többi királyok alatt se-
 hol nem látható keresztos R. betű miatt Albertnek kell tulajdonitanunk.

III. Ezüst fillérek.

VII—IX. nemű.

Nagys. 8. Súly: 5—6. szemer. Rít. $\frac{1}{4}$.

VII. Jegyei: $\overset{+}{\text{K}} \cdot \overset{+}{\text{R}}$ veret nélkül. — Négyosztályu paizs.

1.) Az előlap csak a $\overset{+}{\text{K}} \cdot \overset{+}{\text{R}}$ jegyeket mutatja. — Négyosztályu s magyar ha-
 rántesikkal, cseh oroszlánna, osztrák szalaggal és morva sassal díszlő pa-
 611. sz. izs. *Csász. muz. Somogyi. Kiss. Stur. Rupp.*

VIII. Egyes kereszt, két koronával. — Négyosztályu paizs.

1.) Egyes egyenkarú kereszt, átellenes szögleteiben két koronával és K.P. jegyekkel. Hátlapja, mint fönebb. *Ugyanott.*

XXVI. t.
612. sz.

IX. Csikos paizs. — Egyes kereszt négy koronával.

1.) Szokott alaku harántcsikos paizs, és K. s egy másik jegy enyésző félben (talán P. vagy R). — Egyes horgonyzott kereszt, mellynek mindenik szögletébe egy egy korona szorúl. *Weszerle. Somogyi. Stur. Rupp.*

XXVI. t.
614. sz.

Ezen eddig kiadatlan, sőt — az utolsót kivéve — egészen ismeretlen fillérnemek 1842-ben Nagyszombatban nevezetes mennyiségű, s többnyire — Zsigmondtul árvánszült Lászlóig terjedő — aranypénzekből álló kincs között találtak, midőn az ottani kórház ujitása, vagy bővítése alkalmával annak alapárka ásatott. Mi azokat Albertéinak hiszszük: mert először, a K.R. jegyek, mint érintettük, csak e király pénzsein tűnnek föl; továbbá, mivel a fönebb leirt négyosztályu paizs csak Albert és árvánszült László pénzsein látható; azonban László pénzei a vitatottaknál, mind vegyitékre silányabbak, mind nagyobb veretűek; végre harmadszor, mert egyébkint az egyes kereszt négy koronával csak Zsigmond alatt divatozott ugyan, de ezen koronák egészen más alakuk, mellyek helyett később, mint a VIII. neműekből, és a Hunyadiak filléreiből kiviláglik, jegyekkel vegyített két korona használtott. Azonban az idézett, és az utolsó nemű pénz sem Hunyady János kormányzónak az ezüst nagyobb tisztasága miatt — az övéi silányabbak levén — nem tulajdoníthatjuk, sem Mátyás királynak, kinek pénzei közül azon felette gazdag kincsben egy darab sem találkozott.

S így Albert király filléreinek hiányát pótolva látjuk; mert ő 1439. évi végzeményének 10-d. cikkelyében azt rendelte, miszerint fillérei ugyanazon vegyitékkel veressenek, melly nagyobb kispénzeinél divatozott, s két illy filler egy kispénz értékű legyen.

XXXII.

I. (Lengyel) ULÁSZLÓ.

1440. évtől 1444-ig.

Ulászló király, minthogy előde Albert, nejét szülés reményével hagyá, s ez nemsokára László fimagzatot szült, választása alkalmával nyomasztó akadályokkal volt kénytelen megküzdeni. A királyné a szent koronát eleve kezére kerítette, s azzal fiát megkoronáztatta; míg azalatt Ulászló 1440. évi Julius 17-d. a szent István dicsőült hamvairol levett koronával királyul felavattattott. Innen mindkét részről dülő villongások származtak,

s Erzsébet fia gyámjául Frigyes császárt nevezvén, annak a táborozási költségek fedezésére a sz. koronát Sopronnyal együtt zálogul adá. E közben Ulászló Hunyady János segedelmével Erzsébet és az ozmanok ellen győztesen harczolt, s dolgait kedvezőbb karba helyezte. Az Erzsébet halála miatt megszakadt bekekötési tanácskozás után, a háborgó két vetélytárs egymásnak fegyverszünetet engedett. Murád az ellene több keresztény fejedelem hozzájárultával ujonnan szándéklott harczot — minthogy Ázsiában is nyugtalanítatott — bekekéréssel került ki, mely el is fogadtatott és hittel erősítettett. Azonban a mieink korán megbánták tettöket; s ezért a törököt megrohanván, Varnánál ismételve megszalasztják; de midőn őket vigyázatlanul kelletnél tovább úznék, a pogányoktól bekerítettven, a hitszegésért maga a király is elete s hona vesztével bűnhődött.

E király korából csak egy nemű arany forintot ismerünk; de kispénzei többneműek vannak, melyek nagyobb része annyira el van rézvegyülettel silányítva, hogy bennök ezüst pénzekre alig ismerhetni. Az ország szokott czimerén kívül csaknem minden pénzére a lithvaniai nagyhercegségben — a honnan e király származott — divatozott lovagot, vagy a Lengyelhoni — mellyben előbb országolt — sást vereté, s alatta akadunk első nyomára a szokottnál vastagabb pénzeknek, mellyeket későbbi királyaink is gyakran utánozának.

Ulászló 1444-diki III. végzeményének 8-d. cikkelyében azt rendelé: hogy az általa veretendő pénzek közül 100. kispénz és kétszáz fillér legyen azonos értékű egy arany forinttal (*Kovachich, monum. vetr. legisl. Hung. 37. l.*).

I. Arany forintok.

I. nemű.

Négyosztályu paizs. — Sz. László.

Nagys. 15. Súly: 60—61. szemer. Rítk. $\frac{2}{13}$.

Schönb. 219. l. — Széch. Cat. I. 80. l. — Köhl. M. B. I. 419. l. — Ugyanannál, D. C. 620—672. sz. — Mellen, 44. és 311. l.

1—9.) † WLADISLAVS · D · G · R · VNGARIE. négyosztályu paizs, mellyen magyar harántcsikok, lengyel sas, lithvaniai lovag és horgonyzott atyaérseki kereszt látható. — · S · LADISLAVS · REX álló szent, szokott vetettel. *Több gyűjteményekben.*

XVI. táb.
449. sz.

A hátlap jegyei: h.G. — h I (r) — h és R-rel foglalt P — K.G (r) — H.S — H.* — H és madárfej (r) — H és ugyanaz korona fölött (r) — H és gyűrűbe tekert lánczocsát tartó paizsocska.

II. Silány ezüst, vagy csaknem egészen réz-kispénzek.

II. nemű.

Sas a király nevével. — Feliratos paizs.

Nagys. 13—14. *Súlya:* 15—20. *szemer. Rítk.* $\frac{2}{2}$.

Schöw. 220. *l.* — *Széch. Cat. I.* 106. *l.* — *Appel, Rep. II.* 864. *l.*

1 — 6.) † (vagy *) **MONETA · WLADISLAI · DEI · GRA** (vagy **G.R. v. GRI · v. GI ·**) csikos körben koronás fejü lengyel sas. — † **REGIS · VILGARIE · ET · CETERA** hasonló körben koronázott kétéosztályu paizs, harántcsikkokkal s kettős keresztel. *Csász. muz.* — *B. Ócskay. Weszerle. Somogyi. Milkovics. Stur. Appel. Rupp.*

XVI. táb.
450. sz.

A hátlap jegyei: **A.B — A.G(r) — B.Π* — B.P — Π† — Π*(r) —**

7 — 12.) † **MONETA · WLADISLAI · DEI** a sas verete, mint főnebb. — † **REGIS · VILGARIE · ET · CETE** (vagy **ET · C**), a paizs, mint főnebb, de korona nélkül. *Magy. tud. társ. Magy. egyet.* — *Weszerle. Welzl tanácsos. Somogyi. Vidák. Rupp.*

XVI. táb.
452. sz.

Hátl. jegyek: **B.Π* — h.R(r) — I.G(r) — I.R — Π.Π(r) — P.P —**

Ezen pénz Széchényi catalogusában, nem ügyelve a nagy különbségre, melly a két időbeli pénzek munkájára nézve fenforog, hibásan tétetik II. Ulászló korába.

III. nemű.

Kétéosztályu paizs felirat nélkül. — Sas.

Nagys. 11. *Súlya:* 10—12. *szemer. Rítk.* $\frac{2}{3}$.

1. 2.) Koronázott kétéosztályu paizs, jobbrul csikkokkal, balról kettős keresztel. — Lengyel sas. Jegyei: **B.Π* — B.P.** *Rupp és másutt.*

XVI. táb.
451. és
453. sz.

3.) Mint az előbbi, de a paizs koronátlan. Jegyei: **B.Π*** *Ugyanott.*

IV. nemű.

Nyílt korona. — Sas.

Nagys. 9. Súly: 5—7. szemer. Rít. $\frac{3}{4}$.

Széch. Cat. I. 107. l.

1.) Semmi felirat; közepett korona, alul köröcske. — Hátlapja lengyel
 XVI. táb. **sast mutat kiterjesztett szárnyakkal.** *Nemz. muz. Küss. Rupp.*
 454. sz.

Az idézett helyen ezen, különben silányabb vegyítékű kispénz is tévedesből II.
 Ulászlónak tulajdonítottak.

V. nemű.

Magyarhoni koronázott paizs. — Lithvániai lovag.

Nagys. 10. Súly: 8—9. szemer. Rít. $\frac{1}{4}$.

Schöuv. 220 l. — Széch. Cat. I. 81. l. — Mader, Krit. Beitr. III. 100. l.

1 — 11.) **Ω · WLADISLAI · DEI** (vagy **DE**) koronázott paizs, mely csi-
 kokat és horgonyos atyaérseki keresztet tüntet elő. — † **REGIS VNGARIE ·**
 XVI. táb. **EC ·** vonalkörben egyszerű háromszögű paizs, lithvániai lovaggal. Majdnem
 455. sz. egészen réz. *Nemz. muz. Weszerle. Stur. Szabó. Rupp és másutt.*

Előlapj jegek: **A.Π (r) — B.Π — B.Π* — B.Φ (r) — I.G (r) — I.Ε (r) —**
IR (r) — balról B — LIH (r) — S.I (r) — kopott jegy (talán: II) és * —

XVI. táb. 12.) **Mint főnebb, de alakra s vastagságra nagyobb. Jegyei: B.I. Réz (r).** *Nemz. muz.*
 456. sz.

VI. nemű.

Nyílt korona. — Ketté szelt magyarhoni paizs.

Nagys. 11—12. Súly: 7—12. szemer. Rít. $\frac{1}{4}$.

1 — 9.) **ΜΟΝΕΤΑ ·** (vagy **ΜΟΝ ·**) **WLADISLAI ·** csikos körben nyílt
 korona. — † **REGIS · VNGARIE ET · C** hasonló körben ketté szegett paizs,
 mellynek jobbját harántesikok, balját pedig kettős kereszt tölti be (csaknem
 egészen rézből vevék, s gyakran csak az akkori hamisítók művei). *Magy*

XVI. táb. **tud. társ. — Weszerle. Somogyi. Stur. Rupp.**
 457. sz.

Az előlap jegyei: B. $\overset{*}{\Pi}$ — B.P — b.S — G.A — I. b — P.A — R.I — V.€ — V.P —

10.) † $\text{M}\text{O}\text{H}\text{W}\text{LADISLAI}$ — Hátl. REGIS VINGA - - - verete, mint főnebb; semmi jegy. Vastag és réz. *Kiss.*

11.) $\text{M}\text{O}\text{H}\text{ETA}$ s a t. — † REGIS · VLARIE · (így) ET C csikos körben paizs, mellynek czimerei ellenkező állásban helyezvék; azaz: jobbról kereszt, balról pedig csikok adatnak elő. Jegyei: A.B. *Rupp.*

VII. nemű.

Kettős kereszt. — Szent László.

Nagys. 11 — 13. Súly: 10. szemer. Rít. $\frac{3}{4}$.

Széch. Cat. I. 81. l.

1 — 5.) † $\text{M}\text{O}\text{H}\text{ETA}\text{W}\text{LADISLAI} \cdot \text{DEI}$ csikos körben kettős horgony-kereszt. — S · LADISLAVS · REX hasonló körben a Szent szokott alakjában. *Welzl tanács. Somogyi. Vidák. Rupp.*

XVI. táb.
458. sz.

Előlap i jegyek: A.B — O.W — S.D — W. Π — W.× —

VIII. nemű.

Kettős kereszt. — Három paizs egymás ellenében.

Nagys. 10. Súly: 7 — 9. szemer. Rít. —

Schöuv. 220. l. — Széch. Cat. I 80. l. — Appel, Rep. II. 865. l.

1 — 9.) $\text{M} \cdot \text{W}\text{LADISLAI} \cdot \text{REGIS}$ csikos körben a pénz széleig kinyúló kettős kereszt. — A három félkörrel zárt térben, a pénz központján álló keresztke körött három paizsocska látható, csikokkal, sassal s lithvániai lovagal. *Több gyűjteményekben.*

XVI. táb.
459. és
460. sz.

Előlap i jegyek: B. $\overset{*}{\Pi}$ — C.G (r) — D. Π — G.B (r) — I. h — K.R (r) — P. Π — P.* (r) — W és egy kirozsdásult jegy.

10.) Mint főnebb; az előlapon K. M jegyek; a hátlap közepén a keresztke helyett M betű látható (r). *Kiss.*

IX. nemű.**Kettős kereszt. — Harántcsikos paizs.**

Nagys. 10. Súly: 11. szemer. Ritk. $\frac{6}{8}$.

XXVI. t. 1.) Ω · WLADISLAI R csikos körben kettős kereszt, jegyül balról
615. sz. csillag. — REGIS VNGARIE paizs Magyarország négy harántcsikjával. *Somogyi.*

A kormányköz ideje alatt vert pénzek.

1444-től 1446-ig.

Kormányköz alatt értjük azon időszakot, mely Ulászló királynak Várna alatti elesésétől kezdve, Hunyady Jánosnak a királytalan hon kormányzójává lett kineveztetéseig közbejő. Ezen időszakban két nemű ezüst pénz veretett, és pedig:

I. és II. nemű.**Csikos paizs. — Kettős kereszt.**

I. Nagyobb: *Nagys. 13. Súly: 15—18. szemer. Ritk. $\frac{1}{2}$.*

Schönw. 225. l. — Széch. Cat. I. 82. l.

1 — 4.) † MONETA REGNI · VNGARIE · vonalkörben magyarhoni harántcsikkokkal ékesített egyes paizs jó elő. — * DALMACIE · (vagy DALMOACIE) CROACIE · ET · C hasonló körben horgonyzott kettős kereszt. *Több muzeumokban.*
XXVI. táb. 461. sz.

Jegyei: A. $\overset{\vee}{\Pi}$ — B. $\overset{*}{\Pi}$ — W. I —

5. 6.) MONETA REGNI · VNGARIE · (vagy VNGARIE — A hátlapon: * DALMACIE · ET · CETERA a főnebbi verettel; jegyei: K. R. *Weszl tanács. Rupp.*

II. Kisebb: *Nagys. 9. Súly: 10—11. szemer. Ritk. $\frac{2}{3}$.*

7 — 9.) Feliratlan; ugyanazon verettel; jegyei: A. A (r) — B. $\overset{*}{\Pi}$ — K. P.
XXVI. táb. 462. sz. *Weszerle. Somogyi. Rupp és másutt.*

XXXIII.

HUNYADY JÁNOS (*Kormányzó*).

1446-tól. 1452-ig.

E hős Wojk vagy Oláh nevű, Zsigmond király udvarában szolgált vitéztől s Morsinai Erzsébettől bizonyos oláh bojár leányától származott. Kora ifjúsága óta a jelentékenyebb táborozásokban a királyt mindenütt követte, s később I. Ulászlónak választása alkalmával hatalmas segédkezet nyújtott. Királyainktól zörényi bánná s erdéli vajdává, a gyermek László kiskorúsága alatt pedig 1446-ban az ország kormányzójaul választatott, s ettől a beszercezi s temesi grófsággal feldiszítve, roppant kiterjedésű jóságokat nyert. A törököket több ízben, jelesül: Erdélben a vaskapunál; Bolgárországban Várnánál; és Nándorfejevárt többszörösen vérbe borítá: de midőn az ország ezen kulcsát a vallástól ihletett Kapisztrán János segéd-vezérlete alatt, a törököt hajóhadával megverve, az ostrom alól megszabadítaná, erejefogyottan Zimonyba vitettet, a hol életének 71-d. évében 1456-dik eszt. Augustus 10-dikén az egész kereszténység nagy gyászára hónapank szentelt vegleheletét kiadá, s a bajnokok közül a hazában leginkább elhíresedett. Volt egy rokonnevű testvére s Marina nővére is; Szilágyi Erzsébet nejétől pedig Lászlót és a később királylyá lett Mátyást nemzé.

János kormányzó pénzeire a szokott Magyarországi czímerhez, melly csikokkal, kettős kereszttel (ritkán egyessel) és cseh oroszlánnal ábrázoltatik, az orrával gyűrűt szorító hollót, mint nemzetségi czímerét, első kezdette vetetni. Mind a nagyobb, de e mellett silányabb ezüstű pénzek, mellyeken Ulászló király és János nevei láthatók; mind a kisebbek, mellyek ezeken kívül Szerbország kényurának képét tüntetik elő, felette ritkák.

1447-ben Budán az végezetett s hirdettetett ki: hogy az egész országban bizonyos penz nem állapitassék meg, mellyből 200. (nagyobb) kispénz, vagyis 400. fillér (kisebb kispénz) a forgásban egy forintot érjen.

I. Arany forintok.

I. nemű.

Négyosztályu paizs a kormányzó nevével. — Sz. László állva.

Nagys. 15. Súlyja: 61—62. szemer. Ritk. $\frac{3}{15}$.

Schönb. 220. l. — Széch. Cat. I. 82. l. — Mollen, 60. l. — Köhl. D. C. 674. sz. — Ugyanannál, M. B. I. 420 l. és XVII. 183. l. — Num. Mol. Boehm. III. 127. l. 3. sz.

1.) IOHANNES · D · HW · (de Hunyad) R · VNGARIE GV · (Guberna-

tor) — négygyé szegett háromszögű paizs, mely az első és 4-dik mezőben harántcsikokat, a 2-dikban kettős horgonykeresztet, a 3-dikban hollót foglal. — S · LADISLAVS REX a Szent szekott alakban. Jegyei: Π és lánca a pajzsocskán. *Több muzeumokban.*

XVI. táb.
163. sz.

2.) Hasonló, GVB · bal s a fünebbi jegyekkel. *Czász. muz. — Milkovics Schimko. Somogyi. Stur. Szabó és másutt.*

3.) Szinte hasonló; jegyei: Π s a pajzsocskán egymás mellé fektetett halak. *Magy. egyet. és másutt.*

4.) Más GVBR felirattal. Jegyei, mint 3. sz. alatt. *Somogyi. Milkovics és másutt.*

János a Hunyad nevet az Erdélsországban keheleztet s jelenen Vajda-Hunyad néven ismert hasonnevű királyi helységtől nyéré, melyet Zsigmond 1409-ben. atyjának adományozott. A fekete holló használata Lengyel, Szerb és más nemzeteknél közös volt: az orrával gyűrűt tartó holló pedig greifenfelsei Neum és Schiffer bárócsaládok czimereiben látható. János nemzetségének Hollós nevű ősi birtokában látá először a napot: innen e madarat, mint elődeinek czimeret, önmagaén is viselte; láthatni azt nemcsak pénzein; de zászlóján és a következő köriratu pecsétén is: S. (Sigillum) IOANNIS DE HUNYAD GVBERNATORIS REGNI HVNGARIE. — Bonfin. (*Dec. III. IX. k.*) Hunyady Jánost a római Corvin családtól, Cornides pedig a régi Korvin lengyel törzsből ágaztatják le; mi azonban nem valószínű, minthogy hazánkban az elnevezések leginkább a helységek neveitől szoktak kölesönöztetni (*Fejér, Genus, incunabula et virtus Ioannis Corvini de Hunyad s at. Budae, 1844. 8. 32. 257. 300. l. — Fugger, Spiegel der Ehren, 595. l.*) — Idő-s helybeli körülmények, nem különben a történetírók s okleveleink tanúságaival ellenkezi Heltay Gáspárnak azon koholmánya, mely szerint 1573-dik évben Kolozsvárt kiadott kronikájában (*Chronica az Magyaroknak dolgairól s at.*) Jánost, Zsigmond király szerelem-gyermekének mondja. Az idézett rege következő tartalmu: 1392-ben. Zsigmond király Erdélbeni kalandozásai alkalmával János anyját megejtette, s annak emlékül egy arany gyűrűt adott, melyet az anya siránkozó figyázatának (Jánosnak) csitító eszközüül nyújtott. Azonban egy lecsapó holló a gyűrűt elragadván, azt egy tölgyre emelé. A nő fivére leejté nyilával a hollót, s így az emlékel visszanyeretvén, az a kiseddel együtt Zsigmond királyhoz Budára vitetett (*Fejér az id. h. 26 — 28. l.*)

E regére látszik célozni azon réz pénz, mely a Welzlféle pénzsorozatban II. f. II. k. 339. sz. alatt így iratik le: IOAN · HUNYAD GVBERN · HVNGARI sisakos és pánczélos, jobbájjban kardot tartó s mellig ábrázolt alak. — Hátl. LEO ET CORVVS BINI AN · DOM · MCCCCLII. fán ülő holló, mely előtt ágaskodó koronázott oroszlán látható; ez azonban kétségtelenül későbbi kor költeménye.

II. Ezüst kispénzek.

II. nemű.

Csikokat mutató koronás paizs. — Kettős kereszt.

Nagys. 14. Súly: 19½. szemer. Rít. 6/21.

1.) † IOANNIAES · DE · HWIADĖ csikos körben közötti térben háromszögű hosszudak és szinte csikos paizs, fölébe helyezett koronával. — · M WLADISLAI · REGIS · CR (azaz: et cetera). boltivre tűzött kettős horgony-
XVI. táb.
464. sz.

2.) Hasonló, mely a pénzverő hibájából egy másikra nyomatott; s ezért zavart feliratu. Jegyei: W.D Somogyi.
XVI. táb.
465. sz.

A pénznemek e legritkábbika, mellyen Corvin János nevén felül Ulászló király is mutatkozik, a királynak a kormányzó iránti különös kegyelméből még annak életében veretett, mielőtt azonban emez a nevezett méltóságra emeltetett volna. János azon időben az Albert királytól nyert zórényi báni méltóságra kívül Újlaky Miklóssal 1440-től még az erdéli vajdaságot is közösen viselte (Fejér, id. helyen 45. l. — Benkő, Transsylv. s a t. I. k. 177. l.).

III. nemű.

Kettős kereszt. — Ágaskodó oroszlán.

I. Nagyobb: Nagys. 11—13. Súly: 12—18. szemer. Rít. 1/2.

Schönc. 223. l. — Széch. Cat. I. 83. l. — Voigt, II. 372. l. — Joach. Gr. Cab. II. Suppl. II. 663. l. — Appel, Rep. II. 866. l.

1—9.) † ΜΟΝΕΤΑ REGNI · VNGARIE · csikos körben kettős kereszt. — † ΤΕΜΠΟΡΕ (vagy ΤΕΜΠΡΕ) IO · GVBERNATOR hasonló körben a csehországi koronázott s villás farku oroszlán ágaskodik. Több helyeken.
XVII. táb.
467. sz.

Jegyei: B.A—B.I—B.S — h s egy elenyészett jegy. — K.B—K.P—

K.R—K.* (r) — Π.*

10.) ΜΟΝΕΑ (igy) s a t. — † ΤΕΜΠΟΡΕ · GVBERNATRI (igy) az előbbi verettel. Jegyei: Π.* Kiss. Rupp.

II. Kisebb: Nagys. 9. Súly: 8—9. szemer. Rít. 2/3.

11. 12.) Iratlan: a főnebbi verettel. Jegyei: B.I—B.S Több gyűjteményekben.
XVII. táb.
468. sz.

Hunyady János, mint koronázott László király nevébeni kormányzó, pénzain a királyi méltóságot jelképező czimereket kinyomatni köteleztetett, s e miatt azokon a cseh oroszlán is kiveretett.

IV. nemű.

Harántcsikkokkal ékesített paizs. — Kettős kereszt.

Nagys. 9—10. *Súly:* 5—9. *szemer. Rith.* —

Schönb. 222. l. — *Széch. Cat.* I. 83. l. — *Jouch. Gr. Cab. II. Suppl. II.* 662. l. — *Appel, Rep.* II. 865. l.

XVII. t. 1—8.) † $\Omega \cdot \text{REGNI} \cdot \text{VNGARIE}$ · csikos körben háromszögű hosszú-
469. sz. dad paizs, Magyarország szalagjaival. — $\text{TE}\Omega\text{PORE} \cdot \text{IO} \cdot \text{GVBER}$ hasonló
körben kettős kereszt. *Több muz.*

Jegyei: $\text{B}\overset{*}{\Omega} - \text{h.A} (r) - \text{h.A} - \text{h.C} - \overset{*}{\text{h.C}} (r) - \text{h.}^* - \text{h.P} (r) - \text{h.V} (r) -$

9.) Előlapja, mint főnebb; de hátlapja üres és sima. *Somogyi.*

10. 11.) Előlapja a főnebbi felirattal. — $\text{TE}\Omega\text{PORE} \cdot \text{IOHANIS}$ képve-
rete az előbbeni. Jegyei: $\text{h.}\times - \text{h.P} - \text{Rupp. és másutt}$

V. nemű.

Egyes kereszt két koronával. — Csikkokkal jelelt paizs.

Nagys. 9. *Súly:* — *szemer. Rith.* $\frac{6}{4}$.

XVII. t. 1.) Egyes horgonykereszt, mellynek átellenes szögleteiben két korona,
470. sz. a többiekben pedig: $\overset{*}{\text{h.C}}$ jegyek jónak elő. — Szemcsés körbe zárt és szokott
harántcsikkokat mutató paizs. *Weszerle.*

Az $\overset{*}{\text{h.C}}$ jegyek miatt, mellyek kizárólag Hunyady János pénzain, különösen a fő-
nebbi IV. neműeken láthatók, ezen fillért is Jánosnak tulajdonítjuk.

VI. nemű.

Egyes kereszt s két korona. — Ágaskodó oroszlán.

Nagys. 9. *Súly:* 5. *szemer. Rith.* $\frac{6}{4}$.

XVII. t. 1.) Szögleteibe $\text{C}\times$ jegyekkel két koronát záró egyes horgonykereszt.
471. sz. — A hátlapon cseh oroszlán ágaskodik. *Rupp.*

Ámbár a C. X. jegyek különben csak I. Mátyás pénzein láthatók; a hasonló alaku magános oroszlánveret mégis Hunyady János korába tartozik.

VII. nemű.

Négyosztályu paizs. — Ülő fejedelem képe.

Nagys. 11. Súlya: 11. szemer. Rítk. $\frac{6}{7}$.

1.) IOHANNES · D · hW · R · (regni) VNGARI: körben János szokott paizsa. — DESPO GVR (Gyur, Georgius) a koronázott kényur arczczal felénk ülve, jobb-jában kardot, bal-jában kereszties gömböt tart. *Csász. muz.*

XVII. táb.
466. sz.

Ezen egyetlen pénznem előlapjára nézve a magyar, hátlapjára nézve pedig, melyen véleményünk szerint Brankovics György Szerb vagy Ráczország kényura ülve ábrázoltatik, a tartományi pénzek közé sorozandó. A nevezett kényur a hozzá menekvő Hunyady Jánost Rigomezejen az ozmánokkal 1418. évi Oc tober 17 — 19-d. vitszerencsetlen ütközet után Vég-Szendrő várában fogva tartá; honnan a védtelen hős csak Marnavich gróf rokonának segedelmével szabadulhatott ki (*Chron. II. XLVII. fej. — Kerchelich, Not. praelim. 272. 273. l.*). Később azonban szoros barátságra és sógorságra léptek; mert Mátyás, Hunyady fia, Ciley Ulrik gróf és Brankovics Katalinnak Erzsébet nevű leányát, a kényur unokáját, jegyezte el (*Spiess, archivische Nebenarbeiten, XXIII. sz.*); s ez szolgálhatott alkalmmul Brankovics Györgynek jelen pénz veretésére is.

XXXIV.

(Árvánszült) L Á S Z L Ó.

1432. évtől 1457-édkig.

László a Frigyes császárrali békekötés következtében, ennek hatalma alul kiszabadulván, 1432-ben trónjára lépett. Következő évben Prágában is megkoronáztatott, s Csehország kormányát Podjeb rád Györgyre bizta. A javadalmak és mellőságok, mellyekkel Hunyady Jánost jeles érdemeiért elhalmozá, irigységet gerjesztettek gr. Ciley Ulrikban, ki Osztrákhon kormányzója volt, s azt többekben is, kik a serdülő királynak Hunyady iránti hajlamát lassankint elől ni törekvének. Cilleyből a hős halálával kitört az eddig elnyomott hoszuvágy, s Hunyady Lászlóval (Dalmát-és horváthoni bánnal s bosztercezi gróffal) öszszekapván, ennek besiető hivei által megöletett. Ezért a gonoszak tanácsát követő király, daczára ünneplyes büntetlenségi ígérétenek, 1437-dik Martiusban az alig 24. éves Lászlót Budán a Szentgyörgy téréen lefejezteté, s hogy azon zavarokat kikerülje, mellyek őt e verbüntetés niatt mindenünnen környezek, magához veve Hunyady

Mátyást, előbb Bécsbe, onnan Prágába futamlott, itt Margitot VII. Károly Frank király leányát oltárhoz vezetendő. Azonban 1457. évi Novemb. 23. - d. rögtöni halállal mult ki, s Podjebrádot e miatt mérgezés gyanuja terheli.

Ezen király igen különmemű pénzei között az Albertéi veretére készített aranyak közönségesek; a többiek azonban, mellyeken oroszlánok kettős keresztrel vagy morva sassal váltva láthatók, ugyszinte azok is, mellyeken sz. László helyett egy magános sas ábrázoltatik, a ritkább, sőt legritkább neműek közé sorozandók. Ezüst pénzeinek egyik lapján sz. László, vagy maga a király, állva jó elő; másikán pedig kettős kereszt, vagy ezt, és csikokat mutató paizs, vagy végre több hasonló magános paizsokból képezett kör szemlélhető. Réz pénzeinek tudunkra csak egy neme volt forgásban; s az ő korából szármáznak azon legnagyobb idomzatnak is; mellyeken a király mellépe látható, s mellyeket az emlékpénzekhez szoktunk sorozni.

Ulászló országlása alatt, ugy látszik, a pénzveretési jogot külön pénzverdében a kiskoru László is gyakorolta. Erzsébet 1411-ben a körmöczeieknek azt parancsolá, miszerint olyan pénzt verjenek, mellyből 300. kispéNZ, azaz: 600. fillér egy arany forint értékű legyen (*Széch. Cut. III. 314. l.*). Ugyanó azon évben Óvár mezővárosához intézett parancsában a forint értékét 220. ujjonnan vert pozsonyi kispéNZre határozta (*A kir. egyetem Kaprinayfeldé kéziratában.*) — László király a pénzveretési ügyre vonatkozó korábbi rendeleteket eltörölven, 1453-ban a körmöczi, 1456-ban pedig a szebeni pénzkamrának az Albertéihez mind alakra, mind egyvitkére nézve hasonló aranyak veretését hagyá meg; az ezüst pénzek értékét pedig úgy tűzte ki, hogy 200. kispéNZ vagyis 400. fillér egy arany forintot tegyen (*Széch. Cut. 316. 327. l. — Ugyanott, Append. 222. l.*).

I. Arany forintok.

I. nemű.

Jobbrul csikokat, oroszlánt és sast, balról pedig osztrák szalogot mutató paizs. — Szent László.

Nagys. 15 — 16. Súly: 60 — 61 $\frac{1}{2}$. szemer. Ritk. —

Schönr. 225. l. — Széch. Cut. I. 83. l. — Köhl. D. C. 675. sz. — Mellen, 311. l. — Deverd. Sil. num. 112. l. — Hergo', N. P. A. I. VII. Tábl. XVIII. sz. — Voigt, Böhm. Münz. II. 243. l.

1 — 12.) † LADISLAVS · D · G · R · VI·G·RIE · négyosztályu paizs, Magyar-, Cseh-, Morva- és Osztrákhon czimereivel. — S · LADISLAVS · REX a Szent állva, szokott képverettel. *Különféle muzeumb.*

Jegyei: B.V — h.G — K.G — K.G[†] — K.h — K.P — K.P[†] — KR — II és hoszszudad pajzsocskán függő láncz. — II és a paizson rozsácska, korona felett (r) — Ugyanazon jegy paizs nélkül. — II és pajzsocskán mutatózó rózsza vagy láncz.

II. nemű.

Hasonló paizs, jobbrul szalaggal s balról sassal. — Sz. László.

Nagys. 15 — 16. Súlya: 60 — 61½. szemer. Rít. —

1 — 5.) A felirat mindkét lapon a főnebbi; de Osztrákhon és Morvaország címerei másféleképp helyezvék. *Több gyűjtem.* XVII. tábl.
473. sz.

Jegyei: h.O — K.G — K.h — K.P (r) — K.R —

6.) Visszás felirat: † LDISLAVS (igy) D · G · R · VII · G · R · A · LD hát-lapján: S · LADISILAVS · REX verete szokott. Jegyei: K.S. *Weszerle.*

III. nemű.

Csikokkal s kettős keresztrel díszített paizs. — Sz. László.

Nagys. 16. Súlya: 61. szemer. Rít. 5/16.

Mellen, 311. l. — Köhl. D. C. 676. sz.

1.) Mindkét lap felirata, mint az I. neműé. A paizs első és 4-dik osztályában csikok, a két középsőben kettős kereszt mutatkozik. A hátlap szokott veretű. Jegyei: h.G. *Csász. és drezd. muz. és másutt.* XVII. tábl.
474. sz.

IV. nemű.

Paizs csikokkal, sassal és kettős keresztrel. — Sz. László.

Nagys. 16. Súlya: 60 — 61. szemer. Rít. 3/14.

Schönb. 226. l.

1.) Felirata, mint főnebb. A négygyé szelt paizs első és 4-dik osztályában hártés csikok, a 2-dikban morva sas, a harmadikban kettős kereszt látható. — A Szent ábrázolata, mint egyebütt. Jegyei: h.G. *Csász. muz. Váczi ajtat. oktatórend. — Gr. Festetich. Somogyi. Rupp.* XVII. tábl.
475. sz.

V. nemű.

Csikok - s oroszánokkal díszlő paizs. Sz. László.

Nagys. 16%. Súlya: 60. szemer. Rítk. $\frac{6}{4}$.

1.) † LADISLAVS D G VNGASILD (igy) első és 4-dik szögleteben csikokat, a 2-dik és 3-dikban pedig a cseh oroszánt mutató paizs. — Hátlapja, mint a főnebbieknél. Jegyei: H.S. *Csász. muz.*

XVII. táb.
476. sz.

VI. nemű.

A paizson csikok, oroszán, sas és osztrák pajzsocska. — Sas.

Nagys. 12. Súlya: 60. szemer. Rítk. $\frac{5}{16}$.

1.) † ΜΟΝΕΤΑ · LADISLAI · DEI · GRA a négyosztályu paizson csikok, oroszán, sas és osztrák szalag szemlélfhető. Jegyei: K.P. — † REGIS · VNGARIE · ET · CETERA kiterjesztett szárnyu sas, mellén osztrák pajzsocskaival. *Csász. muz. Gr. Festetich.*

XVII. táb.
477. sz.

II. Ezüst kispénzek.**VII. nemű.**

Kettős kereszt. — Sz. László állva.

I. Nagyobb. *Nagys. 12. Súlya: — szemer. Rítk. $\frac{4}{7}$.*

1.) † LADISLAVS · DEI · GRA · REX csikos körben kettős horgonykereszt; jegyei: A.R — S LADISLAVS · REX a Szent csikos körben állva, szokott tartozmányival. *Weszerle. Milkovics.*

XVII. táb.
478. sz.

II. Kisebb: *Nagys. 10. Súlya: 6—8. szemer. Rítk. $\frac{2}{4}$.*

Schöuv. 227. l. — Széch. Cat. I. 85. l.

2—5) Ω · LADISLAI · R VNGA az itt hármass halmon álló kereszt verete, mint főnebb. — Hátlapja mint 1. sz. alatt. *Nemz. muz — Gr. Festetich. Kíss. Somogyi.*

XVI. táb.
479. sz.

Jegyei: A.B — C.S — K h — K.I —

László király a körmöczi pénzkamarához 1453-ban. intézett oklevelében ezen pénz alakját következő szavakkal szabályozza: „in una parte imago Sancti Ladislai Regis Hungariae chlamide regia sculpta, diadema in capite, supra coronam, et securum in manu dextra, in sinistra vero pomum cum cruce supra erecta gerens, cum his literis: SANCTVS LADISLAVS REX — habebitur: in alia vero parte sculptentur arma Regni nostri Hungariae praedicti, crux videlicet duplicata, et duae literae hinc et hinc, quarum prima a dextra parte Civitatis Cremniciensis praedictae, altera vero a sinistra parte crucis Comitum Camerae nominis prima litera est“ (*Szech. Cat. III. 316. — 320. l.*) — Hogy hasonló parancs a többi pénzverdékhez is adatott, azt a főnirt pénzek jegykülönbsége is mutatja.

A hármás halom, mellyen a kereszt áll, már I. Lajosnak XXIV. nemű pénzén is előző; ez régenten tán a Kálvária hegyét ábrázolá (*Tud. gyűjt. 1831. IV. 12. l.*), most azonban, mint tudjuk, honunk legmagasabb hegyormait jelenti; némellyek (*Schwaartner, Introductio in rem diplomaticam etc. 1802. 179. l.*) azt tartják, miszerint az az egyházi, ország főzászlósi, s nemesi rendet jelképezi. — Pálma Ferencz (*Heraldicae regni Hung. Spec. 39. l.*) azt hiszi: miszerint a hármás halom a kettős keresztel csak Zsigmond alatt foglaltatott össze, s hogy az az 1389-ben alapított budai főtanodának, (Academia) Péterfi által közzé tett czimeréből vetettet: azonban ezen veret sokkal idősebb. Meglepő, hogy a tudós férfi királyaink pecsétjeire nem figyelmeztet; miután az országnagyonknak 1386-bau, midőn ezek Mária királyné fogságba tétele alkalmával a megölt Gara Miklós nádori székébe Zéch Miklós helyezék, SIGILLVM REGNICOLARVM HUNGARIE körirattal már saját pecsétjük volt, mellyen a kettős szegett paizs egyik oldala csikokkal, a másik pedig hármás halmon álló kettős keresztel vala díszítve (*Cod. Dipl. X. I. f. 323. l.*). Azonfelül valamint Zsigmond király, ugy Fenena III. Endre neje, továbbá Otto és I. Lajos pecsétjein a hármás halomra tűzött kettős kereszt szinte látható (*Pray György, Syntagma hist. de Sigil: II. táb. 1. ábra IX. táb. 2. abr. és XI. táb. 1. abr.*) — Schwarz Gottfrid (*Recensio critica Schmeizel s u t 12. l.*) azt állítja: hogy ő a hármás halomra szűrt kettős keresztet V. István és a szepességi szászok 1319-diki pecsétjén is látta; s azt, mint véleménye szerint még régiebb időkből származót, a szászok őszimerének hiszi.

VIII. nemű.

Álló király. — Csikokkal s kettős keresztel ékesített paizs.

1. Nagyobb: Nagys. 12. Súly: — szemer. Rít. $\frac{5}{9}$.

1.) MOH · LADISLAI · DEI - - - vonalkörben a király koronázott fővel áll, s jobbában királypálczát, baljában keresztos gömböt tart; jegyei: KP — Hátl: † G · (Grossus?) REGIS · HUNGARIE · ETC hasonló körben kettős szegett paizs, csikokkal és kettős keresztel ékesítve. *Weszerle. s másutt.*

XVII. t.
480. sz.

II. Kisebb : Nagys. 10%. Súly: 7. szemer. Rítk. $\frac{5}{7}$.

Széch. Cat. I. 96. l.

2.) Felirat nélkül; a király mellig, hasonló verettel, jegyei: K.P. —

XVII. táb. Hátlapján a főnebbihez hasonló paizs. *Nemz. muz. s másutt.*
481. sz.

Ezen pénz a nemzeti muzeum Széchenyifele Catalogusában hibásan I. Mátyásnak tulajdonítottatik.

IX. nemű.

Kettős kereszt. — Csikokkal, oroszlánnal, ostrák pajzsockával és sassal jegyzett paizs.

I. Koronázott paizsuak.

Nagys. 11½. Súly: 8 — 12. szemer. Rítk. —

XVII. táb. 1 — 3.) $\text{MON} \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{RE}$ csikos körben hármashalmon álló horgonyozott atyaérseki kereszt. — $\text{VNGARIE} \cdot \text{ET} \cdot \text{C}$ hasonló körben négyosztályu koronás paizs, a fenirt czimerekkel. *Somogyi. Kiss. Stur. Rupp.*
482. sz.

Jegyei: B.P — h.O — K.G —

II. Koronátlan paizsuak.

Nagys. 10 — 12. Súly: 8. szemer. Rítk. $\frac{6}{7}$.

XVII. táb. 4.) $\text{MONIE} \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{DEI} \cdot \text{GR}$ a főnebbi keresztveret, hármashalmon nélkül; jegyei: K.R — Hátlapján \dagger $\text{REGIS} \cdot \text{VNGARIE} \cdot \text{ET} \cdot \text{CETERA}$ a főnebbi paizs, korona nélkül. *Rupp.*
483. sz.

X. nemű.

Kettős kereszt. — Csikokat, oroszlánt, sast és szalagot viselő paizs.

Nagys. 10 — 12. Súly: 8 — 10. szemer. Rítk. —

Schönv. 227. l. — Appel, Rep. II. 867. l.

XVII. táb. 1 — 3.) \dagger $\text{MONETA} \cdot \text{LADISLAI}$ kettős kereszt. — \dagger $\text{REGIS} \cdot \text{VNGARIE} \cdot \text{ET} \cdot \text{C}$ négyosztályu háromszögös paizs, a fenirt czimerekkel. *Több gyűjtem.*
484. sz.

Jegyei: C.S (r) — K.R — S.D —

4.) † ΜΟΝΕ · (néhol ΜΟΡΕ) LADISLAI · ΔΕΙ · GR · — Hátl. REGIS VNGARIE ET CETERA verete, mint főnebb; jegyei: K.R. *Weszerle. Rupp.*

5.) † ΜΟΝΕΤΑ · LADISLAI · ΔΕΙ · ΕΤ · hosszudad paizson szokott kereszt; jegyei: K.R — Hátl. R · VNGARIE · ΕΤ · CETERA · a paizs, mint főnebb. *Drezd. muz.*

XI. nemű.

Kettős kereszt. — Koronázott paizs csikokkal, oroszlánnal, koronás fejekkel és sassal.

Nagys. 11. Súlya: — szemer. Rítk. $\frac{9}{10}$.

Schönv. 227. l.

1.) ΜΟΝΙ · LADISLAI · ΡΕ csikos körben hármias halomra tűzött kettős horgonykereszt; jegyei: B.P — Hátl. VNGARIE · ΕΤ · C hasonló körben szokott paizs, mellyen csikok, oroszlán, két koronázott oroszlánfő s egy sas XVII. t. láthatók. *Gr. Festetich.* 485. sz.

A koronázott három arany oroszlán- vagy mint másoknak tetszik, leopárdfő két mezőben, Dalmáthon czimere; s pénzen kiverve itt először szemlélhető; ámbár az oklevelek azt tanusítják, miszerint a dalmáthoni czímmel nemesak László, de már elődei is éltenek.

XII. nemű.

Kettős kereszt. — Paizs csikokkal s oroszlánnal.

Nagys. 11. Súlya: 8—9. szemer. Rítk. $\frac{1}{3}$.

1 — 3.) ΜΟΝΕΤΑ · LADISLAI atyaérseki horgonykereszt. — † REGIS VNGARIE · ΕΤC ketté szegett háromszögű paizs, jobbról magyarhoni XVII. t. szalagokkal, balról a cseh oroszlánnal. *Somogyi. Stur. Rupp s másutt.* 486. sz.

Jegyei: B.P — II.A — II.Ε —

XIII. nemű.

Csikokkal, oroszlánnal és kettős kereszttel jegyzett paizs. — Sas.

Nagys. 13 $\frac{1}{2}$. *Súlya:* 17—20. *szemer.* *Ritk.* $\frac{3}{5}$.

Anzeigen, IV. 182. l.

1.) ΜΟΝΕΤΑ · LADISLAI · ΔΕΙ · GR három osztályu s háromszögű paizs, mely jobbról csikokat, balról oroszlánt és kettős keresztet mutat. Jegyei: C.G — Hátl. † REGIS · VNGARIE · ET · CETERA jobbra néző sas, kiterjesztett szárnyakkal s mellén osztrákhoni pajzsoskával. *Somogyi. Stur.*

XVII. t.
487. sz. *Rupp.*

XIV. nemű.

Kettős keresztet és csikokat viselő paizs. — Sas.

Nagys. 12—13. *Súlya:* 15—17. *szemer.* *Ritk.* $\frac{1}{2}$.

Széch. Cat. I. 106. l. — *Appel, Rep. II.* 866. l.

1.) † ΜΟΝΕΤΑ · LADISLAI · ΔΕΙ · GR csikos körben szokott paizs, jobbról kettős kereszttel, balról csikokkal; jegyei: K.P — Hátl. REGIS VNGARIE · ET CETERA hasonló körben kiterjesztett szárnyu sas szemlélhető.

XVII. t.
488. sz. *Somogyi. Stur. Rupp.*

2—5.) Mint a főnebbi, azon különbséggel, hogy itt a csikok jobbról, a kettős kereszt pedig balról áll. *Nemz. és csász. muz. Váczi ajt. oktatórend.*—

XVII. t.
489. sz. *Somogyi. Rupp.*

Jegyei: B.h — K.P — K.R — R.P (tán K.P helyett?)—

6.) † ΜΟΛΑΕΤΑ egyébiránt az utóbbiakkal egyenlő: jegyei: I.B (hibásan B.I helyett) Hamisító műve. *Rupp.*

XV. nemű.

Atyaérseki kereszt. — Oroszlán.

Nagys. 13. *Súlya:* 14. *szemer.* *Ritk.* $\frac{2}{4}$.

1.) † ΜΟΝΕΤΑ · LADISLAI · ΔΕΙ · G · körben álló szokott horgonyos kereszt; jegyei: K.P — Hátl. REGIS VNGARIE · ET · CETERA szinte körben ágaskodó csehországi oroszlán. *Csász. muz. magy. tud. társ.* — *Weszerle. Somogyi. Kiss. Stur. Rupp.*

XVII. t.
490. sz.

XVI. nemű.

Csikos paizs. — Kettős kereszt.

I. Nagyobb: Nagys. 13. Súly: 14. szemer. Ritk. $\frac{2}{3}$.*Schönv.* 228. l. — *Appel, Rep. II.* 867. l.

1 — 3.) † $\text{M}\text{O}\text{N}\text{E}\text{T}\text{A} \cdot \text{L}\text{A}\text{D}\text{I}\text{S}\text{L}\text{A}\text{I} \cdot \text{D} \cdot \text{G}\text{R}\text{A}$ körben lévő háromszögű paizs szokott csikokkal. — † $\text{R}\text{E}\text{G}\text{I}\text{S} \cdot \text{V}\text{I}\text{G}\text{A}\text{R}\text{I}\text{E} \cdot \text{E}\text{T} \cdot \text{C}\text{E}\text{T}\text{R}$ atyáérseki kereszt. *Magyar egyet.* — *Welzl. tanács. B. Bretfeld. Somogyi. Szabó. Milkovics. Stur. Rupp.*

XVII. táb.
491. sz.

Jegyei: C.G — C és lilium — E.C (helyesebben tán C.G)

II. Kisebb: Nagys. 10. Súly: 6 — 10. szemer. Ritk. —

4.) $\text{M}\text{O}\text{N} \cdot \text{L}\text{A}\text{D}\text{I}\text{S}\text{L}\text{A}\text{I} \cdot \text{D}\text{E}\text{I} \cdot \text{G}$ kettős horgonykereszt. — Hátl. † $\text{R}\text{E}\text{G}\text{I}\text{S} \cdot \text{V}\text{I}\text{G}\text{A}\text{R}\text{I}\text{E} \cdot \text{E}\text{T} \cdot \text{C}$ csikokkal jelelt paizs; jegyei: K.P. *Több muz.*

5.) $\text{M}\text{O}\text{N}\text{E}\text{T}\text{A} \cdot \text{L}\text{A}\text{D}\text{I}\text{S}\text{L}\text{A}\text{I}$ egyébként, mint a 4-dik szám alatt; jegyei: K.R. *Nemz. muz. Gróf Festetich. Rupp.*

XVII. táb.
492. sz.

6.) $\text{M}\text{O}\text{N}\text{E}\text{T}\text{A} \cdot \text{L}\text{A}\text{D}\text{I}\text{S}\text{L}\text{A}\text{I}$ a kereszt, mint főnebb; jegyül L és agaskodó besztercezi oroszlán látható. — Hátlapi felirat, mint a 4-d. szám alatt. Szokott paizs (r). *Dresd. muz.*

XVII. nemű.

Kettős kereszt. — Három félkörbe zárt csikos paizs.

Nagys. 10%. Súly: 7. szemer. Ritk. $\frac{6}{10}$.

1.) † $\text{L}\text{A}\text{D}\text{I}\text{S}\text{L}\text{A}\text{I} \cdot \text{D} \cdot \text{G} \cdot \text{R} \cdot \text{V}\text{I}\text{G}\text{A}$ — vonalkörben szokott kereszt; jegyei: K.G — Hátl. a magyar csikokkal ékesített háromszögű paizst kerítő három félkör szögleteiben $\text{M} - \text{O} - \text{I}$ betűk. *Csász. muz.*

XVIII. t.
493. sz.**XVIII. nemű.**

Koronára tűzött kettős kereszt. — Csikokat, oroszlánt és szalagokat tartó paizs.

Nagys. 11. Súly: 9 — 11. szemer. Ritk. $\frac{1}{2}$.*Szech. Cat. I.* 85. l. — *Appel, Rep. II.* 866. l.

1 — 3.) ⊗ $\text{M}\text{O}\text{N}\text{E}\text{T}\text{A}$ ⊗ $\text{L}\text{A}\text{D}\text{I}\text{S}\text{L}\text{A}\text{I}$ csikos körben nyílt korona, melyből kettős kereszt emelkedik. — † $\text{R}\text{E}\text{G}\text{I}\text{S} \cdot \text{V}\text{I}\text{G}\text{A}\text{R}\text{I}\text{E} \cdot \text{E}\text{T} \cdot \text{C}$ hasonló

körben ketté szegett háromszögű paizs, jobbrul harántcsikokkal, balról pedig oroslánnal s osztrák pajzsocskával. *Nemz. muz. Magy. tud. társ. — Weszerle. Welzl tanács. B. Bretfeld. Somogyi. Stur. Rupp.*

Jegyei: B.S — S.C (r) — S.D —

XIX. nemű.

Kettős kereszt. — Félkörbe zárt négyosztályu paizs.

Nagys. 11. Súlya: — szemer. Rith. $\frac{5}{6}$.

1.) $\Omega \cdot$ LADISLAI \cdot R \cdot VNGAR csikos körben szokott paizs; jegyei: K.G — három páros félkörbe zárt térben paizs, melly első mezejében csikokat, 2-dikában oroslánt, a 3-dikban sast, végre a 4-dikben osztrák szalagot foglal. *Weszerle és másutt.*

XVIII. t.
496. sz.

XX. nemű.

Kettős kereszt. — Félkörbe zárt három paizs.

I. Nagyobb: *Nagys. 11 — 12. Súlya: 10 — 12. szemer. Rith. $\frac{2}{3}$.*

Appel, Rep. II. 866. l.

1 — 3.) Ω O I \cdot LADISLAI \cdot REGIS vonalkörben atyaérseki kereszt. — Hátl. VNGARIE három félkör térében ugyanannyi fekvő paizs, mellyek sással, oroslánnal s osztrák szalaggal ékesítvék; a központon csillagzat. *Nemz. muz. Magy. tud. társ. — Welzl tanács. B. Bretfeld. Somogyi. Kiss. Stur. Rupp.*

XVIII. t.
497. sz.

Jegyei: C és egy lilium (r) — K P (r) — K R —

II. Kisebb: *Nagys. 10. Súlya: 5. szemer. Rith. $\frac{1}{4}$.*

4. 5.) $\Omega \cdot$ LADISLAI REGIS mindkét lap verete, mint főnebb; de iratlan hátlapján osztrák pajzsocska helyett morva sasos paizs látható.

XVIII. t. *Nemz. muz. Magy. tud. társ. — Stur.*
498. sz.

Jegyei: L.P — P.B —

XXI. nemű.

Kettős kereszt. — Félkörökben négy magános paizs.

Nagys. 10. Súly: 7—8. szemer. Ritk. —

Schöuv. 228. l. — Széch. Cat. I. 86. l.

1—9.) $\Omega \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{R} \cdot \text{VINGRIE}$ vonalkörben szokott kereszt. Hármás félkörrel kerített térben, a központi csikokkal kirakott paizs körül, más három paizs látható, melyeken oroszlán, szalag és morva sas ábrázoltatik. *Több muz.*

XVIII. t.
498. sz.

Jegyei: C.G — C.S — K.G (r) — K.P — K.R — L.h (r) — koronás
l. és h (r) — L.P — S.D —

II. nemű.

Álló király s neve. — Átellenes négy paizs.

Nagys. 9—10. Súly: 8—9. szemer. Ritk. $\frac{3}{4}$.

Appel, Rep. II. 867. l.

1) $\Omega \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{R} \cdot \text{VINGRIE}$ (igy) álló koronázott király, kezében gömböt s kettős keresztet tartva; jegyei: K.R — Hátlapi verete olyan, mint az előbbi neműé. *Welzl tanács. B. Bretfeld. Somogyi. Stur.*

XXVI. t.
617. sz.

XXIII. nemű.

Álló király s neve. — Három átellenes paizs.

Nagys. 10 $\frac{1}{2}$. Súly: 6. szemer. Ritk. $\frac{6}{4}$.

Széch. Cat. I. 85. l.

1.) $\Omega \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{R} \cdot \text{VINGA}$ vonalkörben koronázott király áll köntösben s palástban, s jobbajával liliomos kormánypalczát, baljával kereszt aranyalmát tart; jegyei: K.G — Szögleteiben lilimokkal ékesített három félkör, mely koronát, csikos paizst, és kettős kereszttel díszített paizst vesz körül. *Nemz. muz.*

XVIII. t.
500. sz.

III. Réz pénzek.

XXIV. nemű.

Paizs kettős keresztrel s csikokkal. — Ugyanaz, osztrák pajzsocskával.

Nagys. 12%. Súly: 59. szemer. Rít. 1/7.

1.) Iratlan; jobbrul hármias halmon kettős keresztet, balról pedig csikokat viselő háromszögű paizs. — Hátlapja koczkás osztrák szalaggal díszelő más időmzatu paizst mutat. *Welzl. tanács. — Somogyi. Stur.*

XVIII. t.
501. sz.

XXV. nemű.

A király mellképe s neve. — Hátlapja üres.

Nagys. 37. Súly: 2%. lat. Rít. 6/10.

1.) LADISLAVS · D · G · REX HVNGAR · ET BOH jobbra néző király mellképe, fedetlen fővel, dolmányos mellel, s kigyöngyözött nyakékkal. Hátlapja üres és sima. *Csász. muz.*

XVIII. t.
494. sz.

Im a magyar pénzverésben itt akadunk első nyomára a késő utódokig magasztaltatni kívánt királyok, vagy híres férfiak tiszteletére szánt nagyobb mintájú emlékpénzeknek, melyek a XV. és XVI. század folytán Cinque centi (ötszázados) nevezet alatt olaszthonban kezdettek gyártatni, s az azokban gyönyörködők kényelmére nevezetes kereskedési cikket képeztek; ennek példáit az Olaszthon elsőrendű képesarnokaiban találtató minden korbéli jeles férfiak arcsképeiben maig is látjuk.

XXXV.

(Hollós) HUNYADY MÁTYÁS.

1458-tól. 1490-dikig.

László királynak kora elhaltával Prágában Podjebrád őrizete alatt tartatván, tizenöt éves korában a pesti királyválasztó hongyülésben nagybátyja Szilágyi Mihálynak lelkes közremunkálásával királyul kiáltatott. Ő az ország kormányára önkeble sugalata szerint korlátlanul föllépve, Szilágyit magát börtönbe vetetvé, Gara Miklós nádort s Újlaky Miklós erdéli vajdát pedig hivatalaiktól elmozdítá; miért is ezek ujabb pártjokkal szövet-

kezve, az országot Frigyes császárnak ajánlják s őt Bécs-újhegyt a koronával fölékesítik; azonban a béke olly föltét mellett kötött meg, hogy Frigyes a magyar királyi czímet holtig viselhesse, fia pedig Miksa Mátyás magszakadása esetére az országot örökségi joron nyerje meg. A szent korona elvégre visszakerülvén, Mátyás 1464-d. eszt. Martius 29-dikén Szekesfejervárrt megkoronáztatott. Az ozmanoknak Szerbiából kiiverése után, a cseh háboru ütött ki, mellyet a király Podjebrád ellen, pápai serkentés követeztében kezdett, és kedvező szerenésével viselt. Ennek halála után a csehországi korona elnyerése miatt, a császár, Kázmér lengyel király, ennek Ulászló fia és Mátyás egymással különennü háborgási viszontagságokba keveredtek, mellyek folyama alatt Mátyás Beatrixet Ferdinánd nápolyi király leányát eljegyezvén, azt 1476-ban Szekesfejervárrt megkoronáztatta. Frigyeset több ízben megtörte, Béceset elfoglalván s tartományait hűségre kenyserítvén. Midőn Corvin János természetes fiának a milanoi herczeg Bianca leányávali menyegzőjét tartani szándékoznék, 1490-d. évi April 6-án, eltének 47-d. évében vég napot élt. Benne korának legnagyobb hadvezére, a tudományok leghőbb kedvelője, a törvényhozás és igazságszolgáltatás páratlan hőse a fejevári sirboltba tétetett.

Hogy Mátyás király a pénzügyet is figyelemmel kíséré, azt az ő alatta vert pénzeknek mind mennyisége, mind változatossága eléggé tanúsítja. A Magyar-, Cseh- és Morvahon czimereit viselő paizson felül, t ilajdon családczimere: a gyürüs holló, pénzeinek fő veretét teszi; némellyeken korona, vagy egyes kereszt szemléltetik. Aranyai kevés kivétellel, valamint Mária és Jézus képét mutató kispénzei is, a legközönségesebbek közé tartoznak. Ezen király alatt a széles garasok újra forgásba jöttek; és némelly kispénzei cseh oroszlán helyett az ugynevezett beszterceit mutatják; a betük ezen pénzeken a gót alakból lassankint a romaiba simólnak át. Mátyásnak kultartományi pénzei között megjegyzésre méltók azok, mellyeket Slezia több pénzverő helyein készítettet. Azonban nagyobb mintájú s a királynak hadi dicsőségét hirdető emlékpénzek az ő korából szinte nem hiányzanak.

Uralkodása kezdetén minden fizetéseket új pénzével — mellyből 200. kispénz, vagy negyszáz fillér egy arany forintot ért — akart eszközöztetni; vegyitekre (melly három réz s egy ezüst részből állott) és sulyra nézve az előbbi budai divatot tartván meg. 1466-dikben összeolvasztván a régi pénzt, helyette újat hozott forgásba, mellyből 300. kispénz, vagy 600. fillér egy aranyforint értékű vala. — 1466-ban kétféle jobb vegyitekü pénzt veretett, mellyből egy arany forintra majd 100. majd 200. kispénz számított. Végre 1482-ben az arany forint értékét 100. kispénzre szorította (*Kaprinay, Hung. Dipl. II. R. 155. 189. 190. l. — Ugyanannál kézirat. XXVII. 78. sz. XXIX. 20. sz. — Széch. Cat. Append. 235. l.*). A hollós (corvinianus) garas öt kispénzt (100. db. belőlük egy forinttal levén egyértékű) ért; és húsz garas egy forintot, nyolczvan pedig egy budai girát tett, mely e szerint négy forint értékében járt (*Schöuv. Not. Hung. rei. num. 331. l.*).

I. Arany forintok.

I. nemű.

Csikokat, kettős keresztet, sast és oroszlánt mutató paizs. —

Sz. László.

Nagys. 15. Súly: 60 — 61½. szemer. Ritk. —

Schöuv. 231. l. — Széch. Cat. I. 89 — 91. l. — Solemn. Kis. Hont. III. 29. l. — Köhl. D. C. 677. sz. és M. Bel. I. 420. l. — Mellen, 79. l.

1 — 23.) † MATHIAS (ritkán MATHIAS) D · G · R · VNGARIE + (vagy hVNGARIE) pontozások helyett köröcskék, vagy keresztkek; négy osztályú paizs, mellynek első oldalában csikok, a 2-dikban kettős kereszt, a 3-dikban gyűrűs holló, a 4-dikben pedig oroszlán szemlélhető. — · S · LADISLAVS · REX az álló Szent szokott képverettel. *Majd minden muzeumban.*

XVIII. l.
502. sz.

Jegyei: 1.) h.€ — 2.) h._A^M — 3.) h.T — 4.) h és a pajzsocskán három rózsácska. — 5.) K.A — 6.) K.€ (r) — 7.) K.I — 8.) K._€ — 9.) K._€ — 10.) K._€ — 11.) K s a pajzsocskában ágaskodó oroszlán. 12.) K és kecskécske egy tatárpaizon (r) — 13.) K.V[†] — 14.) II.€ — 15.) II.P (r) — 16.) II.V[†] (r) — 17.) II.X — 18.) II s a pajzsocskán ſ̄ (r) — 19.) II s a pajzsocskában rózsácska — 20.) II és a pajzsocskában ♂ — 21.) II és kerék a pajzsocskán. — 22.) II és három kagyló a pajzsocskán. — 23.) semmi jegy (r). —

II. nemű.

Paizs csikokkal, oroszlánnal, hollóval és kettős keresztel. —

Sz. László.

A. Szokott köriratuak.

Nagys. 15. Súly: 60 — 61½. szemer. Ritk. —

Schöuv. 231. l. — Széch. Cat. I. 91. l. — Köhl. D. C. 678. sz. — Mellen, 311. l.

1. 2.) † MATHIAS · D · G · R · VNGARIE · paizs, melly az első mezőben csikokat, a 2-dikban esch oroszlánt, a 3-dikban gyűrűs hollót s félholdat, a 4-dikben pedig kettős keresztet foglal. — · S · LADISLAVS REX · a Szent, mint főnebb. *Több gyűjtem.*

XVIII. l.
503. sz.

Jegyei: h.L — h.×

B. MO · TA · s a t. felirattal.

Nagys. 15. Súly: 60 — 61½. szemer. Rith. $\frac{3}{14}$.

3 — 5.) † MO · TA · MATIÉ · (igy) D · G · R · VNGARIE a főnebbi verettel. *Csász. muz. Magy. tud. társ. — Weszerle. Welzl. tanács. Somogyi. Stur.*

XVIII. t.
505. sz.

Jegyei: h.O — h.P — h.×

III. nemű.

Kettős keresztet, csikokat, hollót s oroszlánt előtüntető paizs.
Sz. László.

Nagys. 15. Súly: — szemer. Rith. $\frac{6}{9}$.

1.) ⊗ MATHIAS · D · G · R · VNGARIE paizs, mellynek első térétt atyaérseki kereszt, 2-dikát csikok, a 3-dikat gyűrűt viselő holló s a 4-diket cseh oroszlán ékesíti. — S LADISLAVS · REX a Szent, mint az előbbieknel. Jegyei: II.C. *Weszerle.*

XVIII. t.
504. sz.

IV. nemű.

Csikokat, oroszlánt, szarvast és sast viselő paizs. — Sz. László.

Nagys. 15. Súly: 60 — 61½. szemer. Rith. $\frac{3}{14}$.

Széch. Cat. Append. 38. l. — Köhl. D. C. 688. sz. — Mellen, 314. l. 35. sz.

1. 2.) † MO · TA · MATIÉ · (igy) D · G · R · VNGARIE első mezejében csikokat, a 2-dikban cseh oroszlánt, a 3-dikban ágon ülő gyűrűs hollót, a 4-dikben pedig morva sast mutató paizs. — S · LADISLAVS szokott veretű. Jegyei: C.× — h.× — *Csász. muz. — Welzl. tanács. Somogyi. Stur. Szabó. Rupp.*

XVIII. t.
506. sz.

V. nemű.

Mária Jézusával ülve. — Sz. László állva.

Nagya. 15. Súly: 59 — 61. szemer. Ritk. —

Schöuv. 232. 233. l. — Széch. Cat. I. 86 — 88. l. — Köhl. D. C. 681 — 686. sz. — Mel-
len, 313. 314. l. — Hoffman, Münz. Schlüs. IX. tábl.

A. Koronázott Mária jobbra fordulva, s baljával ölén-
ben Jézusát tartva.

1 — 14.) MATHIAS * (vagy MATHIAS) D · G · R · VNGARIE · Mária
koronázott fővel s balfelé vánkoston (ritkábban trónon, néha oldala mellett ró-
zsáskával) ülve s jobbjaival kisedetét tartva; alól gyűrűs orru holló. — S ·
LADISLAVS · REX a koronázott fejű s fénykörös Szent dolmányban s pa-
lástban, szokott tartozmányival. Minden. muz.

XVIII. t.
507. sz.

a.) Hátlapi jegyek: 1.) h.T — 2.) h s a korona alatt kardok,
fekvő helyzetben (r) — 3.) Π és A.L (r) — 4.) Π és $\frac{M}{T}$ — 5.) Π és $\frac{O}{O}$ (r)
— 6.) Π és tatárpajzson ☩ — 7.) Π s a tatárpajzson három kagyló —
8.) Π s a pajzson hattyufej. — 9.) Π s tatárpajzson makk fekvő helyzetben.
— 10.) pajzson korona s alatta két keresztke jobbról, balról pedig P(r). —

b.) Előlaplapi jegyek: 11.) Π és IO — 12.) jobbról Π balról pe-
dig a pajzsockában állat, melly alatt csillag látható. — 13.) jobbról
Ö — 14.) jobbról \odot (mind r.) —

15 — 17.) MATHIAS * D * G * VNGARIE · (némelyeken csillagok he-
lyett pontok) Mária, mint főnebb, jobbról, vagy mind a két oldalról csuprocs-
kákban virágok; alul galyon nyugvó gyűrűs holló. — Hátlapja, mint főnebb.
XVIII. t.
508. sz. Nemz. és csász. muz. — Somogyi. Stur és másutt.

Hátlapi jegyek: h.* (r) — K.P — W.P (r) ez Csász. muz.

* † *

B. Koronázott Mária, balfelé ülve, balján Jézusával.

18 — 22.) MATHIAS · D · G · R · VNGARIE Mária balra fordultan ül-
ve, balján Jézusát tartva, előtte csuporkában virág, alul pedig ágon ülő gyű-
rűs holló szemlélhető. — Hátl. mint 15. szám alatt. Különféle gyűjteményekben.

XVIII. t.
509. sz.

A hátlap jegyei: K.X — K.Π (r) — KP — K.P — K és oroslán a pajzsocskán, alul csillag (r). *(Ez a berlini múzeumban s a t.)*

C. Mária beburkolva, kisedével, jobbra ülő helyzetben.

23 — 31.) MATHIAS · D · G · R · VNGARIE Mária befedett fővel, jobbra fordultan, ölébe helyezett kised Jézussal ülve, oldala mellett egy, vagy több virág csuporral, vagy e nélkül; alul szájában gyűrűt viselő holló. — S · LADISLAVS · REX a Szent állva. *Több helyeken.*

XVIII. t.
510. sz.

A hátlapok jegyei: h.^N — h.T — KA — K.G (r) — K.P — K.X — K.X (r) — K.† (r) — Π és pajzsocskán ☩.

32.) Idétlen munkáju, mind a felirat kétes betűire, mind a kisedet tartó Mária és sz. László képveretére nézve. Jegye: Π s egy másik homályos. *Welzl tanács. Stur.*

XVIII. t.
511. sz.

A kised Jézust ölelő Mariának, kit már IV. Béla 1259. és Lajos király 1347-diki oklevelében országa választott aszszonyának és védszentjének nevez *(Cod. Dipl. IV. füz. II. 487. l. — IX. f. I. 478. l.)*, s kinek tiszteletére 1366-ban a törökön nyert győzelem emlékeül Máriacellben pompás egyházat emeltetett *(Ugyanott IX. k. III. f. 577. l.)*, képe Mátyástól veszi eredetét, és használata az ezen korszakban következő, valamint a harmadik korszaki királyok pénzein is igen gyakori. Az ezen aranynak hátlapját ekesítő szent László I. Lajostól egész Rudolfig minden király aranyain szemléltető. Timont *(Imago novae Hung. I. fejt.)*, továbbá Magyarország pecsétirajzának *(Cographia Hung. 30. l.)* szerzőjét, végre Turóczy Lászlót *(Ungaria suis cum Regibus 339. l.)* azon körülmény, mivel ők e Szentnek képét a pénzek fővereteül vették, a másik lapon pedig Máriaat a kiseddel szemlélték, azon hibás véleménybe vezette, hogy a holdgáóságos Szűz képevel jegyzett aranyak már I. László korában divatoztak.

VI. nemű.

Négyosztályu paizs. — Mária kisedével.

Nagys. 9. Súly: 15. szemér. Ritk. 6/.

1.) Körirat nélkül. — Csikokat, kettős keresztet, Dalmáthon koronás fejeit, cseh oroslánt, közepett pedig galyon ülő hollóval díszített pajzsocskát viselő paizs. — Koronázott s fénykörös Mária, Jézusával jobbra fordultan XVIII. t. ülve; jegyei: K.P — Egynegyed arany. *Csász, muz.*

512. sz.

Mátyás király aranyainak nemeihez sorozandónak véltük ezen királyljal egykoru s emlékezetre méltó aranyat, melly Grote (*Blætter für Münzkunde, Journal numismatique de Hanovre, herausgegeben von Dr. H. Grote Leipzig. 1841.*) munkájának IV. köt. III. tábl. 43. sz. alatt 141. lapján leírva, — itt pedig XXVI. tábl. 618. sz. alatt lerajzolja találhatik. Előlapján cyrillbetűkkel¹ ime köriratot mutatja: KNZB · БѢАКІ ІВАН BCIAC (Knez Velki Ivan Vazilje) azaz: Vaziljevics Iván nagyherceg, és veretül sz. László magyar királyt állva, koronázott s fénykörös fejvel, jobbában kételű fejszével, baljában pedig kereszt aranyalmával állítja elének, jegyül I. és háromszögű pajzsocskával. Hátlapján pedig ezek olvashatok: KNZB · B · A · KOF · IBANa IBANOBIBCEB · PBC' (Knezja velkog Ivana Ivanovi vszeja Rusz) azaz: Ivanovics Iván egész orosz hon nagy hercege; és veretül négygyézegett hosszudad paizs szemléltetik, mint itt I. Mátyás I. nemű aranyain.

Most már az a kérdés: valjon Orosz hon tartományai s Magyarország között Mátyás király alatt minő viszony forgott fen, minthogy egy és ugyanazon pénzen Vaziljevics Iván orosz herceg s fia Ivanovics Iván neve Hollós Mátyás aranyainak képervetével kapcsolatban használtatt? — A kérdést azon körülmény oldja meg: hogy t. i. (III.) Vaziljevics Iván (1462 — 1505.) legyőzvé a tatárokat s Oroszország trónjára hatolván, Mátyás királytól magának több magyar bányászokat s pénzverőket kérvén ki, ezek az ottani első aranyk verésénél némelyeken a magyar képnymatot is megtartották (*Magyar Academiái értesítő 1844. IV. sz. 87 — 93. l.*).

Ambár a magyar tudós társaság 1844-dik évi Május 20-án tartott kisgyűlése (e tárgyban Luczenbacher előadása nyomán) azt határozta: hogy ezen pénz számára megszerztessék: ennek kivitele azonban alig remélhető; mert Reichel F. oroszországi belső titkos tanácsosnak és a magyar pénzek szorgalmatos gyűjtőjének Pétervárott 1845-diki Január 23-ról kelt s hozzánk intézett leveléből arról értesítettünk, hogy e pénznek ő bizonyos Riga gyűjteményéből csak egyetlen példányát ismeri.

II. Ezüst garasok.

VII. nemű.

Négyosztályu paizs. — Kisdedét ölelő Mária.

Nagys. 18 — 19. Súly: 40 — 50. szemer. Ritk. $\frac{1}{4}$.

Schönb. 237. 238. l. — Széch. Cat. I. 91. 92. l. — Jachim, Gr. Cab. I. 126. l. — *Ap-pel, Rep. II. 868. l. Anzeigen, IV. 105. l.*

1.) † ΜΟΝΕΤΑ ΜΑΤΗΕ · ΡΓΙΣ (igy) VNGARI egyes körben négygyé szegett paizs magyarhoni szalagokkal, atyaérseki horgonykeresztrel, három koronás fővel és besztercei oroszlánnal, a központon pedig galyon ülő

gyűrűs hollót mutat. — PATRONI · VNGAR · Mária befedve kisedével jobbra fordultan ül; jegyei: A.‡ (r). *Weszerte.*

2. 3.) ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΙΕ : REGIS · hVNGARIE : a főnebbi verettel. — PATRONA · hVNGARIE · (ritkábban hVhVNGARIE jegyei: B.S. *Stur. Rupp s másutt.*

4.) ΜΟΝΕΤ · ΜΑΤΗΙΕ · REGIS · hVNGARIE — Hátlapja, mint főnebb; Mária befedve s fénykörüzöttén, szinte fénykörös Jezuskával; jegyei: B.Ű (r) *Szabó.*

5.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΑΤΗΙΕ (igy) RGIS (igy) VNGARI a főnebbi paizszal. — PATRONA VNHGRIE ∴ (igy) jegyei: K.A. *Rupp.*

6.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΙΕ · REGIS · VNG — hátl: PATRONA VNGARIE · jegyei K.A. *Nemz. muz.*

7. 8.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΙΕ · R · VNGARIE · (vagy REGIS · VNGA) — Hátl. PATRONA VNGARIE ∴. Jegyei: K.G. *Nemz. csász. s dresdmuz.*

9 — 11) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΙΕ · REGIS · VNG (vagy VNGA v. VNGAR). Hátlapja, mint 6. sz. alatt — jegyei: K.P. *Nemz. muz. — Somogyi. Stur.*

12.) Mint főnebb, de VNGARIE körirattal, pontozások helyett kereszt-kék. Jegyei: K.K. *Frauk tudor. Vidák. Stur.*

☐

13.) Mint 6. szám alatt. — PATRONA hVNGARIE · Jegyei: K.V. *Csász. muz. Somogyi. Stur.*

14 — 16.) Mint a 6. szám alatt és Vh vagy VhGA v. hVNGARIE ∴. Hátlapja mint az előbbie; jegyei: K.Ű. *Nemz. csász. és münchen. muz. Váczai ajt. oktatórend. — Gr. Festetich. B. Bretfeld. Szabó. Vidák. Rupp s másutt.*

17. 18.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΙΕ · REGIS · (vagy RGIS) VNGAR (vagy VNGA) — Hátl. PATRONA VNGARIE · — jegyei: K.☐. *Csász. muz. — Somogyi. Vidák. Rupp.*

19. 20) Mint főnebb, hVNGARI felirattal és K.☐ jegyekkel — *Milkoics.* vagy VhGA-val s mintegy növénygalytól tartott ugyanazon jegyekkel. *Szabó.*

21. 22.) ΜΟΝΕΤΑ ΜΑΤΗΙΕ (vagy ΜΑΗΙΕ) REGIS hVNGARIE. — Hátl. PATRONA hVNGARIE . Jegyei: Π.Ű (r). *Welzl tanács. Conrad.*

23.) † ΜΟΡΕΤΑ (igy) ΜΑΤΗΙΕ GIS VhGAAR — Hátl. PATRONA VhGAPIE (igy) szokott verettel; jegyei: A.‡ — *Somogyi.*

XIX. tábl.
316. sz.

24.) † ΜΟΟΝΕ — a többi szokott; jegyei: K. X̄ — *Welzl tanács.*

25.) † ΜΟΝΤΑ (igy) ΜΑΤΗΕ · REGIS VNGA — egyébként mint az előbbi szám alatt. *Gr. Festetich.*

A Mátyás király által újra behozott garasoknak sajtáságos képverete a besztercei oroszlán, mely első lábái egyikével koronát tart, s többnyire egyes farku; a cseh oroszlán pedig koronázott fejvel s villás farkkal van ellátva. Árvánszült Lászlónak 1453-diki levelében ezek olvashatók: „ipsum Ioannem de Hunyad ac filios, haeredesque eorum universos super civitate Bistricensi et districtu, ac eius pertinentiis in partibus Transsilvanicis habitis in perpetuos, liberos Comites maiores — praeficimus, et creamus.“ — E királynak ugyanazon évrőli másik oklevelében ezen méltóságnak címere következőleg iratik le: „nos vero — damus eidem et super addimus prioribus suis armis supratactis (azaz gyűrűs holló) leonem integrum coloris rubei, in campo albo sursum erectum, sparsisque post se se pedibus et ore aperto pugnanti ac frementem et animoso similem, atque in altero anteriori pedum, veluti manu quadam, auream coronam tenentem, vel quasi offendentem“; — (*Pray, Annal. III. R. 125. l. — Katona, Hist. Crit. XIII. k. 865—870. l.*)

III. Ezüst kispénzek és fillérek.

VIII. nemű.

Négyosztályu paizs. — Kettős kereszt.

I. Kispénz: Nagys. 13. Súlya: 15—20. szemer. *Ritk.* $\frac{2}{2}$.

Széch. Cat. I. 94. l. — Mader, Krit. Beitr. III. 102.

1—8.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΕ · DE vonalkörben négyosztályos paizs, mely magyarhoni szalaggal, cseh oroszlánnal s gyűrűs hollóval ékesítettik. — REGIS · (vagy * REGIS * vagy REG) hVNGARIE · hasonló körben kettős horgonykereszt. *Több gyűjtem.*

XVIII. t.
513. sz.

Jegyei: B. $\overset{*}{\text{C}}$ (r) — B.I — B.S — B.S⁺ — K.I — II.L (r) — II.V — II.X —

II. Fillér. Nagys. 11. Súlya: 8—10. szemer. *Ritk.* $\frac{2}{3}$.

9. 10.) Iratlan; verete mint főnebb, de szemcsés körökben. *Weszerle.*

XVIII. t.
514. sz.

Somogyi. Stur. Rupp.

Jegyei: B.S — K.I (r) —

IX. nemű.

Csikos paizs. — Kettős kereszt.

Nagys. 10—12. *Súlya:* 9—13. *szemer. Ritk.*—*Széch. Cat. I. 95. l.*

1—14.) † (vagy *) ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΙΕ · (vagy ΜΑΤΙΕ ·) ΔΕ (vagy ΔΕΙ vagy ΔΕΙ G) magyar csikokkal díszített háromszögű paizs. — REGIS · HUNGARIE · Ε (vagy HUNGARI ·) vonalkörben horgonyzott kettős kereszt.
Több helyeken.

XVIII. t.
515. sz.

Jegyei: A B — B. L — B. S — C. I — C. S — I. E (r) — I. S — (r) — K. A —

K. B — K. h — K. S — Π. Ε — Π. * — R. I (r) —

15.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΙΕ · Hátl. ΜΑΤΗΙ ΕΙΣ * HUNGARIE a főnebbi verettel; jegyei: Π. Ε. — *Nagyobb. Rupp.*

X. nemű.

Paizs csikokkal s keresztrel. — Atyaérseki kereszt

Nagys. 12. *Súlya:* 11—14. *szemer. Ritk.* $\frac{1}{2}$.*Schöuv. 243. l. — Joach. Gr. Cab. II. Supl. II. 665. l. — Appel, Rep. II. 869. l.*

1—5.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΙΕ · ΔΕ (vagy D) vonalkörben harántcsikokat s kettős horgonykeresztet mutató paizs. — REGIS · (vagy REGIS *) HUNGARIE · *Legtöbb gyűjtem.*

XVIII. t.
517. sz.

Jegyei: B. S — C. I — K. A — Π. A — Π. Ε —

XI. nemű.

Koronás oroszlánfő. — Atyaérseki kereszt.

Nagys. 10—11. *Súlya:* 10—12. *szemer. Ritk.* $\frac{1}{4}$.*Széch. Cat. I. 95. l. — Solemn. Kis. Hont. III. 30. l.*

1—3.) * (vagy semmi) ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΙΕ · ΔΕ egyes körben koronázott fejű oroszlán. — REGIS · (vagy REGIS *) HUNGARIE csikos körben a köriratot átszegő kettős horgonykereszt. Legsilányabb ezüsből. *Nemz. muz. Somogyi. Welszl tanács. Weszerle. Milkovics. Stur. Rupp.*

XVIII. t.
518. sz.

Jegyei: B.S — II. (r) — K.A —

4.) ΜΟΝΕΤΑ VIΓGARIΕ hátlapja a pénzverő hibájából: REGIMETA ·
ΜGARIΕ feliratu és szokott veretü. Jegyei: C.I. *Rupp.*

XII. nemű.

Csikkokkal s oroszlánal jelelt paizs. — Koronára tűzött kereszt.

I. Kisebb: *Nagys.* 11 — 12. *Súlya:* 10 — 11. *szemer.* *Rítk.* $\frac{1}{2}$.

Schövn. 243. l. — *Appel, Rep.* II. 869. l.

1 — 7.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΘΗΕ · ΔΕ csikos körben harántcsikkokat s
besztercezi oroszlánt viselő paizs. — REGIS · hVIΓGARIΕ · hasonló körben
XIX. táb. korona, mellyből kettős kereszt emelkedik.
519. sz.

Jegyei: B.S. *Több helyeken.* — B.E — C.S — h.L — K.A — II.Ε —
II.V — II.Χ (mind r). *Csász. muz. Magyar egyet. Welzl. tanács. Szabó. Rupp.*

II. Fillér: *Nagys.* 8. *Súlya:* 5 — 6. *szemer.* *Rítk.* $\frac{3}{4}$.

Széch. Cat. I. 61. l.

8.) Iratlan, a főnebbi verettel; de a koronán csak egyes kereszt áll. Je-
XIX. táb. gyei: I.+ *Weszerle.*
520. sz.

9.) Hasonló, csorba, balról V. (tán II.V) jegygyel, melly a nemzeti mu-
zeum Széchényiféle Catalogusában hibásan Wenczel pénzeihez soroztatott.
Nemz. muz.

XIII. nemű.

Félkörökbe zárt paizson holló. — Csikos paizs.

Nagys. 13. *Súlya:* 16 — 17. *szemer.* *Rítk.* $\frac{3}{5}$.

Széch. Cat. I. 95. l.

1.) † ΜΟΝΕΤΑ (vagy ΜΝΕΤΑ) ○ ΜΑΘΗΕ ○ D ○ G ○ R csikos kör-
beni paizs, melly hegyesded boltivekkel kapcsolt hármás félkörben ágon ülő
gyűrűs hollót mutat. Jegyei: h.Ε (vagy II.Ε) — † VIΓGARIΕ ○ ΔΑΛΜΑ-
XIX. táb. TIΕ ○ C — szintilly alaku s félkörökbe foglalt paizs, magyar harántcsikkokkal;
521. sz. a paizsok felett rozsácska szemléhető. *Nemz. muz. Weszerle. Rupp.*

XIV. nemű.

Koronás paizson holló. — Kettős kereszt.

Nagys. 11—12. *Súly:* 7—11. *szemer.* *Ritk.* $\frac{1}{2}$.

Schöw. 240. l.

1. 2.) ΜΟΝΕΤΑ ΜΑΤΗΕ (vagy ΜΑΤΗΙ) csikos körben háromszögletű koronás paizs, mely galyon pihenő gyűrűs hollót tart. — REGIS · HUNGARI HASONLÓ körben kettős horgonykereszt. Jegyei: B.Ε (vagy viszásan B.Θ). *Weszerle. Somogyi. Stur. Milkovics. Szabó. Rupp.*

XIX. táb.
522. sz.

XV. nemű.

Koronázott paizson holló. — Egyes kereszt, szögleteiben koronákkal.

Nagys. 8. *Súly:* — *szemer.* *Ritk.* $\frac{6}{7}$.

1.) Körirat nélkül; koronázott háromszögű paizs, gyűrűt viselő hollóval. — Egyes kajomkereszt, mellynek nyilásaiban két korona B.Ε jegyekkel tűnik szembe. *Kiss (most Nemz. muz.).*

XIX. táb.
523. sz.

XVI. nemű.

Paizs csikok- és hollóval. — Kettős kereszt.

Nagys. 10—12. *Súly:* 10—13. *szemer.* *Ritk.* —

Széch. Cat. I. 94—95. l. — *Appel, Rep. II.* 869. l.

1—6.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΕ · ΔΕ (vagy ΔΕΙ) G · (vagy GR) vonal körben ketté szegett háromszögű paizs, jobbrul magyar szalagokkal, balról a szokott hollóval. — REGIS · HUNGARIE · (vagy HUNGARIE · Ε) vonalkörben a köriratot átmetsző kettős horgonykereszt. *Csász. s nemz. muz.* — *B. Bretfeld. Somogyi. Milkovics. Stur. Szabó. Rupp.*

XIX. táb.
524. sz.

Jegyei: B.I—B.S—C.×—K.B—K.R (mind r)—D.Ε—

XVII. nemű.

Csikos paizs, hollóval. — Egyes kereszt, koronákkal.

Nagys. 8. Súlya: 5—6. szemer. Rít. $\frac{2}{3}$.

1—3.) Feliratlan; a paizs mint az előbbinél. — Hátlapján egyes horgonykereszt, melynek szögleteiben két korona szokott jegyekkel szemléltetett.
 XIX. táb. 525. sz. *tó. Weszerle. Stur. Rupp.*

Jegyei: C.✕—KB—K.P—

XVIII. nemű.

Gyűrűs holló. — Koronázott paizs, csikokkal s kettős keresztrel.

Nagys. 10. Súlya: 6—10. szemer. Rít. —

Schönv. 222. 240. l. — Széch. Cat. I. 95. l.

1—7.) † ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΙΕ · ΔΕΙ · G · vonalkörben ágon pihenő holló. — REGIS · HUNGARIE hasonló körben harántcsikokkal s kettős keresztrel díszített koronás háromszegű paizs. *Csász. s nemz. muz. Magy. egyet.*
 XIX. táb. 526. sz. — *Szabó. Milkovics. Rupp.*

Jegyei: B.S—C.S—h.G—M.T(?)—H.E—H.S— továbbá S.H réz s durva munkájú. *Rupp.*

XIX. nemű.

Nyílt korona. — Két koronájú egyes kereszt.

Nagys. 9. Súlya: 6—9. szemer. Rít. $\frac{2}{4}$.

Appel, Rep. II. 858. l.

1—3.) Felirata nincs; közepén nyílt korona. — Egyes horgonykereszt, melynek szögleteibe betűs jegyekkel két korona szorul. *B. Bretfeld. Weszerle.*
 XIX. táb. 528. sz. *le. Welzl tanács. Rupp.*

Jegyei: B.P—K.R—H.G—

XX. nemű.

Csikos paizs. — Egyes kereszt s két rózsácska.

Nagys. 9. Súly: 6. szemer. Ritk. $\frac{6}{4}$.

1.) Iratlan; magyar csikos paizs. — Egyes kereszt, mellynek szögleteiben: I.h (vagy I.Π) jegyekkel rózsácskák jőnek elő. *Csász. muz.* XIX. táb.
530. sz.

Az: I.h és I.Π jegyek ugyan I. Ulászló pénzein is láthatók, azonban a metszést és az egyes kereszt veretét tekintve, ezen pénzt Mátyáséi közé véljük sorozandónak.

XXI. nemű.

Csikos paizs oroszlánál. — Két koronájú egyes kereszt.

Nagys. 8 — 9. Súly: 5 — 8. szemer. Ritk. $\frac{3}{3}$.

Széch. Cat. I. 78. l.

1. 2.) Felirat nélküli; a kétsztályu paizon jobbrul harántcsikok, balról pedig ágaskodva koronás cseh oroszlán mutatkozik. Hátl. egyes horgonykereszt, nyilásaiban két koronával és: h.O vagy K-G jegyekkel. *Nemz. muz.* XIX. táb.
531. sz.

— *Weszerle. Stur.*

3.) Egy másik, nagyobb mintájú, üres és sima hátlappal. *Stur.*

Ezen a nemzeti muzeum catalogusában I. R. 78. l. 9. sz. alatt leirt, a VI. Tábl. 37. szám alatt pedig lerajzolt pénznem hibásan soroztatik Zsigmondéihoz; mert a csupa csikokat és ágaskodo oroszlán mutató paizs verete (miként XIX. Tábl. 519. 520. 532. és 535. sz. alatt láthatni) többnyire csak Mátyás pénzein találatik; s mert az egyes kereszt szögleteibe szoritott koronák Zsigmond alatt a most eléadott koronáktól igen eltérő alakuk.

XXII. nemű.

Vésőt s keresztet tartó férfi, állva. — Egyes kereszttel diszitett koronás paizs.

Nagys. 8 — 9. Súly: 5 — 7. szemer. Ritk. $\frac{1}{4}$.

1 — 3.) Iratlan; köntösbeni állvány jobbában vésőt, baljában keresztet tartva. — Háromszögű koronázott paizs, rátüzött egyes horgonykereszttel. XIX. táb.
334. sz.

Csaknem egészen réz. *Stur. Rupp s másutt.*

Jegyek: a pénz mindkét lapján **K.N** — az előlapon elnyótt h. a hátlapon **K.B** — az előlaponkét háromlevelű, a többiek enyésző félben.

E pénz különös verete miatt a külföldiekhez volna számítandó, ha a **K.N** és **K.B** jegyek (mellyek közül az első betű Körmőczőt jelenti), Magyarországon más pénzein is, az illy idomú koronázott paizs pedig I. Mátyás főntrajzolt pénzein elő nem fordulnának. Egyébiránt, hogy az előadott férfialak, legyen az a király (kinek fején az elkopott korona nem látható), vagy más valami hős képe, micsoda jelentéssel bír? mind-
eddig rejtély maradt.

XXIII. nemű.

Negyosztályu paizs. — Mária kisedével. Kispénzek.

Nagys 11—12. *Súly:* 8—11. *szemer. Ritk.* —

Schönn. 229. 230. 243. *l.* — *Széch. Cat.* I. 92—94. *l.* — *Anzeigen*, IV. 297. *l.* — *Ap-
pel*, *Rep.* II. 868—870. *l.* —

A. jobbra néző koronázott Mária.

1.) † **M · MATHIE · R · VINGA** négygyészegett paizs, mellynek első osztályán csikok, a 2-dikon kettős kereszt, a 3-dikon Dalmáthou koronás fejei, a 4-diken cseh oroszlán, a központi pajzsocskán pedig ágon pihenő gyűrűs holló szemlélhető. — **PATRONA VINGARIE** · koronázott Mária, jobb-
felé ülve, karján csecsemőjével; jegyei: **K.P** — *Majd minden muz.*

2.) **M · MATHIE R HVINGARIE** — Hátl. **PATRON VINGARI** a fő-
nebbi verettel; jegyei: **H.C.** *Haffenbeck.*

3.) **MATHIE R HVINGARIE** tartozmány nélküli holló. — **PATRON VII-
GARIE** (igy) egyébként mint az elébbi; jegyei: **H.C.** *Weszerle. Rupp.*

4.) Mint 2. sz. alatt. — Hátl. mint a 3. sz. alatt; jegyei: **H.C.** *Magy. tud.
tars.* — *Rupp.*

5.) **MATHIE R HVINGARIE** (igy) hátl. mint 2. sz. alatt jegyei: **H. ∞** *Rupp.*

6. 7.) † **M · MATHIE · R · VINGARIE** · a főnebbi 1. sz. alatti verettel. — **PATRON** (vagy **PATRONA**) **VINGARIE** · jobbrul koronás Mária, és fény-
sugáros Jézuska; jegyei: **K.P.** — *Szabó. Rupp s másutt.*

8 — 10.) Ugyanazon felirattal, a paizs oldalán többnyire apró körök vagy
gömbölykék; jobbrul pedig koronás Mária fénykörözötten, szinte
fényugáros Jézusával látható. jegyei: **K.P** — **K.Φ.** — *Több muzeumok-
ban.*

11. 12.) † ΜΟΝΕΤΑ VNGARIE (vagy VNGARI) szokott veretű; hanem a paizs alján ágaskodó egyszarvuat viselő pajzsocska áll. — PATRO VNGA (vagy VNG) Mária, mint a 8. szám alatt, kisedével. Jegyei: S.W. *Nemz. muz. Váczi ajt. oktatórend. Magy. tud. társ.* — Szabó. *Milkovics. Rupp.* XIX. táb. 542. sz.

B. Balra néző koronás Mária.

13. 14.) † Μ · ΜΑΤΗΕ · R · hVNGA szokott paizs, de a csehországi helyett besztércezi oroszlán, a pajzsocska közepén pedig tartozmánytalan holló büszkelkedik — PATRO VNGARI (vagy VNGARIE) koronázott Mária ülve, födetlen fejű s balra hajló Jézuskával; jegyei: K.P. *Rupp. s másutt.*

15. 16.) † Μ · ΜΑΤΗΕ · R · hVNGAR · Hátl. PATRON hVNGAR (vagy hVNGARIE); ugyanazon jeggyel. *Nemz. muz.* — Szabó. *Rupp.* XIX. táb. 543. sz.

17 — 19.) † Μ · ΜΑΤΗΕ · R · VNGARIE (vagy VNGARI vagy hVNGARI vagy hVNGARIE) hátl. PATRON VNGARI (vagy VNGARIE). Jegyei K.P. *Nemz. muz. csász. muz. Magy. tud. társ. s a t.*

20. 21.) † Μ · ΜΑΤΗΕ · R · hVNG (vagy hVNGARI). — Hátl. PATRON VNGAR (vagy VNGARI). Jegyei: K.X. *Több helyeken.*

22. 23.) Hasonlók K.P — és II.Σ. jegyekkel. *Szabó s másutt.*

24.) † Μ · ΜΑΤΗΕ · R · hVNGAI (igy) a paizs, mint főnebb. — PATRO VNGAR balra néző koronás Mária fény sugaros kisedével. Jegyei: K.P. *Milkovics. Rupp.*

25. 26.) † Μ · ΜΑΤΗΕ · R · hVNGA — Hátl. · PATRON hVNGARI (igy) vagy hVNGA hasonló veretű, jegyei: K.P. *Rupp.*

27. 28.) † Μ · ΜΑΤΗΕ · R · hVNGARI (vagy hVNGAR) Hátl. · PATRON hVNGAR — Jegye ugyanaz. *Haffenbeck. Rupp.*

29. 30.) † Μ · ΜΑΤΗΕ · R · hVNGAR — hátl. PATRON (vagy PATRONA) — VNGAR Jegyei: K.P. *Nemz. s csász. muz.* — *Milkovics. Rupp s másutt.* ⊛

31.) Μ · ΜΑΤΗΕ · R · hVNGARI — hátl. PATRON VNGAR — Jegyei: K.P. (r) *Haffenbeck.*

C. Jobbra fordult Mária, burkolva.

32.) $\Omega \cdot \text{MATHIE} \cdot \text{R} \cdot \text{hVNGARIE}$ paizs, mint a 13. d. sz. alatt. — PATRONA VNGARIE bekötött fejű Mária kisdedével jobbra fordultan ülve; jegyei: B.S. *Nemz. és csász. muz. Magy. tud. társ. Váczi ajt. oktatórend.* — Szabó.

33.) $\Omega \cdot \text{MAGHIE}$ (igy) s a t. a paizson besztekerzei helyett cseh orosz-lán. Többiben, mint az előbbi szám alatt. *Nemz. muz.* — Rupp.

34.) Mint a 32-d. sz. a. — Hátl. PAGRON (igy) s a t. Jegyei: B.Ű. *Magy. tud. társ.* — Rupp.

35.) Hasonló. — Hátl. PATRON hVGARI (igy); jegyei: C.Ű. *Rupp.*

36.) $\Omega \cdot \text{MATHIE} \cdot \text{R} \cdot \text{hVGRAIE}$ (igy) közepett holló, de nem pajzocskán. — Hátl. mint a 39. sz. alatt. Jegyei: h T. (r) *Kiss. Szabó. Rupp.*

37. 38.) $\dagger \text{MONEA} \cdot \text{MATHIE} \cdot \text{R} \cdot \text{VNGARIE}$ (vagy VNGARI) a hátlap felirata s mindkét lapnak verete hasonló a 32-d. szám alattihoz. Jegyei: K.A. *Magy. tud. társ.* — *Welzl tan. Somogyi. Rupp.*

39.) Miut főnebb. — PATRON VNGARIE · Jegyei: K.G. *Magy. tud. társ. Váczi ajt. okt. rend.* — Szabó. *Rupp.*

40—42.) $\dagger \text{MONEA} \cdot \text{MATHIE} \cdot \text{R} \cdot \text{VNG}$ (vagy VNGA vagy VNGARI) egyébkint, mint a 33. sz. alatt. Jegyei: K.K. *Nemz. muz. Magy. tud. társ.* — *Welzl tanács. Rupp.* E

43.) Mint a 37. szám alatt. — PATRON VNGARI · Jegyei: K.P. *Csász. muz. Magy. tud. társ.* — *Milkovics. Rupp.*

44.) Mint a 37. sz. alatt. Jegyei: K.Ű. *Magy. tud. társ. Váczi ajt. okt. rend.*

45. 46.) Miként ugyanott VNG (vagy hVNGARIE) — Hátl. PATRO (vagy PATROI) VNGA (vagy VNGAR); jegyei: K.V. *Nemz. és csász. muz.* — *Weszerle. Stur. Rupp.*

47.) $\dagger \Omega \cdot \text{MATHIE} \cdot \text{R} \cdot \text{hVNGAR}$ — Hátl. PATRON VNGARI · Jegyei: K.V. *B. Ocskay.*

48—50.) $\dagger \Omega \text{ MATHIE R VNGARIE}$ cseh orosz-lánnal s hollóval pajzocská nélkül. — PATRONA VNGARIE (vagy PETRI és PETROI VNGAR) Jegyei: K.Ű. *Magy. tud. társ.* — *B. Ocskay. Milkovics. Szabó. Rupp.*

51. 52.) Előlapja, mint főnebb. — PATRON VNGARI (vagy VNGAR) Jegyei: K.Ű. *Nemz. muz.* — *Kiss. és ugyanott.*

53.) Mint a 32-dik. sz. alatt. — PATRON VNGARÉ; jegyei: П.С. (r) *Weszerle.*

54. 55.) Ω · ΜΑΤΗΙΕ R · ΗVΓΑΡΙΕ (vagy ΗVNGARÉ) — Hátl. PATRONIA VNGARIE; jegyei: П.П (r) *Rupp.*

56. 57.) Mint főnebb. — PATRON VNGARIE; jegyei: П.Ω (r) *Welzl tanács. Rupp.* — Hasonló; jegyei: П. és makkok fekvő helyzetben. *Welzl tanács.*

58 — 60.) Mint a 47-d. szám alatt VNGARIE vagy ΗVNGARÉ — Hátl. PATRON (vagy PATRO vagy PATON) VNGARI (vagy VNGARÉ és VNGAR); jegye: П. (vagy a nélkül) és ⚔. *Magy. tud. társ. — Welzl. tan. B Ocskay. Szabó. Milkovics. Rupp.*

61.) † ΜΑΤΗΙΕ R ΗVΓΑΡΙΕ (igy) — Hátl. PATRON VNGARI; jegyei: П.П. (r) *Magy. egyet. — Welzl. tan.*

62.) Hasonló, de előlapján VNGARÉ felirat. — Jegyei: П.⚔. *Welzl. tan.*

63.) Ω · ΜΑΤΗΙΕ · R · ΗVNGARIRE (igy) paizs cseh orozslánnal. — PRARI V · TGARE hamisítók műve; jegyül: R (K. helyett) és ⚔. *Rupp.*

64 — 67.) Μ · ΜΑΤΗΙΕ · (vagy ΜΑΧΙΕ) R · ΗVNGARIE — Hátl. ΜΑΤΡΟΝΑ ΗVNGAR (vagy ΗVNGA) továbbá: ΜΑCΡΟΝΑ ΗVNGA (vagy VNGA) szokott verettel; jegyei: C. és egy lilium (r) — *Magy. tud. társ. — XX. táb. 549. sz. Weszerle. Rupp és másutt.*

68.) † ΜΟΡΕΤΑ ΗVNGAR csikokat, kettős keresztet, koronázott fejeket, cseh orozslánt; közepett hollós tatárpaizsot, alul pedig egyszarvuat mutató paizs. — PATRO VNGA Mária ülve, kisedét álló helyzetben tartja; jegyei: S.W. (ritka veretű) *Rupp.*

XX. táb.
550. sz.

XXIV. nemű.

Négyosztályu paizs. — Mária a csecsemővel. Fillérek.

Nagys. 9. Sulya: 5 — 6. szemer. Rtk. —

Schöuv. 244. l.

A. Jobbra néző koronás Mária.

1 — 3.) Feliratlan; a paizs verete, mint a főnebbi kispénzeknél, cseh orozslánnal, és galyon pihenő gyűrűs hollót előtűntető központi pajzsocká-

val. Hátl. Koronázott s fénykörrel ékesített jobbra néző Mária, Jézusával ülve. Jegyei: K.P — K.P — K.Ā — *Magy. tud. társ. — Weszerle. Rupp és másutt.* ☉

XVIII. t.
51P. sz.

4.) A főnebbi verettel, de Mária fénykör nélkül. Jegyei: K.K. *Magy. egyet.* ☽

5. 6.) A paizs oldalán majd két köröcske, majd semmi. Mária, mint szinté kisdede, fénykörtelen. Jegyei: K.☿ *Magy. tud. társ. — Weszerle. Rupp és másutt.*

XIX. táb.
529. sz.

B. Jobbra néző Mária befedve.

7 — 9.) A paizs, mint főnebb, melyen a holló gyűrűvel, vagy a nélkül jó elő. Jegyei: B.S — K.K — K.‡ — *Csász. muz. — Weszerle. Rupp. 3 másutt.* ☽

XX. táb.
546. sz.

C. Befedett Mária, balra fordultan.

10 — 15.) A paizs és a holló, mint B. alatt. — Jegyei: K.G — K.P — K.P — K.V — K.Ā — II.☿ — *Nemz. muz. Magy. egyet. Frank tud. Weszerle. Rupp* ☽

XX. táb.
547. sz.

IV. Emlék pénzek.

XXV. nemű.

Babéros királyfő. — Katonák viadala.

Nagys. 19%. Súly: majd 3. arany. — Ritk. 6/23.

Du Val, Mon. en or. 101. l. — Schöuv. 229. l. — Anzeigen. V. 297. l.

1.) MATHIAS · REX · HVNGARI ; BOHEM · DALM Jobbra néző borostyánnal koszorúzott királyfő. Két hadsereg, a magyar t. i. sz. ozmán, harcezi állásban. Öntött arany. *Nemz. muz. — Gróf Festetich.*

XX. táb.
544. sz.

Az emlékpénzek e fajáról, már árvánszült Lászlónál a XXV. nem alatt tevének említést. A szóban forgó Mátyás királynak azon diadalait örökíti, melyeket a törökön több ütközetekben nyert. Ugyanis 1463-d. esztben Jaicza alatt győzedelmeskedvén, az ozmanoktól Bosnyahonnak nagy részét hatalmába keríté; 1476-dik évben Vég-Szendrónel a török táborot öszvetiportá; — továbbá 1477-ben Báthory István segedelmével Moldvából, 1479-dik évben pedig Erdéltől kiűzte; végre 1481-dikben Kinisy Pál vezérlete alatt Szerbiából visszaverte. Maga e pénz metszése, továbbá felirata s a betűk alakja oda mutat, hogy ez általában a fenirt győzelmek emlékeül utóbb gyártattot légyen;

noha a „privilegirte Anzeigen“ s a t. czimű munkában értekezés szerzője V. köt. 297. l. ezen emlékpénzről azt állítja: miszerint az, az 1476-d. évi török háboru emlékére veretett, s azon fényes vendégek között osztatott ki, kik a királynak Beatrixszel tartott fejedelmi menyegzőjére mindenfelől összegyűltek.

XXVI. nemű.

A király feje. — A felirat babérfüzérben.

Nagys. 57. Súly: 11%. szemer. Rith. $\frac{5}{11}$.

1.) MATHIAS REX HVNGARIAE tölgykőszorúval körülfont s balra néző királyfő. — ANIMVS REGIS · REGNA NOBILITAT · ET OBSCVRAT · borostyán koszorúban virágok között. Réz. — *Csász. muz. Gr. Eszterházy. Somogyi. Stur.*

XX. táb.
545. sz.

XXVII. nemű.

A király feje. — Hadi sereg.

Heraeus. 29. Táb. 1. sz.

I. Ezüsthől: *Nagys. 34. Súly: 3⁴/₁₀. szemer. Rith. $\frac{6}{10}$.*

1.) MATHIAS REX HVNGARIAE · BOHEMIAE · DALMAT · Balra fordult király mellképe, babéros fővel. — MARTI FAVT · ORI · — Egy csapat lovasság, a fej alatt 1469. évjegy. *Weszl tanács.*

II. Réz: *Nagys. 34. Súly: 3⁵/₃₂ — 3⁵/₁₆. szemer. Rith. $\frac{5}{10}$.*

2.) Hasonló, csakhogy egészen réz s évjegy nélküli. *Csász. s párisi muz. Somogyi. Stur.*

XX. táb.
548. sz.

A romai császárok példájára, MARTI VLTORI — VICTORI — PROPVGNATORI s a t. felirattal vert pénz azon diadalok emléket hirdeti, melyeket Mátyás Podjebrád ellen nyert, s melyekre 1469-dik esztben Mátyásnak a cseh trónra lett emeltetése következett.

XXVIII. nemű.

A király szemközti mellképe. — Feliratot viselő négyszöges tábla.

Nagys. 23. Súly: 1¹/₁₆. szemer. Rith. $\frac{6}{16}$.

Schöw. 230. l.

1. 2.) MATH · HVN (Hunyady) COR · (Corvinus) PANNONIAR · BOH · REX · a király páncélos mellel s palástban, szemközt mellig ábrázolva. —

CAESARE MAGNA MIHI VICTO THRACVM TYRANNIS MAIOR APOL-
LINEA GLORIA PARTA TVBA EST ANNO MCCCCLXXXVI lombozatos
négysegű paizs; — alul a pajzsocskán orrával gyűrűt szorító holló látható.
Öntött ezüsből. *Csász. muz. Gr. Eszterházy*. Szinte öntött rézből (Súlya: 1½
lat). *Stur.*

XX. táb.
551. sz.

Ezen pénzre nyomott verspár inkább a király ellen fenekedő Frigyes császáron, mint a törökön nyert győzelmi dicsőséget fejezi ki, s az Bécs bevételének emlékére veretett, mely 1485-d. évi Január 23-dikán ostrom alá kerülvén, polgárai által Junius 2-d. napján Mátyásnak átadott, ki az osztrákoktól hűségi esküt vevén, Bécs-Újhelynek 1487-ben történt bevételével a tartomány többi részeit is meghódította.

V. Mátyásnak, mint cseh királynak, Szézia részére vert pénzei.

Árvánszült László élte megszűntével Podjebrád György, akkori kormányzó, s Husz tannainak buggó pártoloja, a Catholica egyházat feltő papa s Frigyes ellenére, csehországi királyul választatott. Ezek tehát 1468-ban követség által Mátyást Podjebrád ellen háborúra ingerlek. A király engedett fölkeresőknek, s hadait a császáréval egyesítvén, Morvaországba ütött; hol Brünt, Olmuczt s több helyeket elfoglalt. Következő évben, miután a közte s Kázmér lengyel király egyik leánya között tervezett eljegyzés, Kázmérnek Ulászló fia számára Csehországra tartott igényei miatt, eredménytelené lön, Mátyás Spielberget elfoglalta, Victorint Györgynek fiát pedig elfogta; minek következtében 1469. évi Május 3-d. ellenszegülése daczára is egy akarattal egész Csehország (mellyhez Szézia, Luzatia s Morvaország is tartozott) királyává neveztetett ki (*Tud. gyűjt.* 1830. IV. 78. l.); azonban ezek birtokában Kázmér, György és Frigyes folytonos armányai által ingadoztatván, sem György eleteben, sem ennek 1471-dikben történt halála után a béke révére horgonyát nem vethette; míg 1478-ban Ulászló s Mátyás között a Csehország s tartományaibani költsönös öröklési jog megállapításával a beke helyre nem állott (*Pray, Hist. Reg. Hung.* II. R. 455. l.)

Szeziában a pénzveretési jogot majdnem ugyanannyi város gyakorlá, a hány kerületre a tartomány felosztva volt. A Hollós Mátyás alatt itt vert pénzek vezetesbjei:

I. A oroszziói egész és fél ezüst garasok; jelesül: † MATHIAS · PRI-
MVS · D · G · R · BOHEMIE négyosztályu paizs, mellyen magyar csikok, cseh oroszlán, luzáci ökör és széziai sas kerülnek elő; a középső paizsocs-

kán pedig a holló tartozmányival. Hátl. GROSSVS WRATISLAVIENSIS. ker. sz. János állva, baljában pajzsockán húsvéti bárányt tart; néhol a Szent oldalánál W betű (melly azt jelenti, hogy a pénz Boroszló saját pénzverő műhelyében készült) is látható. *Nemz. és cs. muz. — Gr. Festetich. Weszerle. Somogyi. Stur. Milkovics. Rupp.*

XIX. t.
537. és
538. sz.

E város pénzverési joga IV. Károly csehországi király korából származott, midőn az ottani apróbb pénzek veretül cseh oroszlánt, és sléziai sast viseltek. Ámbár pedig Mátyásnak itt magának is volt műhelye; a város pénzveretési jogát mégis épen hagyta, azon föltétel alatt, hogy az általa megállapított szabályok nyomán verendő egész garasokból 40. egy arany forint, 120. pedig egy bécsi gira értékű legyen (*Voigt. Böhm. Münz. II. 299. 312. l. — Hirsch, Münz. Archiv. II. 139. l. — Deverdek, Sil. Num. 738. sz.*).

II. A Vadászfalván (Carnovia, Jaegerndorf) vert egész és fél ezüst garasok; és pedig: † MATHIAS · PRINCVS · D · G · R · BOHEMIE a paizs, mint a horoszlói pénzek. — Hátl. GROSSVS : CARNOVIENSIS; Mária bekötött fővel, jobbján kisededét tartja; jegyei: I.S. — *Weszerle. Somogyi. Stur.*

XIX. t.
540. és
541. sz.

Ezen város czimere különben két csillag közti szaru volt; de Mátyás e helyett sajátját és honáét használta (*Deverdek, id. h. 728. — Mader, Krit. Beitr. III. 165.*).

III. Münsterberg város, vagy kerület ezüst kispénze. — Felirata nincs; közepén két csillag közt M (Münsterberg) betű; másutt a csillagok helyett B.B — B.II — O és egy eltűnő jegy — nem különben a pénz mindkét oldalán C.I (CIVITAS helyett). — Hátl. a paizson sléziai sas, (mellyet a morvahonitól a begyét övező csik különböztet el); felül picziny M (Mathias) betű. *Wetzl. tan. Küss. Mader.*

XIX. t.
536. sz.

Czimere e városnak fejer várna volt, két toronnyal, mellyek közt csillag fénylik, s a várna ajtaja alatt M. betű szemlelhető (*Deverd. id. h. 716. l. XXXII. Tab. 39. sz. — Mader, id. h. 163. 164. l. — Wetzl, Cat. de la grande Collect. II. 2. 331. l.*).

IV. — VI. Egy ismeretlen város, kispénzei; jelesül:

1.) Kétoztályu paizs, magyar csikokkal és cseh oroszziánal; fölötte M. (Mathias) betű. — Hátl. Venczel, csehország védszentje, fénykörös és fedett fővel áll, s jobbájában zászlót, baljában pedig keresztet paizsockát tart, melyen sas foglaltatik. *Weszerle. Rupp.*

XIX. t.
532. sz.

2.) Előlapja, mint fönebb; hátlapján pedig nyílt korona alatt M. betű. *Csász. muz.*

3.) Előlapja, mint az előbbinél; a paizs jobb oldalán P. betű (melly a rajzból kimaradt); némellyiken a felüllevő M. betűn kívül a paizs oldalán

R és H. jegyek látszanak (mintha ezt jelentenék: **ΜΑΤΗΙΑΣ-REX-HVINGARIC**). — Hátlapján a főnebb már előkerült sléziai sasféle veret mutatkozik. *Nemz. muz. — Rupp s másutt.*

XIX. táb. 535. sz. Hogy ezen pénzeket Mátyás verette, azt a magyar pénzekben is hasonló alakban előkerülő paizs, s az ezt koronázó **Μ**. betű is tanúsítja; ámbár Mader (*Krit. Beitr. III. 170. l.*) ezen betűt a Münsterberg név kezdő betűjének mondván, ez utolsó kispénzeket is a nevezett városnak tulajdonítja.

Végezetül még a következő pénznemeket is megemlítendőkknek véltük: 1.) a császári muzeum egyetlen ezüst kispénzét, mellynek előlapján kettős keresztrel és két karikával ékesített hosszudak paizs, hátlapján pedig kiterjesztett szárnyu s orrában gyűrűt tartó madár látható. Valjon ez a kettős kereszt miatt Magyarhon - s különösen a gyűrűs madár (akár sas, a Hunyadiak hollója legyen) miatt Mátyás, vagy inkább ennek természetes fia János pénzei közé sorozható-e, vagy sem? azt azok elítélésére bízunk, kik ezen kor pénzeinek nálunk szerencsésebb buvárai.

2.) Egy másik iratlan arany és ezüsből öntött pénz; előlapján egyes háromszögű paizsszal, mellyen ágon ülő gyűrűs holló mutatkozik; hátl. pedig csikos paizsszal s mindkét részről 1. 8. 9. évjeggyel. — Hogy ezen pénz Mátyás alatt forgásban nem volt, sőt hogy az vele nem is egykoru, azt mind a pénz munkája, mind a kitett évjegy igazolja, minthogy bizonyos, mikép az évszám a pénzekben csak később kezdett kinyomatni. Hihető még is, hogy az valamelly jelentékeny eset, s tán azon győzelem emlékére veretett, mellyet Galeot szerint Mátyás király ugyanezen évi lovagvívásban egy Halubar nevű s testre és erőre iszonyu német harcös ellen nyert (*Katona, Hist. Crit. XVI. 874. l.*).

XXXVI.

II. ULÁSZLÓ.

1490-d. évtől 1516-dikig.

Kázmér lengyel király fia, mellözve vetélytársait: Miksát, a császár fiát, továbbá saját öcsesét Albertet és Hollos (Corvin) Jánost, királyul választatott, és a János által el tulajdonított, de a bosnya- és thóni királyság, nemkülönben az oppai és lipői hercegségek megnyerése mellett visszaadott szent koronával 1490-d. évi September 21-d. fölszenteltetett. Miksa a császár és Mátyás közt keletkezett egyességen alapulo jogához ragaszkodott s az országba berontván, több városokat elfoglalt. Ulászló Lajos frank és Ferdi-

nand spanyol királylal frigyét kötven, az előbbinek rokonát, Candale Annát nőül véve, kitől egy hasonnevű leányt s Lajos fimagzatot nemzett. Az 1514-ben az ozmán ellen hirtetett keresztes hadakhoz szándeklott csatlakozása által a nagy pörzendületre adott alkalmat, melyet leginkább Zápolya csillapított le, kinek hire s hatalma e miatt naponta növekedvén, a király élete ellen törő gonoszak száma is megsaporodott; azonban a közsvény kínaitól gyötört király 1516. mart 13-d. a halál honába költözött (*Bel, Notit. Hung. III. 242. L.*). Szelid lelkülete-és túlságos elnézéseivel a nemsek fektelenségét igen lábra kapata; s míg maga szükséggel küszködött, amazok szertelenül meggazdagodtak. Innen a királyi tekintelyt igen meg esökkentvén, fiára pártoktul szaggatott országot hagyott.

A Mátyás által kezdett csecsemőtartó Mária képét pénzein Ulászló is kiverette, s az, szent László rajzával együtt, aranyaink fő veretét teszi. Folyó pénz gyanánt legelőször veretett tallér és forint nagyságu, ugynevezett latos és kétlatos arany és ezüst pénzeket, mellyeken országai czimereivel díszített paizs, továbbá szent László lóháton és Jézust ölelő Mária mutatkoznak. Garasai, kispénzei és fillérei Mátyáséihoz hasonlók, mellyeken Mária képe van kiverve; csakhogy amazokon a közép paizsocska holló helyett sassal, vagy oroszlánnal ékesíttetik. Ulászló pénzein az évjeggyel először találkozzunk, tallérain 1499-től, egyéb pénzein pedig 1503-tól kezdve. Végre legnagyobb mintája s a király képét viselő réz emlékpénzeinek két nemét ismerjük.

Az 1492-diki végzeményben az határoztatott, miszerint a fizetéseknel oly kispénzek érteszenek, mellyekből 100. egy arany forintot ér.

I. Arany forintok.

I. nemű.

Jézust tartó Mária ülve. — Sz. László állva.

Schönb. 253. 254. — *Széch. Cat. I.* 97 — 100. *l.* — *Köhler, D. C.* 690. 692. 693. — *Ugyanannál, M. Bel. XIX. köt. 94. l.* 130. *l.* — *Mellen,* 315. *l.* 36 — 38. *sz.*

Nagys. 15 — 15½. *Súlya:* 57 — 61. *szemer. Ritk.* $\frac{1}{11}$.

A. Mária Jézussal; alul oroszlános paizsocska.

1.) WLADISLAUS : D : G : VNGAC Mária koronázott fővel s ülében jobbrul fiát tartva trónon ül; előtte virágcsupor, alul pajzsocskán cseh orosz-

lán. — S : LADISLAVS : REX a Szent köntösben s palástban szokott verettel ; jegyei: K.Ā. *Csász. és nemz. muz.*

2—5.) WLADISLAI : D : G : R : VNGAR (vagy VNGARI vagy VNGARIC) egyébiránt, mint főnebb. *Ugyanott. Weszerle. Somogyi. Szabó.*

Jegyei: K.Ā (r) — K.^{AF}_B — K.^M_{AF} — K.^S_E —

B. Mária kisedével, alatta sas.

6—30.) WLADISLAVS · R · VNGARIE (vagy VNGARI) továbbá: WLADISLAI Ꞥ D Ꞥ G Ꞥ R Ꞥ VNGAR (vagy VNGA) néhol a pontozások helyett rózsácskák; Mária koronázott fővel s jobbán kisedével vagy vánkoston, vagy tornyocskákkal ékesített trónon ül, félhold fölött, vagy a nélkül; alul sas. — S : LADISLAVS : REX : (vagy REX) a pontozások helyett szinte rózsácskák; a Szent, mint főnebb. *Nemz. csász. Párisi, Münchei, Drezd. muz. és más helyeken.*

Jegyei: 1.) B s valami ismeretlen (r). — 2.) h és baköz. — 3.) h és halacska, mely alatt 3. csillag vagy rózsácska látható. — 4.) h és jobbra ugráló eb. — 5.) H és husvéti bárány (r). — 6.) K.h — 7.) KH — 8.) Π.^Δ — 9.) Π.L — 10.) Π.P és A.P (r) — 11.) Π_P és B — 12.) N és ágaskodó baköz vagy eb. — 13.) jobbrul Π — 14.) Π és ágaskodó égi bakkal vagy ebbel jelelt pajzsocska. — 15.) Π és pajzsocskán nyíl két csillag között. — 16.) Π s a pajzsocskán három kagyló. — 17.) Π és A.L. — 18.) Π.M — 19.) Π.^Δ. — 30.) Π és kereszt a pajzsocskán. — 21.) Π és rózsácska. — 22.) Π és koronás V. — 23.) Π és tatárpaizon három rózsácska. — 24.) □^M_A (r). — 25.) Jobbrul tatárpaizon csillagok közti nyíl, balról hasonló paizon három csillag (r). —

31.) WLADISLAVS · R · VNGARI Mária trónban. Hátlapja szokott veretű, de a Szent lábainál koronázott atyáérseki keresztet mutató hoszudat pajzsocska hever; jegyei: h s egyszerű (r). *Csász. muz.*

32.) Hasonló Π^M_{S A} (r): *Magy. egyet.*

33. 34.) WLADISLAVS · R · VNGARIE · Mária vánkoston ülve, jobbrul Π jeggyel, vagy a nélkül. — Hátlapja szokott; jegyei: jobbrul ágaskodó oroszlan, vagy eb, balról kakas. *Csász. nemz. Berlini muz. Welsl tan. Szabó.*

XXI. tábl.
552. sz.

C. Mária Jézussal, alul sas az évszámával.

35 — 53.) WLADISLAVS R VNGARIE vagy WLADISLAI • D • G • R VNGARIE (vagy VNGARI vagy VNGAR) Mária koronázott fővel, félhold fölött jobbra fordultan ülve; vagy balra, de karján kisedével (melly helyzetben néha jobbjával királypálczát tart); alul sas, vagy paizsockán, vagy a nélkül; pontozatok gyanánt rozsácskák, vagy pontok láthatók. — S • LADISLAVS • REX • ugyanazon pontozatokkal. A Szent főlvertzeve palástban áll s kezeiben hosszabb taglót és keresztet aranyalmát tart. *Nemz. — Csász. — Münch.* XXI táb. 533 sz.
— *Stuttgardi muz. s másutt.*

Évszám és jegyek: 1503. K.H — 1504. K.H — H és egyszarvu. — 1505. ugyanazon jegyek. — 1506. K s egyszarvu. — 1507. K.H — 1508. H és egyszarvu. — K és egyszarvu. — 1509. H és egyszarvu. — 1510. ugyanazon jegyek. — 1511. mint az előbbi. — 1512. az előbbitől öszhangzó — továbbá K.G — 1513. és 1514. H s egyszarvu. — 1515. szintolly jegyek — aztán: H.T (r) — 1516. K.H — 1517. H és egyszarvu (ritka év).

54.) WLADISLAI • D • G • R • VNGARI — 1503-d. év; jegyei KH vastag, 1½. latnyi (r). — *Csász. muz.*

55.) WLADISLAV R * VNGARIE * Mária virágcsák között; alul sasos paizsocska. — S • LADISLAVS • REX * 707. (1507. helyett) a Szent láncsát és keresztelen gömböt tart; jegyei: H és egy ágaskodó állat. *Csász. muz.*

Az Ulászló pénzein előkerülő sást a „Hung. rei. num.“ szerzője 253. és 254. l. lenyelhoninak mondja, ámbár mások szerint az inkább Morvaországot jelképezi. Azonban úgy látszik, hogy legtanácsosabb itt azon különböztetéssel élni, miszerint a pénz közepére helyezett sas (mint Mityás alatt a holló) a király családi czimerét, azaz Lengyelhont, Mária lábánál pedig ugyanaz Morvahont jelenti.

II. nemű.

Az ország czimerével diszitett paizs. — Jezust ölelő Mária (negyed aranyak).

Nagys. 11. Súly: 15—30. szemer. Ritk. 5/44.

Du Val. mon. en. or. 103. l.

1.) M • WLADISLAI • R VNGAR • Magyar, Dalmát és Csehország czimereivel ékesített paizs; közepén sást viselő paizsocskával. — PATRON VNGARI — Mária kisedével, jobbra fordultan ülve; jegyei: K.H

XXI. táb.
561. sz.

2.) WLADISLAI * R * VNGARI * 1506. — Hátl. * PATRONA|. :. ∴ VNGARIE * jegytelen; verete, mint főnebb.

3 — 7.) Hasonlók, és pedig: 1506. évből B. jegygyel. — 1507. ból pedig KH jegyekkel. *Müncheni muz.* — továbbá 1510-ből jegytelen és vastag; végre 1512-ből K.G — ugyszinte NA jegyekkel. — Az 1507-dikin kívül mind a *Csász. muz.*

II. Nagyobb mintájú arany és ezüst pénzek.

III. nemű.

Négyosztályu paizs. — Sz. László lóháton.

Aranyb. Nagy. 27 — 29. Súly: $4\frac{1}{16}$. — 12. Ducat. Rít. $\frac{1}{10}$.
Ezüstb. Nagy. 27 — 29. Súly: $1\frac{1}{16}$ — $2\frac{1}{16}$. lat. Rít. $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{16}$.

Schönb. 249. l. — *Széch. Cat. I.* 102. l. — *Mádai, Thal. Cab.* 310. $\frac{1}{16}$ s 2707 $\frac{1}{2}$ sz. — *Schulth. Rechb.* 2305 — 2354. sz.

1. 2.) ΜΟΝΕΤΑ WLADISLAI REGIS VNGARIE pontozatok gyanánt csillagok és virágcsák; négyosztályu háromszüges paizs, melyen magyar csikok, kettős kereszt, dalmáthoni koronázott fejek és besztercezi oroszlán, közepén pedig lengyelhoni sas tűnik elő. — SANCIVS LADISLAVS REX a Szent fénykörös és koronázott fővel, fölvertézve, jobbában taglót, baljában lova fékét tartja, melyen ül; alul · 1 · X · 99 · egyes tallér; aranyból a *Csász.*

XXI. táb.

555. sz.

muz. ezüsthöl *ugyanott*, *Müncb. muz. Mader.*

3 — 5.) * ΜΟΝΕΤΑ * WLADISLAI * D * G * REGIS * VNGARIE * 1500. a paizs, mint főnebb; de a besztercezi helyett cseh oroszlán mutatkozik; két oldalról: KREMITZ + TYRSO + (azaz Körmöcz és Turzó János); felül hét lilimocska. — Hátl. * SANCIVS * * LADISLAVS * REX * VNGARIE * a koronás Szent magyar karddal van átövezve, s jobbában taglóalaku láncsával futásnak eresztett lovával jobbra tart; felül Jézust ölelő Mária képe; A karimán 25. lilimocska. 12. ducátnyi arany. *Csász. muz.* — Továbbá kettős

XXI. táb.

556. sz.

ezüst tallér. *Nemz. és csász. muz.* — és egyes *Sturnál.*
6 — 8.) Az előbbihez hasonló, 1501. évről. Hármaz ezüst tallér. *Berlini muz.* — Szinte hasonló kettős. *Nemz. muz. Gr. Eszterházy.* — És egyes: *Linczi muz.* — *Somogyi. Stur.*

1345-ben Nethke Demeter, nagyváradi püspök, Miklós kolosvári festő fiai: Márton és György által sz. István, fia Imre és sz. László király szobrai rézből öntette ki s azokat megaranyoztatván a nagyváradi erősségben állíttatta fel. 1389-ben pedig János,

szinte nagyváradi püspök, ugyanazon művészek által sz. Lászlónak hasonló anyagból a leírt pénzekben látható lovagalakban szobrot készítettvén, azt a főnebbi szentekéihez helyeztete. Ezen emlékeket a törökök pusztító dühe mintegy két századdal ezelőtt ágyúkká alakítá át (*Schedius, Zeitschr. s a t. 1804. 85. l. — Fessler, die Geschichten der Ungern s a t. III. R. I. köt. 1058. l.*).

Ezen kitünően ritka pénzek súlya különböző; névszerint pedig azok, mellyek $\frac{1}{2}$. latot nyomnak, fél vagy egy es; a mellyek egy lat nehézségűek, egész vagy kettős; végre mellyek $1\frac{1}{2}$. latnyi, vagy ezt haladó súlylyal bírnak, hármas talléroknak neveztetnek; ámbár az ugyanazon osztályba tartozók sem mindig egyenlő súlynak. Ezen pénznemet I. Miksa császár kezdette veretni, 1479-ben; utána Tyrolban 1484-ben Zsigmond főherczeg, Szászországban pedig 1500-ban Frigyes választóherczeg. Ekkor forintos garas név alatt voltak ismeretesek; de miután csehországban a Schlick grófok joachimvölgyi (Joachims-Thal) műhelyében is divatba jöttek, e helyről taller (*Thaler*) név ragadt rájuk. Ezen tallérokból eleinte 8. darab ért egy 15. latos vegytekü girát; azonban 1566-ban egy tallér 68. krajczárra — s így 8. tallér egy 14. latos, azaz: 10. forint 12. kr értékű kölni girára csökkent; míg végre a taller 1. fut. 30. kr. 1. ft. 45. kr. és 2. futra változott — (*Köhler. Münz. Bel. a II. köt. vezérszoban.*).

Az érdeműs Thurzók ős családja a XII. században osztrákhonbul származott. Bertalan és János, Zsigmond király alatt jöttek Magyarországra, s itt honosítást és a Szepességben Bethlenfalva nevű birtokot nyertek. Mártonnak, az előbbi fiának érdemeit, mellyeket mint újvári kastélynagya, a Zsigmond által Bajezid török sultán ellen viselt háboru alkalmával szerzett, a király 1430-ban adományyal jutalmazá (*Cod. Dipl. X. VII. f. 217. 240. 241. l.*). — György pedig, János fia, s szorgalmas Thurzók családalapítója, Márton, János és Teofil magzatokat hagyott maga után, kik a szepesi várat az azt megrohánó csehek ellen 1460-ban vitézül oltalmazák, s ezért a legidősnek Mátyás király a vörösvágási birtokot örökül adá. — János, krakói polgár, Velenczében az erczolvasztó és választó mesterséget (mert magát örültnék tetetvén, a munkákhoz szabadon bocsátattott) megtanulta, s honába térvén, Corvin Jánossal 1494-ben kötött szerződésnél fogva a zolyomi rézkereskedést 1400. arany forintért bérelte ki; II. Ulászló-tul pedig körmöczi kamragróffá neveztetvén, s fiával Györggyel és Fugger nevű sógoraival 1495-ben társaságba lépven, az összes bányák s ezek jövedelmeinek birtokába jutott, Körmöczöt pedig és Selymeczet 1502. évben zálogul nyéré; elhunyt 1508-ban. Fia György, ki nőül Fugger Annát bírta, 1521-ben halálozott el. — A bányaművelésben még életében I. Elek testvére váltá fel őt, ki körmöczi kamragróf, királyi kinstárnok és tárnokmester lön; később pedig országbírói, és Báthory István halála után, királyi helytartói méltóságra emeltetett; életét végzé 1543-ban. — Az előszámláltakon kívül nagy hirben állott még: IV. János, boroszlói püspök, ki Miksa császártól 1515-ben aranyveretési jogot kapott; V. János, szepesi főispán † 1558-ban, mindkettő Elek testvére; továbbá Ferencz, nyitrai püspök, s a magyar kamra elnöke: II. Elek, szepesi kamragróf, † 1591-ben; V. György, Árva megye főispánja, főpohárnok és tálnokmester, később ország nádora, † 1616.-ban; III. Szaniszló, szepesi főispán s ország nádora † 1625-ben; végre Mihály, szinte szepesi főispán, a

Thurzók utolsó sarjádéka, † 1636-ban (*Wagner, Annalecta Scepisii: 1778. 4. IV. 61—174. l. — Thurnschwamb Engeluel, Gesch. d. Ung. Reichs. I. R. 190. l. sat.*).

A Thurzókkal sógorsági viszonyban állt, s Némethonban kora legjelesebbjeihez tartozott Fugger családnak, mely Fugger János augsburgi takácstól származván, a gazdagság és hírnév legmagasabb fokára emelkedett, eredetét, elágazó kereskedését, gyarapodását s előnyeit az „*Archiv für Geographie, Historie, Staats u. Kriegskunst, Wien*, 1811. 4. 133.⁶⁶ s a t. lapjain olvashatni. — Az ezen család emlékére vert pénzeket pedig *Köhler, M. Bel.* című munkájában VI. 65. és 73. ll. sorolja elő.

IV. nemű.

Sokalaku koronázott paizs. — Sz. László Ióháton.

Arany: *Nagys.* 29—30. *Sulya:* 4. *lat. Ritk.* $\frac{6}{25}$.

Ezüst: *Nagys.* 29—30. *Sulya:* $\frac{7}{8}$ — $2\frac{1}{2}$. *lat. Ritk.* $\frac{7}{8}$ — $\frac{1}{18}$.

Schönv. 251. l. — *Szech.* I. 103. 104. l. — *Kähl. M. Bel.* XIV. 345. — *Appel, Rep.* II. 870. l. *Mudai, Thal. Cab.* 312. és 2708. l. — *Hoffman, M. Schlüssz.* 283. l. — *Kundman, 77. l. — Hamb. Hist. Remarq.* 1702. *W. XII — Schalth. Rechb.* 2358. — 2360. 2362.

1. 2.) MONETA , WLADISLAI , D , G , REGIS , VNGARIE , koronázott paizs, mellynek közepén ketté szegett paizs, lengyel sassal, mint a király, és oroszlánokkal, mint a királynő Candale, vagy Foix Anna családcsimerével ékesítve látható; többi osztályaiban pedig jobbról csikok, kettős kereszt, dalmáthoni fejek és cseh oroszlán; balról a királynő czimerei: navarrai lánczocskák, aragoniai karók, luzácziai ökröcskék, frank liliomok és vasikonai hácsók diszlenek; végül a paizson kívül lombozattal körülvett fenyőtoboz látható. — Hátl: , SANCTVS , LADISLAVS , REX , VNGARIE , 1504. A Szent oldalán kard helyett vasbuzgány lóg; többnyire a vetet a főnebbivel egyez. Hármaz ezüst tallér. *Nemz. és Berlini muz. Frank tudor.* — Egyes: *Stur.*

3. 4.) MONETA , WLADISLAI , D , G , REX , VNGARI , a hátlap felirata, s mindkét lap verete, mint főnebb, 1505. évszámmal szaporitva. Hármaz ezüst tallér: *Mader. Frank.* — Kettős: *Berlini muz.*

5.) Hasonló; ∴ KREMNICZ ∴ TVRSO ∴. — hozzáadással, 1505-d. évről. *Welsl tanácsos.*

6 - 9.) Mint 2. és 3. sz. alatt, de a paizs külső díszítménye nélkül; melynek oldalánál: • KREMIZ • • TVRSO • és a hátlap körirata után 1506. évjegy látható. — Sz. László görbe karddal övezve, fölemelt jobbában taglót forgat, egyebiránt szokott veretű. Arany: Csász. muz. — Reichel. — Ezüst, hármas: Csász. és nemz. muz. — Frank tud. Somogyi. Stur. — Kettős: Ugyanott és XXI. táb. Berl. muz. — Egyes: Majd minden múzeumban. 557. sz.

10.) Mint fonebb; egyes tallér, a paizs központján balra fordult oroszlánnokkal. Somogyi. Stur.

Anna királynő, kinek esaládezimere itt előkerül, 1502-diki Aug: 10-d. megkoronáztatott, a következő hoban pedig Ulászlónak nőül adatott. Származását Istvánfy Miklos (*Historia Regni Hungariae IV. könyv. 31. l.*) következő szavakkal írja le: „Gasto Foxius (Foix) ex Ebroicensi familia regibus Galliae et Navarrae propinqua progenitus, Leonoram Henrici Quarti Hispaniae regis filiam uxorem habuit, et ex ea Ioannem Comitem Narbonensem suscepit, qui ex sorore Ludovici Undecimi Regis Galliae genuit Gastonem illum Fusium, — ac filias Germanam Ferdinando Hispanam Regi, Maurorum domitori collocatam, ac Catharinam Guilielmo Comiti Candallano Vasconi in Aquitanis nupti traditam, quae eidem Guilielmo Ioannem Candallanum posteriorem, et Annam hanc Uladislai Ungariae Regis coniugem in Aula Ludovici Aureliani Regis Galliae a teneris educatam genuit.“ — Az ezen leírást felvilágosító további adatok Kováchichnál (*Scriptores rerum Hungaricarum minores I. k. 31 — 40. l.*) láthatók.

V. nemű.

Négyosztályu paizs. — Mária Jézussal.

Arany: Nagys. 18. Súly: 5. ducatot halad.) Rít. 6/
Ezüst: Nagys. 21. Súly: — lat. } Rít. 6/

Du Val, mon. en or. — Ugyanott, mon. en argent. 119. l.

1. 2.) M WLADISLAI: D: G: R: VNGARIE · négyosztályu paizs, csikkel, kettős kereszttel, koronázott fejekkel, és besztercei oroszlánnal, közepén lengyel sas, kívül lombozat. — PATRONIA · HVNGARIE ·. Mária koronázottan, Jézusával ülve, előtte csuporban virág; jegyei: K.H. Arany és ezüst forint. Csász. muz.

XXI. táb.
558. sz.

VI. nemű.

Jézust tartó Mária ülve. — Sz. László.

Nagys. 22. Súly: 1½. szemer. Rít. 6/16.

Szech. Cat. III. 106. l. — Mádai, Th. Cab. 5626. sz. — Weise, Guld. Cab. 345. sz. — Schulth. Rechb. 2355. sz.

1.) WLADISLAVS D · G · REX · VNGARIE · ET · BOHEMIE Mária koronás fővel ujuló holdon áll, s fény sugarban Jézusát tartja; alul sas. — ♦

SANCTVS · LADISLAVS · REX · : A Szent koronás fővel, fénykörüzötten és vérttel fedett mellél áll, s jobbában taglót, baljában keresztes gömböt tart; ittott csikos, és cseh oroslánnal diszitett paizs, felül 1500. évjegy, a Szent lábainál foszlányos korona. Ezüst forint. *Weszerle tabl.*

XXI. t.
559. sz.

2.) Hasonló. 1503. évről. *Csász. muz.*

A Szent lábainál levő, s lefüggő foszlányokkal jelelt koronát Má dai és Schulthesz az id. h. koronázott A betűnek tartják, s az által Thurzó Sándort (Alexander) vélik errendőnek; azonban ezen vélemény hibás, mert a Thurzók között Sándor nevű egyén nem is elt, s így az A alatt inkább Eleket (Alexius) kellene érteni.

VII. nemű.

Koronázott királyfő. — A csecsemő Lajos képe, ülő helyzetben.

Arany: *Nagys. 21. Súly: 3 $\frac{1}{12}$ —5 $\frac{1}{16}$. ducat. Rtk. $\frac{5}{12}$ — $\frac{5}{16}$.*

Ezüst: *Nagys. 21. Súly: 2 $\frac{1}{12}$ —1 $\frac{1}{2}$ lat. Rtk. $\frac{5}{10}$ — $\frac{5}{11}$.*

Schönv. 252. l.—Széch. Cat. I. 107. l.—Mellen, 319. l. 43. sz.—Mádai, 2709. sz.—Hamb. hist. rem. 1706, W. VI.—Voigt, Böhm. münz. II. 315. l.—Schulth. Rechb. 2364. sz.

1 — 3.) * **WLADISLAVS * D * G * R * VNGARIE * ET * BOHEMIE** a király koronázott feje. — * **LVDOVICVS * FILIVS * R * VNGA * ET * BOHEMI * 1508.** koronázott csecsemő, vánkoston ülve, alatta: **CORONATVS.** Hármás és ötös arany: *Nemz. és csász. muz.* — Kettős ezüst: *Csász. és stuttgardí muz. Welzl tan. Frank tud. Stur.* — Egyes: *Nemz. csász. és münch. muz. s másutt.*

XXII. t.
569. sz.

4.) Mint fönebb; de a kised fedetlen fővel ül; alatta: **CORONAT9 — Ezüst. Párisi muz.**

Honunkban ez az első koronázási pénz. Hogy pedig az 1506. Julius 1-jén született Lajos (anyja gyermekágyban halván el) 1508-ban Urunk mennybenemetele utáni vasárnapon, melly akkor Junius 24-dikére esett, a Rákoston tartott országgyűlés után, két éves korában, a szent koronával földiszitett, az Pozsony város leveltárnokának keziratban levő egykoru történetéből is kiviláglik, mellynek ide vonatkozó szavai így hangzanak: „Item Mittichen, an Gots Auffarts Abend Im 1508. Jare ist Khonig Wlasla zu Offen auf die Kronung gen Weisenburg ausgezogen — Item Sonntag nach Ascensionis Ist Khonig Ludvig von dem Erwürdigsten Herren und vater Herren Thoma Cardinal Erzbischoff zu Gran, und Patriarch zu Constantinopl zwischen zehen und elffen gekronnt worden zu Stuhlweyszenburg“ (*Ungarisch Magazin. I. 475. l.*)

VIII. nemű.

Trónon ülő király. — László és Venczel szent királyok, állva.

Nagys. 27. Súly: $1\frac{29}{32}$. — lat. Ritk. $\frac{6}{16}$.

Voigt, Böhm. Münz. II. 315. l. 3. sz. — Madai, Thal. Cab. 311. sz. — Köhl, M. Bel. XIV. 345. l. — mon. en. arg. 82. l. — Schulth. Rechb. 663. sz.

1.) * WLADISLAVS † VNGARIE † BOEMIE † REX * a gót trónon ülő király jobbában kormánypálczát, baljában keresztcs gömböt tart; oldalánál grifektől tartott négy paizs, melyeken jobbrul magyar csikok, ezek alatt lengyel sas, balról pedig cseh oroszlán, s alatta luczenburgi sas látható; a király lábainál ugyanazon madár, mint Slézia czimere, foglaltatik. — † † S † LA-DISLAVS † REX † VNGARIE † S † WENCESLAVS DVX † BOEMIE † jobbrul sz. László koronázva, szokott tartományival, balról szent Venczel süvegben, palástban és vérttel fűdve, jobbában zászlót, baljában sasos paizsot tart, a két Szent között lombozattal körülhíntett hat pajzsocsa mutatkozik, és pedig a felsők két (lengyel és sléziai) egyfejú sással, a királyok oldala mellettiek balról luzacziai ökrrel, jobbrul cseh oroszlánal, végre az alsók jobbrul Alsó-Luzácia, balról pedig egy ismeretlen tartomány czimerével díszíték. XXVI. t. A központi koronázott paizson cseh oroszlán szemlélhető. Ezüst tallér. — 613. sz. Csász. muz. — Somogyi s másutt.

III. Ezüst garasok.

IX. nemű.

Négyosztályu paizs. — Mária kisededével.

Nagys. 18. Súly: 41 — 45. szemer. Ritk. $\frac{4}{8}$.

Schöuv. 254. l.

1.) M † WLADISLAI † REGIS † VNGARIE ∞ † csikokkal, kettős keresztrel, koronázott fejekkel és besztercezi oroszlánal jelelt paizs; a központi pajzsocskán csehorszlán. — PATRONA HVNGARIE † Mária fedve s Jézusát tartva, XXII. t. jobbra fordultan ül; jegyei: K^S_C Rupp. 567. sz.

2.) † Ω ⚙ WLADISLAI ⚙ REGIS ⚙ VNGARI ⚙ a paizs, mint főnebb, de a központi paizsocskán lengyel sas látható. — PATRONA ⚙ VNGARIE ⚙ koronázott Mária; egyébiránt, mint főnebb; jegyei: K. h. *Gr. Festetich*.

3) ΜΟΝΕΤΑ WLADISLAI VNGARIE a többi, mint az előbbenin. *Stur*.

4.) † · Ω : WLADISLAI · REGIS : VNGARI : — Hátl. .. PATRONA : VNGARIE · egyebekben a 2. szám alattihoz hasonló. *Weszerle*.

IV. Ezüst kispénzek és fillérek.

X. nemű.

Négyosztályu paizs. — Mária Jézussal. Kispénzek.

Nagys. 11—12. Súly: 8—12. szemér. Rítik.—

Schönb. 254. 255. l.—Széch. Cat. I. 105. l. Joach. Gr. Cab. II. 666. l.—Appel, Rep. II. 871. 872. l.—

A. A központi paizsocskán oroszlán.

1 — 5.) M · WLADISLAI (vagy WLADISLA ·) R : VNGARIE · szokott paizs; közepén cseh oroszlánnal jelelt paizsocska. — PATRONA (vagy PATRON) VNGARIE · koronázott Mária ülve, jobbján kisedével. *Több muz.*

Jegyei: K. h (r) — K. $\frac{M}{AF}$ — K. $\frac{M}{B}$ — K. $\frac{S}{E}$ —

6.) M · WLADISLAI · sat. a paizs oldalánál ittott köröcske. — PATRON s a t. koronázott Mária, mind maga, mind Jézusa fénykörözötten. Jegyei: K. Φ . *Ugyanott*.

B. A paizs központján sas.

7 — 16.) M · (vagy Ω ·) WLADISLAI · R · VNGARI (vagy VNGARIE és VNGAR) pontozatok helyett jobbára köröcskék, vagy rozsácskák. Szokott paizs, közepén sassal, vagy paizsocskán, vagy a nélkül. — PATRONA VNGARIE (vagy VNGAR) — másutt PATRON VNGARIE (vagy VNGARI) koronázott Mária, jobbfelé ülve, Jézusával. *Mindenütt*.

Jegyei: B. H (r) — K. h — K. H —

C. A központi pajzsocskán sas, és évjegy.

17 — 39.) WLADISLAI · R · (vagy REX) VNGAR (vagy VNGARI · vagy VNGARIE) a paizs, mint főnebb; közepén sast viselő paizsocska. — PATRONA (vagy PATRON ·) VNGARIE · (vagy VNGARI) Mária kisedével, mint főnebb. *Mindenütt.*

Év-és pénzjegyek: 1503. KA—KB—K.h—KH—1508 K.h—1508 és 1504-től 1508-ig. KH—1508. KG—MM (r)—1509-től egész 1516-ig. K.G.—

40.) WLAI · HTBS · VNGARIE 1511. — Hátl. RATBOH · CH · IORIE · közben rózsácskával; jegyei: K.G. (hamisítói mű). *Somogyi.*

D. mint C. alatt. — Vastagabb pénzek.

Nagys. 10—11. Súly: 100—115. szemer. Ritk. $\frac{5}{7}$ — $\frac{5}{10}$.

41 — 45.) A felirat, s a központi pajzsocskán látható sas verete, mint főnebb.

XXI. táb.
562. sz.

Év-és pénzjegyek: 1503. KH *Csász. muz.* — 1506. (a jegy ismeretlen). *Mader.* — 1510. KG *Nemz és stuttgardi muz.* — 1511. K.G. *Drezd. és stuttg. muz.* — 1515. K.G. *Csász. muz. Frank tudor.*

XI. nemű.

Négyszótlályu paizs. — Mária a csecsemővel. Fillérek.

Nagys. 9. Súly: 4—5. szemer. Ritk. —

A. A paizs közepén oroszlánál.

1 — 3.) Szokott paizs, mellynek közepét cseh oroszlánál diszló paizsocska foglalja el. — Koronázott Mária kisedével, mindketten fénykörözöttek. *Több helyeken.*

XXII. t.
566. sz.

Jegyei: $K_{\frac{M}{AF}}^B$ — $K_{\frac{S}{C}}$ — K.Φ a paizs oldalánál köröcskéekkel.

B. Közepén sassal.

Széch. Cat. I. 107. l.

4 — 6.) A paizs, mint főnebb; központján sast viselő paizsocska. — Mária koronával, és Jézus fénykörözve.

XXII. t.
565. sz.

Jegyei: K.h — K.H — K.G —

7. S.) Mint fonebb; a sas paizsocska nélkül; Mária koronázva, vagy egyszerűsrimind fényárban is, újuló hold felett; a kised Jézus fénykör nélkül.

Jegyei: K.h — K.H.

9.) Hasonló. Mária koronával s fénykörrel; kisede szinte fényugárasan. *Mind különféle gyűjteményekben.*

V. Rézemplékpénzek.

XII. nemű.

A király mellképe s neve. — Magyar-és Csehország paizsa.

Nagys. 38. Súly: 3³⁵. szemer. Rith. $\frac{6}{10}$.

1.) ⌘ WLADISLAVS . D · G · R · VNGARIE · ET · BOHEMI Ulászló
XXII. t. mellképe, alacsony főveggel bórperemes öltönyben. — Két magános paizs.
564. sz. egyik csikokkal, másik oroszlánál ékesítve. *Somogyi s másutt.*

XIII. nemű.

A király mellképe s neve. — Hátlapja üres.

Nagys. 48 $\frac{1}{2}$. Súly: majdnem 7. lat. Rith. $\frac{6}{10}$.

1.) VLADISL · R · PO · H · BO (Rex Poloniae, Hungariae, Bohemiae)
XXII. t. a mellig ábrázolt király arczzal felénk, főveggel árnyékoltva, rendezetlen szá-
568. sz. las fűrtökkel, öltönyben. — Hátlapja veretlen. *Somogyi.*

XXXVII.

II. LAJOS.

1516. éctől 1526-dikig.

Az alig tíz éves király kormánya gondjait Brandenburgi György, Bornemisza János s az esztergami ersek mint országosan adott gyámjaival osztá meg. Mindgyárt kezdetben a Boszniába rontó török nyugtalanítá uralkodását; s gyámjai száma Zápolyával és Zob Mihálylyal szaporítottott, Perényi kimultával pedig Zápolya ellen Báthory István nádorrá

neveztetett. Azonban Szelim török szultánt a harcsozabb Szolimán váltotta fel, ki a frigy-kérelm halogatása s követének a király parancsára történt megöletése miatt felbőszülven, Nándorfejérvárt árulás utján elfoglalá, s nemsokára Pécs ostromlásához fogott. A hadfogatás, országos segedelmezés, s az Ulászló alatt zálogul adott (*Engel, Geschichte des Ung. Reichs*, 4. I. 126. l.) királyi jövedelmek visszaszerzése miatt olly gyakran tartott országgyűlések üdvös határozatait a főurak heves villongása s a hatalmaskab dölfe hiúsította meg, melly szüntelen az ugvis elnyomott királyi tekintély ellen törekedven, az országot pártokra szaggatta. A Rákosmezőn s Hatvanban végzett zavaros gyűlések alkal-mával Szerenesés Imre pénzkamraelnök és Szálkán László esztergami érsek uszoráról vádoltatván, Zápolya pártja által Verbőczy nádorrá választatott. Azonban a későn eszmelt honatyák rögtönzött tanácskozásainak egyrésztől, s a maroknyi sereg tulbizottsággal párosult harcviágyának másrésztől, gyászos eredménye lön; mert Mohács alatt akirály életét, a századon tul rabigában nyögött magyar haza pedig szabadságát veszette.

Nagyságukat és az e szakí művészet virágzására mutató metszésöket tekintve, Lajos pénzei nem kevésb figyelmet érdemelnek az Ulászlóeinál; aranyai ezekhez hasonló veretűek, és sz. László képe helyett a király lóháton csak egy nemén jó elő. Kormányzása vége felé vert nagyobb mintájú ezüst pénzein, valamint a Mohács alatti halála emlékére készitettekén is, majd a király magános alakja, majd neje Mária mellképevel együtt, majd végre a király felczifrázott lovon látható, a hátapon részint az ő kormánya alatti, részint a neje családját illető tartományok czimerei csodás elhelyését, vagy a mohácsi vést találjuk ábrázolva. Kispénzei (mellyek közt a vastagabbak kitünőleg ritkák) szokott paizst és sz. Máriát, körirattal, vagy a nélkül, s csak ritkán kettős keresztet, tüntetnek elő; fillérein pedig az atyja Ulászló korában divatozott veret folytattatott. Végre az emlékpénzek sorát egy az ismertek között legnagyobb mintájú rézpénz rekeszti be, mellyen a király főveggel ábrázoltatik.

Lajos pénzei mind vegyitekök -, mind értékökre nézve több változásokon mentek keresztül; kormányzása kezdetén jobb vegyitekű, azaz nyolcz latos ezüstű kispénzeket veretett; azonban nemsokára 1521-ben azt négy latosra (mellynek csak egy negyede volt tiszta ezüst) csökkentette le; az 1523-diki 33. czikkben az ezüst gíra értékét 6. ft. 50. kispénzre határozta, 35. czikkben pedig az rendelte: hogy 100. régi kispénzért 110. újabb adassék; végül a 38. czikk szerint fillerek veretését is meghagyta. Mindazáltal a pénz silánysága miatt az áruk igen megdrágulván, 1525-ben a silány pénz veretését megszüntette, s a régi nyolcz latos megújítását hirdette ki, azon hozzáadással, hogy ezentul egy régi, vagy jobb vegyitekű pénz két újabbat érjen. Ugyanekkor erősítte meg Körmöcz város azon kiváltságát is, miszerint a királyi pénz föleg csak itt veressék, épen hagyván e mellett más városok jogait is; mit 1528-ban I. Fer-

dinánd is követett (*Wagner, Diplom. Sáros. 32. és 197. l. — Kaprinai, XII. XI. köt. 95. 98. 99. sz. és B. XXVII. 132—134. 180. sz. továbbá XXXVIII. 1526. évről. — Széch. Cat. Append. 335. l.*). Ezen utóbbi király 1526. év Julius 31-diken kelt nyiltlevelében azt rendelte, hogy Lajos király újabb kispénzeiből 100. db. a kereskedésben és napi használatban 9. nagyobb német kispenz helyett fogadtassék el (*Dr. Siegfried Becher, das Österreichische Münzenwesen, von 1524—1838.*).

I. Arany forintok.

I. nemű.

Mária kisedével. — Sz. László állva.

Nagys. 15. Súly: 58—120. szemer. Ritk. $\frac{1}{11}$ — $\frac{5}{18}$.

Schönl. 263. l. — Cat. I. 111. l. — Köhl. M. Bel. I. 220. l. Ugyanannál, D. Cab. 698—700. sz. — Mellen, 115. 316. l.

A. Jobbra néző Mária, alatta sas.

1—14.) LVDOVICI (ritkábban LVDOVICVS) D · G · R · VNGARIE (pontozatok helyett néha rozsaéskák) koronázott Mária, fénykoros fővel, vagy fénysugar nélkül, jobbján kisedével, félhold fölött párnán ül. — S · LA · DISLAVS · REX a Szent páncélban (ritkábban öltönyvel és paláستtal) áll, szokott tartozmányival. *Legtöbb muz.*

XXII. t.
570. sz.

Év- és pénzjegyek: 1516. K.G (r) — II.C — II. $\frac{A}{7}$ — 1518. K.A — K.G — 1519. K.G — 1520. 1521. 1522. mind K.A-val — 1523. K.B — 1528 K.A — 1525. és 1526. K.B. — 1527. L.K (r).—

B. Jobbra néző Mária, alatta sasos paizsocska.

15—28.) Mindkét lap felirata, s az előlap verete, mint főnebb. — A Szent vagy páncézzal (ritkábban páncélban s palástban) vagy öltönyvel s palásttal van fűdve. *Ugyanott.*

XXII. t.
571. sz.

Év- és pénzjegyek: 1518. N.☞ — 1519. (egyes és kettős) és 1520. N.☞ — II és egyszarvu. — 1521. N.☞ (egyes és kettes). — 1522. II és korona alatt két keresztben fekvő kard. — 1523. H.A — C.☞ — 1524. és 1525. h s rovatékos pajzsocska. — 1525. $\frac{N}{D}$.G — 1526. H vagy h és két kard mint főnebb.

C. Balra néző Mária, alatta sasos paizsocska.

29 — 33). LVDOVICI · D · G · R · VNGAR (vagy VNGARIE másutt a pontok helyett rozsácskák) Mária koronázott és fénykörözött fővel, jobbában liliomos királpálczával, balján pedig Jézusával, telő hold felett. — S · LA · DISLAV : REX. A Szent páncélban s palástban. *Ugyanott*.

Év- és pénzjegyek: 1516. ismeretlen jegy. — 1517. C.∞(r) — H és egyszarvu. — 1518. H és egyszarvu. — 1519. ugyanazon jegy.

II. nemű.

A király lóháton. — Mária Jézusával. Arany és ezüst.

Aranyb. Nagy. 14. Súly: 60½—122. szemer. Rítk. $\frac{3}{13}$ — $\frac{5}{21}$.

Ezüstb. Nagy. 14. Súly: 85—120. szemer. Rítk. $\frac{5}{16}$.

Schönv. 262. l. — *Széch. Cat. I.* 108. l. — *Joach. Gr. C. II.* 671. l. — *Appel, Rep. II.* 874. l.

1. 2.) LVDOVIC · HVN · REX · (pontok helyett néha háromszögek) Sisakos, felpáncélt, ezíra lovon ülő és kormánypálczát tartó király képe; alul: 1525. — Hátl. PATRONA VNGARIE (pontokkal, vagy rózsákkal, vagy azok nélkül) beburkolt Mária, jobbán kisedével, baljában királpálczával, ül ujló hold homorában, körötte három angyalfej. Kettős arany: *Nemz. és XXII. t. csász. muz.* — egyes: *Stur.* ezüsthől: *Ugyanott. Stuttgardi muz. Somogyi. Stur.* 572. sz.

A lovagló király alakjáról a „Notit. rei. num. hung.“ szerzője 262. lapon azon sejtelmét terjeszti elő: miszerint az a királynak az 1525-diki török háboruba mentét, vagy inneni visszajöttét, s Frangepán Kristóf illyr bánnak Jajezánál erre következett szerencsés ütközetét jelenti. — E szerint tehát Lajos Severus, Probus és több romai császárok pénzeit utánozta volna, mellyeken a mondott császárok: PROPECTIO, vagy AD-VENTVS AVG felirattal lóháton jönnek elő, jelentse bár a vitatott véret a török háborúrai készületét, vagy az ugyanazon évben tartott hatvani zajos gyülekezetre való menetét. Ezen gyűlés a király akarata s beegyezése ellen történt; leírása Puleo Antal burgi báró és apostoli követnek Sodolet pápai titkárhoz írt levelében, továbbá ezen gyűlésnek 1525. Jul. 2-től 7-ig német nyelven vezetett naplójában, és végre Chazár Miklós II. Lajos titoknokának beszédében olvasható. Az itt hozott rendeleteket pedig az 1526: XVII. tezikk érvényteleneknek nyilvánította (*Kovachich, Suppl. ad vestigia Comitiorum.* 1801. III. 1—54. l.).

II. Nagyobb mintájú arany, ezüst és rézpénzek.

III. nemű.

A király lóháton. — Körbe helyezett kilencz paizs.

Nagys. 33. Sulya: $2\frac{3}{16}$ — $2\frac{2}{16}$. szemer. Ritk. $\frac{4}{18}$.

Schönv. 257—260. l. — *Lilienth. Thal. Cab.* 179. sz. — *Deverd. Sil. num.* 123. l. — *Voigt, Böhm. Münz. II.* 355. l. — *Lochner*, 153. l. — *Mádai, Thal. Cab.* 314. — *Schulth. Rech.* 2366. sz.

1.) 2 LVDVICVS 2 DEI 2 GRACIA 2 HVNGARIE 2 DALMACIA 2 GROACIA 2 EC : 2 REX : Lajos sisakban, pánczéiban, karddal övezve, lóháton ül, körötte belülről : KREMNICZ ❀ BERNHART ❀ BECHEM ❀ — Hátl. † MARCHIO 2 MORAVIA 2 DVX 2 LVCENBVRGENSIS ET SILESIA 2 M 2 D 2 XXV. kilencz ezimeres paizs, középső ketteje Magyar-, Cseh- és Lengyel ország, továbbá Mária nevének spanyol-burgundi ezimereivel, mindkettő korona alatt, a királyi hitestársak neveinek L és M-ből öszszetett betűjegyével; a körbe helyezett többi hét paizson czirádákba zárva magyarhoni kettős kereszt, dalmát fejek; horvát hágeső, raszeziai kar, sléziai sas, luzacziai ökör és morva sas díszlenek. Ezüsből. *Csász. münchen. és berlini muz.* —

XXIII. l.
375. sz.

Welzl tanács. Frank tud. Somogyi. Stur. — Rézből: *Párisi muz.*

Magyarhon és kapesolt részeinek ezimerei ismeretesek levén, csupán Mária királynő saját ezimérét kell leírunk, melly a közepén balról látható paizson foglaltatik; t. i. arany várna vörös mezőben, vonatkozva Castiliára; — mellette ezüst térben vörös oroslán Legio országára (melly nevet a római VII. legiótól nyerte); — arany mezőben négy vörös karó Aragoniára; — hasonló karok fekvő irányban átmetszett paizson, ezüst mezőben két fekete sassal, Siciliára; — továbbá osztrák szalag, nápolyi liliomokkal; nem különben kék mezőben három arany öv, mint Burgundia ezimere, s fehér mezőben habsburgi vörös oroslán; a függőlegesen átszegett központi paizsoesckán jobbrul brabant oroslán, balról tyroli sas; végre a paizs alján repedt gránát alma (a rajzban nem látható), mint Granada ezimere pompának (*Ars scutaria, Viennae* 1733. 12. 80. l. — *Voigt, Böhm. Münz. II.* 354. l.).

Hallei Bechem (mások szerint Böheim) Bernátot Mária királynő, kinek hitbériül a bányavárosok jövedelme, továbbá Óbuda vár és város, Csepel sziget s a t. adatott (*Kollar Auctarium Diplom. ad Ursium Velium de bello Pannonico* 317. l.), hitta ki Némethonbul; s őt saját udvarmesterével Lengyel Jánossal együtt, a körmöczi pénzkam-

ra elnökévé tevő; ezért a következő és későbbi pénzemeken előkerülő K.B. jegyek Kőrmöczöt és Bernátot (vagy Behemet) jelentik. Ezen jegyek még az osztrák családból származott királyok pénzein is fenmaradtak, s a szokás azokat, nem tekintve eredetükre, Kőrmöcz-Bányára magyarázta; valamint az N.B. betűkre is (mellyek Nagy-Bányát és Berendet jelentik), hasonlóképp Nagy-Bánya a jelentést ruházott (*Thurnschwamb, Engelnél, Geschichte s a t. 4. 1. 209. l.*).

IV. nemű.

Födetlen fejű babérozott király mellképe. — Körbe helyezett kilencz paizs.

Nagys. 30. Súlya: 1 $\frac{7}{32}$ —2 $\frac{23}{32}$. szemér. Ritk. $\frac{5}{20}$.

Schöuv. 257—260. l. — Széch. Cat. I. 109. l. — Deverd, Sil. Num. 123. l. — Voigt, Böhm. Münz. II. 354. — Mádai, Th. C. 313. sz. — Lochner, P. V. W. 20. — Schultth. Rechb. 2367. sz.

1. 2.) LVDOVICVS * DEI * GRA * HVNGARIE BOEMIE * EC * REX * babérral koszorúzott szakálás király mellképe, palástban, az aranygyapjas rend lánczával; a térben: 1525. — DVX * LVCEN : * SLESIA * MAR * MORAVIE * ET * LVSACIE : etc. * A hátlap verete, mint III. nem alatt L.M. egybetűssel s K.B. jegyekkel. Ezüstdől. *Nemz. s berlini muz. Welzl tanács.* — Rézből. *Párisi muz.*

XXIII. l.
577. sz.

VII. Henrik császár a luczemburgi grófságot, mint tulajdonát fiára, János csehországi királyra ruházta át; ennek fia Venczel, IV. Károly császár öccse pedig herczegségre emelte azt. A magyar királyok közül Zsigmond, Károly császár fia, először élt luczemburgi herczegi czínnel; később Burgundiai Fülöptül kezdve I. Miksa által ezen herczegség az austriai család birtokába jutott, s a luczemburgi herczegi cím a csehországi királyokra szállt; a honnan II. Ulászló VIII. nemű pénzén a cseh oroszán alatt luczemburgi sást viselt, II. Lajos pedig nagyobb pénzein még a herczegség nevét is ki vezette (*Tud. Gyűjt. 1838. V. 57. l. — H.A. Pierer, Universal Lexicon. XII. 747. l.*). — A luzacziai ögrófság, melly alsó- és felsőre osztatott, 1319. óta, mindig a csehországi királyok hatalma alatt volt; 1635-ben a szász herczegnek adatván, jelenen részint Szász-, részint Poroszországhoz tartozik.

V. nemű.

Koronázott királyfő. — A király s királynő czimereivel diszitett paizs.

Arany: Nagys. 19. Súly: 122. szemer. Rít. $\frac{5}{16}$.

Ezüst: Nagys. 19. Súly: 241. szemer. Rít. $\frac{5}{11}$.

Schönv. 265. l. — *Du Val, mon en or et arg.* 103. 149. l. — *Mader, Krit. Beitr.* III. 105. l. — *Schult. Rech.* 1368. sz.

1. 2.) · LVDOVICVS · D · G (vagy D · GRA ·) HVNGARIE · BOHEMIE · REX — koronázott király mellképe, mellén az aranygyapjas rend lánczával. — MARCH · MORA · E · DALMACIE · CROACIE · EC · (a pontozatok helyett másutt háromszögek) a király s királynő czimereivel jelelt paizs, mint a fonebbieknel; felül 1525. évjegy; oldalvást K.B — Aranyból: Csász. s párisi muz. — Ezüsthől: Csász. muz. Frank tud. Somogyi. — Hasonló 1527. évjeggyel. *Drezd. muz.*

XXIII. t.
576. sz.

VI. nemű.

Pártázott királyfő. — Paizstartókul két angyal.

Nagys. 21. Súly: $1\frac{25}{32}$ lat. Rít. $\frac{6}{16}$

Schönv. 265. l. — *Du val, mon en arg.* 129. l. — *Schulth. Rech.* 2369. sz.

1.) LVDOVICVS * D : G * R * VNGARIE * ET * BOHEM * pártával diszitett király mellképe, szakáltalan arczczal, s paláttal fedett mellel, a keleti császárok szokása szerint. — TEMP DAVID * DE * BEREND * CAMER * RIVVLI DO * (Dominarum) két angyal, paizstartók gyanánt, kezökben Berend kamragróf családi czimerével, mellyen két csillag közt félholdba tűzött nyil emelkedik; felül 1525. Ezüsthől: Csász. muz.

XXII. t.
573. sz.

Az Erdély szeleín Szatmár vármegyében fekvő Nagy-Bánya (Neustadt) szab. kir. város hajdani Asszonypatak (Rivulus Dominarum) nevét sokak szerint onnan nyerte, mivel ezen hely a királynőknek hitberül adatott; azonban e nevezet már I. Károly alatt divatozott, a város pedig II. Lajos Mária nejeének tulajdona volt, ámbár nemelylek azt állítják: miszerint egyideig I. Lajos neje Mária leányával itt lakott, s a királynő vára I. Mátyás alatt is itt állott (*Sírmay, Szatmár Vármegye s at.* 215. 216. l.). — Mások sz. Máriát, mivel a Nagybánán vert pénzekre képe nyomtatott, e város védszentjeül tartják, hová a latin „Dominæ (Mariae) rivus” nevezet is mutat (*Schnarcz Recens. Crit. etc.* 4. l.). Végül ismét mások a város régi nevét — melly vele-

mény leghihetőbb — azon esermelytől származtatják, melyből hajdan az ottani asszonyok aranyat mostak (*Kapriany, Hung. Diplom. II. 349. l. 4. §.*) — Azon kiváltságlevel, melyet I. Lajos 1347-ben e városnak adott, így szól: „Quod cum de rivulo Dominarum et Zazarbánya fidelium nostrorum universitas“ s a t. — „Item omnes mercatores inter montem (másutt ugynevezett: de medio monte) et Zathmar negociando procedentes per Comites Camerarum praesentes et futuros, donec ad Cameram Zathmariensem veniendo cum denariis ad montem redeundo non impediantur“ (*Cod. Dipl. IX. k. I. f. 497—503. l.*) — Innen világos, hogy a hajdani Aszszonypatakát (Nagybányát), Zathmárnak, vagy Zathmárbanánának, az ennek szomszédságában fekvő Felső-Bányát pedig (a mellette folyó Szászártól) Zázár Bányának, vagy latinul mონsnak (hegynek) is nevezek; s hogy az már I. Lajos korában pénzverő hely vala. — Zsigmond király 1411-ben ezen várost, bányáival s pénzveretési jogával együtt Györggyel, Rascia kényurával, Belgrád váriért cserelte el (*Cod. Dipl. X. k. 5. füz. 141. 142. l.*); s így hibázott Bel, midőn azt állítja (*Compend. hung. Geogr. 296. l.*), hogy Nagybánya a pénzveretési jogot 1468-ban I. Mátyástól nyerte.

Az ezen pénzen látható czimert, t. i. vörös mezőben két arany csillag között félholdon álló nyilat, I. Mátyás adta Gerendy (Berend) Istvánnak, mivel ez egy a királyra rohanó óriási termetű törököt Jajca vár alatt nyilával ejtett el (*Szirmay, az id. h. 303. l.*) — A krónika (*II. R. XCVII. fejt.*) Berend Mártonról is emlekezik, kinek szász születésű nygyatyja Lengyelhonbul bányászat miatt honunkba hivatván, I. Károly királyt 1330-ban az oláhok nyilaitól paizsával szabadítá meg. — Ugy látszik, ezen családból származott I. Lajos alatt Berenth László bihari főispán és sempthei kastély nagy, és fia Tamás is (*Cod. Dipl. IX. k. IV. füz. 229. l.*) — A Berend név pedig, mint alaposan sejtethető, azon Szatmár megyei hasonnevű helytől vette eredetét, melynek a nevezett család földesura volt (*Szirmay, az id. h.*).

VII. nemű.

A király mellképe főveggel. — A királynőé pártás fejjel.

Nagys. 27. Súly: $\frac{1}{16}$ — $1\frac{1}{16}$. szemer. Ritk. $\frac{3}{12}$ — $\frac{3}{14}$.

Széch. Cat. I. 109. l. — Madaí, Th. Cáb. 315. sz. — Schult. Rech. 2370. — 2372.

1 — 3.) † LVDOV † VNGA † EC † REX † CONTRA † TVRCA † PVG-
NAND † OCCVBVIT † a király képe, fején főveggel, mellén az aranygyapjas rend lánczával; a térben: 1 · 5 · 26 · ETATIS SVE 30. — Hátl: † MARIA
† REGINA † EC † QVOS † DEVS (et DEOS) CONIVNXIT † HOMO † NO † SE

(vagy SEPERET) a királynő mellképe, balra fordultan, fején pártával és süveggel. Ezüst tallér. *Nemz. csász. és berlini muz.* — *Mádai. B. Bretfeld.* XXIV. t. 586. sz. *Welzl tan. Weszerle. Frank tud. Somogyi.*

Ezen pénzen a vésnök kiáltó hibát ejtett, midőn a király 20-dik éve helyett, melyet az Mohácsnál eleste előtt élt, 30-at metszett.

Említést érdemel itt azon hasonló nagyságu, de öntött és rozsbab vegyitekü ezüst pénz is, mely a főnebbi előlap mellett hátlapján katonai ütközetet mutat, felül 1532. évjeggyel, alul pedig következő felirattal: † DE † GALLIS † AD † CANNAS † — E pénz a párisi berlini és stuttgardi muzeumokban, nemkülönbén Somogyi és Sturnál látható. Jelentéséről az eziránt megkeresett párisi pénzbuvárok véleménye az, miszerint azon bizonyos Cordovai Consalvus, azonidei hadvezérnek a francziákon Canosi, Olaszhon városa mellett nyert győzelmé ábrázoltatik. A vélemény nem alaptalan; mert a müncheni pénzgyűjtemény egy hasonló veretű s következő feliratu réz pénzzel dicsek-szik: CONSALVI AGIDARI VICTORIA s alatta: DE GALLIS AC CANNAS. Nem czélunk ezen ütközet okai és körülményeinek fejtegetésébe bocsátkozni; azonban mit jelentsen Lajos király képe egy pénzen, összefoglalva a Cannai győzelemmel? kitalálni igen nehéz; hacsak azon véleményt el nem fogadjuk, miszerint a vizsga szellemü pénz-
verő az egyik gyászos mohácsi és cannai ütközetet a késő maradékkal is tudatni szán-
dekozott.

VIII. nemű.

A király s királynő arczképe. — A mohácsi ütközet.

Nagys. 30. Súly: 1 $\frac{1}{16}$ —2%. szemer. Rít. $\frac{2}{71}$ — $\frac{5}{148}$.

Schönv. 260. l. — Széch. Cat. I. 110. l. — Mádai, Th. Cab. 2710. sz. — Lucke 62. l. — Herold, XX. sz. — Voigt, Böhm. Münz. II. 354. l. — Schulth. Rech. 2373. sz.

1. 2.) LVDO : VNGAR : BOHE : QVE REGIS · ET · MARIAE · REGI-
NAE · DVLCISS · CÖIVGIS · AC · PROCES IN · FLAÑ mindkettő mellké-
pe, egymással szemközt; a tért virágok ékesitik. — LVDO : HVNG : BOEM :
ZC (et caetera) REX ANV : ACENS · XX · IN · TVRCAS · APVD · MOHAZ ·
CVM · PARVA · SVORVM · MANV · PVGNAS HONESTE OBYT · M · D · XXVI.
A mohácsi csata. Kettős tallér. *Berlin. muz.* Egyes, többnyire öntött, ezüst-

XXIII. t. 580. sz. *ból és rézből. Legtöbb muz.*

IX. nemű.

Mária királynő mellképe. — Mohácsi csata.

Nagys. 30. Súly: $1\frac{3}{16}$ — $1\frac{5}{16}$. szemer. Ritk. $\frac{6}{18}$.

Schönv. 261. l. — Széch. Cat. I. 110. l. — Mádai, Th. Cab. 2711. l. — Kundman, 78. l. — Voigt, II. 354. l. — Schultk. Rech. 2374. sz.

1.) MARIE · HVNGAR · BOHEM · EQVAE (Bohemiaeque) REGINAE · IAM · PRO · CESARAE · CAROL V. °. IN · FLAN DRIS EFFIGIES a királynő képe boltozat alatt; kívül két apródtul tartott ugyanannyi koronázott paizs, egyik magyar csikkokkal, másik cseh oroszlánnal. Hátlapja a főnébivel **XXIII. t.** egészen azonos; ezüstből. Csász. muz. Gr. Festetich, s másutt. 581. sz.

Az ezen pénzeket örökített mohácsi gyászos veszély, melly Pécestől négy mérföldnyire 1526. Aug. 29-d. érte honunkat, mindennek, szomorualakot adott, s úgy látszék, a nemzet és ország végenyészetére többé mi sem hiányzott. Az országnagyok egyenlensége, készpénz hiánya (Pray, Epistolae Procerum R. Hung. I. 119. 138. 142. 163. 165. l. l.), a rövid idő alatt Szolimán tenger seregéhez képest csekély számára szaporodható fegyveresség, Zápolya János erdélyi vajdának negyvenezer harcossával Szegednél áruslás gyanújával terhelt időzése, végre a Tomory Pál kalocsai érsek által vezérelt maroknyi magyarság fektelen harczvágya, és a segely bevárása nélkül elsiertett összeütöközése — elég okok valának, mellyeknél fogva az eleinte győztes csapat részint körülkerítettett, részint megszalasztatott, s a király maga, midőn egy mocsáron keresztül ugratni akart, hátrahányató lovától lenyomatván, nyomorú véget ért. E esatában az egyházi és világi főurak s nemesek nagy része kardéltre hányatott s fogságba hurczoltatott; az ország anyavára ozmán kézre került; a tüzzel-vassal pusztított hon lakosainak ezerei rettenetes rablánczra verettek, és Szolimánt csak a kis-ázsiai zavarok hire hívá vissza házájába (Pray, Annales. — Katona, Hist. Crit. XIX. köt. 670 — 724. l.).

Mária királynő, I. Miksa unokahuga, IV. Károly és I. Ferdinánd nővere, ki Lajos királylyal 1515. évi Jul. 22-d. eljegyeztetett (Pray, Annal. IV. 381. l. s a t.), 1521. eszt. December 11-d. pedig megkoronáztatott, (menyekzője 1522. Jan. 13-d. tartatván — Engel, Gesch. d. Ung. Reichs. IV. 200. l.) hírét véve a gyászos eseménynek, Thurzó Elek, Tamás veszprémi püspök, s többek kíséretében Pozsonyba, innen pedig Linczbe futamlott; 1530-ban Károly testvérétől az általa ezután huszonnyolcz évig kormányzott Belgiumba küldetett; miután pedig testvére a császárságról lemondott, ezzel együtt Spanyolhomba tért, hol 1538-ban korának 53. évében az égnek szüzek zárdájába szánt a jobb életre szenderült (Istvánfi, Hist. Reg. Hung. Viennae, 1738. fol. 83. és 108. l. — Köhler, Münz. Bel. V. 316. l.).

X. nemű.

Fölvértezett király képe. — Négyosztályu paizs.

Nagys. 29. Súlya: — lat. Rítk. $\frac{6}{10}$.

1.) LVDOVICVS REX HVNGARIAE · et · BOHEM : a király képe arczczal felénk, fedetlen fővel, szakálasan, vérttel borított ültönyben. — NATVS · BVDAE · 1506. PALVDE · INTERIIT · MOHATZ · 1526 · A : 26 · AVG · a pénz központján összefoglalt övek- és szalagokkal ékesített térben, hosszas kerekded négyosztályu paizs látható, mellynek 1. mezejében hármashalmon nyugvó magyar kettős kereszt, a 2-dikban cseh oroszlán, a 3-dikban morva sas, a 4-dikben dalmát koronázott fejek mutatkoznak. *Dresd. muz.*

XXVI. t.
616. sz.

XI. nemű.

A király s királynő fejei összefoglalva. — Ülő alak.

Nagys. 24. Súlya: — lat. Rítk. $\frac{6}{10}$.

1.) LVOWIVS (igy) REX BOEMIE · ET · VNGA · RIE · MARIA · CONIVNX · EIVS : a király s királynő jobbra néző s összefoglalt fejei; a király hátánál: 26. (azaz: 1526.) — MELANLIA9 fa árnyékában dombon ülő meztelen alak, földgömböt tart, a látkört várának díszítik. Ezüsből. *Münch. muz.*

Valjon a hátlap e felirata, az ott látható várának miatt a rokonnevű várost, vagy az asszonyi alak miatt Melantheiát Deukalion és Pyrrha leányát, vagy pedig összevonva Melancholiát, azaz Mária bus özvegyiségét jelenti e? mindeddig el nem ítelhetjük.

XXV. t.
593. sz.

XII. nemű.

Mária királynő képe. — Gyászoló nő, anygallal.

Arany: *Nagys. 24. Súlya: 6. ducat. Rítk. $\frac{6}{10}$.*

Ezüst: *Nagys. 24. Súly: $\frac{15}{16}$ — $\frac{35}{22}$. lat. Rítk. $\frac{6}{10}$.*

Köhl. M. Bel. V. 313. t. — Appel, Rep. II. 1875. sz. Hergott, II. Tábl. 112. sz.

1. 2.) † MARIA · REGINA · VNG · VIDVA · CAROLI · CESA : ET · FERDI · REG · SOR a királynő mellképe, fején pártával. — IN · PACIEN-

SIDEBITIS · ANIMAS · VESTRAS · LVCE · XXI. Hegyes és várost mutató tájékon hátkodó nő ül, kinek egy felhőből előtűnő angyal keresztet nyújt; a karimán babérszörű. Arany. *Köhler, az id. h.* — Ezüst. *B. Bretfeld. Appel. Stur.*

XXV. t.
594. sz.

E pénz felirata hihetőleg az özvegy királynénak 1526-ban Luther Márton által ajánlott azon vizsgálati zsoltárokból vétetett, melyekben a pénzen is kiveret angyalról, keresztéről és türelemről tétetik említés (*Köhler, az id. h. 318. és 319. l.*).

Frank orvos tudor gyűjteményében volt egy réz bárcza 1555-d. évről, mely a belgiai tartományoknak Mária által II. Fülöp spanyol király hatalma alá lett átengedése emlékére veretett, következő körirattal: MARIA · D · G · R · H · s a t. s a királynő kepevel. Máriának egy másik pénzen pedig neve és képe mellett e felirat olvasható: HIS · DEVS · OCIA · FECIT · tenger fölött, mellyen a tündöklő nap sugaránál egy hajó lebeg, kiterjesztett vitorlákkal (*Fugger, Spiegel der Ehren 1391. l.*).

XIII. nemű.

Gyermek - Lajos ülte. — Felirat.

Arany: Nagys. 21. Sulya: 3 — 5. ducat. Rít. $\frac{2}{22}$ — $\frac{1}{25}$.

Ezüst: Nagys. 21. Sulya: $\frac{1}{2}$ lat. Rít. $\frac{1}{2}$.

Schönv. 285. l. — Széch. Cat. I. 108. l. — Köhl. D. C. 701. sz. — Luck, 62. l. — Mellen, 320. l. — Joach. Grosch. Cab. II. 670. l. — Appel, Rep. II. 873. l.

1. 2.) LVDOVICVS * FILIVS * R * VNG * ET * BOHEM * 1508. a gyermekkirály koronázott fővel ül; alatta: CORONATVS — Hátl. 1544. és következő versezet: * BVDA * POTENS * ET * PANNONY * GENS * MARTIA * REGNI QVOD * FVIT * ESSET * SI * VIVERET * ISTE * * PVER * alul: V. G. jegyek, közben sisakkal. Aranyból. *Csász. muz. Magy. egyet. Münch. muz.* — *Weszl tau.* Ezüsből. *Legtöbb muz.*

XXII. t.
574. sz.

Ezen pénz előlapja mindenben megegyez a II. Ulászlóéi között VIII. nem alatt leírttal; hátlapja pedig oda mutat, hogy e pénz 1544-ben újra veretett, vagy a mint mondják, visszaállított. Az alján látható V. és G. betűk jelentése fölött a vélemények elágaznak: Veszprémi (*Biographia medic. Cent. II. I. R. 208. l.*) azokat Vice-Grad-nak olvassa, azon véleményenél fogva, miszerint e pénz az I. Károly alatt Visegrádon felállított műhelyben veretett; Szegedy János (*Rubr. I. R. 141. l.*) a mondott betűket Van-Guttenbergnek olvasván a guttenbergi cseh bányák; Schönvisner pedig (*Notit. hung. rei num. 256. 257. l.*) Váradon Martinuzi György jegyeinek tartja, kinek igazgatása alatt a kérdéses pénz veretett. Azonban, úgy látszik, a bírálatot e vélemények

egyike sem állja ki; mert az 1544. évben Visegrádon még fenállott pénzműhelynek semmi nyoma nem található, a Szegedy magyarázata pedig, minthogy az idegen: Van szó a német Guttenberggel össze nem egyeztethető, őrsek és erőtetettnek látszik: végre Schönvisnert illetőleg, Váradon, tudunkra soha pénzverde nem létezett.

A mondott jegyeket tán inkább „Wolfgangus Guglingernek“ lehetne értelmezni; ki azon időben a kőrmöczi (péNZ?) kamra elnöke volt, mint azt a nehai Radvánszkyfele gyűjteményben talált, s ugyanazon Guglinger felügyelete alatt I. Mátyás örök erényei halhatlanítására vert következő ezüst pénz is mutatja: előlapján: MATHIE DEI GRATIA HVNGARIE BOHEMIE ETC REGIS MARCHIONIS MORAVIE. Hátlapján pedig: DOMI LITERARVM * ET * IVSTITIE * CVLTORI * ET * AVTORI * FORIS * SEMPER * ET * VBIQVE * INVICTO * VICTORI * DIVO * MATHIE * HVNGARIE * REGI * VOLEGANGVS * GVGLINGERS * STIRVS * CIVITATIS CREMNICIENSIS * PREFECTVS VETVS * hOC * M * (Monumentum) NOVVM * F * C * (fieri curavit) ANNO * A * NATO * SALVATORE CHRISTO MILLESIMO QVINGENTESIMO QVADRAGESIMO SECVNDO * A pénz közepén hat másikkal körözött magyar-cseh paizs. — Ezen leírást dr. Zipser Keresztelytől kaptuk; azonban a pénz rajzát, ígérte és többszöri barátságos felszólításunk ellenére máig sem nyerhettük meg.

XIV. nemű.

Föveges király mellképe.

Nagys. 88. Súly: 23. lat. Rtk. $\frac{5}{12}$.

1.) LVDOVICVS · VLADISLAI · FILIVS · HVNGARIE · ET · BOHEMIAE etc. REX · 1525. A király képe, szakálás arczczal, fején hercegi főveggel, himzett öltönyben, hölgymenyét bőrrrel s arany lánczczal ékesített

XXIV. t. palástban. Rézből. Csász. muz: Somogyi. Stur.
589. sz.

III. Garasok — kispénzek — és fillérek.

XV. nemű.

Mária kisedével. — Magyarhoni paizs.

Nagys. 18. Súly: 38 — 50. szemer. Rtk. —

Schönv. 264. l. — Szech. Cat. I. 112. l. — Jouch. Gr. Cab. I. 126. l. — Schult. Rech. 2365. zz.

1 — 6.) * LVDOVICVS * (néha LVOVICVS) D * G * R * VNGARIE * szemcsés körben behurkott Mária, élében jobbrul kisedével. MONETA * *

NOVA ❖ ANNO ❖ DOMINI ❖ 1521. jegyei: L.B — L.K — továbbá 1522. jegyei: K.B — L.B — L.K — Hasonló körben kettő szegett paizs, csikokkal s kettős keresztel. Széles garas. *Legtöbb helyeken.* XXIV. t.
590. sz.

Uj pénznek azon rosszabb vegyítékű hitták, mely 1521-ben hozatott be, s melyről a 111-d. lapon említés tétetett. Ezen vegyítékű garasok 1523-ban már nem verettek, a hasonló kispénzek készíttetése pedig 1525-ig folytatott.

XVI. nemű.

Négyosztályu paizs. — Hármashalmon kettős kereszt.

Nagys. 11 — 12. Súly: 9. szemér. Ritk. $\frac{3}{4}$.

1.) LVDOVICVS ❖ R ❖ VNGARIE ❖ 1521 ❖ szemcsés körben négygyé szegett monoru paizs, mellyen harántcsikok, cseh oroszlán, morva sas és Dalmáthon fejei büszkélkednek. — MONETA ❖ NOVA ❖ VNGARIE ❖ hasonló körben hármashalmon álló talpas kettős kereszt. Jegyei: L.B. *Weszerle. XXIII. t. Rupp s másutt.* 578. sz.

XVII. nemű.

Négyosztályu paizs felirattal. — Kisdédét tartó Mária.

Rendes kispéizek: *Nagys. 10 — 11. Súly: 8 — 10. szemér. Ritk. —*

Vastag kispénzek: *Nagys. 10 — 11. Súly: — szemér. Ritk. $\frac{1}{2}$.*

Schönb. 268. l. — Széch. Cat. I. 112. 113. l.

1.) LVDOVICVS ❖ R ❖ VNGARI ❖ 1515 ❖ négyosztályu paizs, csikokkal, kettős keresztel, koronázott fejekkel és oroszlánal; a központi pajzsoeskan lengyel sas. — PATRONA ❖ ❖ VNGARIE ❖ jobbfelé néző Mária ilve, ölen jobbrul kisdédével. Jegyei: K.H. Mária alatt H.K. egybetűs. *Rupp.*

Ezen kispénz az 1515. évjegy miatt — minthogy az 1508-ban megkoronázott Lajos király a kormányt csak 1526-ban vevé át — a ritkábbak sorába tartozik.

2 — 30.) LVDOVICVS R VNGARIE (vagy VNGAR vagy VNGA) — a hátlap felirata, s a veret mindkét lapon, mint főnebb.

Év- és pénzjegyek: K.G-vel párosultan 1516. 1517. 1518. 1520. — 1520. K.A — 1521. K.A — K.B — 1522. A.B — 1523. ismeretlen jeggyel. — 1525. D.G (r) — K.B — K és B.P-ből összetett betűjegy. — 1526. A.A — A.T — A.V s Mária alatt H.K-ból alakított betűjegy — B.A (r) — C

és lilium. — KA — KB — K s egybetűs BP — L.V — L.V s Mária alatt
 öszszefoglalt H.K — NA (r) — TA (?) — 1527. C lilium — KA — L.K.
Több helyeken.

A Lajos halála utáni 1527-d. év miatt ezen pénzek is a ritkébbak közé sorozandók.

XXIII. t.
 579. sz.

31.) Mint 1. szám alatt: VNGAR felirattal. Hátl. mint ugyanott. 1518-ból
 Jegyei: K.G. vastag (r) *Frank.*

32. 33.) Mint főnebb: VNG felirattal, 1521. és 1526. évekből. — Hátl.

PATRON VNGARI jegyek helyett Mária lábainál két szarvasszaruuval jelelt

XXIII. t.
 582. sz.

paizsocska. *Magy. tud. társ. — Stur. Rupp.*

XVIII. nemű.

Négyosztályu paizs felirat nélkül, — Mária Jézussal.

Közönséges kispénz: *Nagys.* 10 — 12. *Súly:* 8 — 10. *szemer. Ritk.* —

Vastag kispénz: *Nagys.* 11 — 12. *Súly:* 102 — 115. *szemer. Ritk.* $\frac{5}{10}$.

Schönv. 268. l. — *Szech. Cat. I.* 114. l. — *Mader, Krit. Beitr. III.* 105. l.

1 — 17.) Az előbbi neműchez hasonló paizs, mindkét oldalról két köröcske,
 vagy ugyanannyi pont között rózsácska — Mária koronázott fővel s kar-

XXIII. t.
 583. sz.

ján kisedével vánkoston ül. *Majd mindenütt.*

Év- és pénzjegyei: 1520. LB — 1521. LB — LK — 1522. LB —

LK 1523. LB — LK — LN — 1524. LB — LH — LR — LV — 1524.

LB — LC — LK — LS — 1525. LK — LN — LS — LV — LW — LZ

19 — 21.) Mint főnebb; 1522. LR — 1524. LB — 1525. LK — a paizs
 mellett ittott C két rózsza között, *Milkovics. Rupp.*

22.) Mint főnebb; 1523. LN a paizs jobb oldalán R. két rózsácska között.

Rupp.

XXIV. t.
 587. sz.

23.) Hasonló; 1523. LK vastag. *Gr. Festetich. Somogyi.*

24.) Másik 1523-ról; jegyei: LB. a paizs oldalán lombozat. — Mária
 koronával s fénykörrel, szinte fény sugaros Jézust és virágcsát tart; vastag.

XXIII. t.
 584. sz.

Somogyi.

25.) Mint a főnebbiek; 1524. B.M. különös alaku paizs. — S : MA ** @

R·I· A beburkolt s fénykörös Mária, kisedével; alatta: LV — vastag. *Nemz.*

XXIII. t.
 585. sz.

és csász. muz. — *Frank tudor. Stur.*

26.) Mint főnebb; szokott paizs körött 1-5-2-4; Máriánál L.^R. *Somogyi.*

XXIV. t.
 588. sz.

Welzl tan.

27.) Hasonló; 1524. L.R. és a paizs oldalánál S.

28.) Szinte olyan; 1525. jegyei: a paizs oldalánál P.M. két rózsáscka között; továbbá Mária mellett L.R. szinte két rózsáscka közt (r). *Milkovics.*

XIX. nemű.

Szokott paizs. — Mária Jézusával. Fillérek.

A. A paizs közepén pajzsocska.

Nagys. 8. Súly: 4—5. szemer. Ritk. —

Schövn. 268. l.

1—3.) Négyosztályu paizs, mint a főnebbi nem alatt, karimáján rózsásckákkal. — Félholdon álló Mária koronával s fénykörrel, karján kisedet tartja. *Magy. egyet. Berl. muz. — Somogyi. Stur. Rupp.*

XXIV. t.
591. sz.

Jegyei: K.A — K.G — K.H.

B. Központi pajzsocska nélkül.

I. Szokott: *Nagys. 8. Súly: 5—6 szemer. Ritk. ½.*

II. Vastag: *Nagys. 9. Súly: 49. szemer. Ritk. ¼.*

4—6.) Paizs (karimáján 3. rózsásckával) következő renddel elhelyezett czimerekkel: csikok, oroszlán, sas és koronázott fejek. — Hátl. mint főnebb. *Somogyi. Szabó. Rupp.*

Jegyei: L.B — L.K — L.N —

7.) Mint az előbbi; a paizs köré 1523. évjegy van illesztve, közben kö- XXIV. t.
592. sz.
rűcskéekkel; egyéb részei, mint főnebb; jegyei: L.B. vastag. *Stur.*

Az ezüst pénzeket, melyeket II. Lajos kultartományok részere Szézia nemely városaiban veretett, miután honunk czimereit nem viselik, itt leírni fölöslegesnek tartok: de megemlítendő még Lajos királynak a Károlyvárosi (Carlsruhe) nagyhercezség gyűjteményében őrzött azon ezüst pénze, mellynek előlapján: *LVDOVICVS REX VNGARIE ET BOHEMIE. 1520.* körirat mellett a király feje; hátlapján pedig *IOAN FRIDERICVS DEI GRATIA ELECTOR ET DVX SAXONIE 1532.* a választóherceg feje látható. Ezen pénzt Frigyes herceg a szerencsétlen király kegyletes emlékeül verette; rajzát azonban nélkülözni kénytelenítettünk.

XXXIX.

(Zápolya) J Á N O S.

1526-tól 1540-dikig.

Atyja Zápolya István, Mátyás alatt az ország felső részeinek kapitánya, később nádor; anyja pedig a Teschini herceg leánya Hedvig volt; ő maga II. Ulászló alatt szepesi gróf, Lajos alatt pedig Perény Péterrel koronaőr és erdéli vajda levén, e király szerencsétlen eleste után vágyait a trónig emelte; s minthogy gazdagsága és hatalma igen nagy volt, azt párthívei segélyével meg is nyerte, s 1526-ban Szekesfejevárt megkoronáztatott (*Pray, Epistolae Procerum s a t.* 289. l.). E miatt közte s austriai Ferdinánd között, ki a magyar királyszekre nézve Mátyással kötött egységhez ragaszkodott, belháború támadt, míg 1538-ban a béke olly föltételek mellett kötött meg, miszerint Zápolya az ország egy részét királyi czimmel megtarthassa, halálával pedig az egész Ferdinándra szálljon, János netalán nemzendő gyermekeinek Erdél hagyatván meg. Zápolya 1539-ben Zsigmond lengyel király Izabella leányát nőül vevé; azonban alig hallá meg következő évben fiának János Zsigmondnak születését, midőn Szász-Sebesen Julius 29-diken szelütes következtében örök álomra szunnyadott s Fejervárt sirba tetettet. Ekkor Zápolya pártfelei nagy része Ferdinándhoz tért át; de a csecsemő gyámjai, nehezen törven az idegen fejedelem uralkodását, hogy a kised öröklési jogát megállapítsák, őt Szolimán védelmébe ajánlák, melly ürügy alatt a törökök Budát Ferdinánd véres ostromlása ellenére is elfoglalák, s az hatalmuk alatt majdnem másfél századig nyugótt.

Minthogy János magyar királylyá lett koronáztatása következtében e czimet mind az oklevelekben, mind a pénzekben, valamint az ország czimereit is használta: a II. korszaki királyok pénzei jegyzékét az ő pénzeivel véltük be-rekesztendőnek. Aranyain a bold. Szűz és sz. László szokott képein kívül majd a király neve és családczimere, majd a magyarhoni paizs, sz. László és Mária képeivel, majd végre neve látható, koronázott paizsokkal. Garasai, kispénzei és fillérei (ezen utolsók most adatnak ki először) Lajoséihoz hasonlitanak, csakhogy János a paizs közepén levő paizsocskán lengyel sas helyett saját családí czimerét, a farkast verette ki.

Jánosnak Körmöcz, Kassa, és Seben városokhoz pénzveretési tárgyban 1526. 1529. és 1538-ban kiadott parancsaiból, mellyek a nemzeti muzeumban, s a királyi egyetem könyvtárában tartatnak, e király pénzeinek vegyitéke, érteke és forgása felől semmi felvilágosítást nem nyertünk; azonban emlékezetesb vetélytársának Ferdinándnak 1529. Febr. 19-diken kiadott azon pénzügyi rendelete, mellyben ez Zápolya János garasait

es kispénzeit, minthogy ezek vegyiteke az ő magyar pénzeinél rozsbabb volt, s mivel rajtuk János neve királyi czimmel volt olvasható, a forgásból kemény meghagyás mellett kitiltotta (*Dr. Siegfried Becher, das österreichische Münzenwesen von 1524 — 1838. 1529. és 1533. d. esztre.*).

I. Különböző súlyú aranyak.

I. nemű.

A király feje s neve. — Zápolya farkasa.

Nagys. 16. Súly: 2 — 3. ducat. Ritk. $\frac{6}{20}$ — $\frac{6}{25}$.

Schönr. 483. l. — Köhler, D. C 711. sz. — Ugyanannál, M. Bel. VI. 9. l. = Schwartz, Rec. Crit. 13. l. — Du Val, mon. eu or. 101. l.

1.) * IOANNES * I * REX * VNGARIE szemcsés körben koronázott király mellképe. — * DEXTRA * DEI * FACIT * VIRTUTEM hasonló körben egy hármás halombul mellig kiemelkedő farkas; jobbrul kettős kereszt, balról magyar csikos paizs. Csász. muz. s másutt.

XXV. t.
595. sz.

2.) IOANI. ZAPOL — hátl. DEXTERA s a t. verete, mint főnebb. Czinból öntve. *Welzl tan.*

Schönviszner István az id. h. azt véli, miszerint ezen pénz János által koronázása alkalmával készítettet.

A Zápolyák nemzetsége Deák Balástól, Deákfalva (most Nevetlenfalva, Ugocsában) birtokosától vette eredetét. Ez Hunyady János alatt Solymosi (Aradban) várnagy volt, s leánya Apollonia, a híres Verböczy Istvánt szülé. Legidősb fia Miklós nagybányai kamragrofságot viselt; az ifjabb Imre, pedig, Hunyady János titoknoka és (Pösegában) Zápolya ura, a Hunyady ház legkedveltebbje. Mátyás alatt a Szepesség örökös grófja s ország nádora, pelsőzci Bebek Orsolya nejevel együtt magtalanul halt el. Harmadik fia István, János király atyja volt (*Szirmay, Notit. Comit. Ugocs. 165. l. s a t. — Wagner, Analect. Scepus. IV. 14. l. s a t.*).

A Zápolya nemzetség ezen újabb vezetéknevét a horvát Zapole (tul a sikon) szótul kölcsönzé; családi czimere pedig a szepesi sz. Márton társas egyházhhoz foglalt kápolnában következőleg van festve: egy arany kereszttel négygyészegett paizs, első és negyedik vörös mezében ágaskodó ezüst egyszaruval, mely neha sisakon nyugszik; a második és harmadik kék mezőben pedig arany farkas látható, jobbrul telő ezüst holddal, balról pedig hatszögű arany csillagokkal (*Wagner, az id. h. II. 341. l.*).

II. nemű.

Koronázott négyosztályu paizs. — Sz. László állva.

Nagys. 16. Súly: 1 — 3. ducat. Ritk. $\frac{4}{14}$ — $\frac{6}{7}$.

Schöw. 484. l. — Schmeizel, 8. l. — Köhler, D. C. 709. sz. — Köleséri, Aur. Rom. Duc. 139. l. 7. sz.

1.) * IOANNES * DEI * G * REX * HVNGARIE négygyé szegett koronás paizs, téreiben egymást váltó csikok- és kettős keresztekkel; közepén átellenes mezejeiben farkasok- és egyszarvuakkal. — S * LADISLAVS REX * 1539. Sz. László koronázott fővel s vérttel takarva, szokott tartozmányival. Jegyei: egy várna és egyszarvut viselő paizsoeska, alatta pedig F és G. —
 XXV t.
 596. sz. Hármás arany. *Csász. muz.*

2.) Hasonló 1540-ről, de egyes arany. *Csász. muz. If elzl tan.*

3.) IOANNES D * G * R * HVNGARIE a többi, mint főnebb; 1540 év-jegygyel. Kettős arany. *Weszerle.*

A Szent jobbján feltűnő várna Kolosvár város, — az egyszarvut viselő paizsoeska pedig János király czimere. Az F.G betűk Frater Georgiust, azaz Úthysenich (Martinnuzzi) Györgyöt jelentik, ki Pálrendi barátból váradi püspökké s János király kincstárnokává levén, ennek ügyeit különös eszélylyel kormányozta: mint kisdédének gyámja pedig, Budavár török kézre juttatásának fő oka volt. Később János özvegyétől Ferdinándhoz pártolt, kitől erdéli vajdává és bibornoki méltósággal esztergami érsekké emeltetven, hogy Erdelt magának biztosítsa, titkon a törökkel szövetkezett; a miért ezen kitűnő elméjű, de ravasz s ingatag lelkületű ember Castaldnak Ferdinánd hadi fővezérének bérgyilkosai által 1552-ben árulása méltó büntetéssel megöldököltetett (*Pray, Annal. V. 171. l. — Bechet, Histoire du Ministère du Cardinal Martinusius. Paris, 1715. 1 — 22. l.*).

III. nemű.

Négyosztályu paizs. — Mária Jézussal.

1. Nagyobb: *Nagys. — Súly: $4\frac{1}{2}$ ducat. Ritk. $\frac{6}{7}$.*

Köhl. D. C. 707. sz. — Köleséri Aur. Rom. Duc. 137. l.

1.) IOANNES * REX * HVNGARIE 1529. négyosztályu paizs, első és 4-dik térében csikokkal, 2-dikban kettős kereszttel, a 3-dikban koronázott

dalmát fejekkel, közepettes paizsán pedig farkassal ékesítve. — PATRONA HVNGARIE Mária kebelén jobbrul kisdédét tartja. Jegyei: N.B.

II. Kisebb: Nagys. 9—10. Súly: 13—60. szemer. Ritk. $\frac{6}{12}$ — $\frac{6}{6}$.

2.) IOANNES · D · G · R · VNGAR · 1530. hát. PATRONA · · VNGARIE. — Jegyei: A.B a főnebbi verettel. Egész arany. *Reichl.* XXVI. t.
620. sz.

3. 4.) Feliratlan; a négyfelé vágott paizs első térében csikok, a 2-dikban kettős kereszt, a 3-dikban farkas, a 4-dikben pedig koronázott fejek láthatók; a paizs oldalain ittott rózsácska. — Koronás fejü fénykörözött Mária ölében jobbrul Jezusát tartja; jegyei: F.G és N.G. Negyed aranyak. *Stuttgardi muz. Stur.* XXV. t.
599. sz.

IV. nemű.

A király neve. — Koronázott paizsok.

Nagys. — Súly: 2. ducat. Ritk. $\frac{6}{6}$.

Soothe, 318. sz.

1.) IOANNES · D · G · REX · HVNGARIE · DALM · CRO · 1532. ezen felirat öt sorban foglaltatik. — A korona alatt két paizs szemléltető, mellyek közül a jobbon kettős keresztet, a balon pedig a király nemzetségi czimerét (farkast?) láthatni; alatta paizsocska.

Igy találtuk e pénzt, melly hajdan hallei Máday Dávid Samu (kinek aranypénzes gyűjteménye Hambnrgban már régen eladottnak mondatik) birtokában létezett, az idézett helyen leírva, a nélkül, hogy annak csak rajzát is láthattuk volna.

V. nemű.

Mária Jézussal. — Sz. László állva.

Nagys. 15—17. Súly: 60. szemer. Ritk. $\frac{2}{12}$.

Schöuv. 484. l. — *Széch. Cat.* I. 115. l. — *Köhl. D. C.* 707 — 710. sz. — *Ugyanannál*, *M. Bel.* I. 421. l. — *Mellen*, 124. l. — *Köles. aur. Rom. Duc.* 138. sz.

1. — 17.) IOANNES (vagy IOHANNES) D · G · R · VNGARIE (vagy HVNGARIE) közben pontok- s rózsácskával. — Hold homorában ülő s jobbján kisdédét tartó Mária; alatta paizsocskán farkas. — S · LADISLAVS REX · panczélos és palástos Szent, szokott tartozmányival. *Legtöbb muz.* XXV. t.
597. sz.

Hátlapi pénz- és évjegyek: 1.) 1527. h és egyszarvu. — 2.) K.T — 3.) N.T — 4.) 1528. h és két kard, fekvő helyzetben. — 5.) 1531. várna és $\frac{L}{A}$ — 6.) N és T.N egybetűs; a Szent lábai alatt H.G — 7.) 1532. várna és $\frac{L}{V}$ — 8.) N.G — 9.) 1533. várna és G.F — 10.) 1534. H és G.F — 11.) 1535. N és a pajzsocskán állat. — 12.) 1538. várna s pajzsocskán egyszarvu alatt F és G. — 13. 14.) 1539. várna és egyszarvu, vagy farkas a pajzsocskán. — 15.) várna és pajzsocskán egyszarvu, alatta P és P. — 16.) 1540. H fekvő kardokkal és koronával, alattok F és G — 17.) várna s pajzsocskán egyszarvu, ezek alatt F és G. —

18.) IOANNES · D · G · R · HVNGARIE Mária mellett D.G jegyek. — Hátl. 1532. év. jegyei: várna és $\frac{L}{V}$. *B. Bruckenthal.*

19. 20.) IOHANES · (vagy IOHANNES ·) D · G · R · VNGA 1535. évről; jegyei: pajzsocskán várna és korona (vagy állat). — A Szent pánczéiban. *Czász. és berlini muz.*

21.) A köirat, mint a 18. sz. alatt, 1540-d. esztendővel. Jegyei: várna s a pajzsocskán egyszarvu, alatta F és G; a pánczélozott Szent lábainál hosszúdad pajzsocskán koronára tűzött kettős kereszt (Danczig város ellenjegye!) tűnik elő (r). *Czász. és berl. muz. — Welzl tanácsos.*

22. 23.) Felirata s évjegye, mint az előbbié; Mária alatt a pajzsocskán farkas helyett várna. — Hátl. jegyei: H és korona alatt fekvő kardok, alul: F és G. — *Nemz. és münch. muz. — Welzl tan. — Hasonló nagyobb mintájú*

XXV. t. (tán 3. aranyas), mellyen Mária labainál pajzsocskán farkas látható (r). *Weszerle.*
598. sz.

II. Ezüst garasok, — kispénzek — és fillérek.

VI. n e m ű.

Mária kisedével. — Négyosztályu paizs. (Garasok).

Nagys. 17. Sulya: 40 — 45. szemer. Ritk. $\frac{3}{7}$.

Schönv. 485. l. — Széch. I. 117. l.

1. 2.) IOANNES (vagy IOHANNES) * D * G * R * VNGARIE befedett Mária űlve, jobbján Jézusát tartja, jegyei: K.T — Hátl. MONETA * NOVA *

ANNO * DOMINI * 1527. (és 1529.) négyosztályu paizs, csikokkal, kettős kereszttel, koronázott fejek és ismét csikokkal; a központi paizsockán koronán álló s kardot tartó farkas, ennek hátánál pedig csillag jó elő. *Nemz. muz.* XXV. t. *Gr. Festetich. Weszerle. Milkovics. Somogyi. Stur. Rupp.* 600. sz.

VII. nemű.

Négyosztályu paizs. — Mária kisedével. (Kispénzek).

A. Koronátlan paizszsal, s ennek közepén pajzsockával.

I. Szokott: *Nagys.* 10 — 12. *Súlya:* 8 — 10. *szemer. Ritk.* —

Schöuv. 485. l. — *Szééh. Cat.* I. 117. l.

II. Vastag: *Nagys.* 11. *Súlya:* 55. *szemer. Ritk.* $\frac{6}{4}$.

1 — 10.) IOHANNES R VNGAR (vagy VNG — VNGA — VNGARI — VNGARIE) közben rózsácskával; — négyosztályu paizs, mint a VI. sz. alatt, középett kard s csillag nélküli farkas. — PATRONA * VNGARIE * szemesés körben koronázott Mária ül, ölében jobbfelé Jézusát tartja. *Külön-féle gyűjtem.*

Év- és pénzjegyei: 1.) 1527. C.M — 2.) I.T — 3.) K.T — 4.) 1528. I.V — 5.) N.∞ — 6.) 1529. I.R a paizs felett két pont között rózsácska. — 7.) Hasonló rózsa pontok nélkül. — 8.) L.P a paizs felett két köröcske között rózsácska. — 9.) R.A — 10.) 152 — C.G.

11. 12.) IOANNES R · VNGARIE a többi, mint fönebb. 1527. C.M — 1529. V.A — *Rupp.*

13. 14.) IOANNES : R : VNGARI egyébkint, mint az előbbi, 1527. N.B — 1529. K.T. *Nemz. muz.*

15 — 17.) IOANNES · D · G · R · VNGAR · a fönebbi verettel. Hátl. PATRONA vagy PATRON s a t. 1530. A.B — I.B — N.B — *Somogyi. Milkovics. Rupp.*

18.) IANES (igy) - - - GARIE egyébiránt a többivel összevág. 1529. I.A.
Weszerle.

19.) 1527. évjeggyel, mely Mária öltözetének alsó részén szinte előjő;
jegye ismeretlen. *Vidák.*

XXV. t.
601. sz.

20.) IOHANNES R VNGARI 1529. jegye: h.Y vastag. *Weszerle.*

21.) IOANES * R * VNGARIE 1529. jegyetlen (r). *Welzl tanácsos.*

B. Koronás paizszsal s ennek központján pajzsocskával.

Nagys. 11—12. Súly: 7—9. szemer. Ritk. $\frac{2}{2}$.

22—24.) IOANNES · D · G · R · HVNGA · (vagy HVNG) szemcsés körben négygyé szegett s boltivezetes oldalu koronázott paizs, csikokkal, kettős kereszttel, koronás fejekkel s a központi pajzsocskán farkassal, mint fönebb. — PATRONA HVNGARI ülő koronázott Mária, mint fent, a lábai helyett két pont között csillagocska, 1537. 1538. és 1540. évekről; jegyei: C.G.
Somogyi. Stur. Rupp s másutt.

XXV. t.
602. sz.

C. Koronátlan paizszsal s közepén pajzsocskával.

I. Szokott: *Nagys. 10—11. Súly: 8—9. szemer. Ritk. $\frac{2}{2}$.*

II. Vastag: *Nagys. 10. Súly: — szemer. Ritk. $\frac{6}{6}$.*

25—28.) IOHANNES ⊗ D ⊗ G ⊗ VNG ⊗ (vagy VNGAR) szemcsés körben négygyé szegett paizs, mellynek 1-ső oldalában csikok, 2-dikban kettős kereszt, a 3-dikban farkas, a 4-dikben három koronázott fő látható; a paizs körül három rózsácska. — PATRONA VNGARIE Mária, mint fönebb. *Weszerle. Rupp. Stur s másutt.*

Év- és pénzjegyei: 1531. N.A — 1532. K.B — 1533. K.B —

29.) IOANNES · D · G · R · VNGAR · 1531. a paizs köre rózsátlan; hátli. mint fönebb, Mária alatt pajzsocska, csikokon álló keresztkével. Vastag.
Weszerle.

XXV. t.
603. sz.

30.) Hasonló, de a fönebb leirt pajzsocskán a kereszt alatt farkas. —
Welzl tan.

VIII. nemű.

Négyosztályu paizs. — Mária Jézussal. (Fillérek.)

Nagys. 8. Súlya: 4. szemer. Ritk. $\frac{6}{7}$.

1.) Feliratlan; szokott paizs, melly csikokat, keresztet, három főt, s közepett a paizsocskán farkast tüntet elő; felül 1527. év. — Félhaldon álló koronázott s fénykörös Mária Jézussal. Jegyei: $\overset{+}{C}.\overset{+}{M}.$ Szabó.

2.) Hasonló évjegy nélkül, a paizs körött három gömböcs. — Mária, mint fönebb; jegyei E.T. — *Rupp.*

XXV. t.
607. sz.

Mindkét korszaki királyok pénzeire vert jegyek

Sorozata.

IMRE. ER — H — hR — Mh.

II. ENDRE. ABC.

IV. BELA. M — R.

V. ISTVAN. M — N — RS — S — SL — SR — Z.

KVN LÁSZLO. B — Ć — Ę — L — LR — R — R és felette virágcsa. — RI —
R és lilium.

III. ENDRE. A — M — RA.

I. KÁROLY. A — AA — AF — B — BA — BT — BV — CR — DR — IE — IR — K — KE — KM — KR — LI — $\Omega\Omega$ — OB — OL — ON — RK — RT — SB — SE — SE — SR — S és lilium. — ZA — madárka. — üvegcsék — liliumok — koronák — keresztkék — Y fölött korona és A.

I. LAJOS. A — AC — AF — AI — \mathbb{B} — CA — \mathbb{B} felett C — CC — FA — G — IO — L — LE — LR — LS — Π — P — PA — PG — P és korona. — Liliumok között R — R^h — RR — RT — S ∇ — S⁺ — Mórfő. — Ugyanaz liliummal vagy csillagzattal — liliumok — koronák — csillagok — koronázott Y és A.

MARIA. A — B — C Ω — h — I — K — Ω — P — S — T — V — liliumok — csillagok — kör apróbb köröcskéekkel.

ZSIGMOND. A — AG — A Ω — AR — A $\frac{1}{2}$ — B — \mathbb{B} — BA — BI — BL — B Π — BS — \mathbb{b} — $\mathbb{b}\mathbb{b}$ — C — CD — Ch — CI — CK^{*} — CL — CR — CS — CV — C \times — D — D* — E — G — hG — hL — $\frac{h}{\Omega}$ S — h Π — hR — h \otimes — h \boxplus — hS — h \oplus — h \times — I — IC — ID — IK — Π — IO — I $\frac{1}{2}$ — IV — I \square — K — \mathbb{k} — KB — K \mathbb{B} — KD — KF — K^h — KK — KL — KP — KR — KS — K \mathbb{S} — K \mathbb{S} — KW — K \mathbb{S} — LL — LS — Ω — MK — MA — MG — MI — $\Omega\Pi$ — ΩO — MR — Π — ΠC — ΠD — ΠI — $\Pi \Omega$ — $\Pi \Pi$ — ΠR — ΠS — ΠV — ΠW — Π^* — $\Pi \mathcal{O}$ — $\Pi \cdot \overset{*}{\mathcal{O}}$ — $\Pi \mathcal{O}$ — O — O \mathbb{k} — P — PK — PW — R — RA — RE — RW — S — SP — T — TD — V — V \mathbb{k} — egybetűs VB, és \mathbb{b} — V és lilium — φ L — 3L — liliumok — holdka — holdka és Π — keresztkék — csillagok — ∇ fölébe tűzött zászlóval — kakas és \mathcal{O} — Φ — rozsácska.

ALBERT. B \mathbb{S} — CD — CK — CR — C és lilium. — h és PR egybetűs — h és báránka. — KL — KP — KR — K \mathbb{R} — ΠS — SD — S^h — SL.

I. ULÁSZLÓ. AB—AG—Añ — B_h—BI—Bñ* — Bñ — BP—BP⁺—Bϕ — b_s
 —CB—CG—Dñ — GA—GB—hG—hI—h és egybetűs PR.—
 hR—I_b—I_€—IG—I_h—Iñ — IR—KG—KΩ — KR—M —
 Mñ — NS—N*—N és madár — N és korona felett madár.
 N és a pajzsockán lánczok. — N és tatárpaizonson két hal. — OW
 — PA—Pñ — P*—PP—RI—SD—SI—V_€—VP—Wñ — W_×.

KORMÁNYKÖZ. AA⁺—Añ — Bñ* — KP — KR — WI.

HVNYADY JÁNOS. BA—BI—Bñ* — BS — C_×—hA—hP—h_×—KB—KP—
 KR—K*—NA—NC—ñC—NO—NP—NV—N*—N és
 a pajzsockán lánczok. — N s tatárpaizonson két hal. — WD.

ÁRVÁNSZÜLT AB—B_h—BI—RP—BS—BV—CG—CS—C és lilium. —

LÁSZLÓ. hG—hO—KG—K_G⁺—K_h—KI—KP—K_P⁺—KR—KS—L_h—
 koronázott L és h—LP—L és orozlán. — NA—N_€—NS
 — N és tatárpaizonson lánczok. — N és korona, e felett ró-
 zsaéska, vagy paizonson, vagy a nélkül. — N és kerék vagy
 lánczos pajzsoeska. — PB—RP—SC—SD— korona e felett
 rózsáska, körben, vagy e nélkül.

I. MÁTYÁS. AB—A_‡^{*}—B_€^{*}—B_€—BI—BL—BP—BS—B_S⁺—B_€⁺—CI—
 CS—C_×—C_×—C és lilium. — h_€—hG—h_h—hL—hM—
 A

hO—hP—hT—h_×—h_⊗—h és kardok. — h és makkok.—
 h és a paizon három rózsáska — I_€—Iñ — IS—KA—KB—K_B[€]
 —K_€—KG—KH—K_h—KI—KK—Kñ —KP—KR—KP—
 P
 KP—K_‡—KS—KV—KV—K_V⁺—K_×—K_×—K_ϕ—K s pa-
 Ⓢ

izon orozlán. — K_⊗—K_⊗—K és bakóz, vagy egyszarvu
 paizonson, vagy pusztán. — MT (?)—NA—NC—N_€—NG—
 N és IO—N_L—N_T^N—N és AL—Mñ — NP—NS—NV—
 N_O^T—N_×—N és pajzsockán _×—N_V⁺—N*—N_×—N és
 pajzsockán lánczok. — N és paizonson rózsáska. — N_€—N

és pajzsockán Ő. — **II** és paizon három kagyló. — **II** és keresztbeni makkok, vagy paizon, vagy a nélkül. — **II** és paizon hatyúfej. — **II** és pajzsockán oroszlán. — **O** több pontokkal. — **RI—SI** (?)—**SW—W—WP**— a paizon korona és **P**.

II. ULÁSZLÓ. **BH—h** és bakóz, vagy **eb—h** és halak, ezek alatt három csillagosa. — **H** és báránka. — és egyszarvu — **KA—K^{AF}_B** — **KB—K^B_B—KG—KH—K^h_B—K^M_{AF}** — **K^M_B—K^S_C—K^Φ—K** és paizon bakóz, vagy egyszarvu. — **LB—LK—MM—II—IIA—IIA—IIA—II_C—II_V—II** és **AL—II_M—II_M—N** és bakóz. — **S A**

II_P—II és **B—II** és koronázott **V**. — **II_T—II** és tatárpaizon **P**

három rózsácska. — **II** és rózsácska — **II** és a paizon három kagyló. — **II** és paizoockán nyil. — **II** s alatta madár. — **N** vagy **II** s a paizon bakóz, vagy ez egyedül. — **OM—□ A**

tatárpaizon két csillagosa között nyil, és hasonló paizon három csillagosa.

II. LAJOS. **AA—AB—AT—AV—BA—BH—BM—C[∞]—C** és lilium. —

DG—h és pajzsoeska. — **h** és kardok. — **HA—H** és kardok — egybetűs **HK**. — **H** és egyszarvu. — **KA—KB—KG—KH—K** és **BP** egyesülve. — **LB—LC—LH—LK—LM—LN—LR^R—LS—LV—LW—L3—NA—II_T—II_C—II_G—II_G—N[∞]—PM—R—TA (?)—VG.** **D**

ZÁPOLYA JÁNOS **AB—CG—CM—⁺_B⁺_V—DG—ET—FG—GF—h_Y—h** és egyszarvu — **II_G—H** és kardok — **H** és **GF—IA—IB—IR—IT—IV—KB—KT—^L_B—^L_V—LP—IIA—NB—II_G—N** s állat a pajzsockán. — **N** és **TN** összekapcsoltan — **II_T—N[∞]—N** és paizoockán korona. — **PP—VA—Erőség** és egyszarvu.

T o l d a l é k.

Az I. rész X. lapján felsorolt magyar pénztani kútfők- és írókhoz a pénznekemek kiadott sorozatával még következők járulnak:

- BRETFELD.** Chlunczansky Franz Joseph Freyherr v.— Verzeichnisz der Münzen und Medaillen Sammlung. I. und II. Abtheilung, 1842. (Ezen gyűjtemény 1842. eszt. Január 3-d. és October 1-jén nyilvános ármeles útján eladatott.)
- BURKHARDIANUM** Numophylacium, mellynek II. részét Koehler Ján. Dáv. írta le. Wolfenbüttel. 1745. 8.
- DEVERDECK** Gottfried, Silesia numismatica, oder Einleitung zu den Selesischen Münz-Cabinet, 1711. 4.
- DIKMAN**'s Münz-Sammlung. Wien, bei Gerold. 1836. (Ezen egyik gazdagabb gyűjtemény, mellynek sorozatában a 48—55. lapig magyar, a 136—138. l. pedig erdéli pénzekről van értekezés, 1836. évi November 16-dikán Bécsben nyilvánosan átuba bocsátatott.)
- EHRENCRONIANUM** Numophylacium, continens apparatus splendidum antiquorum aequae ac recentiorum variarum gentium numismatum etc. a viro illustr. Fridrico Adolpho Hansen ab Ehrencron, etc. collect. 4.
- ENGEL** Joh. Christ. Geschichte des Ungarischen Reichs. Wien. 1809. 8. mellyben: „Monumenta Hungarica“ továbbá: Fortsetzung der allgemeinen Weltgeschichte durch eine Gesellschaft Gelehrter“ sat. 49. R. Halle 1797. 4.— (A három kötetben több a magyar pénzügyre vonatkozó adatok foglaltnak.)
- FIORINO** (il) d' oro antico illustrato. s a t. in Firenze. 1738. 4.
- FRANK** Franz Sales—des verstorbenen Doctors der Medicin Verzeichnisz der Münzen und Medaillen Sammlung. Wien, 1844. (Ezen gyűjtemény, melly később waldstaetti Hayek cs. k. ezredes tulajdonává lön, 1844. Octob. 21-dikén nyilvános árveresen eladatott.)
- FRANK** Jacob Ritter v.— Verzeichniss der auserlesenen und höchst ansehnlichen Thaler und Medaillen Sammlung, verfasst von Senoner. Wien, 1839.) (Ugyanazon év October 2-dikán szinte nyilván eladatott.)

- HAMBURGISCHE** Remarques. 1699. és 1707. IX. R. 4. dr. (a III. korszak talleraival.)
- HEVENESSY** kéziratái, — hol a LXXV. kötetnek XXX. száma alatt: „Tractatus de antiquis Hungariae ac Transylvaniae numis.“ — Továbbá LXXXVII. k. bb. alatt: „Numismatica Imperii Romani, Regni Hungariae, aliorumque.“ foglaltatik.
- HOFFMAN's** alter und neuer Münz-Schlüssel. Nürnberg, 1683. 4-dr.
- JOACHIM's** neu eröffnetes Münz-Cabinet. Nürnberg, 1770. és 1773. 4-dr. (III. rész — és IV. mely Reinhard János Pál által adatot ki.)
- KAPRINAY** kéziratái; a Hevenessyfelekkel a magyar királyi egyetem könyvtárában tartatnak, s ezeknek B. XI. XVI. XX. XXVII. XXIX. és XXXVIII. alatti köteteiben, igen jeles s valóban nagy fáradalommal összeszedetett s a magyar pénzügyre fényt árasztó adatok találtakatnak.
- LOCHNER** Joh. Hieron. Sammlung merkwürdiger Medaillen. Nürnberg. 1736. 4. (IX. Rész.)
- MELLEN** Jac. Curieuses Thaler Cabinet. etc. A latin folytatás Lübeckben 1496.
- MOLANO-BOEHMERIANUM** numophylacium, a Gerhardo Voltero Molano, Coenobii Lucensis Abbate conquisitum, postmodum a Justo Christophoro Boehmero Luc. Abbate adauctum etc. Cellis. 1744. 8. dr. III. f.
- MONNOIES** en or. (Du Val) qui composent une des differentes parties du Cabinet de S. M. l' Empereur. Vienne. MDCCLIX. fol. — Továbbá: Monnoies en argent. s a t. du Cabinet Imperial. s a t. — MDCCLXIX.
- SAMMLUNG** rarer und merkwürdiger Gold- und Silbermünzen, historisch critisch beschrieben. Leipzig. 1751. 4. 1752. és 1754. (1. és 2. folytatás).
- S. r. M. Verzeichniss einer zahlreichen und auserlesenen Sammlung von güldenem und silbernen neuen Münzen und Thalern. Hamburg. 8. (1750. Junius 8-dikán nyilvánosan eladattak).
- SOOTHE** J. C. v.—Auserlesenes und höchst ansehnliches Ducaten Cabinet s a t. Hamburg, 1784. (Ezen gyűjtemény, mint a Köhler Ducaten Cabinet-jének járuléka, mely hajdan hallei Máday Dávid Samuel birtokában létezett, ugyannemek örökösi által eladatott.)
- WELZL** (wellenheimi) Catalogue de la grande Collection de Monnoies et Medailles. 1845. Volume II. Tome II. (Az 1. laptól — 58-dikig tartalmazza a magyar és erdéli pénzeket, melyek 1846. Január havában köz árverés útján többek birtokába kerültek.)

Az I. rész XVI. lapján elősorolt magyar pénzgyűjtemények- és gyűjtőkhöz járulnak még:

A LONDONI BRITT MUSEUM, mellynek pénztani osztályában Hokins és Vaux főnökösködnek; ezen muzeum az árpádi korszakból I. Endre II. nemű pénzét — a többi korszaknak pedig számos aranyait, ugymint I. Ulászló, Hunyady János és Zápolya Jánoséit s a t. birja.

A PÁRISI MUZEUM, Longpérier oktató őrizete alatt; a magyar s erdéli pénzek nem megvetendő sorozatát birja; így I. Endre II. nemű pénzét — I. Károly, I. Lajos, Mária, Izabella s II. János arany példányait. — Továbbá Pázmán Peter, Tököly Imre s a t. némelly ezüst pénzeit, nemkülönbén I. Mátyásnak egy különös nemű s előttünk ismeretlen rézpénzét.

A MÜNCHENI KIR. MUZEUM Streber tanító felügyelése alatt, a magyar pénzeket gyűjtő külföldi muzeumok gazdagabbjaihoz számítandó; többek között István (Csehán) király aranyait, I. Károly és Lajos minden nemeit, Mária, I. Ulászló, Hunyady János, II. Ulászló 1499-diki tallérját s némelly egyetlen neműeket őriz.

A KARLSRUHEI MUZEUM; felügyelője Doell tanító, magyar ország némelly ritkább pénzeit birja; u. m: II. Ulászló 1504-diki tallérját, II. Lajos egyetlen ezüst pénzét (melly itten XIX. nem alatt leírva van), továbbá Kemény János hasonnemét s Tököly ezüst példányát, s a t.

A STUTTGARDI K. MUZEUM Stehle oktató gondjai alatt; birja II. Ulászló némelly vastagabb kispénzeit, I. János negyed aranyát s Kemény János tallérait, más erdéli pénzekkel együtt.

A LINCZI FERENCZ-KAROLYFÉLE MUZEUM; őrzője Ehrlich Károly, a kevés magyar tallérok között, II. Ulászló 1501-diki tallérját birja.

A LIPCSEI POLGÁRI MUZEUM dicsekszik Péter király s Mátyás többnemű, ugy a 16. és 17-d. század nagyobb aranyaival.

A BERLINI s DRESDAI KIRÁLYI MUZEUMOKRUL, valamint azoknak ritkább pénzneméről, már az 1-ső rész XI. lapján tevének említést; hogy a magyar pénzekből mi foglaltathatik a többi nyilvános pénzgyűjteményekben, nevezetesen a firenzeiben, mellynel Migliarini oktató, a koppenhagiban, mellynel Thomsen igazgató, a Brera-Milanoiban, mellynel Fardetti, mint igazgató öröködnék, továbbá a Santangelo királyi minister kormányzása alatti borbon-nápolyi, s vegre a Parma nagyhercegségi muzeumokban, — az eddig tudomásunkra nem jutott.

ÁNYOS (fajsi) Mórícz táblabíró Kardosréten (Veszprém vármegyében) több I. korszaki pénzeket, — mellyek között Gejza vezéré is találtatik — s a II. korszak aranyait csaknem teljes sorozatban megszerezte.

BAJZÁTH György, kir. tanácsos Iszkaszentgyörgyön.

CAPPE, berlini kalmár.

DIKMAN (nehai), ki főnebb a kútföknel már említettett.

FINDELI JÓZSEF, tábori gyógyszerész, Temesvárt.

FRANK Szaléz Ferencz, bécsi orvos tudor, kinek már fentérintett gyűjteménye kitünő ritkaságokat foglal magában, különösen Ulászló és II. Lajos nagyobb pénzeiben.

FRANK (nemes) Jakab Bécsben, kiról már főnebb.

FRIEDLAENDER Berlinben, Zápolya János néhány különösebb aranyait és tallerjait bírja, mellyeket azonban szánandó feltékenységekben közleni semmikép meg nem engedett.

HAYEK (waldstaetti) ezredes Bécsben, főnebb érintett Frank orvos tudor gyűjteményét öröklé és bővité.

KOEHNE tudor, a berlini ópztani ujság szerkesztője, a középkori, s nevezetesen magyar pénzeknek lankadhatlan gyűjtője s magyarázója.

POSERN-KLETT C. F. Lipcse város tanácsnoka, ki kizárólag a középkor pénzeit gyűjté; az Árpád származatu királyok (ide értve Pétert, Samuelt és Gejza vezért), ugy a II. korszakiak aranyainak (ide értve I. Károlyéit is) teljes gyűjteményét bírja.

REICHEL F. orosz czári állodalmi tanácsos Pétervárott, minden kor s nemzet pénzeiből olly halmazt tett tulajdonává, hogy ezeknek sorozatát XII. kötetben számdékoznak közre bocsátani; ezek III. kötete osztrák és magyarhoni pénzekről értekezik. Mindezeokról (Sámuelét kivéve) gyönyörű sorozatot tart: s aranyokban I. Károly. I. Mária. (három), János kormányzó s Zápolya példányaival van élátva.

RÖMER NEUMARK Rudolf Drezdában.

TIMONI (lovag) Bécsben, az erdeli fejedelmek pénzeinek gyűjtését tartá szem előtt.

VARGAY Károly, hites köz és váltójogi ügyvéd, táblabíró s a magyar természetvizsgáló társulat rendes tagja.

Az I. részben említett gyűjtők sorából kimaradnak: Ekma yer Károly, kinek pénzeit Szabó János, — továbbá Szalay Ágoston, kinek gyűjteményét Stur Lipót váltá be. Kiss Ferencz, magát penzkereskedésre adván, e nemű ritkaságait Milkovics János, a nemzeti muzeumnak, a mondott Sturnak, Luczenbachernek és másoknak adá el: miért is az ezen munkában Kísnek tulajdonított pénzpeldányok már nem az övei. — Ellenben tetemesen gyarapodott a nevezett Stur gyűjteménye, ki a ritkaságokat gyakran nagy áron veszi, és figyelmesen őrzí meg; végre a magyar pénzek sorozatát még Szabó János és Luczenbacher János is gazdagíták.

A MUNKA ÁTTEKINTÉSE.

Hozzáadások s pótlólagos észrevételek mind a két korszakhoz.

Előrebocsátván részint Árpád nemzetségéből, részint a vegyes házakból származott királyaink által veretett pénznemek legkisebb változatokbani leírását; hasznosnak véltük még némelly új, de később fölfedezett pénzek neveit és változatait, valamint a felvilágosítóbb közleményeket a jelennek ki egészítéseül ide függeszteni.

I. K o r s z a k.

A XII. lap. Gróf Berchtold után, Antal helyett olvasd: Zsigmond.

P é t e r.

A 7. 1. 2. számhoz járul még: *Berlini muz. Posern-Klett.*

I. E n d r e.

A 10. 1. hozzáadandó: 9. + REX s a t. mint 1. szám alatt. *Posern-Klett.*

„ 11. 19. sz. alatt e szó után: „gömböcs“ olvasandó: *Berlini muz. Posern-Klett.*

„ „ 24. „ alatt ugyanazon szó után teendő: *Berlini muz.*

„ 12. hozzáadandó: 43. Kisebb mintáju; a 7. szám alatti felirattal, az 1. és 2-dik térben háromszög. *Posern-Klett.*

44. A felirat, mint 1. sz. alatt; az 1. térben háromszög, a többiben befelé homorodó holdka.

I. B é l a.

A 16. hozzáad. 28. Mint az 1. sz. alatt, az 1. térben háromszög, a 3-dikban holdka, a többi üres. *Posern-Klett.*

29. Mint ugyanott, az 1. szögletben háromszög, a 3-dikban gömböcs.

30. BFA (igy) DVX az 1. térben keresztke, a többiben háromszög. — + DNNONNA (igy) a kereszt 1. szögletében fekkentes vonal, a 2. és 3-dikban háromszög, a 4-dikben keresztke ábrázoltatik. *Stur.*

A 18. l. hozzáad. 19. Mint főnebb; az 1. és 4. térben háromszög, a 2-dikban vonal, a 3-dikban gyűrű adatik elő. *Posern-Klett*.

I. G é z a.

- „ 26. „ az eléadott kútfókhez járul még: *Appel, Rep. IV. az előbeszédben.*
 „ 27. „ hozzáad. 16. + DVX MVONA? a kereszt 1. sarkában vonal, a 2-dik és 4-dikben gyűrű, a 3-dikban háromszög. — Hátl. az újabb ráverés miatt zavart. *Szabó.*

I. L á s z l ó.

- „ 31. „ a „ Ladisclaus“ szóban előjövő C betű jelentésére tett véleményét Luczenbacher J. (1842. *Athen. II. 13. sz. 102. l.*) következőleg igazítja: „Lászlónak Ladisclaus neve nem Ladiszklaus, mert e királyunk 1083-diki veszprémi oklevelében Scamard, Sceuleus, Scegen jó elő, a mostani Szamárd, Szőlös, Szegény helyett.“ — Bizonyos, hogy e korban Z helyett jobbra C betű használtott; egy ezen korból gyászbeszéd így kezdődik: „Scerelmes (szerelmes) bratym uimaggomue (imádjuk) ez scegin (szegény) ember lilkiert“ (*Döbrentei Gábor; Régi magyar Nelyvemlékek. Első kötet, Budán, 1838. 4-dr. 5. 6. l.*); — sőt hogy későbbn egész a 15. századig Szinna magyar szó helyett Scina, Szepszi helyett Scepcse, Szempcz helyett Scemph, s így tovább irattak, azt az egykoru emlékek bizonyítják. Azonban az előbbi értelmezést nem egészen véljük mellőzendőnek; mert a Ladislaus latin szó, s így az SC betűket SZ mint ezen nyelvnek szavaiban egészen nélkülözhetők helyett venni nem lehet; tudva van továbbá, miként az 1-ső korszak pénzein látható jegyek (mellyek között a C némelykor felhold helyett áll) vagy a vereteknek megkülönböztetése, vagy disztémény végett a felirat közé vegyítették, és innét ered a változatosság, melly a: Ladislaus, Ladisclaus, Ladiscleaus, Cladislaus s a t. szavakban előnkbe állittatik.
- „ 31. „ a III. nemnél kitett kútfókhez ragasztandó: *és ugyanannál: Lemez. I. tábl. VI. 59. szám.*
- „ 34. „ 15. számhoz adandó: 16 — 18. LADIZLA · V2 — vagy LADIZLA ÷ V2 — továbbá pontozatok nélküli felirat, de egyik keresztke mellett még kisebb keresztke látható.
- „ 35. „ 14. számhoz ádandó: 15. ○ LAD ○ IZL ○ A · V2 ○ RE + — Hátl. szokott. *Rupp.*

- A 36. l. a 14. szám után jön: 15. † LADIZLAV RI Hátl. † LADISCLAV RE s a t. *Szabó.*
- „ 36. „ hozzátéendő: 16. mint főnebb; a kereszték jobb oldalánál háromszög. *Ugyanott.*
- „ „ „ „ 17. † LADIZLAVZ RE a közép nagyságu kereszt oldalánál itt-ott gömbölyke. *Ugyanott.*
- „ 37. „ a 7. számhoz jó: 8. † LADIZCLAVZ ◊ RE s a t. Hátlapja enyésző, s az előlapba bevölgyelt betűket mutat. *Ugyanott.*

K á l m á n.

A 41. lap harmadik sora helyett olvasd:

- Nagys. 9—13. Súly: 9—10. szemer. Ritk. $\frac{1}{12}$.*
- „ „ lapon a IV. nem I. számához kapcsolandó:
2. Mint 1. szám alatt, a két szélső háromszög egy vékony vonallal egyesül. — LADLAVZ RE. *Rupp.*
 3. † CA + LMAN RE a kereszt egyik csücsán holdka látható. — Hátl. az előlapnak átvett nyomai miatt kétes. *Rupp. Somogyi.*
 4. † CALMAN RE a kereszt sarkaiban négy háromszög, ezeknek egyikében pedig még egy pont is látható. — † LADLAV∞ RE verete szokott. *Szabó.*
- Az V. nem 7. száma után még jó:
8. LV'BANV RE. Hátl. † LADIZLAV — RE verete szokott. *Szabó.*
- „ 44. lap. a 22. számhoz adandó: 23. † CALMAN RE a négy ezelőkén kívül a kereszt egyik sarkában keresztke. Hátl. † LADLAV∞ RE s a t. *Szabó.*
- „ 49. „ „ 12. számhoz csatolandó: 13. A kereszt egyik szögletében két pont. *Szabó. Stur.* Továbbá:
14. A kereszt három téréen vonal foglaltatik. *Szabó.*

II. I s t v á n.

- Az 52. l. add hozzá 16. Mint főnebb, az N és V betük alatt keresztke látszik. *Frank orv. tud.*
- „ 52. „ 17. † CEHANV∞ REX ◊ Hátl. † LADLAV∞ REX a többi, mint az 1. sz. alatt. *Kiss.*

Az 53. l. add hozzá: 6. Három kereszt, melyeknek szélsőire ittott félkör nehezedik, a kereszt szögleteiben jobbról 2 balról S; a szélső oldalakon mindkét felől magános E betű, s a két S betű alatt mindenütt gömböcs látható. — Hátl. enyésző betűk, szokott verettel. *Stur.*

II. B é l a.

Az 56. l. hozzáad. 11. BEL'IA REX szokott fő. — Hátl. † s öt fekvő vonal. *Szabó.*

„ 60. „ a harmadik sor helyett teendő:

Nagys. 6—7. Súly: 5—7. szemer. Rít. 5/9.

„ „ „ add hozzá 2. (a VIII. nemnél) Hasonló, hanem az előlapon a feurit tetőirányos vonal hiányzik. *Stur.*

3. a kereszt egyik szögletében a gömböcsön kívül még két pont — Hátl. † = és 7. fekvő vonal. *Szabó.*

II. G é z a.

„ 66. „ hozzájárul: 9. † C^vEICA > HE — Hátl. † — I = ○ — ○ — a főnebbi verettel. *Stur.*

III. I s t v á n.

„ 72. „ „ 10. Mint főnebb; a kereszt szögletében a pénz szélén háromszög szemlélhető. *Koehne.*

III. B é l a.

A 76. lap. Mader következő című munkájában: „*Versuch über die Bracteaten* (I. rész) im 3. Band der *Abhandlung der König. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Prag 1798. 1—97. l.*“ azt vitatja: hogy a lemezpénzek — melyeknek eredetét kimutatni felette nehéz — alkalmasint az ezüst hiányában a Germánok, Norman és Szláv nemzetek által verettek legelőször; Némethonban a legregiebbeknek Lothár (1125—1137.) és moguntini I. Albert korában (1109—1137.) akadunk első nyomaira, s legnevezetesebb helyök Szászhon vala; nagyobbjai, melyek nemesak mindig emlék-, hanem folyó pénz gyanánt is voltak keletben, a XIII. század végével már egészen eltűnnek. Mader saját állítása szerint Olasz, Frank, Spanyol, Magyar, Helvét, továbbá Dán, Svéd s Angolyországbeli ilyenemű lemezpénzeket nem látott; mi Magyarországot illetőleg igen csudálatos, miután az egy oldalu lemez pénzekből (itt X. XI. és XII. neműek alatt) néhány példányt már Schönviszner is felmutatott.

- A 79. l. IV. nemnél a kutfőkhöz adandó: *Mader, Bract. I. VI. tábl. 63. sz.*
- „ 81. „ 8. sz. Mint fönebb; két egymással ellenes holdkára gömböcs ereszkedik, s illyent a harmadik holdka szélén is láthatni. *Rupp.*
- A 85. l. hogy a IX. nem alatt (V. tábl. 113. sz.) III. Belánál felmutatott lemezpéznem magyar, hanem inkább Thorn város közönséges pénze, s IV. Kázmérral egykoru, azíránt Koehne tudor folyóiratából (*Zeitschrift für Münz- Siegel- und Wappenkunde. II. évfolyam. V. füzet 1842. 314. l.*) később vettünk tudomást; arról azonban, hogy az Leitzman véleményezése szerint (*Numismatische Zeitung. Weissensee. August. 1842. 16. sz.*) inkább kun Lászlónak tulajdonítandó, meggyőződni képesek nem vagyunk.
- „ 86 — 88. „ A XI. XIII. és XIV. (V. tábl. 116. 117. 119. 120. sz.) különösen a XI. nem alatt elősorolt pénzeket érintett Koehne nem magyar, hanem déli német- vagy helvéthoni eredetűeknek állítja; de ezen állítását azon okon kívül, hogy azok az érdeklött tartományokban szoktak kiásatni, nem gyámoltja. — Nem mondatnok-e azokat azonfelül, hogy III. Bela XII. nemű pénzeihez hasonlók, közönséges magyarpénzeknek, és jobbadán a mondott király egyéb pénzeivel találtaknak?
- „ 87. „ A XII. nem alatt (V. tábl. 118. sz.) leirt kispénzt Leitzman az id. h. IV. Belának tulajdonítja, talán az ülő fejedelem képe miatt, mely a király pénzében előjő; azonban ennek igazolására a III. Belafele többi lemezpénzeknek a IV. Bela kispénzeivel ugyanazonsága volna kimutatandó.
- „ 87. „ A XIII. nem (V. tábl. 119. sz.) alatt körülirt pénzt Leitzmanon kívül, mint a 88. lapon érintettük, Koehne is elszaszinak mondja, s valóban a királyi lovag nem csak az e tartománybeli, hanem a lotharingiai, belgiumi és Henrik görcei gróf pénzein is előjő (*Wetzel, die Münzen der Grafschaft Görz, in der Zeitschrift des Ferdinandeums etc. 5. k. 1839. 67. l. 24. sz.*); valjon tehát a jelen pénz (mely nálunk gyakori) honunknak-e, vagy az elősorolt országok valamelyikének és mellyikének tulajdonítassék? el nem határozhatjuk.
- „ 88. „ A XIV. nem (V. tábl. 120. sz.) alatt felhozott pénzről mindedig bizonyost nem állithatni.

I m r e

- A 89. l. az I. nemhez 1. szám alatt adandó: *Somogyi.*
- „ 90. „ a II. nemhez 1. szám alatt adandó: *Rupp.*
- „ 91. „ a IV. neműnél tett azon állításunkat: miszerint hazai pénzeink feliratát állandóul latin nyelvűnek mondánk, hibásnak lenni csak később vettük észre; mert a CALMAN és LAZLA szavak is magyarok.

- A 91. és 95. „ az V és X. nemből még nyerének *Somogyi és Stur* is.
 „ 96. „ 3. szám alatt, a kereszt egyik szélén gömböcs helyett háromszög.
Szabó.
 „ 100. l. Imre pénzeihez még sorozandó a

XVI. nemű.

1.) Háromszöget záró két félkörön kettős kereszt nyugszik s felül a kereszt oldalánál a háromszög körütt két holdka, alul pedig szintannyi gömböcs és tetőirányos vonal látható. — Csikos körben egyes egyenkaru kereszt, mellynek négy vége ugyanannyi félkörnek üregébe nyúlik ki. Ezüst. *Szabó és másutt.*

XXVI. t.
609. sz.

II. E n d r e.

- A 103. l. a harmadik sor után besorozandó: „*Appel, Rep. II. 103. l. X. tábl.*
 1. sz.).“
 „ 104. „ a II. nemű birtokosaihoz jó még: *Stur.*
 „ 110. „ a XIV. nemhez járul: 2. sz. Mint főnebb, de a király alakjánál itt-ott köröcske. — Hátl. az ívnek alján lóher szemlélhető, a szélső kört pedig több köröcske karolja. *Szabó.*
 „ 110. „ a XV. nemű 2-dik számához kapcsolandó. *Koehne. Stur.*
 A 112. l. a XX. nemről (VI. tábl. 163. sz. a) Koehne id. h. úgy vélekedik, hogy az inkább éjszaki Nemet, mint Magyarországnak tulajdonitandó; de mily alapon? azt bizonyítatlanul hagyta.
 A 114. l. a 3-dik sor után, a kútfőknél bevezetendő: *Appel, Rep. II. 114. l. 1. sz. VII. tábl. 170. sz.* — a gyűjtőknel pedig még érintendő: *Stur.*
 „ 115. „ Endre pénzeihez járul még a

XXVII. nemű.

1.) Vonások s gömbölykékből durván alakított ferde helyzetű három fő; felül két köröcske s ugyanannyi holdka között csillagzat. — Csikos körben felül Ω betű, alul A (azaz: moneta Andreae) a központon keresztkével, oldalvást pedig ittott félholddal. Ezüsből; súlya: majd 10. szemer. *Stur.*

XXVI. t.
610. sz.

IV. B é l a.

- A 124. l. a VIII. nemű birtokosául teendő még: *Rupp.*
 „ 131. „ a XIX. nemnél 16. számhoz adandó: *Stur.*

V. István.

- A 133. l. az I. nem alatti egyetlen pénzt a Welzlféle gyűjteményből megszerző *Stur*.
 „ 138. „ a XIV. neműt később szerző meg: *Somogyi*.

Kun László.

- A 148. l. Welzl sorozatában a XIV. nemű (itt IX. tábl. 243. sz. alatti) pénz (7½—10½ szemernyi súly kitételével) Imre királynak mondatik s az E és C betűk *Emericus* és *Constantiára* magyaráttnak; melly véleményhez mi nem járulhatunk, részint az áltunk annak helyén felhozott okokból, részint maga a pénz munkája miatt, melly mint a későbbi kor szüleménye, Imre pénzeivel semmi közösséggel nem bír.— Ezen Welzlféle penzek az alak oldalánál még R—S és D—H betűket is tüntetnek elő.
 „ 151. „ a XXIII. nemű (IX. tábl. 253. sz. alatti) pénz, melly Frank tudor gyűjteményében is előző, a Bretfeldféle sorozatban 21810. sz. alatt Venczel királynak tulajdonítottatik; — mi Weszerle meghatározását követve, e pénzt kun Lászlóéihoz tettük; ugyane neműt Koehne tudor brandenburgi pénznek tartja; milyl okból? nem tudjuk, azonban hogy külföldi, azt magunk is gyanítjuk.
 A 153. l. a XXVIII. nemű pénzt bírja még *Stur* is.;

III. Endre.

- A 161. l. a IX. nemnél *Széchényi Cat.* után ragasztandó: *Appel, Rep. XII. tábl. 16. sz.* — ezen pénzt utóbb birtokukba keríték. *Stur és Szabó*.

Függelék.

- A 166. l. XI. tábl. 323. és 324. sz. alatt lerajzolt, de változatos iratu, s 23. szemernyi súlyu ezüst neműt magáévá tevő *Stur*.

Leitzman az id. h. ezen alkalmasint kuntatár penzeket, Buweih fejedelemségi kúf penzeknek tartja; Koehne tudor azonban (*Frachu szerint, Bulletin scientifique. IX. 289—294. l.*) helyesebben állítja azt, hogy azok az arabs penzek hasonlatosságára verettek, s a legromlottabb, semmiképp sem olvasható felirattal látvák el.

A 166. lapon az álpénzek elősorolása után a váczai ajtatos oktatórend pénzügyjelményéből, még következőknek jutottunk nyomára:

XXVI. t.
621. sz.

f.) Péterére: PET felirattal két kereszt között. — REX két hasonló kereszt között.

XXVI. t.
623. sz.

g.) I. Béláéra, mely + BELA DVX felirattal a központon négy gömböcscsel ellátott keresztet mutat. — + REGIA CIVITAS közepett szinte kereszt, mely szögleteiben két félkört s annyi háromszöget foglal.

II. K o r s z a k.

Az 5. lapon. A nehéz súlyu arany girá hajdan 72. arany forintra becsültetett, mellyből kilencz számítottott egy kétlatotra; noha Zsigmond király alatt (II. végzem 15. sz.) egy másik 60. forintos is divatozott (*Schönc. Notit. s a t. 318. 319. l.*). — A 4. forintos nehéz súlyu ezüst girá tiszta ezüsből állott; de némelykor a silányabb ezüstü fizetési girá is hasonló árra emelkedett, mely kezdetben 4. és 5. pénzzel (pensa) számláltatván 200. kispentz, — I. Károly és Lajos alatt majd 6. pénzzel 240. kispentz vagy 50. garast, majd 8. pénzzel, 320. kispentz vagy 56. garast; majd ismét 9. pénzzel 360. kispentz vagy 60. garast ért; — Zsigmond király alatt 10. pénzzel, 400. kispentz, — végre I. Károly alatt Erdélyben meg 12. pénzzel véve, 72. garas értéket is foglalt magában.

A 8. lapon. Hogy a cseh garasok (mellyek Magyarországbán legelőször I. Károly alatt kaptak keletre) szerzője II. Venczel volt, eziránt mind a hazai, mind a külföldi írók összehangzanak; s így ezeknél, azon garasoknak, mellyek a II. Endre által Baska Dömének adott 1209-diki levelben e szavakkal tétetik említés: „volumus, ut a quolibet curru unus grossus Pragensis, a mercatoribus vero a qualibet ligatura, vase, cista, sive nodo unus grossus Pragensis etc. solvatur“ (*Wagner, Dipl. Sáros 47. l.*), mind alakra, mind súlyra, mind értékre nézve kétségtelenül alábbvalóknak kellett lenniök.

„ 10. „ 25. sorban „semni“ helyett olvasd: „sem mi.“

„ 14. „ a XVII. nemhez adandó: *súlya: 6. szemer.*

„ 20. „ a 31. sorban e szavak után: „impresserint aut“ még besorozandó: „turres vel castella, aut —“

„ 25. „ A XLIX. nem (XIV. tábl. 391. sz.) alatt előtüntetett fillér Welzl tan. pénzszorozatában (II. köt. II. füz. 42. l.) az M.K. betük miatt Máriának és II. Károlynak tulajdonítatik; de ezen értelmezés hibás voltát a kereszt kar-

ján látható madárkak is mutatják, mellyek csak egyedül I. Károly pénzén jönek elő; azonfelül senki, ki a történetben csak kevésse avatott is, el nem hiheti, hogy Mária a bitorló királylyal közösen pénzt veretett volna.

- „ 37. „ A mörfejről értekezésünk a sajtót már mult évi December első napjaiban elhagyá. Mi a lapokbul értesítettünk, mikép Luczenbacher János a f. évi Február 3-dikán tartott magyar tudós társasági ülésben ugyanezen érdemről felolvasást tartván, a Lajos király pénzén kivert kérdéses mörföt szinte Szerochen akkori kamragrof ezimerének magyarázta. A nélkül, hogy azt állitanók, mikép érintett Luczenbacher e tárgyban az elsőséget szándékosan akarta elkapni előlünk; itt csak azért kívántunk emlékezést tenni, nehogy valaki azt vélje, mintha mi azon felolvasást (melly előtünk különben is titok volt) zsinórmértékül vettük, s így, az elsőség dicsőségét Luczenbachernek ítélje, ki különben ezen — általa korábban a közönség elé bocsátott — tárgyban önállólag értekezhetett.

„ 40. „ 6. sorban a „*Rith.* $\frac{2}{4}$ -det“ javítsd: „*Rith.* $\frac{5}{4}$ -re.“

Az 59. „ a VII. nemnél ezen szó után: $\Omega\Omega\Omega\Omega$ TA olvasd: (vagy $\Omega\cdot$) továbbá *Vidak* után: *Stur*.

A 120. „ Hogy a X. nem alatt leírt pénz minő érczű legyen? kitenünk nem lehetett; miután azon muzeumból, hol az tartatik, a képnymaton kívül sem az ércznek, sem a súlynak meghatározását meg nem kaphattuk.

Pénztani böngészet.

1.

Az **ezüst**, melyhez később az arany is járult, hazánk első pénzeinek legszokottabb s kezdetben egyedüli anyagát tevé. A veretlen ezüstöt a régiek már **használatbelinek** (usuale), vagy **ékszerbelinek** (utensile), már **árubelinek** (mercimoniale) hitták, kivéven azt, mely penzre volt szánya s a pénzverde grófjának való adandó (*Zsigmond II. végzem.* 21. cz.). **Megmértnek** (ponderatum), a mi valószínűleg a staterale is) az mondatott, mely tekintet nélkül a kispénzek számára, mérleg szerint vétetett. **Finom**, vagy jó ezüstnek az nevezeték, mely minden idegen ércztől tiszta volt.

2.

A **veretlen ércz** kivitelét hazai törvényeink (*Zsigmond, Ulászló, és II. Lajos. 1405. 1492. 1518. és 1523-diki végzeményei*) megtiltották, különösen akkor, midőn az ország a hadi viszontagságok által kimerítettven, készpénz szükében volt; sőt néha az idegen pénz behozatala, valamint a magyarnak kivitele, a körülményekhez képest (*Albert, II. Ulászló és II. Lajos törvényei szerint*) szinte meg nem engedtetett. A bányaművelést, melyet a II. Geza, III. Bela, II. Endre, IV. Bela és V. István által behívott szász gyarmatosok mozdítottak elő, királyaink eleinte csak némelyeknek engedték meg; hanem utóbb II. Ulászló és II. Lajos mindenkinek szabadbá tette azt.

3.

A pénz érczének törvény által megkívánt és meghatározott jósága (*Du Fresne, Glossarium II. 107. l.*) **érczvegyítéknek** (**Liga** a latin *lega*, ez pedig a *lex* szótul); azon arány pedig, mely szerint egyik ércz a másikkal vegyítve mérsekeltetik, p. o. midőn a finom arany a fejezzel (azaz: ezüsttel) bizonyos fokok szerint keverve összeolvasztatik, s így a pénzverésre előkészítettik, **olvasztmányoknak** (cementatio), vagy **olvadéknak** (cementum) nevezetik (*Horányi, a Keza Simon Chroniconához írt függelékében 151. 152. l. — Széch. Cat. Append. 116—121. l.*). Az **arany** jósága 24 fokra (carat), a fok 12. szemerre; az **ezüsté** pedig 16. latra osztatik.

A teljes pontosság nehézsége miatt, a pénz vegyiteke- és súlyánál megengedett valamely csekély eltérés **törvényes elnézésnek** nevezetik.

4.

Hajdan a vegyíték helyett a **próba (combustio)** szó is használatott; s az ércz azon silányabb részét tevő, mely a tisztához adatott; innen a „combustio **tertia**“ és „moneta **quintalitate** combusta“ kitételek azt jelentik, hogy a pénz harmad, vagy ötöd része silányabb ércz. Ha már a hajdani próbafokokat a mostani 16. fokra osztott vegyítékre átváltoztatjuk, az fog kisülni, hogy a 3-dik próba 10% — a negyedik 12. — az ötödik 12%. — a 8-dik 14. — a tizedik 14%. latos ezüstnek felel meg.

5.

Az I. korszaki történeti emlékekben a **próba (combustio)** gyakran érintettek; nevezetesen II. Endre 1233-diki és IV. Béla 1256-diki okleveleiben a 10-dik próbájú ezüstről — az V. István által a szepesi százszoknak adott 1271-diki szabadságlevélben az 5-dik próbájú pénzről — Kun László 1285. és 1287-diki kegylevelében 10-dik próbájú giráról van szó (*Cod. Dipl. III. II. füz. 319. l. — IV. II. f. 365. l. — és V. f. III. 291. és 378. l. — Anal. Scopus I. 190. l.*) — Az 1268 : 37. tczikkben az rendelkezik: hogy a királyi pénz az egész országban két évig öt, ezental pedig tíz próbás ezüsből legyen (*Kovachich, Supl. ad vestig. Comit. I. 132. l.*) — I. Károly 1323. és 1342-diki törvénye szerint, az alatta vert pénzt harmadik és ötödik próbájúra verette (*Kovachich, Formulae solenn. stili 19. 20. l.*) — Később a pénz jósága annyira alászállott, hogy Hunyady János pénzei csak egy harmad részben (5% lat); árvánszült László kispénzei majd $\frac{1}{2}$. majd $\frac{1}{4}$. részben (8. és 12. lat), sőt I. Mátyás pénzei eleinte csak $\frac{1}{4}$. részben (4. lat) voltak tiszta ezüsből; II. Lajos és Zsófia Jánoséinak vegyítéke pedig fél réz, és fél ezüst részből állott (*Kovachich, Supl. ad vest. Comit. II. 97. l. — Dipl. Sáros 114. l. — Kaprin. kézír. B. XXVII. és XXIX. köt. — Wagger, Analect. Scopus. II. 14. l.*)

6.

Országunk kezdetében, a tulajdonképeni készpénz elégtelensége miatt, az idegen pénz kelete is megengedett, s ez lassankint olly mennyiségre szaporodott, hogy királyainknak a további behozatalt némelykor törvény által is el kellett tiltani (*Albert. Végzm. 11. tcz. — Ulászló II. végzm. 1492. 31. 1507. 11. és 1514. 66. tcz. — II. Lajos VI. végzm. 1525. 23. tcz.*) — Az **arany** pénzek nevei közül a **byzanczi aranyak** már régtől fogva folyamot nyertek a hazában, s azon császárok neveiről, kik alatt verettek, Manó (Manuelati), Mihály (Michaelati) és Román (Romanati) aranyoknak nevezettek (*Cod. Dipl. II. 92. l. — Murat. Antiq. Ital. V. 874. l.*) Ezek a mi aranyainknál eleinte nehezebbek voltak; később azonban vegyítékre silányabbak és súlyra könnyebbek valának. Idő jártával a **firenzei** s ezek után a **velencei** (Zekini vagy Czikini) aranyak is meghonosultak. — Az 1346-diki oklevélben, mellynek tartalma szerint (Dusán) István Bosnya- és Törökország s a t. királya a császári ezimet bitorolja (*Cod. Dipl. IX. VII. f. 59. l.*), ezek jönnek elő: „ducenta **perpera** bonorum grossorum Veneticorum, duodecim pro quolibet

perpero computatorum.“ A **silányzsold**, (perpera, perperum, hyperperum) Du Fresne (*Glossarium ad Script. med. et inf. aet.*) szerint a bizanci császárok arany penze, s e néven azért neveztetett, mert igen vernyeges és elrosztott aranyból volt készítve s egy negyed girányi értékkel birt.

7.

Az országban megengedett nagyobb ezüst pénzek között első helyet foglalnak:

A **cseh vagy prágai garasok**. Pray György (*Annales Regum Hung. II. 237. l.*) a prágai girák következő neveit adja elő: u. m. a **törvényes**, vagy könyű girát, mint a legpróbáltabb ezüst súlyát=48.; a **közönségest**=60. — a **királyit**=56. — a **nehezet**, mely a réznek keverése miatt nagyobb súlyú, =64. garasnyi értékkel. — Nyoma van, hogy I. Károly alatt Magyarorszában a gira 50. garassal számított; de ezeknek forgását azután 1342-diki végzeménye által a mondott király teljesen eltiltotta. Ezen a keletből kiszorított garasokat Zsigmond király ismét visszahelyezte, s ekkor azok **hatvanad** (sexagena) nevet cseréltek, mivel 60. db. ért belőlük egy közönséges azaz 420. (egy forintra százával számított) kispénzes girát.

8.

Az I. Károly alatt 1342-ben a cseh s bécsi garasokkal forgásból kitiltott **pächia-
kat** Bel (*Notit. Hung. IV. köt. 184. l.*) pécsi; Schönviszner (*Not. Hung. rei num. 301. l.*) majd bácsi (Bács magyar helyben vert); majd (mi inkább hihető) valamely külföldi: — végre Fessler (*Die Geschichte der Ungern s a t. 1816. III. r. I. köt. 663. l.*) Szerb pénznek tartja, mely szerinte Pechia (most Ipek) érseki, azután atyáérseki szerbiai városban veretett.

9.

Történeti emlékeinkben a külföldi kispénzek különféle nevei említettek, u. m.: **aquilejaiak**; ezek ugyanazonosak a friauliakkal, s belőlük 160. tett egy girát.

Az ugynevezett **bapkák**ból, melyek Szliziában s Csehországban divatoztak, 7. ment egy szeles garasra; keletők Magyarhonban 1526. évben kezdődött 1548-ban pedig megszűnt (*Széch. Cat. Append. 122. l.*).

10.

A **bardói (Bardus)** vagy **lombardi** pénz leginkább Zsigmond alatt volt forgásban; ezekből kettő ért egy kisebb garast, s eleinte 100. azután 72. sőt még 38. is egy forintot. — Ezek a pozsegai s kassai számítás szerint forogtak s váltattak be; mig Albert király 1439-diki végzm. 11. tezikelye által a forgásból ki nem szorítottak.

11.

A **bolognai** pápai pénznemből 1465-ben három ért egy magyar forintot (*Koller, Hist. Episcop. Quing. IV. 143. l.*).

A **kölni** kispénzek III. Bela és II. Endre korában a szászoknál voltak forgásban (*Schönb. Not. hung. s a t. 168. l.*).

12.

A **friauliak**, melyeket ugyanott az aquilejai atyaérsekek verettek, az 1168. 1190. 1198. 1232. 1270. 1357 évi oklevelek tanúsítása szerint nálunk már rég meghonosultak; ezekből öt ért egy nehezéket, vagyis egy garast. — Koller (*Hist. Episcopatus Quingueeccl. I. r. 296. l.*) hibásan magyarazza őket a malaczádoval (a „Friscingek“, vagy „Frescenekek“) azonosaknak.

13.

Az **ortho** csak képzelt pénznem volt, mely honunk felső részeiben már I. Lajos alatt divatozott. Sperfogel Konrád a szepesi évkönyvek kivonatában 1516. év táján (*Wagner, Anal. Scepus. II. 133. l.*) megemlíti azt, valamint I. Ferdinánd VIII. török. 50. cikké is; értéke 25. kispénz, vagyis 5. garasnyi volt.

14.

Az **elkésétt** (serotinales) kispénzek, melyekből 8., mind 10. pénzzel számított girát találunk megemlítve a sz. Adrián zalai zárdájában 1374-ben kiadott (*Jankovickféle kéziratok között*) oklevelében; midőn Fejér ezt kiadta (*Cod. Dipl. IX. k. VII. f. 582. l.*) abban ezen pénz hibásan „**Gerechinalis**“ nak neveztetik. Bármilly pénznem volt is a szóalatti, Du Fresne (*Glossarium ad Script. med. etc. inf. aetatis s a t.*) szerint ugy látszik, az utolsó, legujabb pénzek nevezettek elkéséetteknek.

15.

A **veronai** kispénzek I. Károly és fia Lajos alatt Tótországbán voltak kelen-dők; ezekből a bániak hasonlatosságára egy gira 5. pénzzel számított. A XI. században az aquilejai atyaérsekek a veronaiakhoz hasonló apró pénzek veretésére nyertek engedelmet, melyekből 14. egy aquilejai kispénzzel egyértékű volt (*Patr. Aquil. numi. 12. 23. 25. 47. és 48. l.*).

16.

A **bécsi** kispénzek — mely nevezet alatt az Osztrákhonban s szomszéd tarto-mányaiban vert pénzeket értjük — honunkban leginkább a II. korszaki királyok alatt

terjedtek el. I. Károly 1342-diki végzeményében azt parancsolta, hogy 4. **széles** bécsi kispénz 3. magyar kispénz értékében járjon, az **aprók** pedig (mellyekből 14. egy Fejérváron keletben levő garas értékű volt) és a **középszerűek** kiirtassanak. Ezeket Lajos ismét forgásba hozta, s ekkor 6. széles kispénz 1. garas, egy gira pedig 10. ritkábban 5. vagy 6. pénz értekeben járt. Egy 1436-diki oklevélben a fekete bécsi kispénzek fontját 6. pénzzel azaz: 240. kispénzzel találtuk számítva; mely font jobbra **talentnek** nevezetett.

17.

Honosaink legrégebb adózásainak egyike

A **zsolosma**, vagy élelmi adó (lásd. I. r. 100. l.), mellyről, valamint egyéb adózásokról is, sz. István 1024-diki oklevelében, mellyben a zalai apátságot alapította, következő szavakkal emlékezik: „et etiam a gravaminibus per collectores tam **victualium**, quam **denariorum**, etc. tam in praesenti, quam futuro — exigendarum — penitus sint exempti.“ — Ezen szedegetések vagy **általánosak** voltak, mellyek alul még a nemesség sem volt fölmentve (IV. Béla 1243-diki okl.), vagy **részletesek** (László 1283-diki okl.); ámbar később mindkettő alul több kivételnek volt helye. Ide tartozik a sz. István törvénye szerint az eladott árúktól fizetendő **piaczi adó** is, mint azt Kálmán törvényének I. könyve 34. feje. továbbá III. Béla 1193-diki, — IV. Béla 1255-diki, — és I. Lajos 1365-diki s a t. oklevelei is mutatják (*Pray, Hist. Reg. Hung. I. köt. Notit. praeviae II. CIII. CVI. CVII. — Cod. Dipl. IV. II. f. 310. l.*).

18.

Szabad kispénz. (liberi vagy libertini denarii) nevezet alatt azok értetek, mellyeket minden szabad sorsu ember és jövevény fizetett, s mellyek minthogy keményszámra szedettek, közönségesen **füstpénznek** (fumarii) is hivattak (*Cod. Dipl. III. II. f. 189. l. — IV. II. f. 385. l.*); ámbar ezen adózás később az egyház és nemesek jobbágyira is kiterjesztetett. Ezen szabad kispénzekről már a pécsváradai apátság 1015-diki alapító kegylevelében István király következő említést teszi: „insuper et **liberorum denariorum** tertiam partem, quam ex advenis in terra ecclesiae habitandis debentur, ad calcamenta fratrum concessimus“; — s így ezen adó egy harmadát a szerzetesek kapták, két harmadát pedig a királynak maradt. Az e czím alatti adó pedig Kálmán király rendelete szerint 8. kispénzt tett, noha ugyanő I. végzeménye 45. fejezetében úgy rendelkezett, hogy a házatlan polgárok 8., azon szabad emberek pedig, kik a határukban járó királynak kocsit, lovat adtak, vagy egyéb szolgálatot tettek, 4. kispénzt fizessenek. — II. Endre a jeruzsálemi koporsóúr nevezett szerzetnek 1212-ben adott és IV. Béla által 1244-ben megerősített adománylevelében (*Diplom. Cott. Sáros. 510. l.*), — továbbá a leleszi apátság 1214-diki alapítási oklevelében ezen kispénzekről azt mondja, hogy azok Karácson, Husvét és a sz. király (István) ünnepein szoktak beszedetni. Ezen adózást az 1222: 3. tüz. végkép eltörülte, s az később **kam-**

rai nyereség cím alatt folytatott (*Kovachich, Suppl. ad vestigia Comitiorum, I. k. 81. és 126. l.*). E szerint nem eléggé helyes fogalmuk volt a **szabad kispénzekről** azoknak, kik az alatt ajándékokt és szabad ajánláskép tett fizetést, vagy a kispénz fontját (libra) értettek; mint azt a törvénykönyvben II. Endre 1222-diki végzm. 3-dik cikkere irt jegyzekben és Schönvisznerrel a Notit. Hung. rei num. című könyv. 176. és 177. l. is olvashatni.

19.

A kamarai nyereség, külföldön érczsökkenés (monetarium) azon haszon volt, mellyet a kincstár a pénz évenkénti fölcsereléséből huzott; különben pedig a kamragrofok által e czím alatt évenként szedetni szokott köz adót is jelentette (*Pray, Hist. Reg. Hung. I. k. Not. praeviae II. CVIII. l. — Kovachich, Suppl. ad vestig. Comit. I. 161. l.*). Ezen fizetésre minden honfi rászorítottat, ha csak különös kiváltsággal mentességem nem nyert volna.

II. Endre 1224-dikben azt rendelte, hogy az Erdélyben foglalkozó adószedőknek naponként 3. lat ezüst fizetessék (*Schöuv. Not. Hung. rei. num. 171. l.*); V. István alatt pedig azoknak minden girából egy nehezék ($\frac{1}{10}$ gira) járt (V. István által 1271-ben a szepesi szászoknak adott okl.); melly időben Totországban kamarai nyereség czime alatt 7. báni kispénz szedetett (*Kerchelich, Not. praelim. s a t. 241. l.*). I. Károly 1342-ben azt parancsolta, hogy kincstári nyereség fejében minden kaputól, vagyis egész udvartól és telektől 18. kispénz, vagyis 3. olly garas szedessek, mellyekből 14. egy forintot ért; s ugyanazt rendelte I. Lajos is; mentések csak a szegények, továbbá a király, királyné s az egyház szolgálói, a kir. városok és a különös kiváltsággal bírók valának, s ezekis azon teler mellett, hogy midőn az új pénz veretése közelgett, a cserére kitett pénzt meghatározott mennyiségű ezüsttel váltsák meg, vagy ha ezüstjök nem lett volna, a cseréből vett kincstári nyereséget bizonyos somma pénzzel fizessék (*Pray, az id. h.*). — Zsigmond király IV. végzm. 2. cikkében meghagyta, hogy a nagyobb kapuktól 30. a kisebbektől 13. kispénz fizetessék, a következő királyok pedig a nyereséget majd Lajos, majd Zsigmond rendeletei szerint követelték.

Több példáit találjuk annak, hogy királyaink a kamarai nyereség fizetésétől mentességet adtak; azonban a nemfizetőkre büntetés is vettetett; így III. Endre 1298-diki végz. 60. cikkében (*Kovachich, Suppl. ad vest. Comit. I. 160. l.*) azt parancsolta, hogy birtokok a kir. Kamra grófja által két főpap jelenlétében, mindaddig lefoglalva tartassék, míg a fizetés teljesen ki nem elégítettik. — I. Matyás 1467-ben eltörölvén a kamarai nyereséget, a helyett **királyi adót** (tributum Fiscii regale) hozott be, melly évenként egyszer fizetendő egy forintból állott; ugyanó a harminczad helyett **koronai vámot** szedetett (*Dipl. Sáros. 236. l.*); de a kamarai nyereség nevezete tovább is fenmaradt, mert II. Ulászló 1492-diki végz. 26. cz. 1. §-ában a kamarai nyereséget fizetni vonakodókat 3. girában rendelte elmarasztatni; II. Lajos pedig az 1522-diki 13. és 16. tezikben azt határozta, hogy ezen nyereség nem minden kaputól, mint előbb volt,

hanem az ország szüksége úgy kívánván, minden kéménytől szedések (*Kovachich, az id. k. II. 242. l.*).

20.

A mi Magyarhonban a kamarai nyereség, ugyanaz volt Tótországban a

Nyestadó, mely előbb bórben szedetett, de később III. Bela és II. Endre által pénzre változtatott (*I. r. 100. l.*); az utóbbi 1231-diki végzményében minden nyestért 4. nehezeket rendelt fizettetni. — Ezen adózás alapítójául Kálmán király tartatik, minthogy II. Endre végzm. 27. cikkében azt mondja, hogy a nyestadó a Kálmán által behozott szokás szerint fizetessék. Albert király 1439-diki végz. 7. cikkében a régi nyestadószedési modort megtartotta. Az 1349-dikben Miklós tótországi bánhoz irt tisztí jelentésben ezek foglaltatnak: „quod ab antiquis temporibus pro **marturina** a quolibet jobagione et regio cive exigebantur 12. denarii banales. Item pro **lucro Camerae** iidem denarii septem, sive 19. simul conjungendo. Et ultra haec exigebantur duo denarii competentes exactoribus ipsarum marturinarum, et 7. denariorum.“ (*Kerchelich, Notit. prael. 241. l.*). — László király 1274-diki kiváltságlevelében, melyben a zágrábi egyház népének szabadságait megerősíti, a 11. és 7. kispénzes nyestadó szinte pontosan megkülönböztetve (*Cod. Dipl. V. II. f. 183. l.*); többi királyaink egyéb kiváltságlevelében pedig, jelesül I. Károly és I. Lajoséiban, melyek a nyestadótulí mentességéről szólnak, a 7. kispénz majd magánosan, majd a nyestadótul megkülönböztetve jó elő. Innen azt következtethetni, hogy kétféle nyestadó volt, t. i. vagy 12. és 11. kispénzes, vagy 7. kispénzes, mely utóbbi kamrai nyereségnek is neveztetett. — Hogy ezen adózás Magyarhonnak Tótországhoz közelebb fekvő részeiben is divatozott, onnan is látható, mert III. Bela annak tizedrésztét a pécsi megyében az egyháznak; később pedig Kálmán, Ruthen király és egész Tótország vezére, ugyanazt Baranya és Valkó vármegyében Bertalan pécsi püspöknek ajándékozta (*Jos. Koller, Hist. Episcop. Quinqueeccl. I. 297. l.*).

21.

Az ötvened, mely Erdélyben már régen szokásban volt, onnan vette e nevet, mivel jövedelme 50-ed részét mindenki adoul fizetni tartozott. Zsigmond király 1334-ben ezen fizetést, melyet a Husziták elleni háború költségeinek viselésére a bazíliai zsinat rendelt, Magyarországra is áthozta, azon ígérete mellett, hogy azt csak ez egyszer fogja követelni (*Wagner, Dipl. Sáros. 3. 7. l.*). — Erdélyben ezen adózásnak a következő királyok alatt is több nyoma vannak, így az 1492, 7. és az 1492, 26. tezikkek az ötvenednek régi szokáshoz képesti beszédéséről szólnak. — Az 1436-diki kiváltságlevelét, melyben az ötvened jövedelme Erdélyben wingarti Gereb Jánosnak adatik, I. Mátyás 1463-ben megerősítette (*Nemzeti muzeum kézirat II. 38. l. 24. sz.*). — I. Ferdinánd alatt az ötvened a király rendes jövedelmének tartatott, és csak az erdélyi nemesek oláhjaitól, Husvét és Pünköst között, évenként egyszer követeltetett (*Engel, Geschichte, Fortsetzung d. allgem. Weltgeschichte 49. k. III. 9. 37 — 52 l.*).

22.

Egyéb részletes, s honosaink által vagy bizonyos időben, vagy csak rendkívül fizetetlen szokott adózások közé tartozik a

Huszd; ezt Zsigmond király 1434-ben a Husziták elleni háborúra az egyházi személyek tizedéből kívánta (*Wagner, Dipl. Sáros. 3. l.*); I. Ferdinánd pedig 1534-ben a brassói, szebeni és besztercei huszadot Pemflinger Márknak hűbérül adá (*Nemz. muz. kézirat. II. k. 40. l. 43. sz.*). Továbbá az

Adó és ajándék, melyet az egyházi személyek, polgárok és királyi vendégek adni szoktak, I. Károly alatt a királyt illető pápai tizednek harmadrészen felül az érsekek és püspökök minden új év napján bizonyos öszletet fizettek, az esztergami és kalocsai érsek 200. a püspökök 50. ezüst girát (*Fessler, die Gesch. der Ungern 1816. III. k. I. r. 654. l.*). — Buda város a királynak s királynénak szinte minden új év napján 21. ezüst girát köteleztetett adni ékszerbeli ezüstben, millyen serlegek- s egyéb edényekből állott (*Ofner Stadtrecht von Andr. Michnay u. Paul Lichner. 1845. 32. l. 10. §.*). — Régi szokás volt a királyi menyegzőre a királynak bizonyos ajándékokt nyújtani; így II. Ulászló 1502-ben a bártfai polgároktól e czim alatt 600. fntot kívánt (*Pray, Epistolae Procerum I. 43. l.*). Végül a

Rendkívüli segélyzés; ezt árvánszült László az országnagyok- s nemesektől minden kaputól 1. forintjával kívánta, de csak öt kaputól nyerte meg. — I. Mátyás ezen forintot minden háboru költségeire külön szedette be. — II. Lajos 1517-ben a kir. városoktól, különösen Bártfától, Jajcza várnak a törökök elleni megvédésére 800. fntot; 1518-ban pedig kemenezénként mindeniktől fel — s 1523-ban majd egy, majd két forintnyi segélyzést követelt; ugyanezen évi 26. czikkében a segélyzést Erdélyre és Tótországra (mellyben előbb csak fele fizettetett) is kiterjesztvén (*Kovach. Suplem. s a t. II. 118. 396. 515. 531. 334. — Pray, Epistolae s a t. I. 119. l.*).

23.

A pénzveretési jog a királyoknak mindenkor kizáró előnyeikhez tartozott, melyet azonban ők különös engedelem mellett némely testületeknek, sőt egyeseknek is, bizonyos időre átengedtek, vagy bérbe adtak (*Kölesséry, Auraria Romano Ducica 214 — 216. l.*); így Kassa város 1458. és 1521-ben s a t. — Posony 1430-ban Nagy-Bánya 1468-ban a pénzveretési jogot saját kebeleben egy vagy több évig bérben birta. — I. Ulászló 1441-ben lévai Cseh Péter fiának Lászlónak Léva várában; László király 1455-ben Giskra Jánosnak a kassai pénzverében; — Frigyes császár 1459-ben, midőn magyar királylyá koronáztatott, János és Zsigmond bazini és szentgyörgyi grófnak; — II. Lajos 1524-ben Keserő Mihály bosznai püspöknek és Zerechen János kir. kamarásnak egy évre pénzveretési jogot engedett (*Kaprinay, kézirat. XXVII. k. 29. sz. — Koller, Hist. Episc. Quinq. F. k. 79. l.*); azonban ezen jognak idegen kezre kerülése akár bérben, akár kezeleskepen I. Mátyás I. végz. 7. cikkében nyilván megtiltatott.

24.

A királyi pénznek a kincstár kárára történendett tilos veretését a hamisítók ellen nyilvános parancsokkal és a kihágókra szabott büntetésekkel kellett meggátolni; elég legyen erre a régi irományokból néhány példát felhozni. 1219-ben Diszes (Honor) pápa Vituhu (?) monostor szerzetesei és apátja ellen a csanádi megyében nyomozást rendelt, mivel ezek az egyház edényeiből hamis pénzt verettek. — 1253-ban Lőrincz bessenői bíró, ugyszinte Demeter és János ugyanazon falubeliek a hamis pénz készítésén rajta kapatván, Lipót szeremi kamarás és társai által elíteltettek, javaik elfoglaltattak s Benedek, kalocsai érsekre szálltak át. — 1390-ben Zsigmond király azon parancsot adta ki, hogy a hamis pénzverők fogassanak el s jószágaiktól fosztassanak meg. 1424-ben ugyanaz az illy csempeszek ellen nyiltlevelet bocsátott közre. 1427-ben Borbála királynő azon pénzverőket, kik a hamis pénzverésre műszereket adtak, elfogatni és megbüntettetni parancsolta (*Cod. Dipl. III. I. f. 282. l. — X. 1. f. 613. l. és VI. f. 899. l. — Pray, Hierarch. II. 62. 63. l. — Nemz. muz. kézírata.*) — Hasonló tartalmuak Zsigmond király 1405-diki. 19. cz. melyben a pénz megsértése és bemetszése tiltatik; II. Lajos 1523-diki 40. cz. hogy senki hűtlenségi büntetés alatt pénzt verni ne mérésszeljen; s a t.

25.

Az I. korszaki királyok alatt, valamint később is, a pénz majdnem évenként s legfőlebb két év alatt (leginkább Husvét táján) megújítottat, s a honfiak a régít kötelesek valának ujabbakkal beváltani. E munkát a pénzeserelők, vagy pénzváltók és pénzverők végezték, az esztergami érsek, a kincstárnok, a főispán, a szolgabíró és káptalan által erre kiküldött öt tanu előtt, és pedig a népesebb piaczkokon, hol az új pénz az erre készített asztalokon cserébe adatott. V. István által 1271-ben a szépei szászoknak adott kiváltságlevelében következőket olvashatni: „singulis annis in Ramis Palmarum moneta nostra Camerae regiae cum omni reverentia suscipere tenebuntur, et solenniter permittere currere, et lucrum Camerae regiae cambire universaliter tenebuntur.“ — Minthogy pedig ezen csere lerovással történt, s így gyakran nagy zavarokat okozott, azokra, kik az új pénzt el nem fogadták, telkekkint fél fertőnyi bírság vettetett, a pénzcseré gátloi pedig birtokvesztéssel büntetettek (*Kováchich, formulae Solennis styli s a t. 19. 20. 50. 51. — 1298. 38. és 39. tcz.*); egyébiránt úgy látszik, hogy e részben kivételeknek volt helye, miután II. Endrének 1217-diki oklevele szerint a pénzváltoknak a **püspökök** piaczára cserélés végett menni nem volt szabad (*Cod. Dipl. III. I. f. 205. l.*); ámbár a pénzügyben a törvény szigora alul a nemesség sem volt kivéve (*II. Endre 1222. 5. tcz.*).

26.

A pénzverés leginkább új év napján szokott herbe adatni. I. Károly azt rendelte, hogy a körnöczi pénzkamrának 800. ezüst girában meghatározott bérleti díja négy részletben t. i. sz. János, Kisasszony, sz. Márton és Újév hetében fizetessék. A kamragróf

a pénzverési helyen két szekrényt volt kötelees tartani, melyek egyikében az alakító műszerek, azaz a veretminták tartattak, másikában pedig a pénzre szükséges ércrudak őriztettek, maga a kamragróf, továbbá az esztérgami érsek és a tárnokmester (kincstárnok) petsétje alatt, s a szekrényeket csak mindhármok jelenlétében lehetett felnyitni. Ezen őrizetért az érsek embere a verő napokon minden girától egy **pisetumnak** nevezett nehezéket, (bányavámrészt) azaz egy garast, a kincstárnoké pedig fel fertót kapott: azonfelül ezeknek a kamarai nyereség czime alatt bejött minden girából a kamragróf külön egyegy garast tartozott kifizetni. Minden városban volt egy királyi ház, melybe a cserébe bocsátott aranyat s ezüstöt vinni kellett, hogy a kamarás az érc minőségét próbára tehesse. Ezen és egyéb hasontartalmu rendeletek Károly királynak 1342-diki pénzügyi végzeményében olvashatók.

27.

A bányaműveléssel jobbra összefoglalt pénzügyi kezelés, azaz: a pénzverés, bányabér és kamrai nyereség beszédése, kerületenkint bizonyos egyénekre bízott, kik régente **bányagrófoknak**, később **pénzverési** és **bányabéri** grófoknak, a kir. **kamra grófjai**- és **mestereinek**, a **kamrai nyereség grófjainak**, **kamarásoknak** és **pénzverési elnököknek** neveztettek; ezek alá voltak vetve a **pénzverők**, **pénzcserélők**, **pénzváltók**, **adókivetők** és **beszedők**, kik azonban mind a **kincstárnok**, vagy **főkamarás** (jelenen a kamara elnöke) kormányzása alatt állottak. Nem lesz itt fölösleges a történeti emlékeinkben fennlevő, — a nélkül, hogy a pénzkamrákat, melyeket kormányoztak, ismernők — illy egyének és kincstárnokok neveit elősorolni; így

II. Endre alatt Sámuel kamragróf vala.

IV. Béla „ Móríc tárnokmester, Bagon és Endre (ezen utóbbi tán ugyanaz, a ki tárnokmester volt) bányagrófok, Archin kamragróf volt.

V. István „ Pál, László s Roland bányagrófok.

Kun László „ Percsén és testvére Merklin a kir. kamra grófjai.

I. Károly „ Gurhes László és Polderet Péter kamragrófok. — Demeter a királyi kamarák mestere.

I. Lajos „ mezőlaki Zámbo Miklós kincstárnok. — Churecz Miklós kamragróf. — Vitéz Lőrincz mester a kamrai nyereség beszédője.

Zsigmond „ Rozgony János fő kincstárnok. — Debrőy István, kincstárnok. — Bajmóczy Onufry János, Jakab és testvérei, pénzverési grófok. — Kapy Endre és György budai polgár, kamrai nyereség grófjai; Kulgedy Miklós, ugyanazon nyereség beszédője; Mihály pénzverő.

I. Mátyás „ Zápolya Imre főkincstárnok. — János Ernez (egyszersmind a koronai vám beszédője), nagylucei Dóczy Orbán győri, később egri püspök (egyszersmind az aranybányák grófja) és Lukács csanádi püspök, mindhármán kincstárnokok. Leukus (Lőkös) Pál közadószedő.

II. Ulászló alatt Bornemisza János budai várnagy, Telegdy István, Battyány Benedek (Bedő), Zsimond Erneszt, Várday Ferencz és Zalkán László, mindkettő váci püspök, és Herendy Miklós mind kincstárnokok. Dombay Imre alkincstárnok.

II. Lajos „ Várday Pál sz. Zsigmond prépostja s később veszpremi püspök, és zechi Dóczy János kincstárnokok. — Szerencsés Imre alkincstárnok. — Haller János pénzverési elnök.

Zápolya János alatt Tornallyai Jakab kincstárnok.

A kincstárnokok néha pénzverési elnökséget is viseltek, ezen elnökök pedig egyzersmind a kincstári nyereség és bányabér grófjai és beszedői is valának. Csupán ezen grófk bírósága alatt állottak a bányászok és pénzverők, kik minden adózások- és fizetésektől mentek valának; tanusítja ezt I. Károly 1312-diki végz. valamint I. Lajos és Zsigmond által 1376. 1393. és 1401-ben kiadott kiváltságlevelek is (*Cod. Dipl. IX. V. f. 96. l. — X. II. f. 102. 104. l. és IV. f. 799. l.*).

28.

A történeti és pénztani tartalmu irományok legbuzgóbb kutatója néhai Kaprinay István „*Historia diplomatica*“ czimű könyvében (*II. k. 156. l. 3. §.*) következő helyeket sorol fel, melyekben a pénzverési műhelyek hajdan virágoztak: **Posony, Visegrád, Buda, Pécs, Szerém, Nagybánya, Körmöcz, Kassa, Rosnyó és Lőcse.** Erdélyben pedig: **Szeben, Kolosvár, Gyulafejérvár, Brassó, Segesvár és Enyed;** Schönvisner (*Not. hung. s a t. 181. l.*) hozzájuk adja még **Székesfejérvárt, Selmecezt és Gölniczet.** Ezen műhelyek közül sok már a II. korszaki királyok alatt elenyészett, némelyek pedig később állítottak fel; azonban megfennlevő oklevelek tanusítják, miszerint **Esztergam, Lippa, Szomolnok, Verőcze, Szeged és Zágráb** szinte pénzverő helyek voltak.

29.

A honunkban hajdan virágozott pénzverő helyek legkitünőbbike volt **Buda és Esztergam;** emez, mint királyaink első lakhelye s az ország anyavárosa; amaz pedig, mint melly később a dísz és nagyság legmagasabb fokára emeltetett. A Templariusoknak a szent földre tett táborozás szerencsétlen kimeneteléről III. Bela idejében irt panaszeveleiben, következők foglaltatnak: „**Strigoniensis** (sedes archiepiscopalis) habet de Curia regis de moneta sex mille marcas et unum **monetarium**, et est **metropolis** Ungariae“ (*A parisi kir. könyvt. kéziratából, a Tud. Gyűjt. 1826. XII. 97. l.*). IV. Belának 1255-diki oklevelében a pénzváltok hatóságáról **Esztergamban s Budán** és a pénzveréssel foglalkozó esztergami kézművesekről van szó (*Cod. Dipl. IV. II. f. 298. és 312. l.*). — Valamint honunk előidejében a kereskedés- és fizetésekben az esztergami, (*Cod. Dipl. IV. III. f. 125. 183. l.*), ugy később a budai súly szolgált általános mértékül,

s jobbára a budai gira is használtott. — Mikor szűnt meg e két pénzverő műhely? még ki nem tanulhattuk; úgy látszik azonban, hogy az esztergami ba nem később, Lajos alatt enyveszett el, midőn ez Budát választá királyi lakhelyeül, a budai pedig a mohácsi ütközet után. Mindkettő azonegy kamragróf kormányja alatt állott; ezek pedig következők valának: 1339. és 1342-ben **Zathmáry Miklós** és **Frichkó** (Frigyes?) — 1350-ben **István** és **Kráter** budai polgárok. — 1359-ben **Behan** (vagy tán Gelyan) **István** — mind a budai és esztergami pénzkamra grófjai. — 1366. és 1368-ban **Chinle Péter** a budai kamra grófja. — 1402-ben **Volfurt Ulrich**, kinek Zsigmond király a budai aranyverdet 8000. forintban elzalogosította. — 1419-ben bajmóczy **Nofor** (Onufry) **Bárd** (Bertalan?) budai királyi kamarás. — 1466-ban **Eckenberger Bódís** budai vagy szebeni kamarás s több mások (*Cod. Dipl. VIII. IV. f. 418. l. — IX. IV. f. 152. l. és VII. f. 177. l. — Pray, Hist. Hung. előbesz. — Nemz. muz. kézirat. I. k. 488. l. — Széch. Cut. függelék 235. l.*).

30.

Hogy **Kassán** az I. korszakban pénzverde létezett-e már? ki nem vehető; de hogy I. Károly és fia Lajos korában már divatozott, azt oklevelek igazolják, melyekben a **kassai** szám és számítás gyakran előkerül. 1356-ban a kassai forint 18. 1402—1406-dikig pedig 38. garasával számítottatott. 1377-ben Lajos király az ott forgó kispencek grófját 2 ftban állapította meg (*Cod. Dipl. IX. V. f. 157. l.*); de 200. kassai forint az újabb királyi pénz szerint 100. forintban járt 1410-ben is (*Wagner, Dipl. Sáros 360. l.*). 1458-ban Mátyás király a pénzverést a városnak magának is megengedte, azon hozzáadással, hogy a pénzek ott is a budai alak és vegyíték szerint veressenek; mely jog 1511. 1521. és 1528-ban a következő királyok által is megállapítottat (*Kaprinny kézirat B. alatt XXVII. és XXIX. k.*). — A Lajos által e városnak adott pecsét az 1369-diki oklevélben következőleg van leírva: „ut iudem — formam clypei cum signo nostro regio exornato, desuper velidelicet unum tractum, seu lineam flavei coloris, tribus imaginibus **Illiorum** compaginatatum, ac de subtus quatuor lineas ruffas et totidem albas lateraliter habentis, in perpetuum gestare valeant, ac possint;“ — mely leírás Zsigmond királynak 1423-diki oklevelében is olvasható (*Cod. Dipl. IX. IV. f. 174. l. és VI. f. 524 — 526. l.*). E pénzverde felügyelői pedig következők voltak: 1435-ben **György Deák**, budai polgár, kamrai nyereség-szedő és pénzváltó. — 1436-ban bajmóczy **Nofry** (Onufry) **Lénárt**, a késmárki harminczad, bányabér és pénzverde grófja. Brandisi **Giskra János** Felső Magyarországnak főkapitánya, ki az itteni pénzműhelyt 1457-dikig igazgatta, azt 1451-ben **Modrár Pálnak** a nagyhidai vár kapitánjának és id. **Greniczer Ágoston** kassai bíró s polgármesternek 5000. ftban elzalogosította. — 1461. és 1462-ben **Modra András** és **Negzigler János** kamarások, vagy is kamragrófok, — **Thoklár János** pedig pénzpróbáló volt. — 1465-ben **Kovách Mátyás** kamarás, **Thoklár János** bányavámszedő. 1469-ben **Negzigler János**, mint főnebb. — 1524-ben **Kozimor Bertalan** és **Nadasdy György** az új pénzveres elnökei és **Izsák** zsidó pénzverő. —

1526-ban **Sayzlyk János** pénzverési elnök; kinek tisztét azonban Zápolya János ugyanazon évben **Tornallyay Jakab** kincstárnokára ruháztatta át. — Ez idő óta a kassai pénzverde sok viszontagságon ment keresztül, 1536-ban Perény Péternek adományoztatván, később hg. Rákóczy Ferencznek volt alávetve, míg végre a pénzverés megszünte után az egri káptalan birtokába jutott (*Cod. Dipl. X. VII. f. 546. 777. l. — Kaprinay kézirat XXVII. és XXIX. k. — Széch. Cat. függ. 226. 232. l. — Wagner, Anal. Scepus. II. 186. l.*).

31.

A **Körmöczi** pénzverdét I. Károly előtt, ki ezen városnak 1328-ban két méröldyi területű földet és a csehországi guttenbergi polgárokéihoz hasonló szabadságot adott (*Cod. Dipl. VIII. III. f. 295. l.*), említve sem találjuk; ugyanő 1335. és 1342-ben a körmöczi pénzkamrárt **Ipoly** (Hypolit) mester, árvai kamreigazgatónak adta bérben (*Cod. Dipl. VIII. IV. f. 82. l. — és pénzügyi végz.*). Ezt a kamraigazgatásban követtek: 1346 — 1348-ig **Lipót** trenchini gróf, szinte árvai kástelynagy. — 1382-ben **Johel** bányabírszedő. — 1427-ben **Ebner Mátyás** a bányabér és pénzek grófja. — 1440-ben **Polner Konrád**, Erzsébet királynő kamragrófja. — 1453-ban **Höltzler Konrád**, bányabér és pénzverde grófja. — 1456-ban **Constorfer János** gróf és kamarás. — 1470-ben **Milstain Vida**, Zolyom és a körmöczi kamra grófja. — 1499-ben **Thurzó János**, 1516-ban **Thurzó György**, a **Fuggerekkal** társaságban. — II. Lajos és I. Ferdinánd alatt **Thurzó Elek**, mind kamragróf. — 1525-ben **Behem Bernát** és **Lengyel János** kamragrófok; s ezek után **Dobraviczky** és **Himlreich Bodis** kamarások; ez utóbbi 1544-ben egyszersmind Mária királynő alkamarása. — Körmöcz már II. Lajos és I. Ferdinánd alatt a bányavárosok főbbikének tartatott, s ugyanezen királyoktól nyerte azon maig is fenlevő jogát, miszerint a királyi pénzek főleg kebelében veressenek (*Cod. Dipl. IX. I. f. 336. 554. 620. l. — VI. f. 897. l. — Széch. Cat. III. 313. 316. 329. 341. 349. l. — Nemz. muz. kézirat. Chart. Transylv. 105. sz. — Analect. Scepus. IV. 66. 82. 83. — Thuruschwamb.—*).

32.

Hogy **Szomolnok** már I. Károly idejében pénzverő hely volt, azt oklevelek bizonyítják; Drugeth Vilmos szepesi és ujbáry grófnak 1330-ban alkotott végrendeletében következők foglaltatnak: „sed supradictas quingentas marcas fini argenti de monte **Szomolnukbánya** dare comito; — ipsa pecunia de dicto monte Szomolnukbánya a magistro Tuzko, et Geri Gallico ad novam portionem accipiendo persolvatur.“ — (*Cod. Dipl. XI. 439. l.*) — A Károly által 1337. és 1338-ban e városnak adott kiváltságokat 1353-ban Lajos is megerősítette (*Ugyanott, VIII. V. f. 206. 241. l. — Nemz. muz. kézirat V. k. 56. sz.*). — Lajosnak 1347-diki másik szabadságlevele megemlíti **Chartkh Miklós** szomolnokai és telkibányai („de Smulnych et **Telkibánya**“) kamragrófot

(*Wagner, Dipl. Sáros. 449. l.*), ki kétségtelenül ugyanegy volt **Churcz Miklós** kamrágróffal, kire Lajos király a pénzváltást bízta (*Kováchich, Formulae solennis styli s a t. 19. 20. l.*), mely terhes csere alul azonban az egriek, kiknél azt végezni kellett volna, évenkénti 100. ezüst gira fizetése mellett fölmentettek (*Ugyanott, 50. 51. l.*); itt említés van az egri francziavölgy grófjáról is („Comitis vallis Agriensis de Gallico“), ki az ide Németalföldről már rég letelepedett frank gyarmatot korinányozta (*Athenaeum. 1838. II. 8. 42. 125. l. és 1840. II. 625—630. l.*). Szomolnok nem sokára város nevet nyert, s II. Ulászló alatt **Donel János** mint a pénzkamra s pénzverde grófja, később pedig **Sauer Sebestyén** mint annak elnöke nevezetik; e műhelyben a pénzverés korunkig fennmaradt, bár később az csak rézpénzre szorítottatott.

33.

Valamint Szepes vármegyében fekvő Szomolnok pénzverő helyről különösen, ugy a **szepesi** pénzkamráról általában is van a történeti adatokban emlékezés; valjon e nevezet alatt a fenirt pénzverő helyet kelljen e venni, vagy inkább **Lőcse** várost, mely már 1271-ben (*Anal. Scopus. I. 190 l.*) azon tartomány fővárosa volt, vagy végre a hasonnevű tartományban fekvő s a régi szépesi várhoz helyezett **Szepesváralját?** mind eddig ki nem találhattuk. A **szepesi** sulyról már az 1279. 1280. 1294. és 1307-diki oklevelek is emlékeznek (*Cod. Dipl. V. k. II. f. 599. l. — VIII. k. I. f. 245. l. — Anal. Scopus. I. 392. l.*). — Az 1339. 1345. 1355-dikek pedig a **szepesi** számu kispénzekről és **szepesi** számítású girákról (I. Károly alatt egy gira = 48. garas) beszélnek (*Cod. Dipl. VIII. k. IV. f. 412. l. — IX. k. I. f. 282. l. — Anal. Scopus. I. 325. l.*). — Az itteni pénzverést igazgatták: 1292-ben **Bald** (Balduin), firenzei születés, szépesi és kir. kamrai gróf. — 1330—1342-ig **Druget Willerm** nádor, szépesi és kir. kamrai gróf — (*Bárdossy, Suplem. Analect. terrae Scopus. 355. l. — Cod. Dipl. XI. 439. 444. l.*).

34.

Hogy **Nagybányán** a pénzverés már I. Lajos alatt virágzott, az a 117. lapon megmutattott. E hely I. Mátyás alatt bányáiból a többieknel sokkal dúsabb jövedelmeg huzott, mint ezt az akkori apostoli követ jelentéséből olvashatni, ki a pénzverő házból 1463-ban bejött öszveget körülbelöl 20. ezer aranyra teszi (*Kováchich, Scriptores rerum hung. minores II. 31 l.*); később a mondott király 1468-ban az itteni és szebeni pénzverést a polgároknak s a városnak 13. ezer forintért adta bérben (*Kaprinay, kézirat XVI. k.*). — A pénzügyi személyek nevezetesbjei: 1448-ban olasz **Odvard** kamarás. — I. Mátyás alatt **Deák Miklós** és **Imre** kamrágrófok. — II. Ulászló alatt cseh **Máté** és **Kakas Lőrincz**, később **Zolthay János** és **Posegai János** kamarások, nemkülönbén **Thurzó János** kamrágróf. — II. Lajos alatt **Berendy Dávid** kamrágróf. — **Balbi Jeromos**: szentgyörgyi **György** és később **Ferenc**

deák, továbbá **Thurzó Elek** kamargróf (*Nemz. muz. kézirat. II. 471 l. — Szirmay, Szathm. várm. 222, 223. l. — Thurnschuamb. — Engel, Geschichte s a t. 1797. 4. I. 47. 153. l.*).

35.

Erdélyben **Szeben** a már II. Géza korában oda telepített szász nemzetiség fővárosa, ugy látszik, mind a bányaművelést, mind a pénzverést korán megkezdte; a (budainál csekélyebb sulyú) szebeni gira pedig, már II. Endre által a szászoknak adott szabadságlevelben megemlittetik (*Schönvisner, Not. hung. rei. num. 271. l.*). Az 1318-diki oklevél a szebeni sulyú jó és finom ezüst giráról beszél (*Cod. Dipl. VIII. II. f. 160. l.*): 1386-ban a szebeni forint 32. garasra becsltetett (az id. h. X. k. I. f. 322. l.). — Az itteni pénzkamrárt és bányákat igazgató személyek közül következőket találtunk följegyezve: 1459-ben **Simon** aranyverőt. — 1467-ben **Mikola Istvánt** és **Menyhért** pénzverési kamarásokat. — 1485ben **Altenberger Tamás** kamarágrófot. II. Ulászló alatt, ki az aranyolvasztó és váltó kamrárt az előkelőbb polgároknak bérben szokta kiadni, következő bérlők emlittettek: **Chukas György**; **Kis-Tharczay János**, a király kamarása egy évig, és ennek utódja **Pemflinger Márk** (*Nemz. muz. kézír. II. 38. l. — Eder, de initiis, iuribusque Saxonum, 203 — 209. l. — Engel, Geschichte s a t. 1797. 4. I. 18. l. és II. 41. l.*).

36.

Pozsony ugy látszik, a II. korszak elején a pénzveretési jogot még nem gyakorolta; mert I. Károly királynak 1342-diki vegz. szerint Pozsony vármegye még ekkor a körmöczyi kamaragróf elnöksége alatt állott. — Hogy Zsigmond király Pozsonyban pénzverő műhelyt állított, azt 1430-diki kiváltságlevelé mutatja, mellyszerint a negyed (quadring) név alatt Pozsonyban verendő pénz alakja, vegyitéke és verete ekképen szabályoztatik; „Cameram ac comitatum seu officium cusionis monetarum nostrarum, quam in ipsa civitate nostra Posoniensi fieri volumus — duximus committendum, ipsoque cives in comites huiusmodi cusionis monetarum nostrarum praeficiendo et constituendo“ (*Cat. Szécl. Append. 203 — 207. l.*). — A nemzeti muzeum kéziratából a Széchenyi-féle Catalogushoz ragasztott „Sylloges Constitutionum monetarium“ irojának gondatlansága miatt Zsigmondnak ezen 1430-diki oklevele (gonoszul megesonkítva s évszám nélkül) Mária királynő és ismét 1400-ban (az id. h. III. 303. l. és *Append. 169. l.*) Zsigmond alatt is előkerül; a mondott író tehát nem figyelt arra, hogy ezen három oklevél azonegy; holott a tökéletesen egyező (ámbr hibákkal teljes) szövegen felül Rozgonyi György és István pozsonyi grófok neve (melly 1430-ba való) mind a háromban előkerül, a Zsigmondnak tulajdonított kettőben pedig ugyanegy országlási év olvasható. Szinte hibáztak Fessler (*Die Geschichten der Ungern. s a t.*) és Fejér György (*Cod. Dipl. X. VIII. f. 120. l.*), kik ezen hiányos kézirat nyomán Zsigmondnak 1430-diki oklevelét, következőleg a pozsonyiak által quadring név alatt verendő pénz iránti első rendeletet,

Mária királynének tulajdonítják. — A pozsonyi pénzverdének további fenállását a következő királyok oklevelei mutatják; sőt bizonyos, hogy a pénzverő műhely ugyanott még az osztrák házból származott királyok alatt is fenállott, és csak III. (VI) Károly alatt töröltetett el.

37.

Pécs és Szerém jobbára ugyanegy grófnak igazgatása alá volt vetve. Itt a pénzverés, mint az oklevelek igazolják, már a királyok I. korszakában divatozott. — IV. Béla a **szerémi** pénzkamrát hitbér fejében nevének adta (*Cod. Dipl. IV. III. f. 364. l.*). Az 1335-diki oklevelekben a 48. garast tevő pécsi giráról; az 1370-dikiben a Baranya megyei kispénzek girájáról; az 1317 — 1337-diki pápai tizedbeli számadásokban az egy (3 fto) girára 240. kispénzzel számított pécsi bankispénzekről; végül 1405-ben a **szerémi** újkispénzek forintjáról tétetik említés (*Koller, Hist. Episc. Quing. II. 461. l. — Schönv. Not. s a t. 272. l.*). — Mindkét kerület kamráját kormányzák: 1253-ban **Lipót** és társai szerémi kamarások. — 1339 — 1342-ig **Kempelin András** mester, mindkét kamra grófia és elnöke. — 1343-ban **Zathmáry Miklós**, hasonczimű gróf. — 1362 — 1371-ig mesztegynei **Szerecsen** mester ugyanott. — 1430 — 1433-ig Bajmóczy Onufry pécsi pénzverési gróf (*Pray, Hierarchy. II. 62. l. — Cod. Dipl. VIII. IV. f. 418. 550. l. — IX. I. f. 197. l. III. f. 313. l. é. IV. f. 254. l. — Bel, Notit. hung. novae s a t. IV. 181. l.*).

38.

Zágrábban, azaz: a gréczi hegyen, s talán **Verőczében** is a pénzverés már az Árpád véreből származott királyok alatt folytatott, s innen gyakran említetik a **zágrábi** és **báni** pénz és gira. A zágrábi kispénzek girája I. Károly alatt leginkább 5. pénzzel, azaz 200. kispénzzel számított; ámbár a fertó (negyed) 60. báni kispénzben, és így a gira 6. pénzben, azaz: 240. kispénzben is járt (*Cod. Dipl. VII. k. VII. f. 169 — 172. l.*). A pécsi megyében szedett hatévi tized számadásaiban a **verőcei** (verences) báni kispénzek, s 1333-ban a **Gurhes** nevű báni kispénzek is előkerülnek (*Koller, Hist. Episc. Quing. II. 385. 401. l.*), melyekről azt hisszük, hogy e nővetek a kamragróftul nyerek, miután azon grófok között, kiknek I. Károly 1323-diki parancsa tanúsítása szerint pénzkamráit bérben adta, **Gurhes László** is olvasható (*Cat. Széch. Append. 164. l.*). 1341-ben Miklós tótországi bán a kerületében helyezett penzkamrát **Ulfard Jakab** nevű fiának s Gréc város (Zágráb) polgárának 300. gira kispénzert adta bérben (*Cod. Dipl. IX. I. f. 255. l.*).

39.

Azon helyek közé, melyekben a pénzverés vagy kétes, vagy csak rövid ideig gyakoroltatott, számlálhatók:

Visegrád, mely hajdan királyi városi joggal bírt; e város, mint a király általános lakhelye, már tán I. Károly idejében pénzverő műhelylyel bírt. I. Lajos korától kezdve lassankint annyira elvirágzott, hogy Zsigmond már düledező házi iránt 1412-ben adta ki azon parancsát, miszerint azok kijavításának (*Cod. Dipl. X. k. V. f. 302. l.*): Mátyás király pedig 1474-ben e városnak már igen megfogyott lakosságát szász gyarmatosokkal növelé (*Mátyás levele, Verfassungszust. s u t. 24. l.*). Hogy Visegrád meg II. Lajos korában is pénzverő hely volt, kitetszik a Pray Gy. által kiadott (*Annal. V. r. 97. l.*) 1526-diki királyi számadási könyvből, melyben ezeket olvashatni: „feria II. post festum Trinitatis (28. Mai) cusesores, ab rege Budam evocati, **Vissegradum** missi sunt, ad cudendam pecuniam.“ továbbá: „feria II. proxima post festum corporis Christi, cusesores monet $\frac{1}{2}$ un, quos Vissegradum rex miserat, Sebastianus Fodor Budam reduxit cum cusa moneta.“ —

Eger, melyről Schönvisner István (*Not. hung. s a t. 275. l.*) azt, hogy pénzverő műhelylyel bírt, és saját girája volt forgásban, onnan látszik kihozni, mivel a pápai tized beszédéséről szóló számadásokban I. Károly alatt következők foglaltatnak: „Capitulum **Agriense** dedit sedecim marcas cum dimidia, marcam cum 50. grossis computando.“ —

Fejérvárról Schönvisner (*az id. h. 181. l.*) azt állítja, hogy abban a pénzverő műhely már a legrégebb időktől fogva virágzásban volt, de állítását okokkal nem támogatja; azonban hogy később itt is pénzverő műhely keletkezett, azt mind a pénzek jegyeiből, mind a többször idézett I. Károly alatti pápai tized számadásából, melyek az apró **fejérvári** kispénzekről is emlékeznek (*id. h. 284. l.*), bizvást következtethetjük.

A **somogyi** számitásu girát, mely 48. garast tett, egy 1339-diki oklevél hozza fel (*Cod. Dipl. VIII. IV. f. 401. l.*). **Eszéken** pedig pénzverés felállíttatására II. Lajos adott engedelmet 1524-ben **Kesserő Mihály** bosznai püspöknek és **Sze-rechen János** főkamárásnak (*Koller, Hist. Episcop. Quinq. V. 79. l.*).

Posega; mert I. Lajos és Zsigmond király korában a **posegai** számitásu kispénzek girája forgó szóban (*Cod. Dipl. IX. III. f. 369. l.*).

Szeged, hol a kalocsai megyében I. Károly alatt követelt pápai tized beszédéséről vezetett számadás szerint pénzverő műhely állott fen; ezen számadásban következőket olvashatni: „Item 4. marcas cum pondere parvae monetae Chegediensis minus 7. ponderibus“ (*Pray, Hierarch. II. 24. l.*); sőt minthogy II. Endre 1221-diki parancsában ugy nyilatkozott, miszerint a csanádi megyében vert pénzek tizedrésze nem mást, mint az esztergami érseket illeti, e pénzverést tán Szegedre is lehetne alkalmazni (*Cod. Dipl. III. I. f. 347. l.*).

Lippa; hogy a temesi kerület e helye már I. Lajos korában pénzverést gyakorolt, azt az 1357-diki oklevel mutatja, mely szerint Zamoszegi **Györgynek** fia **Mihály**, a királyi gyűrűpecsét jegyzőjének, az erdélyi részekben fekvő sokamrák és lippai pénzverés grofjának nevezetik (*Kovachich, formul. solemn. styli, vezérszoban. XF. l.*).

Kolosvár. Erdélyben; az I. Károly alatt itt vert pénzeknek az annyiszor felhozott pápai tizedbeli számadásokban következő nyomát találjuk: „Zebedeus sacerdos de Papfalva solvit undecim **banales de Clusvár**“ (*Schöuv Not. s a t. 279. l.*); a honnan kiderül, hogy a báni kispénzek nemcsak Tóthonban, hanem kívül is (valamint Pecsét is) verettek. — II. Lajos idejében a kolosvári pénzverés már megszűnt, mert Zápolya János a szebeni pénzkamrárt ide tette át, mellyet azonban rövid idő múlva ismét visszahelyezett (*Engel, Fortsetzung d. allg. Weltgeschichte. 49 r. 1797. II. 41. l.*).

40.

A **jegyek** (siglae, v. Cicero szerint **singulae litterae**), mellyek az írás rövidítésül használtattak, valamely szónak kezdő betűiből állanak, s a XII. és XIII. században az iratokban, Imre királytól fogva pedig Magyarhon pénzein is láthatók. E jegyek vagy **egyesekek**, vagy **összetettek** (egybetűs), s majd a **fejedelmek** (mint jobbadán az I. korszakban), majd a **pénzverő helyek**, majd a **kamragróf** nevét, majd vegre — és pedig leggyakrabban — mindkettőt jelentik. — I. Károly 1342-diki végzeményében azt parancsolta, hogy minden kamarásnak jegye legyen, mellyről az általa vert pénzt meg lehessen ismerni. Giskra Jánosnak, László király főkapitányának a kassaiakhoz adott parancsában ezek foglaltatnak: „atque in medio crucis duplicatae ex uno latere litaram C. (Cassoviam) **locum ubi moneta cuditur**, et aliam literam similiter de alphabeto, nomen videlicet **Comitis monetam cudi facientis** inserant“ (*Kaprinay, kézirat B. XXVII. k.*). — Ugyanezt rendelte maga László király is 1453-ban a körmöczi kamrára nézve (*Szech. Cut. III. 216. l.*).

Azon szokás, miszerint a pénzen jobbról látható jegy a **pénzverő helyet**, a balról levő pedig a **kamragróf** nevet vagy címerét jelenti, ugy látszik I. Károly alatt jött divatba, és szabályul Zsigmond alatt állapított meg. A pénzjegyek végtelen különbözőése részint a pénzverő műhelyek nagy számából, részint onnan magyarázható, hogy mind a kamragróf, mind a pénz majdnem évenként változott. Ha ezen grófok neveinek, foglalkozási helye-s idejének teljes jegyzékét birnok, ugy könnyű volna a jegyek jelentését is kitudni; ezek hiányában azonban csak következőkre szorítkozunk: jobbról az

A. jelenti **Fejérvárt** (Albam regiam), vagy **Egret** (Agriam).

B. **Budát.** (B és E, I. Mátyás alatt Budát és hihetőleg: Eckenbergert — B. II. Zsigmond alatt Budát s talán: hajmóczy Nofryt vagy Onufryt). A

C. **Kassát** (Cassoviam), (C. I. I. Mátyás alatt Kassát és tán Thoklár Jánost, vagy Negzigler Jánost. — C. L. Zsigmond alatt Kassát és Onufry Lenártot. — C. és lilium a Kassa város saját műhelyében vert pénzt). A

D. ről bizonyost nem tudunk. Az

E. I. János alatt tán **Enyedet** (E. T. tán Enyedet és Thoklárt) jelentette. Az

F. I. Lajos alatt talán **Felsőbányát.** (F. G. I. János alatt Frater Georgiust). A

G. tán **Gölniczet** (G.F. I. János alatt Georgius Fratert). A **H.** és **h Szebent** (Hermanstadt); (h.M. I. Mátyás alatt Hermanstadtot és Menyértet. — h. vagy H kardokkal a hely saját műhelyét). Az

I. jelentése kétes (I. Ulászló és I. Mátyás alatt tán **Istropolist** Pozsony helyett). A

K. **Körmöczöt**; (K.L. Zsigmond alatt: Körmöczöt és Lénártot. — Arván-szült László alatt: K.h. és K.I. Körmöczöt és Hanst, vagyis Constorfer Jánost. — I. Mátyás alatt K.h. és K.I. Körmöczöt és Erneszt Jánost. — K.V. Körmöczöt és tán Mil-stain Vidát. — II. Ulászló alatt K.H és K.h. Körmöczöt és Hanst, azaz Thurzó Jánost. — K.G. Körmöczöt és Thurzó Györgyöt. — II. Lajos alatt, mint főnebb; továbbá K.A. Körmöczöt és Thurzó Eleket. — K.B. Körmöczöt és Böheim Bernátot.). Az

L. I. Lajos alatt **Lippát**, vagy **Löcsét**, II. Lajos alatt Löcsét jelentette. Az

M.-ről bizonyost nem mondhatunk.

N. **Nagybányát**. (Hunyady János alatt N.O Nagybányát, és Odvardot. — Mátyás alatt N.E Nagyb. és Deák Iurét; az N.H pedig Nagyb. és Deák Miklóst. II. Ulászló alatt az N.M. Nagyb. és tán Mátét; — II. Lajos alatt N.A. Nagyb. és Thurzó Eleket. — N.G. Nagyb. és Szentgyörgyi Györgyöt). Az

O. bizonytalan jelentésű. A

P. I. Lajos alatt, ha nem **Pozsonyt**, **Pécset** jelentette; Zsigmondtul kezdve: Pozsonyt. Az

R. tán **Rosnyót**. Az

S. **Esztergamot** (Strigonium I. Lajosig) és **Szomolnokot**. A

T. tán **Telkibányát**. A

V. tán **Ujbányát**. A

W. tán **Visegrád**ot; végül a

Z. I. Károly alatt tán **Zathmárbányát** (Nagybányát).

Ezek első vonalai a **pénzjegytannak** (Numosemiotica), melyet tudtunkra eddig még senki rendszeresen elő nem adott, de melyet a régiség buvárainak szorgalma mindinkább gyarapítand.

Irodalmunk egy elharapódzott nyavalyája, hogy magok, kik tudós czímmel dicsekszenek, még a komoly tudományok térén is személyeskedés s tollharci czivakodásokkal piszkolódnak. Luczenbacher János, a magyar tudós társaság tagja, s a nemzeti muzeum legujabban kinevezett őre, kivel én jelen munka I. részének kiadásánál némi összeköttetésben állottam, az általa kiadott szerb fejedelmekrőlí történeti munkáskájában, melyben azok pénzeinek leírását is tárgyalta, nem állott engemet meggyalázni. Ez ellenében itt egyedül tényeket akarok felhozni s ezek megítélését a részrehajlatlan olvasóra bízom.

Nehai Weszerle Jozsef kimultával (1838.) oszlani kezdett a remény, hogy a boldogult után a nemzeti muzeum ritkaságainak gyarapítására megvett pénzek, rézlemezek s kéziratok a magyar tudós társaság reszeről, egy már ohajtva várt pénztani műnek világ elebe leendő bocsáttatására használtassanak. A mint én illynemű munka kiállítására kellő pénzek s anyagok sok evi gyűjtögetése után az I. korszak pénzeinek sorozatát 1841-d esztendőben bevégzém, ekkor Luczenbacher is, buzgóbban, mint valaha, szinte elkezdett pénzeket s azok rajzait gyűjtögetni; azonban az általa ez időben birt csekely előismeret s pénztani anyaggyűjtelek szűkeben, még képzelhető sem volt, hogy ő hasonlólag egy penzsorozat kiadhatását cselozza, annál is inkább, mivel láthatta, hogy e részbeni munkálatokban őt milly távolban előztem meg. — Az ő őszintének tetző s egyszerű véselete hennem bizodalmat ebresztvén, gyűjteményemet s munkámat előtte kitarám azon nyugtató hiedelemben, miszerint kéziratoknak közlése után ő, ki az irodalomban nagyobb avatottságot igényelt, engemet jóakaratu tanácsával gyámolítand. A közlésnek megtörténtével ő örvendetes meglepetést szinlett, noha kebleben titkon kedvetlen érzés serkedett, hogy effele munka nem tőle, vagy más tagtárstól származik, s mert az latin, nem pedig magyar nyelven leendett közrebocsátva.

Ila ő akkoriban a villongásos munkának mindkettőnk neve alatti kiadását megpenditi vala, bizonyos készségemre számolhatandott: de ő a helyett, hogy álarcz nélkül s nyilt homlokkal lépett volna fel, cselhez s áltatáshoz folyamodott, nyilvánítván, hogy ő kéziratomat magyarba áttenné, s ezáltal mi az évenként ki-tett nagy pályadíjt megnyerhetnök.

A díj megnyerhetésének kecsgettő reményében tehát ezen ajánlott készségét elfogadván, elhatározám a munkát — bár mennyivel többbe kerüljön is — mindkét nyelven saját alá adni, s aláírtam az / alatt hitelesített másolatban ide vezetett, terve s kívánatához képesti szerződést,*) mellyben magát eredeti munkámnak jutányos tiszteletdíj melletti fordítására s a neki cselirányosnak látszó jegyzeteknek — a közös szerzősegnek igénye nélküli — kiállítására világosan lekötölezte.

Luczenbacher eleinte híven fordított; de csakhamar elkezdé a történeti adatokat megbízásom nélkül részint átdolgozni, részint ujakat szerkezni, azon ürgy alatt, mintha ennek a munka méltóságát emelőleg szükségkép így kellene lenni.

Hogy azonban unszolásaira a munkának még az 1841. d. évbeni kiadásával kívánatát méginkább megelőzem, kénytelen valék enmagam sürgetős ügyei végett dolgozatait elfogadni. De a mint a magyar szövegnek már egy nevezetes része a sajátot elhagyá, félre vetette az álarczot s felfedezé, mikép ha a czimlapon nevét, mint szerzőtársnak, ki nem tenném, a magyar kiadás fordításnak tekintetvén, dijra nem számolhatnánk. Azt tartom e jellemző vonást magyarázni fölösleges, miután ő, mint t. társasági tag, már előbb igen jól tudá, hogy pályadíjt csak eredeti magyar művek nyerhetnek. S így most már nem nevének közös kitétele, hanem a belátozott cseles terv következményei költének aggályt lelkemben, melly miatt semmi áron vagy hitegetés dagályával sem hagyám magam, nevének a czimlapra leendő ki-

*) Eredetiének közlése ezennel mindenkinek megajánltatik.

nyomatására elszédítetteti; hanem saját megnyugvása mellett egyedül abba egyezém be, hogy őszinte megvallásával annak, miként kiváltképp történeti közleményei s a magyar rész Luczenb. tollából folytak légyen, neve a bevezetés szövegében kitéssék.

Midőn ezek szerint a homloklapon s a munka folytatán egyedül ennevem jelenék meg, önkényt következett, hogy Luczenbachert a magyar rész fordítójának kellett tekinteni; azonban ha e kitételt: „az ő tollából folyt” szoros magyarázat szabálya alá vesszük, ekkor benne — az előjövő új műszavak tekintetéből, — a magyar szójére is lehetett ismerni, s így Luczenb. barátinak tágas mező nyílt a dolgot jobbra vagy balra értelmezni. De feszített törekvésök daczára sem lehetett őt egyébnek, mint munkatársnak fölléptetni; még is az Athenaeum 1842. évi II. 50-d. számában következő kérdést támasztottak: valjon a magyar rész eredeti-e vagy fordítás? Luczenbacher erre mélyen halgatott: de én felhivatva érezvén magamat, a dolog valóságos mibenlétét (1842-diki Athenaeum II. 58. sz. alatt) előterjesztém, s később voltam a nyerhetendő pályá jutalomral, mint szerzői kétségtelen jogomrul lenondani. Ezen előzményekből kiderül, hogy nem lehetett Luczenbachert szerzőtársul ismernem, s részemre egyéb választás nem maradt hátra, mint vagy magamat, vagy őt egyedüli szerzőnek kimondani: mert ha a pályakoszoruzandó magyar rész volt eredeti, akkor Luczenb. ki a latin eredetit magyarra fordította, szükségkép szerzőnek, én pedig egyszerű kiadónak bélyegzettem volna, mivel szorosán véve, a két munka közül csak egyet lehetett eredetinek keresztelni.

Miután Luczenbacher barátí előtt magát már szerzőnek kiadta, szégyenlett fordítónak tartani, holott inkább kell vala magát szégyenlenie, nálam fordítóul feltolakodni. Neki, mint tanult ferfiúnak, kiben nevesak alapos tudományt, de műveltséget s emberismeretet is fölteszünk, fekeznie kellett volna igazságtalan indulatát oly nyers kirohanások ellen, mellyek jó híremet nevemet megragadják s elvitáztatlan szerzői jogomat kétséges fénybe állítják; ez által mindkettőnk sok kellemetlenségtől megkímélhetett s a munka további folytatása miatti összekötetésünket továbbra is fentarthatta volna.

Főnerdeklett gúnyiratára s kicsévelt szalma tartalmu gáncsoskodásaira, mellyek a czáfolatot sem érdemlik, válaszom már az előrebocsáttottakban foglaltatik, s csak némellyek igényelnek még méltó visszatörést, nevezetesen zavart nyilatkozatában rólam azt mondja, hogy: „ő (t. i. én) a történeti kútfőkben és nehéz írói pályán egészen járatlan, mint nem magyar nevelésű¹⁾, távol minden nemzetiség eszméjétől²⁾, vagy nem fogta fel szándékomat³⁾ vagy balul értette igyekezetemet, nem lesz oly szerénytelen⁴⁾ gondolám, hogy a magyar részt is saját neve alatt bocsássá közre⁵⁾, ha látja, mi nagy különbség van Eckhel és Mionnet között, — hogy Ruppnek semmisen forgott egyéb elméjében, mint saját írói híre s szerzői dicsősége⁶⁾; — nevem kihagyásával Rupp csak azt bizonyítja meg, hogy minden rossz író egyszerű mind rossz barát is.” E könyvnek: „Regum veterum numismata anecdota aut per-

1.) Luczenbacher aligha jött be Árpád magyarjaival? — 2.) Dehogy? — 3.) Sőt igen is nagyon. — 4.) Mint Luczenb. semmi esetre sem. — 5.) Sajátságos kívánat egy fordítóul. — 6.) Ezt egyenesen magára írta a fordító. — 7.) Példájával gyöngyben bebizonyította, hogy ő, ki magát igen jó írónak tartja, egyszerűen a legrosszabb barát is lehet.

rara etc. czímlapján Khevenhüller olvastatik, még is tudjuk, hogy Fröhlich munkája. Jelelje ki Rupp lapról lapra, mit dolgoztam én, mit ő, és látni fogja, mennyire bitorolta írói tulajdonomat.“— Luczenbacher szádekka tehát, miszerint a munká szerzője ül akart tekintetni, félreismerhetlen; ezt ő közvetve is maga vallja be az által, hogy engemet mint teljesen tudatlant akar pellengérré tenni, s nekem egyedül a pénzek sorozatát (Mionnet), magának azonban az összes értekezéseket (Eckhel) tulajdonítja; sőt még ezzel sem elégedvén meg, az egész munkát maga által írottak követeli (Fröhlich), noha nevem (mint Khevenhülleré) a czímlapon lógoskodik.

A királyok életírását a II. korszakban látható modor szerint, az I-ben is egész terjedelmökben magam szerkezém; melyeket azonban neki felrevetni tetszett. — Az általa irt többnyire történeti észrevételek a 14. 78. 98. 100. 102. 103. 115. és 159. lapokon jönek elő; a 2. 6. 13. 83. 113. 118. 137. és 160. lapokon lévő jegyzetek pedig közös munkával állítottak ki, illetőleg eredeti fogalmazásimhoz Luczenb. által némelly pótlékok ragasztattak. Meg kell ugyan vallani, hogy ezek tartalomdúsak, hanem ez ám egyedüli érdeme Luczenbachernek; s még is bátorodik magát a tudós világ előtt szövegetül fölvetni, és mivel azt, mit ő művemben dolgozott, ezelőtti nyilatkozatomban is már általában nyíltan kimondottam, bámulni kell a szentelenségen, mellyel azt állítani vakmerőködik, hogy én írói sajátját magamra kendőztem; holott tagadnia nem lehet, hogy kézíratom az ő vele keletkezett (fájdalom!) megismerkedés előtt már jóval készen feküdt, (mellyet azonban az utobb Bécsben kapott adatok s anyagok miatt újra kellett kidolgoznom), s hogy a munka egész terve, rendszere, a pénzek összeállításása s leírása, nenkülönben kevés kivétellel az egész pénztani s egy nevezetes történeti része, saját lankadhatlan szorgalmam s az ókortan iránti szenvedelmes előszeretennek szülemenye, s hogy egy illyféle munka sok évi gyűjtögetést s előkészületet kíván, mellyet Luczenbacher néhány havak lefolyta alatt elbűvölni képes nem lehetett. — Ó bizalmamat csak azért csalta ki, hogy ezt bírván, annál érzékenyebben megalázzon; s mind e mellett barátságáról mer szót emelni! Engemet rozsi ironak czimez azon ábrányában, mintha ő, kinek mind ideje, mind segédeszköze több, már markában szoritná a csalhatatlanság kiváltságát. Azonban a Michnay és Lichner által 1845-ben kiboeshott „Djner Stabtrecht“-ben (246. l.) Luczenbachernek a budai árufogási vagy eszerestmjogról (Tudománytár 1841. II. 89. l.) irt értekezésről az mondatik, hogy: „nehéz felfogni, mikép írhatott össze Luczenbacher ezen tárgyról annyi fontoságot“; továbbá a szerb pénzekről munkácskája is (mellyben a penzекre vert cyrill betűk olvasása s megmagyarázása miatt Miskovich ur segítségével kellett folyamodnia, a nélkül hogy ezt egy betűskevel is megérintené), nemcsak hiányos, hanem több bizonytalan adatokkal van elírásztva; mint például a 24. és 25. l. milly alapon tulajdonítottatik az ott felhozott pénzem I. (Venczián) Istvánnak, miután ez szintugy V. (nagy Uros) Istvánának is mondathatnék? továbbá mi okon állítottatik 36. l. az I. nemű VI. (Dragutin) Istvánának? s a t.— Miért volt szükség egy illy munkát elhamarkodni, mellynek 22. lapján szerző maga megvallja, hogy ő e pénzek veggett Weszerle pénztábláit meg sem pillantá, noha tudja van, hogy még magán gyűjteményekben sok illy ismeretlen régiségkincs találtatik? (De Bitnicz (Athen. 1842-d. évi II. 5 — 7. sz.) még a magyarságra

neve is olly ellenvetéseket tett, melyeket Luczenbacher megczáfolni nem tudott. A latin és a magyar szöveg összevetéséből felülő, hogy Luczenb. az én munkám fordításában sem tartotta magát az eredetیهz; mi neki kenyelmesebb volt, mint híven az eredeti értelmet visszatükrözni, s mind e mellett elkapatva az Athenaeum 1842. I. 11. sz. alatti ezen mondva készült hízlgő szavaitól: „a pénztudományi munyélvról a miként az itt jelenik meg: e tisztaságban, határozottsággal és csinál, csak az apja fejből bevégzettezen elészőkő Palláshoz hasonlítjuk,“ azzal dicsekvék, hogy e munkát senki olly helyesen mint ő, el nem végezné.— Ő írói híuságot s szerzői dicsvágyat is hány fel nekem, holott én a tömérdek áldozatokkal megváltott jogomat az ő vétkes híusága ellenében még vedeni is kénytelen valék, mert jól tudja, miként irigység s kárgyőnyőre azon csekély élvezetet is, melyet magannak az izzasztó pálya sorompon szerezni hívek, megmérgezé. Nem-e magam már elebb ajánlám, hogy dolgozná ki egyedül a munka e II. részét, hogy így a nagy erőfeszítéstől megmentessem? s ő bele fogni nem mert.

A neki fizetett fordítási tiszteletdíjt koránsem vettem szemére, az pedig mint-ha számtalan nyilatkozása szerint, semmi fizetést nem követelt volna, épen nem való, mert ő díjához még azon esetre is sokáig ragaszkodott, ha neve a czimlapon meg is jelennek, következeskep ő a közös szerzőséget és a fordítási díjt, egyiránt kívánta. Igaz ugyan, hogy én a nyeredő pályajutalomnak nagyobb részét magamnak kötém ki, de ez természetes, mert a kiadásnak is minden terheit nekem kellett-vén viselni, ezek részemre bizonyosak voltak, de a pályadíj nem. Lám így ugyan könnyű leendte a — bár nem igen fenyes — fordítási illeteken felül (minden költség nélkül s aránytalan fáradalom mellett) pályadíjt, s mi több a szerzői dísz is osztani, mi minden esetre Luczenbacherre nagyobb hasznot árasztandott, mint mi nekem, mint kiadónak a munka eladásából amugy véknyan szívárgott volna.

Mindezeknél fogva Luczenbachernek egész törekvése oda mutat, hogy ő történeti jegyzetei által magát idegen költségen s izzadságon megismertetni akarván, a magyar nyelven kijövendő első pénztani munkával elhíresedést és alkamazást keresett, mire nekem olly kevéssé van szükségem, mint akár írói dicsőségre, akár bizonyos más díshelyre; s meglegszem azon nyugtató önrészeten, hogy a tudományak előmozdításához eröm szerint járultam: de hogy ő nevelésem ellen kel ki, s tőlem minden hazafüi érzelmét, sőt a nemzetiségnek minden eszméjét megtagadja csak azért, mivel én magyar nyelven — melyet különben előszeretettel beszélek s kellőleg értek — annyira jártas nem vagyok, hogy azon (mint bevezetésemben öszintén megvallám) a mostani szellem kívánatához képest egy tudományos munkát írhatnak: ez kebellázító s ennek megtorlására szavakban szegény vagyok. — Azonban mindezeket Luczenbacher-től csudálni épen nem lehet, ki tulságos önbecsülésének képzelt fénykörében durva s gögös viselete által nem csak egy legújabbán életre kapandott s hasznos tudományok terjesztését ezelző társulat esiráját teljesen előlte, hanem érdeműs s jeles férfiak ellen, kik nálánál a régiség s történeti szakban ragyogóbb névvel bírnak, kimeletlen becsmélésre szokott fakadni.

Gyakran fájdalmasan esett figyelmeztetést hallek azért, mert Luczenb. rágalmaira mindeddig nem feleltem, ezt megvallom leginkább azért tevém, mert magamat e II. résznek közrebecsátásával igazolva hittem, s mert munkámat czivakodásokkal be-fertőztetni nem akarám: de látván hogy becsületem nemtelenül letiportatott, enmagam iránti kötelességem szózata parancsolja, hogy a méltatlan gázolás ellen magamat már ne szelid türelemmel, hanem a megtámadtatáshoz mért hasonló fegyverrel szilárdul védelmezem. — Valóban óhajtható volna, ha ezen szerzőségi kérdésnek megoldása végett, rész-rehajlatlan egy, vagy több szabadon választandó férfiak, a két korszaknak összehasonlításával, mindkét résznek tökélyeit és hiányait tételről tételre meglátolván, nyugodt, minden szenvedelemtől szabad csak a tudomány magasztosságáért ihletett kedélylyel közöttünk igazságot mondana. Hihető ugyan, hogy egy bizonyos egyedúrúságot bitorló irodalmi párttöredék a II. részt előítéletből is hitványolandja, s mint híven értesítettém, tűzzel vassal üldözendi márcsak azért is, mivel a már sokszor érintett tagnak befolyása nélkül valamit tereíteni s a homályból — mint ők hiszik — előlépni bátorkodám; azonban én, mint e tekintetben önálló ember, a hízegés csábjainak és a félelem rémjeinek egyiránt bátor homlokot mutatva, illy ármányos mesterfogások által magamat elsodortatni nem engedendem. Folytassa tehát Luczenbacher szokott ellenséges s fortélyos módorát, ócsárolja hazafiui indulattól serkentett igyekezetem igénytelen gyümölcsét; én valamint e részben nem tekintelyt, hanem csupán igazságot s józan bírálatot tisztelik: úgy őt érdektelen bírálnak soha megismerni nem fogom, s tudja meg, hogy ha ő magát szerény igazolással meggyaláztatnak hiszi is, én az általa kezdett megalázást el nem tűrhettem. Egyebíránt mondjon ezentul Luczenbacher maga, vagy mások általa kérdésre vonatkozólag bármit, legyen meggyőződve, hogy velem e téren többé találkoznem fog, s hogy idetlen károghását vállt vonítva megvetendem.

Zwischen Uns Unterfertigten sind hinsichtlich des von mir Jacob Rupp in lateinischer Sprache theilweise zu verfassenden und heraus zu gebenden Werkes über das ungarische Münzwesen, so wie über die, durch Hrn. Johann v. Luczenbacher ordentl. Mitglied der ungarischen Gelehrten Gesellschaft zu machende **Übersetzung** desselben ins Ungarische folgende Bedingungen und Verpflichtungen reiflich erwogen und gegenseitig eingegangen, und festgesetzt worden:

1.) Verpflichtet sich der Herr **Übersetzer** das Werk genau, und wörtlich ins Ungarische zu übertragen, die allenfalls nöthigen Anmerkungen zu machen, und sämtliche Druck-Correcturen des Ungarischen Textes allein zu besorgen.

2.) Für diese Mühe macht sich der Verfasser anheischig dem Hrn. **Übersetzer** für jeden Druckbogen sechs Gulden Conv. Münze zu zahlen, und zwey Exemplare des Werkes, nämlich ein lateinisches, und ein ungarisches gratis zu überlassen, und wenn dieses Werk ein Praemium erhalten sollte, demselben Hrn. **Übersetzer** den vierten Theil desselben baar auszuzahlen. Pest am 30-ten April, 1841. — Johann Luczenbacher m. p. — Jacob Rupp m. p. — Az eredetivel megegyezőnek lenni bizonyitom. Budán, 1846. évi Junius 15-én. Ignjátovits Simeon m. k. Fő Jegyző. (P. h.)

Mutató

a II. korszaki lerajzolt pénzekre, mely az tünteti elő, hogy azok
mellyik király és nem alatt találhatók.

A pénz folyó száma,	király neve,	pénz neme.	A pénz sor száma,	király neve,	pénz neme.	A pénz sor száma,	király neve,	pénz neme.
330—334	Venczel	I.—V.	376.	I. Károly.	XXXVII.	425.	I. Lajos.	XXIV.
335.	Otto	—	377.	—	XXXVIII.	426.	—	XXV.
336. 337.	I. Károly.	I.	378.	—	XXXIX.	427.	Mária.	I.
338.	—	II.	379.	—	XL.	428. 429.	—	II.
339.	—	III.	380.	—	XLI.	430. 431.	—	III.
340.	—	IV.	381.	—	XLII.	432.	Zsigmond.	II.
341.	—	V.	382.	—	XLIII.	433.	—	I.
342.	—	VI.	383. 384.	—	XLIV.	434.	—	III.
343.	—	VII.	385. 386.	—	XLV.	435.	—	IV.
344.	—	VIII.	387.	—	XLVI.	436.	—	VII.
345.	—	IX.	388.	—	XLVII.	437. 438.	—	VI.
346. 347.	—	X.	389.	—	XLVIII.	439.	—	VIII.
348.	—	XI.	390. 391.	—	XLIX.	440.	—	IX.
349.	—	XII.	392.	—	L.	441. 442.	—	X.
350.	—	XIII.	393.	I. Lajos.	I.	443.	Albert.	I.
351.	—	XIV.	394.	—	II.	444.	—	II.
352.	—	XV.	395.	—	III.	445.	—	IV.
353.	—	XVI.	396.	—	—	446.	—	III.
354.	—	XVII.	397.	—	IV.	447.	—	V.
355.	—	XVIII.	398.	—	V.	448.	—	VI.
356. 357.	—	XIX.	399.	—	VI.	449.	I. Ulászló.	I.
358.	—	XX.	400.	—	VII.	450.	—	II.
359.	—	XXI.	401.	—	VIII.	451.	—	III.
360.	—	XXII.	402.	—	IX.	452.	—	II.
361.	—	XXIII.	403.	—	X.	453.	—	III.
362.	—	XXIV.	404.	—	XI.	454.	—	IV.
363.	—	XXV.	405.	—	XII.	455. 456.	—	V.
364.	—	XXVI.	406.	—	XIII.	457.	—	VI.
365.	—	XXVII.	407.	—	XIV.	458.	—	VII.
366.	—	XXVIII.	408.	—	XV.	459. 460.	—	VIII.
367.	—	XXIX.	409. 410.	—	XVI.	461. 462.	Kormányk.	I. II.
368.	—	XXX.	411.	—	XVII.	463.	Hunyad.Ján.	I.
369.	—	XXXI.	412.	—	XXVI.	464. 465.	—	II.
370.	—	XXXII.	413. 414.	—	XXIII.	466.	—	VII.
371.	—	XXXIII.	415.	—	XIX.	467. 468.	—	III.
372.	—	XXXIV.	416.	—	XX.	469.	—	IV.
373.	—	XXXV.	417—419	—	XXI.	470.	—	V.
374.	—	XXXVI.	420—423	—	XXII.	471.	—	VI.
375.	—	XXXIII.	424.	—	XXIII.	472.	Árv. László.	I.

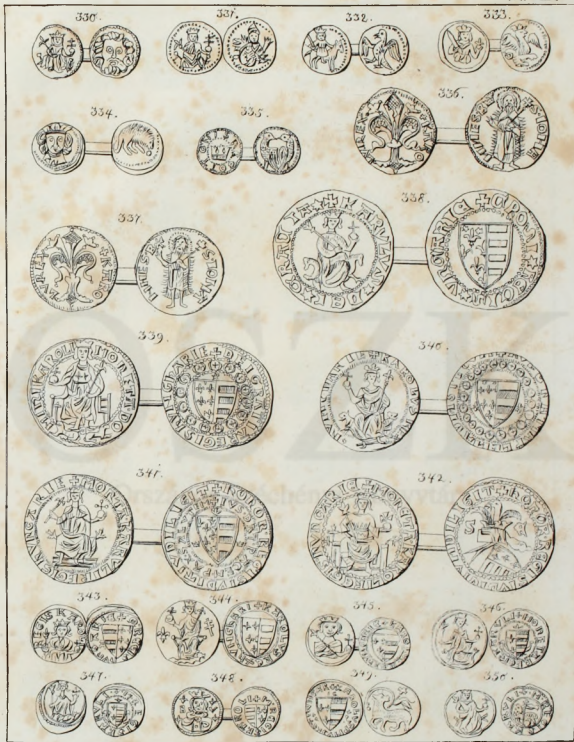
A pénz folyó száma,	király neve,	pénz neme.	A pénz sor száma,	király neve,	pénz neme.	A pénz sor száma,	király neve,	pénz neme.
473.	Árv. László.	II.	524.	I. Mátyás.	XVI.	576.	II. Lajos.	V.
474.	—	III.	525.	—	XVII.	577.	—	IV.
475.	—	IV.	526.	—	XVIII.	578.	—	XVI.
476.	—	V.	527.	Zsigmond.	XIII.	579.	—	XVII.
477.	—	VI.	528.	I. Mátyás.	XIX.	580.	—	VIII.
478. 479.	—	VII.	529.	—	XXIV.	581.	—	IX.
480. 481.	—	VIII.	530.	—	XX.	582.	—	XVII.
482. 483.	—	IX.	531.	—	XXI.	583—585	—	XVIII.
484.	—	X.	532.	—	97. lap.	586.	—	VII.
485.	—	XI.	533.	Zsigmond.	V.	587. 588.	—	XVIII.
486.	—	XII.	534.	I. Mátyás.	XXII.	589.	—	XIV.
487.	—	XIII.	535.	—	98. I.	590.	—	XV.
488. 489.	—	XIV.	536—538	—	97. I.	591. 592.	—	XIX.
490.	—	XV.	539.	—	98. I.	593.	—	XI.
491. 492.	—	XVI.	540. 541.	—	97. I.	594.	—	XII.
493.	—	XVII.	542. 543.	—	XXIII.	595.	Zápolya Ján.	I.
494.	—	XXV.	544.	—	XXV.	596.	—	II.
495.	—	XVIII.	545.	—	XXVI.	597. 598.	—	V.
496.	—	XIX.	546. 547.	—	XXIV.	599.	—	III.
497.	—	XX.	548.	—	XXVII.	600.	—	VI.
498.	—	XXI.	549. 550.	—	XXIII.	601—603	—	VII.
499.	—	XX.	551.	—	XXVIII.	604.	I. Lajos.	XXVII.
500.	—	XXIII.	552—554	II. Ulászló.	I.	605.	—	XXVIII.
501.	—	XXIV.	555. 556.	—	III.	606.	—	38. lag.
502.	I. Mátyás.	I.	557.	—	IV.	607.	Zápolya Ján.	VIII.
503.	—	II.	558.	—	V.	608.	Siczil. Lász.	37. I.
504.	—	III.	559.	—	VI.	609.	Imre.	146. I.
505.	—	II.	560.	—	X.	610.	II. Endre.	146. I.
506.	—	IV.	561.	—	II.	611. 612.	Albert.	VII. VII.
507—511	—	V.	562. 563.	—	X.	613.	II. Ulászló.	VIII.
512.	—	VI. XXIV.	564.	—	XII.	614.	Albert.	IX.
513. 514.	—	VIII.	565. 566.	—	XI.	615.	I. Ulászló.	X.
515.	—	IX.	567.	—	IX.	616.	II. Lajos.	X.
516.	—	VII.	568.	—	XIII.	617.	Árv. László.	XXII.
517.	—	X.	569.	—	VII.	618.	I. Mátyás.	82. I.
518.	—	XI.	570. 571.	II. Lajos.	I.	619.	—	98. I.
519. 520.	—	XII.	572.	—	II.	620.	Zápolya Ján.	III.
521.	—	XIII.	573.	—	VI.	621.	Alpenz.	147. I.
522.	—	XIV.	574.	—	XIII.	622.	Reznekhezék.	7. I.
523.	—	XV.	575.	—	III.	623.	Alpenz.	147. I.

Értelem zavaró sajtóhibák kiigazítása.

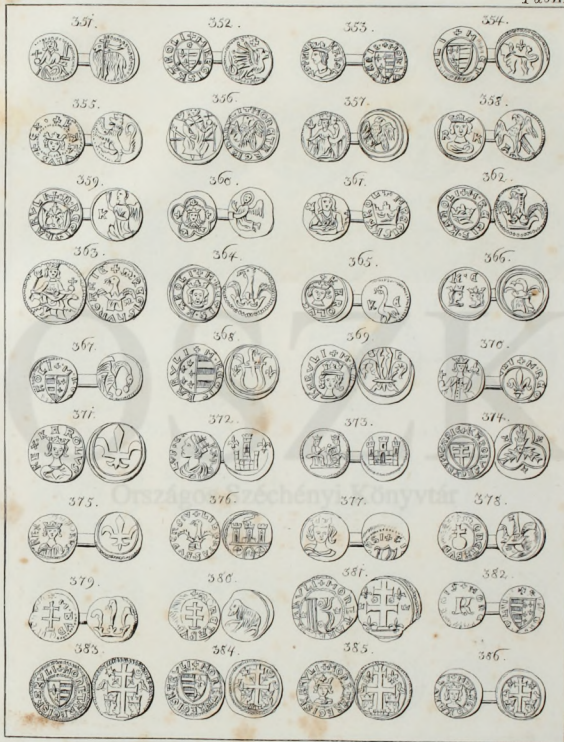
A Bevezetés 6. sorában e szó „hazakbóli“ olvastassék: házakbóli.			
A	2. lapon	21.	„számra“ helyett olvasandó: száma.
„	10.	25. sorban	„semmi“ „sem mi.
„	—	26.	„olvasás“ „olvasási.
„	20.	6.	„ugyannyi“ „ugyanannyi.
„	21.	16.	„következésben“ „következésében.
„	24.	7—8.	„látható“ „látható.
„	24.	21.	„foglatatnak“ „foglatatnak.
„	28.	11.	„SIGIL“ „SICIL.
„	—	17.	„könyv“ „könyv.
„	—	20.	„öcsén“ „öcsésén.
„	29.	3. és 12.	„helyett“ „mellet.
„	39.	9.	„ugyannyi“ „ugyanannyi.
„	40.	28.	„Balástól“ „Balással.
„	45.	24.	„kispéznék“ „kispéznék.
„	—	26.	„verttek“ „verettek.
„	55.	28.	„nemsokálra“ „nemsokára.
„	62.	24.	„ellenkezi“ „ellenkezik.
„	65.	28.	„bosztercezi“ „bosztercezi.
„	66.	19.	„Kaprinayfele“ „Kaprinayfele.
„	78.	19.	„pajzskában“ „pajzsockában.
„	82.	41.	„nagyhercege“ „nagyhercege.
„	90.	2.	„előlaponet“ „előlapon ket.
„	98.	12.	„a Hunyadiak“ „akár Hunyadiak.
„	—	31.	„bosnya- és tóthoni királyság „bosnyai királyság, nem különben tóthoni, oppai és lipői herczegsegek.
„	113.	25.	„véret“ „veret.
„	119.	33.	e helyett: „az égnek szüzek zárdájába szánt“ olvasandó: az égnek szánt szüzek zárdájába.
„	148.	11.	„kétlatotra“ helyett olvasandó: kétlatosra.
„	159.	1.	„egyiképen“ „egyikében.
„	162.	3.	„vizontagságon“ „vizontagságon.
„	—	9.	„mér földyi“ „mér földnyi.
„	171.	8.	„betücskevel“ „betücskével.
„	172.	10.	„vedeni“ „védeni.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

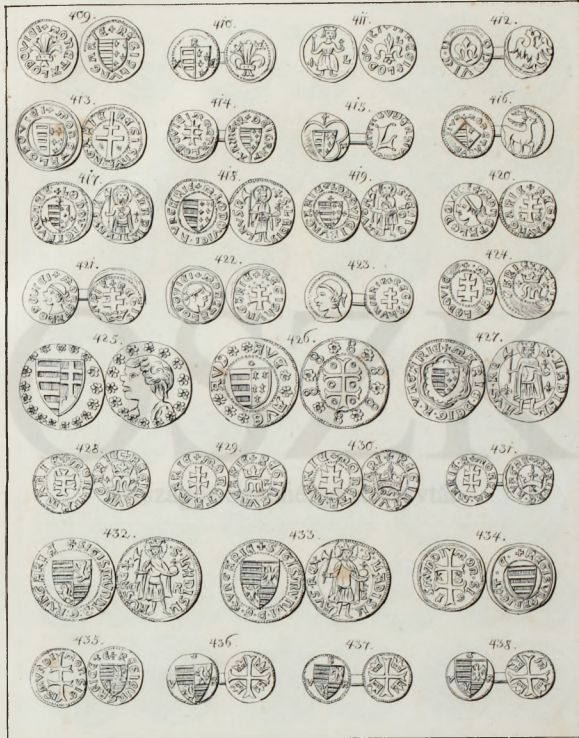
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

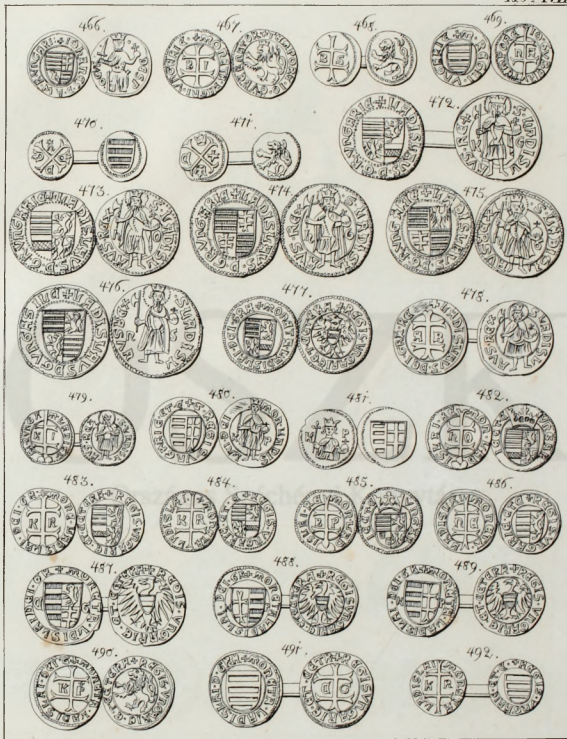
Országos Széchényi Könyvtár

XV. SZ.

OSZK

Országos Szechenyi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Naszagos Széchenyi Könyvtár

586.

587.

589.

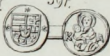
588.

590.

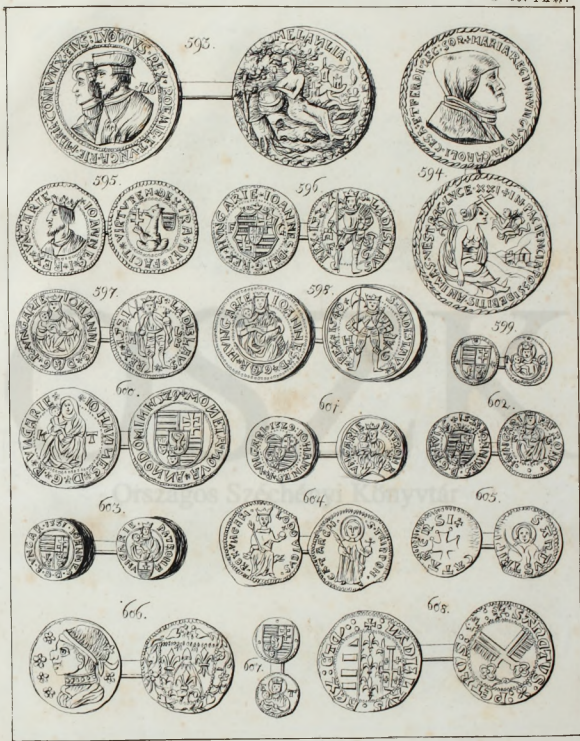

591.

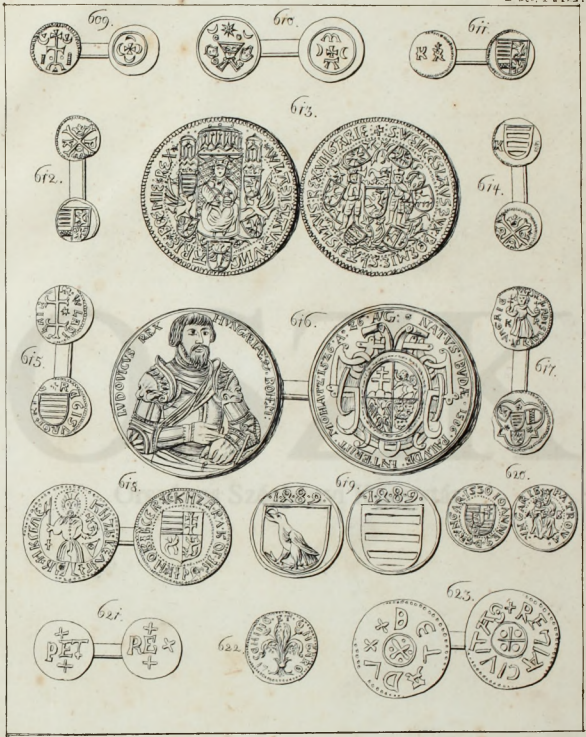
592.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

